Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De deo in personis trino - Cod. Ettenheim-Münster 320

Henno, François

[S.l.], 1765

urn:nbn:de:bsz:31-131452

Visual Library

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

E. M. 320

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

I

Tractatus

De Deo in personis Trino.

a Me Wagner.

11

G. B. HOFBIBLIOTHEK KARLSRUHE

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

II

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

III

ad usum Felix Wagner

Vulgo Atricapillus.

et [illegible] grammatico

[illegible]

IV

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Tractatus
De Deo Trino

Scopus præsentis operis est catholicam de SS. Trinitate doctrinam accurate exponere, eamque ab incursibus undique adversariorum calumniis vindicare, nam quod spectat mysterium ipsum cum sit christianæ religionis non primum modo augustissimumque, cujus potissime professione christiani sumus, sed altissimum et maxime reconditum extra significantiam sermonis ut nos dicit S. Hilarius, extra sensus intentionem, extra intelligentiæ conceptionem, nemo utique argutam à nobis explicationem expectabit, quibus illud huc usque fatemur vix facimus. Sacramentum hoc magnum est, ait S. Bernardus l. 5 de consideratione c. 5. quod venerandum non scrutandum: scrutari temeritas est, credere pietas est, nosse vita ~~æterna~~ et vita æterna est. quo in hoc tractatu sola nobis soli attendendum tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, juxta Petri monitum epist. 2. c. 1. partiemur autem tractatum in tres partes: prima erit dogmatica, qua in ipso videlicet tractando et propugnando dogmate occupati erimus. secunda scholastica, qua varias controversias ad elucidandum dogma in scholis agitari solitas prosequemur. tertia critica, qua non nullas facti quæstiones, quas catholici dogmatis hostes movent, ad examen vocabimus...

Tractatus Pars prima seu dogmatica
qua ipsum videlicet Sanctissimæ Trinitatis dogma pertractatur.

Hoc est dogma catholicum: SS. Trinitas nimirum, Deum esse in essentia seu natura unum, et trinum in personis reipsa distinctis easque personas esse Patrem qui a nullo est productus, Filium ex Patre ab æterno genitum, et Spiritum S. ab utroque procedentem. unde se ultro ac sponte offerunt istæ quæstiones. 1a. de Trinitate personarum 2a. de Trinitate naturæ in tribus personis, 3a. de singulis personis seorsim consideratis...

Quæstio I.
An revera tres sint in Deo personæ..

Adversus personarum in Deo Trinitatem blasphemant 1o. increduli qui dogma istud repugnare humani naturali et prima intelligentiæ principia destruere clamitant. 2o. Judæi qui illud negant cum divis eloquiis antiqui testamenti [illegible] 3o. Sabelliani, qui isto delirio præoccupati plures fore deos, si plures veræ divinæ personæ reipsa distinctæ, tum adeo filium et Spiritum S. in unam personam contraxerunt.. singulos separatim confutaturus prius oportet prius definire varia vocabula, quæ in tractando Trinitatis mysterio usurpari solent..

Articulus I.
Explicantur varia vocabula quæ ad Trinitatis explanandum mysterium in usu sunt.

Scite observat S. Hilarius sacrosanctum Trinitatis mysterium adeo esse quod nostram intelligentiam excedat nostrum eloquium excedere, ut nulla suppetant voces satis idoneæ ad illud plene enuntiandum unde supra nominatum indignum

1o. Non est intempestive cavillandum circa grammaticale vocum nomen quæ pro Trinitatis dogmate in usu sunt, sed dignoscendum sancta Ecclesia quæ utique hoc jus habet, ut, cum ad res divinas nulla nomina per se sufficiant ea seligat, quæ cæteris judicat aptiora eorumque significantiam determinet...

2º. Non debere mirum videri quod ante ecclesiae definitionem hoc Trinitatis dogma non iisdem semper vocabulis scriptores ecclesiastici expresserint, quia eadem saepe voce diversi in diversum sensum fuerint usi, ideo ex ista vocabulorum ad hoc mysterium eloquendum imbecillitate omnino exigenti.

3º. inpulsi a Socinianis caeterisque catholici dogmatis hostibus concludi; antiquos Patres non idem nobiscum de Trinitate sensisse quod non eodem prorsus ac nos modo locuti sunt atque in quibusdam loquendi formulas usurpaverint a quibus refugimus nos velut a minus aptis, ipsi scribebant illi ante Sabellii atque Arii tempora, vel iis in locis in quibus istae pestes notae non erant. unde quemadmodum Hieronimus apologia 2. adversus Rufinum ait innocenter quaedam locuti sunt quae nos propter subsequentiae haereses [illegible] cavere oportet.

Vocabulorum autem quorum notio nobis hic est declaranda alia graeca sunt alia latina..

§. I.

De nominibus graecis quae in Trinitatis mysterio usurpantur.

graeca vocabula in S. Trinitatis mysterio theologorum usu attrita, et quae in apud latinos obtinent, sunt: 1º usia, unde omousios et omoeusios 2º. Fusis. 3º hypostasis..

Quid sit usia quid omousios quid omoeusios.

Usia sic dicta a nomine usa, quod est genus foemininum participii on, est itaque graece usia quod latine entitas. Veteres legendi vox haec passim apud gentiles quam Christianos occurrit, neque tamen eadem significatione apud gentiles eodem apud Christianos. gentiles namque scriptores voce usia passim singularem individuamque substantiam significant quam nos vulgo suppositum vel personam dicimus. at Patres nisi perpaucos excipias, non singularem individuamque sed communem in divinis substantiam intelligunt, ut nomen usias apud gentiles sit nomen concretum; hoc est v. g. Deus, hoc vero apud Patres vero nomen abstractum, entia, substantia, natura v. g. divina natura, natura humana. Dicerem nisi per paucos excipias: neque enim defuere Patrum aliqui qui gentilium more usiam pro supposito acceperint. ancipiens videtur S. Ignatius in epistola ad Magnesianos eodem verbo ait non locutionis articulatae vox est sed operationis divinae substantia genita. substantia id est persona. verum hic vocis usios usus paucorum est ex catholicis atque ut monui gentilium proprius.

Hujus quidem discriminis gentiles inter et Christianos haec est ratio. cum secundum vim vocis usia entia sonet, seu id quod est, quaecunque autem in rerum natura esse videmus singularia sint, philosophis Trinitatis et incarnationis mysteria vel ignorantibus vel irridentibus usia id quod nos individuum seu personam appellamus procul erant. sed Patribus ut laudata mysteria exponerent, opus erat utrumque nomen distinguere, et usiam abstracte considerandam pro natura generice spectata. fuitque istud Patribus eo magis faciendum quod usias vocabulo Sabelliani simul atque Ariani abuterentur. Sabelliani quidem unam in Deo usiam praedicantes, ut scilicet isto nomine [illegible] personam designarent, ariani vero Patris et Filii aperteque Spiritus Sancti tres esse usias profitentes, ut eorum [illegible] personas plures esse atque diversas significarent..

Ex usia nomine et vocabulo omou, id est: simul conflatum est adjectivum omousios latine consubstantialis id est quod eandem cum alio substantiam habet, sive deinde habeat specifice tantummodo eandem, ut inter homo aliquis alteri consubstantialis est sive habeat numerice eandem, quemadmodum in divinis filius Patri consubstantialis credimus. Notum est hoc nomen omousios a nicaenis Patribus symbolo suo signum catholicitatis tessera adversus arianos insertum fuisse, qua de causa et de grandi concilio dicemus alibi.

quibus vero tunc temporis vox ista displicuit sive catholicis sive arianis iis commodioribus quos semiarianos vocarunt, illi inter utramque partem se concordia sancituros esse existimarunt si Patri filio una addita litera omoiusion pro omousio dicerent, de qua erit sursum aliquis locus disserendi. est vero omousios idem ac similis substantiae ab omoios similis et usia substantia..

Quid sit Fusis..

Vocabulum Fusios apud veteres tres significationes. prima est ut fusis id significet ac quod est reipsa, nec apparentia vel opinione tantum v.g. cum Paulus c. 4. dicit galatis: tunc quidem ab ignorantes deum iis qui natura, graece fusi: sunt serviebatis, natura id est reipsa..
Secunda est ut fusis idem sit cum substantia quo sensu ut illud supra de essentia observavimus apud gentiles philosophos frequentius occurrit atque aliquoties etiam apud patres aliquos..
Tertia denique est qua fusis pro essentia, seu natura substantia abstracte considerata adhibetur qua vocabuli notione quamvis in schola consuetudine satis recepta in moralibus, ut ejus nefas sit aliqualiter..

Quid sit Hypostasis.

Hypostasis est vox composita ex praepositione ... (: sub :) et verbo ... (: stare :) ac varias habet acceptiones..
Sumitur 1º secundum nativam vim vocis pro basi seu fundamento sicut ad hebreos c. 11. fides vocatur sperandarum substantia rerum. graece hypostasin, id est fundamentum cui spes nostrae futurae beatitudinis innititur..
Sumitur 2º pro eo quod vere est, non adumbrate tantum sicut spectrum et phantasma..
Sumitur 3º. pro essentia seu substantia abstracte considerata qua quidem acceptione apud antiquiores saeculorum patres frequentissima est vocabuli hujus usus est Dionysius Rom. apud Athanasium l. de decretis niceni synodi ubi eos redarguit qui deum in plures hypostases secant. ipsi sic patres sardicenses quorum epistola synodica docet idcirco damnatos esse arianos quod patrem filium et spiritum sanctum assererent differentes esse hypostases. quin ipse est usus apostolus ad hebreos c. 1. Christum vocans: figuram paternae substantiae.
Sumitur 4º vice versa pro persona qua significatione licet rarior apud antenicenos patres, non tamen apud alios invenitur postnicenos usitatissima est..
Cuitaque vocabulo essentia in hunc modum ab Arianis intellectum adhibete, magna circa illud medio saeculo 4º antiochiae contentio est orta, procreat ipse ibi te ecclesia Meletius a semiarianis quibus favere putabatur adeo sedem vectus, unde factum ut quamvis fidem nicenam strenue defenderet, multi tamen, quod ab Hereticis fuisset promotus cum illo communionem habere detractarent, quibus a lucifero calaritano illuc transeunte Paulinus est Episcopus datus, sic ecclesia antiochena in tres partes scissa est, nam alii ariani erant, catholicorum vero ipsi Meletio alii Paulino aspectabant. porro Meletius tres in deo hypostases, Paulinus unicam admittebat qua res ingentes in oriente turbas concivit atque ipsos occidentales cum orientalibus in contentione deduxit potestatem in re legi Hieronimi epistola ad damasum. latini nimirum latinis homines Paulino adhaerebant, veriti praeterea ne graeci divam nul tiplicarent tres naturas agnoscendo, qui tres hypostases agnoscebant graeci ex adverso cum Meletio suo populari putiebant, existimantes negari a latinis trinitatem, quod in Deo hypostases esse negarent, atque ita mutuo in suspicionem venerunt, latini quidem graecis Sabellianismi et graeci latinis arianismi donec concordia restituta est, postquam compertum fuit de syllabis solummodo et vocibus dissidium esse. est autem quamvis usus significatio vocabuli hypostasis pro denotanda

persona sed unica et divina, ut non amplius liceat istud ipsum invertere, maxime postquam illorum sententias concilia Constantinopolitanum I. in epistola ad Damasum definiens Patris, Filii et Spiritus Sancti unam esse substantiam in tribus perfectis hypostasibus: Calcedonense in fidei expositione unam in Christo hypostasim praedicans: Constantinopolitanum II. canone 5. et Constantinopolitanum III. contra Monothelitas pluribus in locis.

§. II.

De nominibus latinis pro sacrosancto Trinitatis mysterio in usu.

Haec maxime vocabula in praesenti negotio apud latinos obtinent, essentia, natura, substantia, persona, suppositum, subsistentia, notio.

Quid sit essentia quid natura quid substantia.

Si quis velit istorum vocum originem subtilius inquirere, essentia appellatur id quod res est. natura, quod res aliqua nata est: substantia bivariam accipitur. 1o. pro eo quod substat accidentibus et eorum substratum est substando, 2o. pro eo quod subsistit per se et independenter a re alia cui inhaereat.

Observat Augustinus l. 7. de Trinitate c. 6. nomen essentiae apud antiquiores in usu non fuisse, quod tamen vocem ipse posterius adhibet et antea jam Hilarius adhibuerat l. de synodis.

Naturae vocabulum propterea quod a nascendo derivetur, quae res eorum propria est, quidam veteres Deo tribuere refugerunt, ut Nazianzenus oratione 43.

Nomen substantiae si prior sensu accipiatur pro eo quod accidentibus substat certum est Deo tribui non posse, posteriori vero sensu rectissime de Deo praedicatur, nam quid est magis per se subsistens, quam Deus? video quod quamvis haec nativa et primigenia sit istarum vocum notio, est tamen pridem consuetudine receptum ut promiscue usurpentur ad significandum quod in alicujus rei definitione ponitur tamquam constituens, atque ubi de Deo agitur ad denotanda attributa tribus personis communia.

Est et illud notandum Patres quosdam vocabulum substantiae more graecorum pro persona posuisse atque isto sensu Patrem, Filium et Spiritum Sanctum tres substantias dixisse. subsistentias personas per substantias adorandas S. Hilarius ait.

Quid sit persona quid suppositum quid personalitas seu subsistentia.

Persona et suppositum tam uno inter se differunt quod suppositum latius pateat, sed [illegible] praedicatur quam persona, nam nomen personae est nomen dignitatis et ad solam causam proprie praedicatur. ad nomen suppositi adhuc gaminus, in eodem, et fide experto [illegible] unde omnis persona est suppositum sed non omne suppositum persona. quod autem proprie sit persona et suppositum, sine hisce atque incarnationis mysteriis facilis foret controversia, dicere, suppositum vel totum est, quod quod vulgo individuum appellatur, videlicet res quaelibet singularis, quae si est rationalis persona vocatur. atenim Trinitatis et incarnationis mysteria cogunt in istorum vocabulorum verius inquirere.

Ut itaque a vocis origine incipiam, personae nomen est a theatris traductum, nam priscis temporibus persona dicebatur facies illa seu larva quam apud graecos et romanos in agendis fabulis histriones vultui obtendebant, et cujus artificiosa circa os cavitate fiebat ut vox comoedi per illam larvam personans a pluribus atque tandem et vigenti homines melius disse

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

audiretur. ex eadem origine quod nos personam graeci prosopon nominarunt, id est vultum faciem.
Quoniam vero fabularum actores pro eorum quos repraesentabant diversitate diversis pariter
larvis seu ut illi dicebant personis faciem obtegebant, et igitur persona nomen pro ipso quem re-
praesentabat, poneretur, ac denique quaelibet intelligens substantia singularis ac determinata persona diceretur
v.g. Cicero Caesar etc...
atenim quia multa sunt quae aliquam intelligentem substantiam determinant et singularem faciunt multiplicem habet
acceptionem vox persona, interdum enim merum nomen officii, dignitatis, functionis etc. qua saepe cum in eodem
supposito multiplicem saepe personam agnoscimus v.g. in eodem homine personam judicis, patrisfamilias, et
quo sensu non abnuebant Sabelliani plures in Deo personas esse. Unde factum est ut in illa antiochena
contentione de qua supra egimus licet latini tres in Deo personas esse ultro dicerent eosque dici vellent
non tres hypostases dicere graecis visum sit non satis affirmare eandem ecclesiae suppositorum in Deo realem distinctionem
sed cum Sabellio solam distinctionem muneris et officii in eodem supposito, nisi existerent tres personas hypo-
staticas seu ut graeci aiunt tria prosopa
id est tres personas seu quamlibet propria subsistentia subsistentem..
Est itaque alia persona acceptio qua significatur naturae intelligentis supposito proprie dicta non accidentaliter
sed substantialiter id est ea proprie qua talis natura habere exigit ut sit completa et in se subsistens. At igitur vides
personam sub ea notione qua proprie accipitur, duo complectitur suo conceptu. 1o aliquod commune et indeterminatum
quod est natura 2o. aliquid proprium naturam determinans et singularem faciens quod subsistentia..
res satis obscura declaretur forte aliquid lucis ex similitudinibus quas ex terrenis rebus, ut notat Gregorius
Nyss. l. de differentia hypostasis et usiae, nil impedit ad divina in dogmata transferre..
quandoquidem igitur persona nomen a theatro ducitur finge actorem ut fuit apud veteres, indifferens
ille erat, ut regem vel servum ageret. tollebat istam indifferentiam persona faciei seu larva quam sibi
induebat. vides hanc larvam esse determinationem comoedi: concipe sic personalitatem seu subsistentiam esse determinationem
naturae. do aliud adhuc pariter cogita massam auri, indifferens sane illa est, ut vel nummus fiat
vel in vas aliquod efformetur. sigillum si jam in nummo tollit certe hanc sigillatio auri indifferentiam,
sic subsistentia naturae differentiam tollit, et naturam personam facit..
istud jam quaestionem habet quid per subsistentiam intelligendum sit et quid demum sit naturam in se subsistere, cui
quaestioni ita respondeo. finge naturam aliquam quam vulgo individuum vocamus, et si substantia est
intelligens personam, puta aliquid determinatum hoc naturam humanam quae jam sic spectata ulterius dividitur in
hoc aliud est v.g. Socrates, alius Plato ac tamen socrates non in Platone non ulterius progreditur
dividendo sed id velut terminum habet, sistit, completa est terminata est. ecce quod naturam subsistere dicimus.
subsistit autem in se, sui est juris non alieni, sed sui, quo fit quod actiones ab ea elicitae ipsi
tribuuntur, ut possit dicere: mea est haec actio ego sum agens. his praesuppositis nunc
personae definitio proferenda est..
Ut Boetius l. de duabus naturis definitur sic: naturae rationalis individua substantia cui quidem definitioni
post D. Thomam theologi fere omnes subscripserunt et potest admitti illa si recte intelligatur. sin-
gulas itaque ejus voces explico..
dicitur 1o substantia ut a ratione personae accidentia excludantur, quae nemo personas appellabit unquam.
dicitur 2o. naturae rationalis substantia quia ut jam aliquoties monuimus personae nomen dignitatem sonat ac
solis intelligentibus substantiis tribuitur caetera generico nomine supposita vocantur.
dicitur 3o. substantia individua in qua quidem voce tota est definitionis obscuritas et difficultas. adverte itaque
individuum dici illud solum quod in plura multiplicari non potest quo sensu natura divina abstracte con-
siderata individua est sed non quod de pluribus praedicari non potest, quo utique modo persona divina non indivi-
dua est, nec enim Pater Filius aut Filius Pater dici potest. nam sicut illum supra libros, personalitas est quae
naturam facit in se subsistentem seu cui nihil ultra deest, ut sit ens in se completum, juris sui
et quod possit de se dicere ego, personalitas igitur est naturae status affectio reddens incommunicabilem cuique alteri

supponitoaliós personas confunderent, possemque dicere, idque sic ego sum tu, atque idque sed ego sum, quod repugnat. hoc itaque personae est individua substantia.

Malle ego paulo aliter atque utcumque minus clarius ita definire personam: substantia intelligens incommunicabiliter subsistens: in qua quidem utraque definitione observa vocabulum substantiae seu naturae non sumi rigorosè pro substantia, sed substantia omne quod directe importatur cum aliqua persona dicitur in Deo non mere relativum quod constituat personam.

Quid persona et suppositum seu subsistentia inter se differant ex dictis facile intelligitur, explicatam personam esse nomen concretum significans substantiam et naturam subsistentem et modo quo subsistit, suppositum, sed subsistentia est vox abstracta solum subsistendi modum exprimens, sicque definitur modus subsistendi naturam faciens sui juris.

Superest, ut quid realiter et physice sit subsistentia, quidque supra naturam addat, paucis expendamus et in divinis quidem subsistentia esse reale aliquid non est dubium, tres enim personae a se invicem distinguntur realiter. sed in ipsis creatis naturis subsistentiam reale esse aliquid dicunt peripatetici, sed sola personalitas non est negatio quae entitatula quae tua natura indigeat, atque haec entitatula tota potestatem naturam deonerare nec minus idcirco persona humana eris. nisi naturam creatam intelligens subsistit, nec est assumpta a natura perfectiore, hoc ipso est persona, quia hoc ipso est juris sui, et sane cujus juris sit in data hypothesi nisi sui: cui alteri actiones et affectiones suae tribuantur, est quod suppositum in humanis plus nihil quam negatio unionis cum natura perfectiore.

Quid sit Notio.

Notio in divinis est nota qua una persona ab alia distinguitur, et signo, vel ut quidam, ex qua cognoscitur. numerus et quae proprietates, alibi dicetur.

Ex assignata notionis definitione, obvium est quid sit notio in intellectu essentiali, quod notionalis, nempe intelligentia et dilectio essentialis personis communis est essentialis, quae notio est in Patre fecunditas notionalis, quia intellectus esse fecundus ut [illegible] prima est. eundemque sic voluntas notionalis est voluntas ut in Patre et Filio est fecundita[illegible] personis communis est. etc.

Et quidem istis nominibus in hoc mysterio exponendo maxime utimur, quare nisi accuratam notitiam habeas, quid potes in toto isto tractatu nisi caecutire?..

Articulus II.

Propugnatur dogma S. Trinitatis contra incredulos.

Incredulos vocamus illud genus hominum, qui spreta revelatione ad unam puram rationem provocant, qui certe S. Trinitatis mysterium utpote quod nostram intelligentiam longissime superans ex intimis rei principiis demonstrare nobis postulant, ipsi exigunt. et nisi demonstrabimus, per ea ipsos illud a nobis exigere nec habere vim quamque contra hoc dogma objiciunt. sit itaque

Assertio.

Tam stultum quam impium est Personarum in Divinitate trinitatem negare idcirco quod captum superet.

Prob. Et quidem impium id esse satis patet. quid enim magis impium quam Deo revelanti fidem detrectari? Sed quia increduli nostri parum curant, impios se dici, modo philosophi vocentur, seu ut ipsi voce explicant, veri germanique rationis asseclae, ostendimus illos haud minus eos quam rationem qui cum personarum in divina Trinitate idcirco negant, quod captum superet, atque hac in re vel ipsa ratione judice stultissimos homines esse...

Enim vero quae haec stultitia est, negare quod nescis verumne an falsum sit? atqui de eo quod captum superat si ex solis rei principiis intrinsecis vis judicare, sicut de S. Trinitate judicare volunt increduli nostri, nescis certe an verum sit an falsum, cum ut scias, intrinseca illa principia perfecte habere debeas, quae si perfecte habes, jam res captum non superat. stultum est quod personarum in divinis trinitatem negare idcirco praecise, quod captum superet...

At illud quo magis est stultum si de existentia hujus mysterii aliunde certo constet argumentis ab extrinseco petitis. At saneline non est qui non fateatur, stultum esse discrimen inter duas quaestiones quod de re faciat quod ponat: an sit et quid sit, esse aut innumera de quibus scimus quod sint

reipsa quod sunt, licet quomodo sint sensus fugiat scientia; si increduli nostri utique nobiscum admittunt, videre
se solem existere, ex minutissimo semine excrescere arborem, et quae alia sunt plurima ejusmodi, cum tamen
eorum verum modum haud minus quam nos ignorent. quod si his aliisque argumentis, esse et existere supernaturale
Trinitatis mysterium, quibus constat existere hoc naturalia mysteria, quae memoravimus modo, sunt profecto stultitia,
negare Trinitatis mysterium, quia captum superat, quae stultitia foret, negare v. g. existentiam solis, quod non satis sciamus
quid sit sol, aut inficiari ex pomorum granis nasci segetes, eo quod hoc res explicare non habeat.
Omnia argumenta quibus demonstratur Deum in personis trinum esse, profecto si ponderentur, quid sit dubium, et ex ipsis
patet, quod nemo sanus negaret solem esse, atque ita de caeteris. illa enim argumenta contra incredulos supra omnia quibus
contra ipsos veritatem christianae religionis demonstramus, cujus dogma S. Trinitatis est fundamentale dogma.
quae quidem argumenta talia sunt, tamque invicta, ut nil quidquam certius sit, quam religionem christianam veram esse certum sit.
demonstratum est itaque, et comparatione judice, ante cujus tribunal hanc nostram causam libenter agimus,
incredulos, dum personarum in divinitate trinitatem idcirco respuunt, quod captum superet, nil minus quam causae
suae se decipere stultissimeque hoc esse...

Solvuntur objectiones.

Objicies I. Non est debium quod Deo loquenti fides habeatur, verumque sit quod ille revelaverit, sed nego Deum re-
velasse quod cum ratione a nobis conciliari non potest...

R. nego tum et quo fundamento, et vero, en negas multa vera esse quae quomodo vera sint non intelligimus nos? nonne
potius eousque delirare, aut jam expone nobis quomodo ingens a minutissimo semine crescat arbor, narra
nobis productionem rerum ex nihilo; jam autem illa vera, quae quomodo vera sint non intelligimus, cognovit utique, quidquid
vetat ipsum, si ei ita placuerit, revelare nobis eas res veras esse, quas quomodo verae sint non revelet?...

Inst. 1. est aliud sit quaestio an sit res, aliud quid sit; nemo qui non sensibus satis habeat de multis quod sint,
licet nesciat modum quo sint, siquidem multiplicibus argumentis certus est de priore quaestione, quamvis non capiat
secundam. verum an sic se res habet de dogmate Trinitatis...

R. prorsus ita se res habet, nam licet non capiamus quomodo personarum pluralitas cum naturae unitate in divinis consistat,
(quae est mysterium Trinitatis quae secunda est quaestio), firmissime tamen credimus quod ista personarum pluralitas cum
naturae unitate in Deo consistat, seu quod sit mysterium Trinitatis quae est prima quaestio, quia hoc tale mysterium existere
iis argumentis demonstratur, quibus certe firmiora non sunt, quae quilibet prorsus insipiens innumera admittit,
quorum tamen modum non capit. justissime igitur rationalistas nostros, utpote vocant, laesae rationis hoc esse dicimus
quod in ista controversia de S. Trinitate eo pacto ratiocinentur, existentiam mysterii propter ignorantiam de modo
negantes, quo pacto de existentia solis aut sic de aliquo re, si ratiocinaretur aliquis omnium suffragio in stultorum
catalogum relegandus foret...

Inst. 2. ut argumentum est, quod quo Trinitas mysterium nisi eo modo quo mysteria sunt res innumerabiles quae sunt in mundo,
quarum novimus existentiam licet modum nesciamus...

R. nego ista sola. illarum enim rerum existentia, de quibus loquebaris, sensibus nobis dicuntur esse, sensibus solummodo
unitate naturae esse tamen tres personas nobis notum est sola supernaturali revelatione, atque in hoc situm est naturae mysterium
quod nec in priore quaestione an sit nempe personarum in Deo Trinitas quisquam sciret nisi Deus revelaret...

Inst. 3. licet saepe stultum sit negare rem aliquam propter ignorantiam de ejus modo, saepe tamen non res aliqua
sapientissime ut fabula exploditur propter illius modum incomprehensibilem et absurdum, sic ipsi nos
dogmata mahumetana superstitiosa rejicimus, praecise quod repugnent, propter hanc repugnantiam
nil audire quidem dignantes Mahumetanum aliquod argumentum proferentem, quo se suorum dogmatum re-
velationem divinitus factam probare putat...

R. plurima malevole permiscet hoc objectio, quae disjungere oportet, unde dico primo nego licet
negare rem aliquam praecise propter modum illius incomprehensibilem, alias licebit homini rustico negare demonstrationes
mathematicas quas certe non comprehendit, et tamen cum non ex eo capite res aliqua vera sit, quod tu comprehendas,
sed igitur vera esse licet tu illa propter tui ingenii infirmitatem non comprehendas; itaque existentia rei, quae tibi incomprehensibilis,
incomprehensibilis, et nihilominus affirmari argumentis certis, vel non certis; si primum non est tibi citra stultitiam
negare licet, vel jam nega vivere te, existere, etc. si secundum, utique nico casu rem illam rejicere
non quidem ut certo falsam, sed ut parum probabilem, utpote quae nullis firmis argumentis suadetur...

Dico secundo. plane licet negare rem aliquam praecise propter modum illius repugnantem, quod enim repugnat
est impossibile, quod cujus modus est repugnans, illud hoc ipso logice non esse. atque ita merito nos superstitiosis

Mahumetana dogmata explodimus, precise quod repugnent, nam dicimus sic Mahumetana ali-
ueii fieri non potest revelatio sit rationi contraria, quia Deus sit sibi ipsi contrarius si ipse est author rationis atque
revelationis atque utramque nobis dedit: atqui ut dogmata aperte repugnant rationi, hoc ipso certum est
quod revelata non sint, et jam hinc argumenta pro illorum revelatione non possunt nisi sophismata esse...
Nunc ut ipsa contrarium prosequar disputationem de SS. Trinitate accommode, qui putant increduli nostrum dogma ipsum
esse duntaxat nobis incomprehensibile, et volunt illud esse repugnans, si primum satis jam ostendimus
quod dementia se reos faciant, quod negent illud, si saltem ostendant ipsi aliquam manifestam et e-
videntem repugnantiam quod ubi praestiterint nos victos fatebimur...
Nota. Plurima sunt istius generis quae adhuc opponuntur ad versarum sanctorum geniorum mysteriis, sed quoniam non pertinent
adhuc tractatio...

Obj. II. Dogma Trinitatis habet evidentem repugnantiam recte itaque rejicitur a viro philo...
Prob. Repugnat eum regulis syllogismi quae sunt demonstratae veritatis, sic juxta eas regulas valet ipse syllogismus quod
Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus S. est Deus, ergo tres sunt Dii: at vero admisso dogmate Trinitatis non valet ipse syllogismus quod
valere autem ipsum nemo non videt, qui modo tria numerare potest, certe, ut urgeam exemplum, a rebus
humanis quis non videt in optima forma hic syllogismus esse: Petrus est homo, Titius est homo, Antonius est homo, ergo
tres sunt homines. Deinde nonne ipsimet Trinitatis defensores quando volunt probare tres in Deo esse personas distinctas
ita argumentari solent sic prorsus syllogismo: Pater est persona divina, Filius est persona divina, Spiritus S. est persona divina
ergo sunt tres personae divinae...

Resp. ad argumentum ut modo. Hoc si increduli revera ipsi fecerint, ut evidentem in dogmate Trinitatis repugnantiam ostendant,
victos nos fatebimur, sed meminerit, evidentiam esse debere ita repugnantiam non apparentem duntaxat, quam
sunt merae apparentiae illas non moramur, meris apparentiis non evertitur quod est aliunde dogma religionis
demonstratum. sc. ubi de principiis rei intrinsecis agitur, sola ut manifesta est principiorum illorum
inter se disconvenientia est signum certum falsitatis, quae aliqua sunt merae apparentiae seu magnae pro-
babilitates veritatis nostrae, ideo graves sunt difficultates aliquid, sed nequaquam notae certae falsitatis ac
proinde unicum istud ex illis sequitur disjunctive, vel quod falsa est vel tantummodo supra captum est quod in casu
si sapis non potes dedignari argumenta ab extrinseco petita pro rei illius veritate, atque si sint aliqua
sunt illa argumenta, ut certitudinem pariant, non jam potes negare rem illam citra stultitiam. atque tunc diffi-
cultates ab intrinseco petitas quas contra affers quantumvis graves quas tu nec satis solvas vel non
plus probant, quam id de quo agitur captum superare. aio autem sic praecise se rem habere cum tota illa
syllogismorum objectionumque quas dogmati Trinitatis opponunt increduli ut possimus jure merito respondere quod ille
sophisma est non syllogismus quod affers, nam cum dicimus nos Christiani: Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus S. est Deus
et Filius est Deus, idem cum Patre, Spiritus S. est Deus sed idem cum Patre et Filio: unde juxta regulas sequitur conclu-
sio quod Pater, Filius et Spiritus S. sunt unus idemque Deus ac tu concludis quod sunt tres Dii...
atque sic patet disparitas inter tuum sophisma et illos legitimos syllogismos, quos laudasti. eodem in pri-
modiciis: Petrus est homo, Titius est homo et Antonius sed non idem cum Petro immo contrarie ipsius, va-
let itaque conclusio: quod sunt tres homines, id dictum puta de secundo syllogismo...
Nota. Plurima sunt adhuc ejusmodi sophismata proferri solita, ut ista v.g. quod Filius una persona
alia est: Deitas natura una est Pater et Filius in illa est natura una, ergo Filius est Pater...
Quae ut solvas sophismata, attende vocem Deus concreta esse atque ita duo significare. i.e. naturam divinam
et modum quo subsistit quia modus triplex est, ut fides docet. unde fit, ut pro ut in aliqua ratiocinatione
Deus spectatur, sic quidam entia, vel potius ad subsistentiam atque ex tribus modis subsistendi vel hunc vel illum
illud ita variata formari possunt sophismata...
Sic in allato dicendo: Deus illa natura una est Pater, sic ratiocinare: si accipiatur Deus pro natura divina, ut est affecta
primo ex tribus modis, quibus subsistit est Pater. cum autem additur ac Filius est in illa Deus natura una: ideo est:
si non accipiatur Deus pro natura divina ut est affecta altero ex tribus modis, quibus subsistit, tunc est Filius.
unde id de ceterum quod Filius est Pater. nonne manifestum est sophisma, in eo situm, quod vox Deus
alia significatione adhibeatur in majore propositione alia in minore, atque ita tria ratiocinationis
quatuor termini pro tribus duntaxat, quae esse debent juxta regulas...

Inst. I. Quisnam videt evidentissime repugnare ut tria unum sint...
R. evidentissime repugnare ut tria unum sint sub eodem respectu sub quo sunt tria C. ut si dicerem sub
alio respectu sub quo non sunt tria N. si dicere: tres divinae personae sunt una eademque persona merito mere
repugnantia liceret pronunciare, at ego cum dico ipsas personas unum esse sub respectu naturae quae numero

eand. hbent mysterid. qd profero, sed ul. qod te evidentis repugnantiæ ung.a convinces...

Inst. 2. Quod ex ctrariis hoc axiomate: q. sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: ai tn dogmate Trinis istud axioma funditus evertit, nam tres divæ psnæ sunt realiter id. uni tertio se. naæ divæ nec tn sunt id. inter se...

R. Negoa pugnatum axioma universe videri. Sic juxta saniorem phlam. qd sunt voliões et noliões nræ nisi aa volens, aut nolens? sunt igr. qd id. uni tertio aa nimirum, nec tn sunt id. inter se. valeat igr memoratum axioma pro iis, q. nullam ad invicem opposit. hbent, sed non pro iis, q. sibi mutuo opponuntur, ut patet in citato exemplo, sic autem se res hbet cu mysterio SS. Tris, nam licet paternitas Filiao et Spiraio passiva, qibus tres psnæ ctituuntur, sint qid id. cu dua naa, qia tn opponuntur invicem n sunt qid id. inter se...

Inquies. Comparamus igr tres in divinis psnas cu volioibus et nolioibus nris aæ...

Praiterea dixit D. Hilarius l. 1. de Trie num. 19. Si qa nos de naa Dei tractantes cparaonu exempla afferamus, nemo ea existimet, absolute in se raois pfectionem ctinere, cparao enim terrenorum ad Deum nulla e, sed infirmitas, nra intelligentiæ cogit species qasdam ex inferioribus tanqam superiorum indices qarere...

Juxta qod Hilarii effatum, nl vetat, tres divas psnas cu volioibus et nolioibus nris cparare, et cparao qidem constat. 1o qod tres divæ psnæ sunt tres modi, qibus diva naa ad raoem psnæ ctrahitur, et fit Pr, filius et Spirtus S. sicut volioes et nolioes nræ sunt modi qibus aa fit volens, et nolens; 2o. qod tres divæ psnæ licet a naa indistæ inter se differunt tn per mutuam opposioem, sicut per sua raoem nræ volioes et nolioes ab invicem distgntur, licet n admodum abaa distæ. e autem ceteroqin multiplex disparitas v. g. qod tres divæ psnæ sint tres modi substles volioes et nolioes nræ modi tantum accidentales. item qod inter tres divas psnas et naa sit pfecta identitas n obstante ea pfecta inter aa et volioem atq nolioem psnis...

Nota. Praelaudatu axioma præter naa responsionem adhuc plures alias qidam sic dicunt: q. sunt ead. uni tertio inconicabli, sunt ead. inter se C. uni tertio conicabili q. alis e naa diva qæ teste Deo revelante conicari pt pluribus psnis. N. Alii ita dicere malunt: qæ sunt ead. uni tertio sunt ead. inter se in ea raoe in qa sunt ead. uni tertio C. sunt ead. inter se in in alia raoe N. Sic qoq Paulus et Antonius sunt idem naa hunaa sub specie, n sunt tn id. cu illa sub numero unde ex posito axiomate cfqns e solummodo, qod tres divæ psnæ sint id. in raoe naa, non in raoe psnæ. e Alia n melior responsio: q. sunt ead. uni tertio adeqate sumpto, sunt ead. inter se C. uni tertio inadeqate sumpto N. n obstante tres divæ psnæ qid id. cu naa ut si adeqate sumpta, rad si sumatur adeqate et realiter e Pr Filius et Spirtus S...

Potes autem amplecti pro libitu qacumq ex datis responsionibus. adverte qin, qis hic sit status ctroversiæ. n disputatur, qæ disputao pt Catholicos theologos occupatos tenere, qis sit melior modus explicandi, qa raoe tres divæ psnæ licet qid id. cu naa, sint tn sint qid id. inter se, sed qaritur nos inter et incredulos, utrum aliqa com in dogmate occurrat evidens repugnao, qod ut refellamus sufficit nobis assignare qemcumq demum probabilem modum, et qa adversariu qod ut refellamus... n posint evidenti falsitatis convincere q. laudatum dogma exponi poit. hoc naq posito, n e igr evidens repugnaa in nro dogmate, nl plus igr probant, q. adversariu ctra officiunt, qa e dogma supra captum. atenim nobis admittere dogma qod proinde captum superat, ubi illius existam demonstrant argmta certa ab extrinseco petita, e insania, insanos qe se faciant increduli...

Inst. 3. Ecce omnium consensu unum ex primis raois naalis principiis impossibile e id. sit et e et n e ai admisso dogmate Tris id. sit et n est. Sic v. g. tres psnæ realiter ab invicem distinguerentur et tn n differrent realiter cu sint identice unus idemq Deus.

R. n. min. neq enim e ctradictio ubi e respectuum diversitas, sic nemo certe te repugnaa arqueret, si diceres de alqo, qod n fuerit longus qinq pedes cu parvulus eet nunc autem grandior factus, sit longus qinq pedes. distgntur itaq ab invicem tres divæ psnæ sub raoe psnalitis, n distgntur sub raoe naa. ubi ctradictio?...

Inst. 4. Volumus Pre in generaoe Filii sua conicasse sua naa nec tn conicoe sua psna, sive paternitate licet realiter sit qid id. cu naa. ibi hoc sane manifesta e ctradictio. Atqui

nl eē pt sine se ipso, sic nec comicari pt sine se ipso, aut ja eē pt sine se ipso, ac proinde si naā divisa qd sit paternitate, n magis comicari pt sine paternitate qd sine seipsa...

Antequa respondeā revocanda prius sti in memoria, qe in phlia de ideis praecessit, vidisti, aut in theologia de distinctione divinorum attributorum.

Nostri itaqz tres sunt hac de re sententiae prima ē Scotistarum, qi volunt, sive Dei sive cujuscunqz alterius entis simplicis attributa eē totid pfectes in nomine cogitante invicē distas, n qde distione illa reali maxima, qe ē inter rē et rē, v. g. duos hoes, sed reali minima; qe ē inter plures ejusdē rei gradus, formalitates volant...

Secunda ē Thomistarum, qi contendunt, ante mentis cogitaoē in re simplici distincta eē nl, sed addunt ppter eqivalentiam qā hbnt res ejusmodi simplex cū multis distis, fieri, ut, sicut multis distis eqivalet in ordine ad producendos diversos effectus, ita eqivaleat in ordine ad fundandas diversas ideas...

Tertia ē Nominalium qos vocant, qi aiunt, totum fundamentum diversorum ceptuum qi hbntr de re simplici, repetendum eē a rei ibus effectis et connotatis extrinsecis...

Nunc, uter tribus istis opinionibus tanē v illa alqs sqatr, ita ad posita modo difficultate varie respondet...

Scotistae dicunt sic: qvis paternitas sit qd idē cū naā in statu reali identico, n ē tn qd idē in statu reali formali.. qd itaqz impetit in generaoē filii comicari naā paternitate n comicata... Ita ij sibi de suo systemate plaudunt Scotistae, ut hic ceteri ... unus de distione scotistica sic exclamet; o admirabile inventum pro dogmate Tris! Thomistae itaq aiunt. sicut beneficio distionis virtualis intrinseca pt rei simplicis ccipi una pfectas sine alia, ita eqvi distios beneficio explicatr pot in generaoē filii comicari naā sine paternitate, qdm enim habeat hoc infinita entis divi pfectio, ut qia multis distis eqivalet, ppter istam eqivalentiam poit comicari sub ro pfectes absolutas, nec tn in sub ro relativas: qemadmodum hoc hbet res qlibet simplex, ut ppter suam cū multis distis eqvalentia poit ab intellectu sfferri in plures pfectes qarum una sine altera ccipiatr...

Aliorum Theologorum hoc ē responsio: licet paternitas cū naā sit idē in esse reali, neq in distione Thomistica inter ipsos valeat, qia tn paternitas ē relativum alqd dicens ordinē ad filiaoē qem non hbet. n valet ipsa conclusio in generaoē filii comicatr natura qe et paternitas qe qidē ipsa cū naā...

In mere qeras qe potior sit responsio ex assignatis, dico, cta incredulos pinde eē qalibet qemcunqz enim attribueris, nsa illa incredulos alqs evidentis repugnantiae convincet qod tn ni fecerit, ut hbes supra nl agunt...

Neaute mi sim tractatus, qi anno praeterlapso Nominalium opinione in ctroversia de attributorum divorum distione propugnavi; ais raoē, cur in generaoē filii n sit cū naā comicata paternitas hanc eē qod paternitas, licet qd idē cū naā, n tn sit absolutum alqd sicut naā sed alqd relativum hbns oppositioē cū filiaoē ad qā refertr, unde qvis comicata naā n pt comicari.

Dices. qd reponimus igr in ista opinione ad objectionem supra factam: si in generaoē filii comicatr naā n comicata paternitate, qe eqidē cū naā qe comicabitr alqd sine se ipso.

R. sic reponimus: comicatr alqd sine seipso materialiter spectato C. sine se ipso formaliter spectato n. respectata formaliter, ē respectata sub ro prium conceptum sit naā diva spectata formaliter ē naā diva spectata sub ro oes pfectes absolutas, qidem ē qod naā diva vocabulo intelligimus nisi collectione oium in Deo attributorum absolutorum: respectata materialiter, ē respectata sub ro id qod ē a parte rei, sic naā diva spectata materialiter est Pr, Filius et Spiritus S.. Deinde aute concedo qod repugnet comicari alqd sine se ipso formaliter spectato: sic cum dicis: in generaoē filii comicari naā, dicis hoc ipso omnia attributa absoluta comicari, ssundem ē, qod naā noē intelligitr. at nego, repugnare ni, comicari alqd sine se ipso materialiter spectato, maxime ubi illud qod n comicatr hbet oppositioē cū eo cui cetera comicantr, ut hbet paternitas cū filio...

Dices. Dura ē hoc responsio et n comprehensibilis eē videtr...

R. tu n comprehendis ego in n satis comprehendo, sed ostende evidentem repugnaoē, naā ceteroqin qid probas, dogma Tris mysterium eē, re, qd captum superat. etenim hoc qis negat. et nunqd

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

huis argumentis opus habemus ut confiteamur illud....
Inst. 5. in creatis rebus n̄ videmus unius substantiae nisi unam subsistentiam, ergo et in Deo n̄ ē nisi una subsistentia, una substantia...
R. n. c. Deus n̄ immenso intervallo a creaturis differt, ut posit n̄ ipsae, cujus exemplum in creatis frustra quaereres... Et inter Deum et nos tl. ē discriminis, inquit Cyrillus alex. l. 11. in Joan. divina nos mi- ramur, sunt autem incomprehensibile ē intervallum cur pro nat. defectu regulam et normam Deo praefiniamus..
Inquies. Idcirco igr unam tn subsistentiam in creatis naturis admittimus quia finita est, plures vero in natura divina, quia ipsa infinita est ai merito, cur enim, ut natura finita una finita subsistentia sit n̄ m natura infinita una infinita subsistentia terminare poterit? ...
R. n. maj. Sed idcirco in creatis unam tn subsistentiam admittimus quia plures admittere n̄l cogit, nec ratio nec fides, cum in natura divina cogit fides plures subsistentias fateri. Deo itaque duntaxat naturae divinae infinitatem contra incredulos commemoramus, ut intelligant Deo mirum n̄ ē, quod natura nobis incomprehensibilis modo nobis n̄ comprehensibili subsistat.–
Dices iterum. Ideo in creatis rebus unius substantiae ē una tantum modo subsistentia quod subsistentia totam substantiam tenet. sed pariter quaelibet divina subsistentia tota Dei substantia tenet, et quia in Deo n̄ sunt partes et quia partium n̄ ē propria subsistentia..
R. n. maj. Sed ideo in creatis rebus unius substantiae ē una tantum subsistentia quia n̄l suadet plures admitti debere, sive plures ē possint sive n̄.
ubi adverte, litigari invicem Thomistas et Scotistas, utrum in creatis rebus eiusdem substantiae possint plures subsistentiae ē. affirmant Thomistae, placetque istis, tres subsistentias personas divinas potuisse assumere eandem naturam humanam eamque reddere triplici modo subsistentem. negant ex adverso Scotistae, et utriusque partis momenta afferre tam longum quam inutile. Etiam autem valet Thomistarum opinio et tn sustinet res creatas n̄ subsistere eo omni modo quo possunt, quod utique de Deo dici n̄ potest, quia in divinis quidquid esse potest est. autem vera ē Scotistarum opinio, et tn consensu ē, in creatis subsistentia n̄ terminare modo totam substantiam sed n̄ totaliter, at quaelibet subsistentiarum divinarum licet totam naturam divinam tenet, n̄ tn nisi secundum respectum tenet...
Dices 3o. implicat aliquid bis terve idem ai, per plures subsistentias Deus bis terve in se foret. At fare (?) per subsistentiam tanquam ultimum naturae complementum res quaelibet fit idem quod ad, v. g. hic homo, quo et plures subsistentias subsistit, redaliqua pluries eandem fieri...
R. n. min. quod verum foret quidem, si singulae divinae subsistentiae eiusdem essent ordinis, sed cum diversi sint ordinis Deum n̄ ter eundem faciunt, sed prima subsistentia facit Patrem, secunda Filium, tertia Spiritum Sanctum..
Inst. 6. Ex pluribus in Deo personis quaelibet erit vel finita vel infinita ai neutrum dici potest.
R. n. min. Et dico. si persona vocabulum sumatur abstracte pro subsistentia quaelibet divina persona ē infinita in suo genere v. g. paternitas in ratione paternitatis, si autem persona vocabulum accipias concrete pro natura subsistente, tunc dico quamlibet esse simpliciter seu in omni perfectionum genere infinitam, quod enim habet naturam simpliciter infinitam et ipsum simpliciter infinitum ē...
Dices quaelibet divina persona necessario caret aliqua perfectione illa nempe quae ē constitutiva alterius personae quam habere n̄...
R. n. ant. nam quamvis Pater v. g. n̄ possideat filiationem formaliter, seu tanquam aliquid sui constitutivum, falsum ē tn quod illam nullo modo possideat, 1o possidet aequivalenter, cum paternitas filiationem aequivaleat 2o. possidet immanenter, quia filiatio identificata ē naturae quam Pater possidet, unde fit, ut Pater et Filius sibi mutuo inexistant...
Dices 2. Si quaelibet persona ē simpliciter infinita igitur tres personae erunt tria simpliciter infinita, tres Dii...
R. n. istam sequelam. cum enim tres divinae personae n̄ sint simpliciter infinitae nisi ratione naturae, naturam autem habeant eandem, consequitur quod sint unum duntaxat infinitum, et unus Deus, n̄ tria infinita et tres Dii. observa nempe nomina substantiva concreta hujus generis sunt. Deus: homo: finitum: infinitum &c n̄ multiplicari seu efferri plurali numero, nisi ubi forma quam important, multiplicatur, atque ita n̄ dicitur plures Deos, plures homines &c. nisi ubi plures sunt formae naturae divinae vel humanae. ut alibi item explicabimus...

Inst. 7. Dogma Tris evertit divā simplicitatē ubi enī ē numerus ibi sicut nec ē unitas ita nec simplicitas...

R. si ita numerus faciat cpōnē C. si n̄ facit N. simplex enim dr̄, qd n̄ ē cpositū, sicq̄ Trias psonarū nullā in Deo arguit cpōnē, n̄ nocet divā simplicitati; qr̄ ita se respiciunt, ut divā psnā v. cparanti invicē et ita opponunt sibi; dontaxat n̄ igr̄ cpōnē faciunt. v. cparantr cū naā, cui cū pfectē identificant, nec sic igr̄ cpōnē faciunt, qd sb nullo respectu cpōnē facierit...

Quares. an mysteriū trinitatis sic raoē supet, ut nec qd ad existā qd cognosci poit aut probari nisi ex revelaoē...

R. ita ē. unde sit

Propositio.

Ex sola revelaoē hbri pt credē in psnis Trinū..

Prob. I. Ita dictat scriptura. sic matth. c. 11. ait xtus: nemo novit Filiū nisi Pr̄ neqs Prēm quis novit nisi filius et cui voluerit Filius revelare. unde scribit D. Hilarius l. 8. de Trinit. num. 52. hoc phliā n̄ sapit...

II. Ita dictat raō. nā nullū certe nobis supetit naāle mediū Trīs cognoscendā n̄ cognio creaturarū, qa nos trahit tūc ad notitiā Dei creatoris. n̄ m congenita nobis idea Dei qa de Deo id qd docet, qd sit ens qo nullū melius, at qd sit de raoē entis qo nullū melius, ut existat psnis trinā id n̄ docet...

Dices I. Nonne v. juxta ipsos Pres Trīs vestigia passim in rebus creatis occurrunt...

R. Trīs vestigia idē, simplicita qdmodū illius imagines, qibus utcunq̄ adjuvari pt, qi jā istud dogma p revelaoē didicit C. Trīs vestigia idē, ceu dogmatis indicia pr poentiā mediū illius demonstrandi N...

Dices II. gloriati sūt in saeculo 12 Abaelardus et 13 insequenti Reimundus Lulius sola naāli raoē sē dogma Trīs evincere poē...

R. Abaelardus in hac in re vanitate acriter infectatus ē D. Bernardus qd magistra raoē sing. ut Doctor: qd raoē raoē conari defendare. argmta Lulii tā sūt paradoxa ptr absona subtilitate et ptr stili barbariē, ut statius sit rapire ea qd revellere, nisi in ante fume bono admittere oporteat bonificatū, bonificabile et bonificare qr̄...

Dices III. n̄ ē dubiū qin mysteriū Trīs longe ante xtum multi gentiles ac proinde sola naāli lumine cognoverint. 1o. Zoroaster, qd Semiramidi coaevus fuisse fertur, 2o. Mercurius Trismegistus qi circa moysis tpra floruisse existimatr. 3o. Sybilla Erithrea qd Romuli aetate vixit atqz cujus vba refert aug. l. 18. de civitate Dei c. 23. Jesus Dei filius servator, 4o. Plato pluribus in locis. 5o. Arles, et Pythagoras, qi ternarium numerum tanqa symbolū divinitis comendant...

R. libros Zoroastri et Trismegisto tribui solitos supposititios eē, nec nisi 2. seculo saeculorum haereticorū officina prodiisse, nemo dubitat bono nota criticus. certe passim in ibis occurrunt verea evangeliorū vba, et graeco explanante vba, cū utrqz vir illis vixerit ante qam ipsorū graecorū nomen audiret...

De Sybillinis versibus id multi sentiunt, clarius certe in istis versibus xti mysteria pronunciant, qa apud ullū propheta, qd vix sic factū dicis credat. adde si versus istos placet pro genuinis agnoscere, nl adre, ex diva enī inspiraoē locutas fuisse Sybillas fatentr oēs qibus admittunt, Sybillarū insigne virginitas et virginitis praemiū divinaō ait Hieronimus l. adversus Jovinianū l.

Platonis hoc e Trias. 1º Deus supremus quem Platonici tagathon seu bonum ipsum dixere. 2º. Deus inferior ordinis a supremo procreatus, ut caeterarum rerum artifex esset, quem demiurgon Platonici nominaverunt 3º. Deus infimus a Deo demiurgo productus, ut mundi anima esset. atenim quis non videt hanc larvam trinitatis a vero trinitatis mysterio longe dissrepare. adde nec hanc larvam quam tres Platonici habuere ex se ipsis, sed ex sacris litteris male intellectis. notum e nempe graecos philosophos discendi causa extera regna peragrare solitos fuisse. Plato in venetia et egypto peregrinatione suscepit, quibus in locis utique cum judaeis mire conversatus sacrosque eorum libros perfectos ab eo fuerit. sive per interpretationem sive quod jam tunc aliqua divina volumina in graecum translata fuerint

ita quod ex nostris ad ethnicos scriptores transierunt licet multum deformata, sua enim e diabolus ingit D. Basilius homil. 16. ac nostra cum fabularum narrator sit ad suos vates affert..

Ternarium numerum ut divinitatis symbolum Pithagoras et Aristoteles commendant, quod caeteris praestantiorem crederent, ob triplicem unitatem principium medii et finis rationabilem. neque tamen huic populari praejudicio multum adhaerebant, illi, nam Pithagoras per numerum quaternarium tanquam potiorem jurare solitus erat..

Articulus III.

De pugnatione personarum in Deo Trias contra judaeos..

Duo hic de synagoga dumfuit satis certa sunt. primum est quod Patriarchis et Prophetis aliisque sanctis insignibus viris dogma trinitatis per revelationem particularem innotuerit. unde illud apud ipsos vehemens desiderium videndi Christum quem Deum hominem fore praedicabant Matth. c. 13. amen dico vobis quia multi Prophetae justi cupierunt, quae vos videtis et non viderunt..

secundum est quod vulgo judaeorum datum per revelationem omnibus communem fuit dogma non nisi obscure fuerit, sponte aperta nempe hi mysterium declaratio Christo servabatur, et quidem de personis S. in V. T. pauca in particulari occurrent.. negant judaei personarum in Deo trinitatem, nec ullo modo in lege sua revelatam fuisse, negant cum judaeis et Sociniani et concludunt quod nec a Christo e revelata, cum fieri non potuerit inquiunt, ut de tam capitali dogmate tota vetus scriptura adeo altum sileret...

Propositio.

Tres in divinitate personas esse ex ipso V. T. eruitur ~..

Probatur tribus insignibus testimoniis quorum primum est gen. c. 1. ubi Deus hominem diturus sic loquitur, faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. faciamus: ecce pluralem de creato hoc consultatio. ai isti plures non sunt diversis naturis plures, nam alioqui non posset idem homo ipsorum imago et similitudo dici. proinde cedendum judaeis unum nostrum deum esse hominis conditorem quod sciant illos plures, esse plures in eadem divina natura personas..

Secundum testimonium eodem l. gen. c. 3. e hoc Dei vox, homine lapso ita ironice compellantis: ecce adam quasi unus ex nobis factus e: ubi jam primo quidem hoc loquendi modo: unus ex nobis, plures indicat, quis enim unget solum constans persona de se dicet unus ex nobis. secundo plures indicat vox illa aequales necesse enim e aequales esse de quibus dicitur unus ex nobis ergo plures iterum in Deo ac distinctae sunt personae..

Tertium testimonium e hic locus eodem parita l. gen. c. 11. ubi Deus de turri babylonica ita loquens inducitur: venite descendamus et confundamus linguam eorum. in quo textu verbo venite persona ut manifestum e plures designantur, nemo enim ad seipsum dicet unquam venite. 2º. designantur personae divinae, nam quae aliae supponerentur. an angeli? sed solius descendentis Dei meminit scriptura ibi meminit, de angelis ne litteram habet quod plures denuo sint in divinitate personae pater scilicet, Filius, et Spiritus sanctus..

Praeterea et alia quaestiones neque pauci textus, qui sunt de divinitate Christi quos hic praeterire liceat quia sunt alterius tractatus, et subtiliante in alia trinitatem praedicant, licet obscurius, unde non e quod hoc judaeos obscuritas deterreret, postquam plures in divinis personas ipsis semel demonstravimus; neque tres illas negant nisi quia universe plures esse negant...

Solventur objectiones..

Obj. I. adversus primum testimonium. personarum argumentamur ex verbo faciamus, eo quod plurali numero efferatur,

loquitur enim hic Deus ut solent principes loqui, qui plurali dicere amant: jubemus, imperamus,
non utique ad exprimendam pluralitatem, sed ad majestatem dignitatemque manifestandam...
R. 1. non argumentamur ex vocabulo faciamus praecise quia plurali numero est: sed quia in ea dato locutione
consultatio sonat, quod non fit nisi plurium est...
R. 2. ut non argumentemur ex verbo faciamus, praecise quia plurali numero est, adhuc tamen vale-
ret nostra argumentatio, cum enim nondum principes ob suam dignitatem se pluriali numero loqui, ut tempore mos
iste Moysis tempore nondum invaluerat, ut patet ex locutionibus quas ferunt Pharao, Abimalech, et alii
viri principes de se in singulari numero loquentes, qui Deus ipse suo modo loquendi pluraliter ut
saepius illud Theodoretus observavit nunquam adhibuerit nisi cum personarum divinarum pluralitatem
innuit, sic ubi se Abrahamo, ubi Moysi, ubicunque alteri demum se manifestavit, se
singulari numero est loquutus. si itaque dignitatis causa Gen. c. 1. dixit pluraliter: faciamus
hominem, cur alibi idem non fecit, cur non ibi saltem ubi maxime ipsius erat dignitas commen-
danda, ut quando legem dedit in monte Synai?...
Inst. 1. falso hanc vocem faciamus dicimus esse vocem consultantis, sed est vox de se ad hortationem opifi-
cum excitantis, ut possim se ipsos opifices ad opus hortantes; uti solemus, inquit, brevius, Hanibal
venenum hausturus in haec verba erupit, liberemus diuturna cura populum Romanum...
R. 1o quod vix aliquis sapiens cum solitarius est ejusmodi locutionibus indulget, quis est faber, inquit
D. Basilius, qui inter sua artis instrumenta solus sedens sibi ipsi admurmurat dicens:
faciamus gladium. 2o. ut hoc aliquis faciendi operis magnitudine deterritus, ac inde tanquam
aliquo stimulo quodam locutionibus se ipsum ad agendum excitet, absurdum est id de Deo existimare, qui
sibi ad agendum exercitatione opus esset, ut tantam majestatem deceret haec animi commotio...
Quod autem exemplum Hanibalis se ipsum interficientis exemplo hic utitur, praeterquam quod
sit indecorum, accuratum non est, nam Hanibal illa verba proferens non erat solus, sed ante oculos
habebat regios milites, qui domum ipsius obsidebant...
Inst. 2. ut non vox faciamus consultantis vox sit, dici potest consultationem habuisse Deum cum angelis...
R. Dicitur illud nullo modo potest, nam 1o non angeli hominem creaverunt, sed Deus, unde post verba faciamus
hominem statim sequitur, et creavit Deus hominem. 2o. ad hominis creationem Deus nequidem angelis usus est per modum
instrumenti Isaiae. c. 40. quis adjuvit spiritum domini. et vero ad creationem cum sit productio ex nihilo in-
finita requiritur potentia, ac proinde ad quam angelus assumi non potest. 3o. homo factus est ad imaginem
illorum quos Deus alloquitur, inquiens faciamus hominem ad ... homo non est factus ad angelorum, sed Dei imagi-
nem. unde statim sequitur textus sacer: creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum.
Inst. 3. consultatio est, cum suum consilium unus alteri manifestat, atqui dari non potest sui consilii ma-
nifestatio ab una divina persona ad alteram, nam cum sit divinis personis idem intellectus, ac proinde etiam intellectio,
una non potest ad alteram suam intellectionem dirrigere: ergo illa vox faciamus, si consultantis vox est,
non est nisi vox Dei ad angelos...
R. d. min. dari non potest sui consilii manifestatio ab una divina persona ad aliam quod illud contingit ut in
creatis C. quod illud contingit in divinis N. quando nos homines atque etiam apud angelos suum consilium alteri
manifestare est cogitationem occultam illi manifestare, quod utique in divinis locum non habet, sed in divinis
locum habet unius personae productio ab alia, dum autem una persona producendo aliam sibi communicat
suam naturam, sibi communicat etiam sua consilia utpote cum natura identitate habita, ita ut consultatio
et locutio unius divinae personae cum alia nihil aliud sit quam participatio et identitas omnium divinarum
consiliorum, quae ...ur una accepit una persona ab altera per originem seu processionem...
Quaeres. cujus personae sint verba illa faciamus hominem...
R. Augustinus docet esse vocem Patris ad Filium qui est magni consilii angelus et a Patre consiliarius in
scripturis appellatur. Basilius vult esse vocem Patris non ad Filium modo sed etiam ad Spiritum S. et sane
creatio est opus totius Trinitatis. Cirillus alex. asserit esse vocem trium personarum ut hic foret senatus
consultum et vox totius senatus...
Obj. II. adversus 2dam et 3tiam partem. ista saltem thesis potest intelligi de Deo angelos alloquente
cum vero nihil in scriptura occurrat frequentius quam ejusmodi colloquia Dei cum angelis tanquam familia sua
de re aliqua deliberante sic l. 3. reg. ubi de Achab rege valenter consultatio fit: vidi Dominum

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg

reg. 3. Michaeas: vidi Dominum sedentem super solium suum et omnem exercitum coeli assistentem, et ait Dominus: quis decipiet Achab. Sic Isaias c. 6. ubi de mittendo Propheta deliberatur, Seraphim adstitiae loquenti. nec non Jacobi c. 1. angeli in illo colloquio in quo de Jobo actum est nominatim exprimuntur...

R. Plures in scriptis occurrere Dei cum angelis conventus, atque colloquia habita, sed nego ad angelos illa pertinere colloquia quae memorantur duobus textibus de quibus agitur. 1o. quia, ubicunque angelos ad consultandum Deus vocat nominatim illi designantur, ut de eorum conditione ac statu nulla possit esse dubitatio. atqui in utroque nostro textu et contextu nullibi praeter quam Dei fit mentio. unde non dicere a judaeis, 70 seniores hoc verba defendamus confundamus: eundem sensum: confunda, descendamus, ne videlicet gentes ad dicerent Judaei plures esse Deos.
2o. quia quod locum ex genesi spectante attinet, hoc verba, quasi unus ex nobis: illorum de quibus ibi agitur aequalitatem denotant, ut in probatione dictum est. atenim angelis cum Deo non aequitas...

Inst. 1. in his verbis: ecce Adam quasi unus ex nobis factus: non agitur nisi de scientia quam Adam concupiverat. ipsi enim habet locus integer: Adam quasi unus ex nobis factus est sciens bonum et malum. atqui haec verissima aliquid ab Adamo scientia fuit concupita dicta serpente illi proposita quam angeli cadere...

R. n. min. cur enim supra pridem potuit hos peccato superbiae similitudinem cum ipso Deo concupiscere, ut illi peccato angeli mali concupiverunt....

Obj. III. Directe passim in veteri lege ista occurrunt Deus noster Deus unus est, videte quod ego sim solus et non sit alius Deus praeter me &c.... atqui ista pronunciata personarum in divinis pluralitatem excludunt.

R. n. min. excludunt dumtaxat pluralitatem Deorum, et judaeis inculcata sunt, ne in idololatriam laberentur, unde non simpliciter dicitur Deus noster unus, non est alius praeter me, sed Deus noster Deus unus, non est aliquis praeter me...

Inst. 1. in v. t. Deus multoties appellatur Deus Abraham Isaac et Jacob, atqui Deus Abraham Isaac et Jacob una est persona, nimirum certe non est ille verbum seu filius ut catholici credunt, cum in ipsorum scriptis sc. act. c. 3. habeatur: filium suum glorificavit a Deo Abraham......

R. n. min. ad probationem duo respondeo. 1mum est quod Pater cum sit fons divinitatis saepe sustineat personam totius trinitatis. 2dum est quod eo in loco agatur de filio spectato secundum naturam assumptam in qua illum Pater post resurrectionem glorificavit...

Inst. 2. Si personarum in Deo pluralitas ex textibus quos citamus ita invicte eruitur, cur igitur ante Christum natum nullus unquam illud animadvertit...

R. Ideo judaei non animadverterunt, quia dogma ut plurium in Deo personarum adeo altum est, ut nisi divinitus revelatum, nunquam illud mens nostra suspicatura esset. nunc itaque illud facile est in laudatis textibus deprehendere, quando ante Christum viventibus judaeis hos legendo textus non aliud attingere potuit quam quod reipsa attigit, ut haererent, stuperent atque mysterium aliquod ibi latere faterentur, quod ignorarent, ut pro certo judaei in thalmude disperte consitentur, et Rabbinus hunc in suo commentario in Genesim scribit, memoratos loquendi rationes prorsus extraordinarios esse ac Moysen cum Deus ita scribere imperaret, manum sustinuisse incitatumque esse a Deo de illo plurali numero...

Quaeres. cur praeter testimonia quae attulimus, non ista adhibeamus hic, respondeo: quoniam:

1mum est gen. c. 1. in principio creavit Deus coelum et terram ubi in hebraeo vox Deus per Eloha, Elohim plurali, cum verbo creavit singularis numeri conjungitur, non alia sane de causa nisi ut per vocem Elohim pluraliter positam personarum pluralitas et per verbum creavit singulariter positum operationis in Deo, ac proinde essentiae unitas intelligatur...

2dum est gen. c. 19. Dominus pluit super Sodomam et Gomorram sulphur et ignem a Domino. ubi adverte vocem Dominus non repeti modo vano in repetita est stili emphasi; ut unius ab altero origo exprimatur Dominus a Domino, etiam hebraice Domino...

3ium est Isaia c. 6. ubi duo Seraphim Deo acclamant sanctus sanctus sanctus Dominus Deus exercituum. ubi vox Dominus in singulari numero naturae unitatem et laus ter repetita personarum trinitatem designat...

R. nonnisi textibus his uti, quia de illorum efficacia est inter catholicos controversia et sententiis ex utraque parte magni nominis scriptoribus, nempe qui istis locis negant inesse vim argumenti contra judaeos...

Dicunt ad 1mum. in illa conjunctione vocis Elohim numeri pluralis cum verbo creavit numeri singularis nihil latere mysterii, sed dotis modo esse linguae hebraicae cui proprium est singularem numerum pro plurali adhibere probantque illud variis exemplis, sic exod. c. 7. de Moyse dicitur: ego constitui te Deum Pharaonis: hebraice elohim: Deos..

Dicunt ad 2dum. repetitionem nominis Dominus. fieri loco pronominis sui, ita ut, pluit Dominus a Domino, idem sit ac, pluit Dominus a se. usitatum enim est apud hebraeos ut aliquod nomen vice pronominis geminetur sic gen. c. 4.

lamech alloquens uxores suas ait: audite me uxores Lamech pro uxores meæ...
Ingeris: synodus sirmiensis anathemate ferit illos qui renuunt hunc locum de duabus divinis personis intelligi, et Patres concilii antiocheni, illud eodem sensu usurpaverunt contra Paulum Samoz...
Respondeo synodus sirmiensis non fuit nisi conventiculum semiarianorum... ex antiochena synodi authoritate idem non sequitur, certe hunc locum sic intelligi a viro catholico, alterum non urgeri posse contra Judæos quos non movet authoritas illius synodi...
Dicunt ad 3tium ad Judæos respondemus per trinam repetitionem in hebraeo nil plus significare quam dicis latine: o te (?) terque quaterque beatum istum itaque et alia similia a Patribus de trinitate intellecta puncta nobis sunt recte intelligi sed ad Judæorum convincenda pervicacia parum valida sunt...

Articulus IV.

Propugnatur personarum in Deo trinitas contra Sabellianos...

Hæresis Sabelliana est Patrem Filium et Spiritum Sanctum non esse solum personam in essentia unum et singularem Deum qui pro diversis functionibus diversa nomina sortitus, videlicet nomen Patris, ut est creator atque in quatenus in monte Syna legem dedit. nomen Filii, ut est incarnatus nomen Spiritus Sancti ut est homines sanctificans. Itaque essentiæ ipsum Patrem fuisse passum, atque hinc quos græci Sabellianos latini communiter Patripassianos dicere...
volebant itaque Sabelliani Filium et Spiritum Sanctum nil plus esse quam duas Dei energias seu facultates operandi, hinc illa ipsis tam usitata divinitatis comparatio cum sole, in quo tria asserebant observanda, vim illuminandi, vim calefaciendi atque ipsum discum seu corpus solare, porro vim illuminandi respondere filio calefaciendi spiritui Sancto Patrem vero esse ipsam substantiam et totam hypostasim...
Primus itaque blasphemavit Simon magus testatus se esse eum qui in Syna se... verba sunt Augustini l. de hæres. c. 1. qui in monte Syna legem in Patris persona dederit Judæis, tempore Tiberii in Filii persona putativa apparuisse postea se in linguis igneis super S. super apostolos venisse...
Post Simonem sæculo 2. secta illa Montanistarum quæ dicebatur sedes et hinc unde pro nascondit, eundem docens Patrem et Filium, quod in societate teste Tertulliano primus omnium Romæ disseminavit Praxeas qui montanistarum sectæ et hinc adhærebat...
Paulo ante Praxeam in minore Asia surgere cœpit Noetus itaque perversissimæ de trinitate doctrinam promovit, ut a D. Epiphanio illius author sit creditus, cujus hominis id Epiphanius istud in refert delirium: Moysen se esse a mortuis redivivum, fratrem autem suum esse Aaronem...
Erupit tandem medio sæculo 3. Sabellius impii dogmatis propugnator omnium famosissimus, is natione Afer, natus in Libia oppido Ptolemaide urbi Pentapoli ejus alicubi fuit Noeti discipulum fuisse perhibent quidam dum autem Sabellius Lybiam devastaret Paulus Samosatenus Syriam evertere cœpit, Samosatenus dictus, quod Samosatis ad Euphratem natus sit, ad sedem antiochenam evectus docere aggressus est Jesum Christum virum merum hominem esse nec ante Mariam extitisse, atque ita trinitatem sustulit ut Sabellius dicebat verbum a Patre emissum et externis prolatum e cœlo in terras delapsum esse quo Christus in utero Mariæ formabatur et tunc primum hypostasim habuisse Patris distinctam. Verbum ipse unde juxta ipsum Patrem non est a patre uno neque vero duas esse in Christo admittebat hypostases sed unam verbo inhabitanti alteram Christi hominis, quod de nestorii hæresi fuit...
ab ipso Paulo Paulianistæ dicti sunt seu Paulianistæ postea ad ecclesiam redeuntes synodus nicæna de novo baptizandos esse definivit corrupto namque trinitatis dogmate forma quoque baptismi corrumperant. adversus impium hoc dogma durante vivere Paulo habita sunt Antiochiæ concilia, in quorum primo subdola tergiversatione damnationis sententiam declinavit in altero circa annum 270 habito damnatus, atque sede sua cedere Aureliani Imperatoris edicto coactus est, cum enim a domo Episcopali discedere nollet, interpelatus Aurelianus Imperator præcepit, licet gentilis ei

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

romā tradi cu Italici Antistites ac præsertim rom. Ep̄us faceret.
Cæteroqui Sabellianismus n̄ diu grassari passa ē divina providentia, ita eni paulatim evanuit ut nusq̄ ā extitisse sua ætate testetur Augustinus tract. 40. in Joan. q̄ vero ante extitit, tūs magno tn̄ adhuc in ptibus damnosus fuit eccl̄æ: erat eni occasio q̄ sb Constantino ariani suspicabant Athlicos præsules exilio mulctandi, dū illos Sabellianæ hæresi causabant. q̄nia aute Sabelliani se Ctus annumerabant, voluing igr̄ illos tn̄ ex novi testamti scripturis tn̄ ex tradioe impugnare...

Propositio.

Personarum in divinis distio ex novo testamento atq̄ ex primæva tradioe invicte monstratr..

Prob. I. Personarum in divinis distio invicte demonstratr ex novo testamento assignat nāq̄ novum testmtum tres ejus distionis manifestas evidentesq̄ notas...
Prima nota ē trium in Deo psonarum explicita expressio matth. c. 28. Docete ~~om~~ gentes baptizantes eos in noīe Pris et Filii, et Spiritus Sti. ubi q̄d advertere juvat particula et bis repetita ad psonarum distioēm signicandam...
Secunda nota ē usus adjectivi noīs alius nec n̄ pronom̄ Ego, tu, ille, q̄ nemo unus erga se ipsum adhibet utpote mutuo opposita. Joan. c. 14. Ego rogabo Prem et alium Paraclitum dabit vobis. c. 15. cum venerit Paraclitus ille testimonium perhibebit de me...
Tertia nota ē Societas, q̄ utiq̄ n̄ nisi inter plures invenitur et q̄ ad divinas psonas invicem hbtur Joan. c. 1. in principio erat vbum et vbum erat apud Deum. c. 16. n̄ sum solus q̄ia Pr̄ mecum ē...
Qarta nota ē processio, q̄ una psona ab alia progreditur et missio q̄ ab una alia mittitur Joan. c. 15. cum venerit Paraclitus q̄m Ego mittam vobis a Pre spiritum veritatis q̄i a Pre procedit: enimvero nemo a se ipso procedit aut se ipsum mittit...
Quinta denique atq̄ palmaris nota ē numeri ternarii expressa signicao. 1. Joan. c. 5. tres sunt qui testimonium dant in cœlo Pr̄, vbum, et Spiritus sanctus, idem numerus ternarius sicut q̄ dicat tribus distinctis unitatibus except... de Deo prædicatus aperte tres distinctas psonas signicat. omitto plura alia scripturæ testimonia......
II. Personarum in divinis distio n̄ minus invicte demonstratr ex traditione sive præscriptionis sive discussionis argumto...
Prob. I. argumto præscriptionis. Si eni universa eccl̄a fidem trium psonarum in divinis profitebatur q̄o tpre Noetus Praxeas et Sabellius illam impugnarunt manifestum ē eadem fidem anterioribus tpribus ad nos usq̄ fuisse professam. ai medio saeculo 2. q̄o Noetus et Praxeas erupentur et saeculo 3. q̄o Sabellius grassatus ē universa eccl̄a fidem trium psonarum in divinis profitebatur, n̄ adsit atq̄ Noetus contrarium docere cœpit, totus oriens adversus ipsum insurrexit et hōo in errore ptinax honore ecclesiastica sepultura ē privatus, ut Epiphanius et Theodoretus testantur. haud minus fortiter occidens Praxeæ restitit, ut eni idem Tertullianus refert a Zeverino coactus ē ejurare hæresi dato chirographo de sua emendaoē. eadem vigore uterq̄ Dionisius rom. et alex. se Sabellio opposuerunt. adversus utrumq̄ famosa duo celebrata sunt concilia...
Prob. II. argumto discussionis: q̄od ex scriptoribus plurimis ostenditur. ctra Noetum ex professo scripsit D. Hipolitus martyr adversus Praxeam singularem librum Tertullianus edidit. ctra Sabellium plures epistolas Dionisius alex. evulgavit. adversus eundem m̄ Dionisius rom. ~~Athana~~ egregium opus composuit cujus fragmenta servantur apud D. Athanasium. l. de decretis nicenæ synodi. Ipsis hisce tpribus anterior Justinus in dialogo cum Tryphone de vbo ait: deum a Prophetis nominari, n̄ ita ut solis lux solo vbo nominatur, sed numero alterum ē. Sufficiunt ē Irenæum Origenem Clementem alex. aliosq̄ citare...

Solvuntur objectiones..

Obj. I. ex scriptura. Scriptura passim asserit Deum solum ē q̄o n̄ sunt plures in ipso psonæ. patet assertio

ubi enim est pluralitas personarum ibi non est solitudo. patet minor antecedens. in iis scripturis sunt multi vi[de] argumenti
ista, sicut ex novo testamento Joan. c. 17. ubi Christus patri suo loquitur: hoc est vita aeterna ut cognos-
cant te solum verum Deum et quem misisti Jesum Christum. 1 ad Corin. c. 8. nobis unus Deus Pater ex quo omnia et
unus Dominus Jesus Christus per quem omnia. ad Ephes. c. 3. unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes...
R. Scriptura passim asserit Deum solum esse solitudine naturae C. solitudine personarum N. dico unam solitu-
dinem naturae in illis dictis esse laudatos textus et ceteros similes ratio est quia ut facile patet antecedenti in locis
scriptura fideles docere vult, unum esse Deum natura contra quod gentiles credebant atque hinc ad textum
ex Joanne Athanasius ora. 4. contra Arianos ita respondet: cum Pater solus Deus et verus appellatur
non ad excludendum eum qui se appellat et dicit ego sum veritas, sed ad demoliendum eorum qui ex natura talis
non sunt, similis est Patri. Accedit ut scite Petavius observat in graeco stetit sic ton monon theon, quod demon-
strat nomen solum copulandum esse cum nomine Deos non autem cum pronomine te ita ut sensus sit: hoc
est vita aeterna ut cognoscant te qui es solus Deus qui est solus verus Deus. quo posito excluditur idon-
torum pluralitas deorum, non plurium in eadem divina natura personarum. sic eo loco docet Christus duo esse maxi-
me ad salutem creditu necessaria, nimirum: unitatem Dei, et dogma incarnationis quo etiam trium n[otitia]...
clauditur
Ad textum ex epistola ad Corin. eadem valet responsio, et quod ibi dicitur Christus unus Dominus, quemadmodum Pater
unus Deus, cum Christus non est aeque unus Deus per exclusionem Patris, ergo nec Pater est unus Deus per exclu-
sionem filii sed idolorum tantum, quae natura et ipso differunt...
Ad textum ex epistola ad Ephesios quoque responsionem respondeo: sic Patrem dici unum Deum cum exclusione
minimum deorum, quos gentiles colebant, non autem cum exclusione aliarum personarum...
obj. II. Ex traditione non apparet cur pugnemus pro personarum in Deo pluralitate primis ecclesiae saeculis
credita fuisse, quia tertio saeculo passim credebatur...
R. ideo ita contendimus, quia impossibile est in dogmate tam capitali ab apostolorum aevo ad
Noetum et Sabellium usque fidem mutatam fuisse quin istius mutationis ulla extet memoria. Im-
vo in quocumque demum materia innovari solitum est caput, et ita non potest eius origo tanta inno-
vatio, assignari possunt ejusmodi innovationis authores, nec mirum cum fieri nequeat, ut tanta
innovatio florenti antiquae doctrina defensores non illico insurgant, quod quondam antiquiori aevo adeo
alte silent de aliqua mutatione circa fidem trinitatis ante Noetum et Sabellium tempora, manifestum sit
reipsa nullam extitisse...
Inst. 1. Si primi fideles tres in Deo personas agnovissent, potius illud non ignorassent gentiles,
atque ex eo pro deorum pluralitate argumentum sumpsissent, cum nusquam legitur gentiles id fecisse
R. 1. n. maj. notandum est namque primis temporibus Christianos solitos fuisse religionis mysteria genti-
libus sedulo occultare juxta illud Christi apud Matth. c. 16. nolite dare sanctum canibus
neque mittatis margaritas vestras ante porcos...
R. 2. n. min. praeterquam enim quod non extent eorum libri, quos gentiles contra religionem Christianam scripse-
runt neque in omnes apologias, quibus Christiani eam ab adversariorum conviciis vindicarunt, constat tamen
se ex monumentis, quae adhuc supersunt, gentiles ex mysterio trinitatis contra Christianam religionem
argumentatos fuisse. sic apud Origenem l. contra Celsum iste philosophus data opera probat, ex fide tri-
nitatis deorum pluralitatem. sic in actis Sancti Carpasii qui passus est sub Diocletiano theresi(?)
in cilicia et cujus acta referuntur a Baronio ad annum 290. cum S. martyr in suppli-
ciis Praesidi diceret... nunc vere me fecisti magis constantem magis ac magis confidere in
nomine Dei et Christi ejus, Praeses respondit: injuste et male dicite, quod duobus diis servitis, et ce-
teros confiteris Deos et eos negas, quos colimus...
Inst. 2. ex Platonis Schola dogma trinitatis in religionem Christianam irrepsit. cum enim Plato maxime aestima-
retur, qui inter primos Christianos eruditi erant, Plato autem tres naturas in divinis hic admittebat, inde
factum est ut alii tres deos diversi generis admitterent, quae Arii deinde opinio fuit, alii vero tres perso-
nas in eadem natura divina personas dicere maluerint...
R. ita quidem garriunt Sociniani et eorum ipsis Calvinistae nec non ex nostra aetate im[p]ii
plurimi pro more suo mendacissime ita garriunt. At sane an non dogma trinitatis invicte ex
scriptura probamus? quomodo igitur dogma ex Platonis Schola? numquid tamen Apostolos visum

Platonis discipulos fuisse ait teste augustino epist. ad Paulinum voluerunt olim quidam gentiles phi, qui cum
xti in evangeliorum libris sententias non possent non mirari, ex Platonis libris eas ipsum didicisse calumniabantur....
Deinde falsissimum est, Platoni adhaesisse, qui inter primos xtnos eruditione florebant, si enim
illorum temporum monumenta volvat aliquis hoc certa proposito christo sensisse dispiciet. 1º non alio
ac eruditos xtnos philosophorum scripta volvisse, quam quo in haereticorum scripta evolvebant, ut ipsa
utrorumque foederat illa. unde Origenes in epistola cujus fragmentum refert Eusebius historiae l. 6.
c. 19. confluentibus ad me nunc haereticis nunc philis scrutari haereticorum dogmata et quae
a philis de veritate jactantur, excutere constitui. 2º. nulli ipsos philosophorum secto addixisse se... at
unicum nos philosophandi genus non admovebat, sed per omnia ducebat... ait Gregorius
Thaumaturgus de Origene praeceptore suo in ejus Panegyri. 3º. reprehensos fuisse
qui profana philia studio nimis indulgebant... quid athenis et jerosolymis quid academiae
et ecclesiae ait Tertulianus l. de praescriptione c. 7. acriter in eos invehens qui philia
studio nimis dediti erant. et constat ex Eusebio loco mox laudato, Origenem hujusmodi
detractionis accusatum opus habuisse pro se apologiam scribere. 4º. nimium studium profanae
philiae sibi ipsis visum fuisse periculosum, ut Tertullianus loco mox laudato et aliunde natas esse
haereses pronunciat inquiens.. haereses a philia subornantur, inde aeones apud Valentinum Platonicus
erat. inde Marcionis deus melior a stoicis venerat.... 5º. de Platone propterea admonebant
ut meliorem ipsos legi, quod quam ratione concordet cum illorum Platonismo, viderint sane, qui
illud eis affingunt. 6º. denique statuisse illos universe philiam inutilem esse ad veritatem
inveniendam quae ex solis sit scripturis sacris hauriendam. istud probat ex professo Justinus
cohortatione ad graecos: id omnes praedicant... et hortatus est librorum philosophorum / ut nil attenderemus,
suadens, sed ut uni Deo operam daremus ejusque Prophetis; ait de Origene Gregorius thau-
maturgus in supra laudata ejus panegyri. haec cum ita sint vides quam contra veritatem antiquos
Patres Platonis discipulos faciant aliqui...

Inquies non esse dubium quin antiqui Patres Platonem summis laudibus extulerint adeo ut illi adhaeserint...

R. 1. crederes ferme ut istum Socinianorum fautor Calvinista pronunciat tota antiquorum Patrum facunda in Platonis laudes effusa fuisse, cum tamen vix plures quam tres Patres illud fecisse constet. 1º. Justinus, qui antequam xtnus esset Platonicus fuit xtnus autem factus sic inde Platonem laudabat ut saepius etiam vituperet. in cohortatione ad graecos num. 5. dicta opera probat non magis ex Platone quam ex aliis philis veram religionem cognosci posse. 2º. Clemente alex. qui ita Platonem praedicat ut inde alios philos celebret. 3º. Augustinum cujus ad mentem multo plura Platonis vituperia quam encomia. lege sancti Doctoris librum de vera religione c. 3. imo libro primo retractationum c. 1. declarat, dolere se, quod alicubi Platonem laudaverit... laus, qua Platonem et Platonicos extuli, quantum impios homines non oportuit, non immerito mihi displicet...

R. 2. Patres aliqui Platonem pro diversis circumstantiis modo laudabant, modo vituperabant. Si agebant cum gentilibus quibus Plato in pretio erat, laudabant illum, ut argumento quod ad hominem ducto eos revincerent, quemadmodum Paulus ipse act. c. 17. Poeta alicujus testimonio athenis usus est, si vero cum xtnis agebant Platonis doctrinam procul amandabant, ut qui ad summum decubiendo aliquid de vera religione viderit... pulsata non libita veritate ait de eo Tertulianus...

Dices iterum. nonne Petavius ipse l. 1. de trin. hunc antenicenorum Patrum platonismum agnoscit...

R. 1º. quod Petavius istum non statuit adeo universe ut Sociniani. deinde Petavius hac in re hallucinatus est quemadmodum constat ex modo dictis...

Obj. II. ex ratione. natura et persona non distinguuntur realiter ergo cum sit una tantum in Deo natura una est tantum et persona...

R. non distinguuntur realiter. C. virtualiter N. persona est natura subsistens, licet autem inter

naa et personis persona nulla intercedat realis distinctio sed virtualis, si quia alius est naa alius persona conceptus, ceciditur cum persona sint quaedam naa contractio et modificatio, quare si sit aliqua naa subsistere tribus subsistentiis sicut naa diva subsistere fides docet, manifestum est quod non etiamnum una sit persona, ubi est una tantum naa...

Si quaeras quae sint illae tres personae quae juxta nos unicam ac singularem Dei naturam ornant.

Respondeo esse tres veras et reales personas scilicet in Patre est foecunditas divini intellectus, in Filio est ratio imaginis qua paterna substantia perfecte repraesentatur, in spiritu sancto est ratio amoris quem spirant seu producunt Pater et Filius mutuo se amando...

Haec est itaque doctrina ecclesiae in praesenti quaestione: Deus, cum sit infinite intelligens, intelligit utique seipsum, et si quaeritur aliud idque perspicue dictat ratio, aliud quod ratio non dictat sed una nos docet diva revelatio, hoc Dei intellectio foecunda efformat quoddam internum verbum, et ferme eodem modo ac nos aliquid cogitando internum verbum seu ejus rei ideam in nobis effingimus. Atque ita jam duas in Deo personas esse oportet, videlicet primo personam Patris quae intelligere et intelligendo aliquid producere, est enim actio actiones autem ut aiunt sunt suppositorum, 2do personam verbi, quia verbum quod Pater intelligendo se intus efformat non est accidens, ut verbum nostrum, sed substantia quae est persona aliquid quod eadem naa diva facit specialiter quodam et distincto modo subsistere. Porro Pater et Filius amando se hujus amoris producunt fructum seu terminum aliquid, quod quid sit multo adhuc difficilius a nobis intelligitur quam verbum, nam adhuc quamcumque demum verbi notitiam adjuvant saltem nos ipsa mentis nostrae verba, seu ideae, quas in nobis efformamus cogitando aliquid, sed quod ad intelligendum illum amoris divini terminum quem Pater et Filius amando se producunt, juvare nos possit nil est in rerum natura. hic autem divini amoris terminus cum sit inde et sit persona aliquid, verbum ex substantia in Deo persona constituit, quae spiritus sanctus appellatur quod producitur, non per modum amoris producatur...

Quaestio II.

An reipsa una sit tantum in tribus divinis personis natura..

Controversia hoc nobis est cum triplici genere haereticorum 1o. cum Arianis 2o. cum Tritheitis quos totidem diversis articulis aggredimur...

Articulus I.

Propugnatur natura in tribus divinis personis unitas contra Arianos..

Vix post tria saecula continuis propemodum persecutionibus Constantino Magno ad fidem converso ecclesiae pax affulsit, cum illa novo persecutionis genere exagitari coepit furiosissima Arianorum haeresi.. Secta authorem Arium refert Epiphanius in Lybia natum, ea regione variarum sectarum feracem. hoc fuit procerae staturae, pinnis et macilento ore, ejus vultu ad modestiam composito, gravitate composito egregie noverat virum probum mentiri, disputator praeterea perpetuus et arrogans, qui in arte sophistica valde versatus...

Alexandrinus diaconus a Sancto Petro Episcopo suo excommunicatus propter Meletianum schisma cui adhaerebat, ecclesiae postea reconciliatus ab Achilla Petri successore Presbyter ordinatus nec dubitabat illi Achille demortuo subrogatum iri, hoc ambitiosa spes fefellit, magno omnium consensu Alexander, praelatus est vir sanctus ergo Arius livore et ira incensus cum Pontificis sui mores carpere non posset doctrinam impugnavit. cum itaque quodam die Alexander in presbyterorum suorum conspectu dogma hoc exponeret ac filium Patri aequalem doceret Arius contra obstitit, et creaturam esse contendit, sic simulante invidia haeresiarcha factus est juxta illud Augustini de cunctis haeresiarchis tamquam dictum: una superbia eos genuit...

Alexander multis viis ingenio dum tentavit Novatorem in viam reducere, sed

frustra, coactus ē itaq; Ara ipse synodum congregare qa alexandriā collecta ē ex centu ferme Epis, et in qa Arius in blasphemiā pertinax anathemate ē perculsus. extat adhuc epistola encyclia synodi et qa præcipua hæresis capita accuratè colliguntur, et inter ista 1° verbum n ab æterno fuisse sed ex nihilo eē productum, ita tn ut ante ōs alios creaturas extiterit longq instrumentum qo Deus ad illas creandas uteretur, hinc verbum dicit nā verbum Deus ōia fecit, Filium autem appellari quod à Deo solo et nullo altero interposito sit creatus 2° mutabilis naā eē verbum à deo autem electum fuisse quod ille videret in bono constans fore ita ut si aliusquispiā tantā virtuti studeret, ꝗtā ipse dei filius haud minus excellens dei filius dici posse...

Ejectus ab eccliā Arius primum sibi Eusebium nicomediensem conciliavit, per literas adulaoīs plenas, quas refert Theodoretus hist. l. i. c. 5. varijs artibus et alios multos in sui erroris communionē pertraxit, ut, cum cerneret Constantinus, magna orientis parte tumultu et seditionibus commoti, n alium eē huic malo remedium existimaverit qa si gnlis synodus cogeretur, hæc fuit celebratissima Nicæna synodus habita anno 325. in qa verbum Patri consubstantiale eē definitum ē, voluitq; Constantinus, Arianā hæresim, ut illā odiosa faceret, porphyriana dici ab impio Porphyrio cujus nomen xtanis adeo execrabile erat...

Assertio I.

Una ē in tribus divis personis naā n diversa..

Prob. ex scriptura. Quos scriptura simpliciter unum eē pronunciat, et qibus præterea tribuit unam et æqalem authoritatem æqale potestatem in ijs profecto ē nā una et æqalis naā n diversa sed scriptura tres divas pnas simpliciter unum eē pronunciat, ijsq unam et æqalem authoritatem æqalem potestatem tribuit ergo juxta scripturam &...

1° scriptura tres divas pnas simpliciter unum eē pronunciat celebri textu 1. Joan. c. 5. tres sunt qi testimonium dant in cœlo Pr verbum et spiritus s. et hi tres unum sunt. 2° scriptura tribus divis pnis unam et æqalem authoritatem tribuit, æqalem potestatem dum jubet xtus matth. c. 28. baptizari nos in noē Pris et Filij et spiritus sancti, in noē n autem in nominibus ut observant Pres, qo cum vocabulum nomen hic authoritatem significat consequens ē, Pris filij et spiritus sti unā eē authoritatem, atq efficaciā baptismi ab ijs eē indivisa...

Prob. II. varijs argumentis. primum ē quod si emersit alqa quinio dogmati quod hic defendimus contraria, statim ei reclamatum sit ab universo xtano noē, et nota novitatis peregrina sit illico inusta sic Ebioni Artemoni, Paulo Samosat., Ario antecessoribus universa repugnavit eccla...

2dum argumentum ē formula glorificaoīs, qa in laudando deo filium et spiritum sanctum Pri atq ullo discrimine annumeramus et qo formula, ex qo tpre ē annunciatum Evangelium usq ad præsens demonstratur in ecclā usitata fuisse.... in qa ita Dionisius alex. in sua ad Dionisium Rom. epistola...

3um argumentum ē testimonium Prum 4i. sæculi de fide ante cessorum suorum qorum ipsi adhuc scripta habuere qibus plerisq nunc nos caremus. audiatur augustinus l. i. de Trinitate c. 4. ita scribens oēs qos legere potui qi ante me scripserunt de trinitate, hoc intenderunt sedm scripturas docere, quod Pr et filius et spiritus s. unius ejusdemq substantia inseparabili æqalitate divinā insinuent unitatem...

4tum deniq argumentum suppetitant nobilissimi textus ex primiorum Patrum scriptis qa adhuc extant. Polycarpus Joannis apli discipulus in actis sui martyrij qa refert Eusebius

hist. l. 4. c. 14. ita deum supplicat... Te benedicti Filii tui Jesu laude te per eundem Jesum quo tibi cum eo in spiritu Sancto gloria nunc et in futura saecula. S. Justini in apologia 2. Illum et qui ab eo venit Filium ac Spiritum S. colimus et adoramus. Tertulliani l. de pudicitia c. 21. haec probat: e trinitas unius divinitatis Pater filius et Spiritus S.

Nota: assertione inter caetera probabimus ex textu Joan. 1. c. 5. male habet hic locus nostra aetatis Arianos seu Socinianos atque ut illius vim eludant respondent genuinum non esse sed adultera manu in Joannis epistola intrusum neque enim reliquit legitur in antiquis codicibus unde sit

Assertio II.

Genuinus est versiculus 7. ex prima Joannis c. 5. desumptus.

Prob. I. licet hic textus desideretur in multis antiquis codicibus longe plures tamen illud repraesentant tam graeci quam latini. Legebatur certe in ~~codicibus~~ exemplaribus quae Cardinalis Cimenes undequaque conquisiverat et ex quorum authoritate ipse in sua polyglotta complutensi retinuerat. Robertus Stephanus ex sedecim vetustissimis codicibus quibus ad graecam novi testamenti editionem usus est septem duntaxat observavit hoc carere versiculo atque integro quidem scriptis tamen verbis: in coelo. extat item in codice illo britanico cujus ob suam vetustatem tanta erat apud Erasmum authoritas ut propterea ipsum in praecedentibus suis novi testamenti codicibus omissum in posterioribus restituerit. Postea hic invenerunt Lovanienses Theologi qui ex magno illo manuscriptorum numero ad quos vulgatam versionem anno millesimo quingentesimo octogesimo quinque duntaxat invenerunt in quibus ille versiculus 7. non legitur. testis maxime correctorium bibliorum quod in Sorbona servatur, et circa saeculum 13. elucubratum est cujus author in quibusdam tamen graecis codicibus hunc versiculum desiderat...

II. Hunc textum adhibuere Patres antiqui plurimi: adhibuit saeculo 3. S. Cyprianus l. de unitate ecclesiae ita scribens: de Patre et filio et Spiritu S. scriptum est hi tres unum sunt. adhibuit saeculo 5. Eugenius cartaginensis in fidei confessione quam anno 484. ipse et plurimi aliorum episcoporum nomine Hunerico Vandalorum regi ariano obtulit. adhibuere eodem saeculo S. Fulgentius, Victor vitensis Vigilius tapsensis. adhibuit saeculo 6. Cassiodorus in opere cui titulum fecit: Complexiones in epistolas et acta apostolorum. taceo subsequentium aevorum scriptores...

III. hunc textum postulat intellectus nec non et scopus Joannis scopus quidem, ut tota testatur antiquitas, scripsit Sanctus apostolus eam Epistolam adversus Ebionem et Cerinthum qui Christum ante Mariam fuisse negabant, cui quidem confutandae blasphemiae opportune erat textus laudatus quis non videt. intellectus idem non postulat nam versu octavo ipsius ita habetur: et tres sunt qui testimonium dant in terra. ubi haec vox: in terra manifeste alludunt ad istum versiculum 7. in coelo. versu sequenti quia ista est: si testimonium hominum accipimus testimonium Dei maius est quae verba non obscure demonstrant eque prius Joannem de duplici testimonio Divino ipse in versu 7. et humano in versu 8....

Solventur objectiones..

Obj. I. adversus primam assertionem. prae caeteris Pater filius et Spiritus S. non ejusdem authoritatis ac naturae sunt quod baptismus aequaliter in eorundem nomine confertur. 1o. quia dicitur ibi bapti-

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

zari nos in noe filii et Spiritus Sti, ut 1. ad corin. c. 10. de moyse dr: oes in Moyse baptizati sunt
2º. quia dicitur in baptismi collatione Pri Filium et Spritum S. adiungi, ut Exod. c. 14. Moyses Deo ad-
jungitur credideruntque Dno et Moysi servo ejus, aut ut videre est edicta politica, cum hac in-
scriptione authoritate regis et magistratuum, non quod par sit magistratuum cum rege au-
thoritas, sed quia sunt administri ejus. sic in baptismo Filius et Spiritus S. sunt praecipua instru-
menta quibus Deus ad nostram sanctificationem utitur. 3º. quia baptizari in noe Xti nil
aliud est quam baptizari in doctrina ejus, seu suscepto baptismo ejus se discipulum profiteri
sicem apud Judaeos mos erat, ut qui se in alicujus disciplina tradebat, illeo baptizaretur
atque ex orig baptismi nri...

Probar ad argmta Resp. et sane 1º. baptizari baptismo Xtno est a peccatis ablui, ita docet totum novum
testamentum, quod cum Filius et Spiritus S. non sint cum Patre ejusdem authoritatis ac naturae, in
quorum proinde ac in Patris noe per baptismum a peccatis abluimur? 2º. baptizari baptismo
Xtno est se Deo devovere ac consecrare, hoc sane una omnium quorumque Xtorum vox fuit,
Deus qui sint necesse est Filius et Spiritus Sanctus haud minus quam Pr quibus proinde nos
ac Pri in baptismo consecramus, cum atque non liceat, se creaturis consecrare... ad probaonem
R. Adu. ad 1. n. 1º. quia israelitas in Moyse baptizatos fuisse, sensu litterali nil videtur
aliud esse quam Israelitarum per mare rubrum Duce Moyse transitum fuisse figuram
baptismi nostri, idem ex iis quae sequuntur, colligitur, nam pergit aplus, et eandem escam
spiritualem manducaverunt et spiritualem id est, profigurativa omnia se judaeis in figura
contingebant. 2º. quia quoquidem modo loci sensus sit, manifestum est, in formula baptismi
Filium et Spiritum S. Patri adaequari, sub per bona in nomine sub una atque eadem invocaone
cum Patre conjunguntur, ac proinde id non pote de filio et Spiritu S. dici baptizari nos
in eorum noe Xti. ad corin. c. 10 dr: oes [illegible] Moyse baptizati sunt, quod idem de Patre dici
non potest...

Nota. Alii locum apli sic interpretantur: oes se Moysi dederunt tanquam legislatori atque eo
duce iter sub nube et per mare aggressi sunt, nam inquiunt 1º. in graeco non est: baptizati sunt in Moyse
sed in Moyse et in nube et in mari. 2º. apud judaeos, ut constat, baptizari in aliquo sensu in
aliquo erat in ibus se tradere disciplinae et in ejus doctrinam jurare..... dico ad
2. n. pariter in forma baptismi cum Filius et Spiritus S. sic Pri conjunguntur, ut nullo modo
nulla inter ipsos inaequalitas sed non perfecta aequalitas significetur, sicut ex dictis constat,
e contra dum in textu ex libro exodi Moyses servus Dei dr, manifestum est judaeos non ita
credidisse Moysi ut Deo...

Quod edicta politica attinet sic inscripta authoritate regis et magistratuum non videas,
sic inscribi nisi iis in locis ubi in principe et magistratu sub aristocraticum regimen
est aequale .... dico ad
3. n. m. nam baptizari in nomine Xti est non a peccatis ablui et Xto consecrari, quod fieri non
potest, nisi Deus sit et Pri consubstlis...

Nota. Plerique Thlgi ut probent Filium et Spiritum S. esse Deum, quia in eorum nomine baptis-
mum suscipimus utuntur in hoc effato apli 1. ad corin. c. 1. numquid in nomine Pauli
baptizati estis? ac si diceret aplus numquid dari potest baptismus in nomine creaturae?
at enim sunt qui negant hunc esse sensum loci sed aiunt, his obis Paulum declarare dontaxat
se non esse novae legis authorem ipse hortatur ibi Corinthios ut Schisma evitent, neque
hae denique audiantur inter ipsos Ego sum Pauli ego autem Apollo Ego vero Cephae
cum unus sit Jesus Xtus, in cujus doctrinam juraverunt qui sunt baptizati; Paulus autem
apollo et Cephas sint tantummodo ministri Evangelii non authores...

Inst. Salte ex formula glorificaois n probatur assertio 1e. qia nl vetat Deo in ead glorificaoe in creaturas adjungere, ut beata Virgo ceteriq ois sancti Deo adjunguntur in ista glorificaoe: sacrosanctæ et individuæ Trinitati &c. qe post expletum officium ecclesiasticum vulgo recitari solet. 2o. qia primis sæculis sic enunciebatur Dei glorificao: gloria Patri per filium in spiritu s. qe 2o...

R. ad 1. n. a. Apud veteres, quorum ipsis fatentibus adversariis fides ta pura erat, n existimabatur, creaturas cum Deo in eadem glorificatione conjungi hoc, ut Dionisius alexandrinus apud Dionisium romanum accusatus quasi minus recte de verbo et Spiritu sancto sentiret, hoc maxime argumento se purgaverit qod doxologia præciperet, adeo ut in ejus epistola 2a. ut oim animis insiderat æqalis ntæ e, qoa qali prosequimur gloa. nec juvat adversarios cratiuncula cujus meminit objectio, neque enim periculum est, ut qi officium ecclesiasticum persolvunt beatam virginem et sanctos ceteros Deo adæquent...

R. ad 2. utraque glorificationis formula olim in usu erat et nostra et illa qa adversarii laudant, unde eqsa eund. ex utriusque sunt. Ast sane ipsas voces per et quam, in quo; dicta de Deo in ... recedere, ut jam olim sanct. S. Basilius observavit patet ex his ubi ad rom. c. 11. ex ipso per ipsum et in ipso gloria...

Obj. II. Adversus secundam assertionem. Textus de quo agitur deest primo in plerisque antiquis exemplaribus. secundo in omnibus versionibus orientalibus. qo adscitius e....

R. n. a. quoad utrumque partem. falsum e qod versiculus ille desit in plerisque antiquis codicibus ut illud demonstrant testimonia in assertionis probatione adducta, qibus si opus foret facile est plura adhuc alia addere. accedit consensus eccla tam græca qam latina. Equidem ecclesia latina textum illum legit in versione vulgata qa à novem retro sæculis utitur. græca vero ecla illum habet in Dictionario suo. adde tridentinæ synodi anathema iis dicere, qi n admiserit vulgata nostra libros omnes cum omnibus suis partibus, videtur autem versiculus tanti momenti omnino ut pars primæ epistola Joannis habendus est. aut si ecclesiæ authoritas adversariis pro nihilo est probent nobis sua authoritate potiorem e in scriptura textibus dignoscendis....

falsum e secundo omnes versiones orientales versiculo septimo carere nam ipsum exhibet versio armena. ex ceteris abest quidem sed cum omnes unam si æthiopicam excipias ex syriaca expressæ sint n majoris sunt authoritatis, qam mendosus codex syriacus unde expressæ sunt.

Inst. 1. in vetustis codicibus memoratus versiculus e dontaxat scriptus ad marginem. qo manifeste non est pars ipsiusmet epistolæ sed dontaxat scholion aliquod....

R. 1. n. a. Nam dantur codices vetustissimi in qibus non ad marginem sed in ipso opere legitur, hujus generis e codex saint germain à mille annis scriptus ut fatentur critici....

R. 2. n. c. legitur enim versiculus ille scriptus ad marginem et in iis etiam codicibus in quibus nulla ceteroquin sunt ad marginem scholia, unde causa, cur sit scriptus in margine videtur hæc esse, qod noluerit illum librarius in ipso opere scribere cum desit in multis exemplaribus...

Inst. 2. Si genuinus ē textus controversus quare igitur deest in tot exemplaribus?...

R. Si genuinus n̄ ē cur igr repraesentatur in tot exemplaribus cur illud jam legerunt in suis codicibus saeculo 6. Cassiodorus saeculo 5. Fulgentius aliique et jam saeculo 3. D. Cyprianus?...

R. 2. Cur in pluribus exemplaribus desideretur laudatus versiculus id fieri potuit: 1º oscitantiâ amanuensium, qi ppter similitudinem versiculi 7. cu 8. 7timum v integrum v saltem ex parte rejecerunt. neq enim desunt exempla quibus talis scriptorum probetur incogitantia. sic Josue c. 21. v. 36. in multis hebraicis codicibus hoc vba /: civitates quatuor cum suburbanis suis :/ ob illorum repetitionem desunt. fieri id potuit 2º. perfidiâ Arianorum hunc textum ex suis codicibus de industriâ expungentium, quod fraudis genus Divus Ambrosius aliique ipsis passim exprobrant...

Inst. 3. Si genuinus esset versiculus 7. utique illum Patres adhibuissent contra Sabellianos Arianos et Macedonianos, qi tn n̄ adhibuerunt...

R. fateor difficile dictu ee cur in confutandis hisce haereticis adeo altum sit apud Patres de nostro hoc versiculo silentium. forte imperfectis utebantur codicibus forte noluerunt adhibere testimonium cujus germanitatem noverant in dubium vocari. verum quidquid sit eâde re, nolo enim conjecturis indulgere. illud certe adversariorum negativum ē duntaxat, at nostra positiva sunt nec valent uni argmta negativa contra positiva....

Inst. 4. unum ex praecipuis nostris argumentis ē authoritas Divi Cypriani ai nullum ē hoc argumentum, qia locus ex sancto praesule desumptus ē potius versiculi 8. ad mysterium trin allegorica accomodatio more africanorum, qi in hujusmodi allegoriis frequentes erant. sic Augustinus l. cta Maximum c. 22. eundem 8 versiculum allegorice interpretatur dicens p spiritum designari Patrem, per aquam filium, per sanguinem spiritum sanctum. sic Facundus Hermianensis l. 1. pro defensione trium capitulorum eodem modo qo D. Augustinus versiculum 8. allegorice interpretatur et suam interpretaom confirmat authoritate D. Cypriani....

R. n. min. et ejus probaom. D. Cyprianus eo loci ut probet in ecclesiâ unitatem servandam ee inter caetera argumenta affert in unitatem trin qo ē inter tres divinas psnas ita inquiens: dicit dnus: Ego et Pater unum sumus. et iterum de Patre Filio et Spiritu S. scriptum ē: hi tres unum sunt. et quisquam credit hanc unitatem de divina firmitate venientem scindi in ecclesia posse? ubi quaeso hic vestigium aliquod cujusdam interpretaois allegoricae? numquid diceret sanctus martyr scriptum ē, si tn illud scriptum nullibi esset sed ipse tantummodo alium locum per interpretaom allegoricam ad hunc sensum traheret?.. ad factum D. Augustini

R. qo hac ē saeculo ē S. Augustinus qi possibiliter versum 7. in suo codice n̄ legebat versum 8 de SS. Trin allegorice interpretatus ē. qo et celebris locus D. Cypriani n̄ ē nisi ejusd versiculi 8. allegorica expositio an qod illius alqis S. Pr circa quandam scripturam textum facit, illud continuo alios oes facere oportet?...

Dico ad Facundum saeculi 6. scriptorem illum codicis sui errore deceptum de D. Cypriano perperam judicasse. longe major ē certe authoritas S. Fulgentii ruspensis, pariter africani et qui et Facundo antiquioris qi in responsione ad objectionem 10. Arianorum et versiculum 7. et testimonium Cypriani de eo citat ex professo...

Inst. 5. alterum vris argmti ē authoritas Cassiodori. ai istud saltem argumentu nullum ē, nam Cassiodorus vixit saeculo 6. quando iam ē usus corruptis codicibus...

R. n. min. et ejus prob. Cassiodorus cum ut monasterii sui bibliothecam ditaret magnis sumptibus sacros codices undequaque collegit sicut ipse testatur l. instit. divinarum c. 8. eosq. magna cura cum aliis antiquioribus contulit, ut ipsemet narrat in praefatione mox dicti operis insigit. adde Cassiodorum n usum fuisse versione D. Hieronimi sed antiqua itala unde ejus ē textum ab ipso fuisse versiculum nam in prima antiquitatis codicibus...

Inst. 6. sic itaque ut versiculus 7. ex margine cui longa scholion adscriptus erat, in textum ipse translatus sit. author fraudis hieronimus hic cum ut solebat parum prudenter multa saepe ad sua cum defensione trahere, natus forte exemplar unum alterum in quo memoratus versiculus in ipso textu insertus fuerat, adversus sui aliorum omnium exemplarium lectionem versiculi illius tanquam genuinam defendere, et promovere coepit eggerens publice in suo prologo in Epistolas canonicas eum culpa et fraude haereticorum abrasum a vulgatis codicibus fuisse. ita Socinus....

R. quis n sic indignetur Socino sed gravem calumniam de D. hieronimo longa falsarium et scripturarum interpolatorem fingenti absq. ullo fundamento? certe n aliud videtur versiculi 7. germanitati testimonium qua illud quod in prologo galeato in Epistolas canonicas legitur, modo constaret, prologum illum vere D. Hieronimi ē. cui enim potius in praesenti controversia credere velles, quam tanto Doctori in scripturarum cognitione versatissimo, et qui teste Augustino omnium antiquorum lucubrationes evolverat...

Inst. 7. ut etiam versiculus 7. supposititius n sit, certo tamen non in tribus psnis unitas n convincitur. 1°. quia ibi agitur dumtaxat de unitate testimonii xto perhibendi unde in quibusdam manuscriptis nec n in polyglottis complutensi et antverpiensi n legitur unum sunt. sed in unum sunt. 2°. quia in versu octavo de spiritu aqua et sanguine pariter dicitur: unum sunt. neque tamen dico unum sunt unitate naturae sed testimonii tantummodo quod a pari ē...

R. ad argumentum nego ad probationem dico. ad 1mum de utraque re in versiculo 7. agitur, et de natura in tribus psnis divinis unitate, et de unitate testimonii xto perhibendi ipse probat ibi Joannes, quod xtus n sit purus homo ut Ebion et Cerinthus blasphemabant sed verus filius dei, cui quidem veritati ait suffragari quod tres testes tres in caelo et totidem in terra, in videlicet Pater verbum et spiritus S. Pater quidem dum v. g. in xti baptismo et transfiguratione dupliciter proclamavit: hic ē Filius meus dilectus. verbum autem stupendis illis miraculis quae in assumpta humanitate patravit. spiritus S. denique, sive dum in specie columbae supra xtum descendit, sive dum in pentecoste se in apostolos effudit. de his autem tribus testibus addit apostolus: unum sunt: id ē ejusdem naturae, ac proinde eorum testimonium ē in ejusdem efficaciae...

R. ad addit. objectio legi in non nullis codicibus. in unum sunt nil facit ad rem 1°. quia pauci codices ita habent, unde theologi complutenses quos imitati sunt antverpienses sine sufficienti fundamento in suis polyglottis ita legi voluerunt. 2°. quia res eodem recidit. quidam vetat ista verba: in unum sunt. ita interpretari: in unam conveniunt entiam. 3°. quia si ista verba: in unum sunt: hunc in libro sensum: in unum conveniunt testimonium adhuc in res eodem recideret, cum utiq. testimonium Patris verbi et spiritus Sti n possit esse ejusdem efficaciae nisi quod sint ejusdem naturae, quo enim aliquid testimonium creaturarum comparare credibo

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

D.º atque ita totum discrimen inter utramque lectionem est, quod juxta nostram lectionem agatur primario de unitate naturae, et secundario de unitate testimonii, cum juxta alteram lectionem vice versa primario agitur de unitate testimonii, secundario et ex consequenti de unitate naturae...

[illegible] ad 2dum n. c. Disparitas est, quod testes terreni possint ejusdem efficaciae testimonium perhibere, quin sint ejusdem naturae, secus non possunt Filius et Spiritus sanctus eundem ejusdem efficaciae testimonium dare cum Patre, si non sint ejusdem cum ipso naturae....

[illegible] ores. quod [illegible] expositionem ipsorum verborum: tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua et sanguis &...

Variant circa ista authores. videtur autem cum textu Joannis et contextui ista conformior [illegible], tria scilicet quae in terris Christo testimonium dant quod sit filius Dei. 1º. spiritus id est charismata [illegible] fidelibus concessa. 2º. aqua, ita baptismi scilicet quae nos a peccatis mundat. 3º. sanguis quem Christus moriens effudit, et unde vim suam haurit aqua baptismi. sic fere Ambrosius Augustinus & c...

Articulus II.

Propugnatur naturae in tribus divinis personis unitas
Contra Tritheitas...

C. Tritheitae sunt qui triplicem faciunt Deum, et triplicis sunt classis...

Prima est eorum quorum meminit Augustinus l. de haeres. c. 74. ita scribens: est haeresis quae triformem [illegible] asserit Deum, ut quaedam pars ejus sit Pater, quaedam filius, quaedam spiritus sanctus...

Secunda est illorum, qui de tribus divinis personis id sentiunt in ordine ad naturam divinam, quod de tribus hominibus in ordine ad naturam humanam. atque ita tres tribus personas esse quam unum deum sentiunt, sicut in [illegible] numerica tres Deos. ita docuere quos Nicephorus l. 18. hist. c. 49. Cononitas vocat a Conone [illegible] ipsos Episcopo. talis in saeculo 6. fuit Philoponus, Alexandrinus grammaticus, qui de vo- [illegible] grammaticum agere haeresis fecit. eandem mentem a labente ultimo saeculo renovavit [illegible] in opusculo gallico, quod inscripsit: Dogma trinitatis scholasticorum argutiis adulteratum. [illegible] jussu regio Parisiis in domo S. Lazari inclusus, ubi, qui parum sanae mentis sunt, recludi solent, [illegible] vivere desiit...

C. Tritheitarum errorem exeunte saeculo 12. in incidit Joachimus abbas Floro in Calabria [illegible] caeteroquin sanctus, cujus aberrationes damnavit Lateranense 4. sub Innocentio III. personarum [illegible] docuit ille, tribus personis tres tres inesse velut naturas particulares, ex quibus una [illegible] talis natura subsistens, unius quasi Deus coalesceret. jam non satis stat cujus generis nexum inter personas [illegible] naturas statuerit, an moralem duntaxat et similitudinis qualisque inter naturas duorum hominum [illegible] physica intra ex ipsa naturarum entitate. si primum sentiebat cum Tritheitis secundi generis, [illegible] secundum accedebat ad illos primi generis...

[illegible] autem utrorumque systema ita manifeste absurdum, ut ne refutatione quidem dignum reputaremus, [illegible] nisi illi Patres, qui paulo post Nicaenam synodum floruere, hic nobis defendendi essent contra calumnias [illegible] aliorumque quorundam, qui ipsos Tritheismi secundi generis accusant. cum ipse Calvinianis perpetuas ipsorum in fide variationes objiceret, respondit Jurieus in primis fidelibus

evenie qo ad mysteriu Tris. Antenicenos Pres Arianos, postnicenos Tritheitas fuit n[on] pe[r]p[et]uu[m] ac o[mn]iu[m] fere dogmatu[m], ut istoru[m] accurata cognitio n[on] admi-retur nisi successive et post multos variaões...

Assertio.

Una e[st] numero atque individua in tribus divis Personis natura.

Prob. I. ex scriptura in qa Moyses Deut. c. 6. sic de Deo ait: audi Israel Deus noster unus e[st]. et Deus ipse c. 32. ita loq[ui]t[ur]: videte qod ego sim solus. at nisi una numero et individua sit in tribus divis [per]sonis na[tur]a Deus nec unus nec solus dici [pot]est, n[on] magis certe q[ua]m tres ho[min]es unus solus ho[m]o dici possunt. unde in tritheismum iterato proscripsit eccl[esi]a in concilio Constantinopolitano 3. generale 6. act. 11. approbata e[st] epistola synodica D. Sophronii adversus Philoponum scripta. in Lateranensi 4. contra Joachimi Tritheismu[m] hoc lata e[st] sententia: si quis doctri-na[m] praefati Joachimi in hac parte approbare praesumpserit tanquam haereticus ab o[mn]ibus vitetur. accedit qod aperte repugnet na[tur]a diva utpote simpliciter infinita multiplicari posse...

Prob. II. ex Patribus. et q[ui]dem illos dontaxat in Tritheismi suspicione ducens aliqui qidam vocant, qi in synodo nicaena interfuerunt v[el] paulo post floruerunt, ipsos tum appellabo. de istis itaq[ue] Patribus hoc certa sunt. 1o. qod ab Arianis Sabellianismi sint accusati qa n[on] e[st] alia haeresis Tritheismo magis opposita. qi c[on]substlis voce aversabantur Sabellii dogma ab iis qi voce illa probabant, inonici dicebant: ut ait Socrates hist. l. 1. c. 23. 2o. qod ita Deu[m] unu[m] praedicant, ut opponant na[tur]ae unitate[m] [per]sonaru[m] trinitati: sic opponit Basilius ora-tione contra Sabellium, qa tu oppositio nulla est in Tritheitaru[m] systemate. 3o. qod profi-tebantur, una na[tur]a in tribus [per]sonis qodo subsistat, e[ss]e incomprehensibile et ineffabile ait Gregorius nicaenus orat. catholica c. 3. nullo id sermone consequi possumus, qemad-modum usque memorabilis sit et numerum fugiat. sed si na[tur]a in tribus [per]sonis existens sunt specie dontaxat una numero autem et reipsa trina hoc n[on] foret ineffabile. ista igitur cu[m] de laudatis Patribus certa sint, vide qa verecundia possis istos doctores Tri-theismi accusare. adeo apertissima qa de illoru[m] testimonia. ait Athanasius contra Sabellium: h[ab]es filium h[ab]es Pa[tr]em, nec timeas dualitatem na[tur]a enim distincti n[on] s[un]t. ait Basilius oratione contra Sabellianos. unus Deus Pa[te]r et Filius n[on] duo Dii, cu[m] Filius identitatem ha-beat cu[m] Pa[tr]e. ait orat. 37. Gregorius Naz. qi maxime sui Tritheistae faciunt adversariu[m]: individua e[st] in tribus [per]sonis divinitas ac veluti in tribus solibus inter se cohaerentibus una lucis temperatio...

Solvuntur objectiones...

obj. I. Patres nicaeni et postnicaeni passim tres divas [per]sonas tres na[tur]as tres substantias appellant...

R. valde peregrinus sit oportet in scriptis Patrum illius aetatis, qui nesciat illo aevo significationem memoratorum vocabulorum determinatam non fuisse, plurimosque Patres naturam et substantiam nomine [illegible] intellexisse quod nos personis nomine intelligimus. Non itaque de vocibus litigandum ubi de sensu constat. rectos sensus discutere virorum est, in vocibus litigare puerorum ait merito D. Anselmus...

Inst. 1. post Tertullianum contra Praxeam Cyrillus Hierosol. catechesi 11. Epiphanius in ancorato aliique dicunt, Patrem Filium et Spiritum Sanctum esse unum Deum, sed ideo quia omnia concordi[ter] munda administrant quod non existimaverunt, alia esse in tribus personis unitatem quam concordiam...

R. n. c. neque enim assignata Patrum locum est exclusiva alterius in Trinitate unitatis. Tertullianus agit contra Praxeam, qui personarum trinitatem impugnabat isto argumento inter caetera: si plures in Deo personae sunt, perit monarchia. respondit Tertullianus minime perire ita esse quia tres divinae personae concordi administratione gubernant. Cyrillus et Epiphanius rem habent cum Arianis in tribus his personis totidem diversas naturas agnoscentibus, ad quos refellendos non sufficiebat tres his personas concordia orbem regunt, ut quod fuit natura necesse est....

Inst. 2. Juxta Hilarium aliosque unitas naturae in Trinitate est tantum unitas similitudinis. Pater Filius et Spiritus Sanctus unus Deus non ex solitudine sed ex similitudine ait Hil. l. de synodis...

R. aiunt equidem citati Patres Filium et Spiritum Sanctum esse Patri naturam similes, sed non dicunt, ipsos habere naturas diversas similes.. quod locum ex D. Hillario attinet, nemo est qui ignoret ipsum per solitudinem quam a Deo excludit nil aliud intelligere quam solitudinem personae.. Licet porro quod Filius et Spiritus Sanctus Patri natura similes dicantur

R. in humanis duo sibi natura similes dicuntur, quia habent naturas similes, sed in divinis Pater Filius et Spiritus Sanctus dicuntur natura similes, quia ejusdem divinae naturae sunt similes et aequali modo participes.

Inst. 3. D. Epiphanius haeres. 69. de Patre et Filio scribit unum sicut regem et ipsius imaginem non duos dicimus reges sed unum...

R. etiam in mente S. Doctoris inadaequata est haec comparatio, et abrogata est n. 4. [illegible] quid hic valet quod D. Hillarius l. 7. de Trinitate statuit universe meminerimus humanas comparationes divinis non satisfacere exemplis 2°. in mente Epiphanii allata comparatio in eo tantum stat, quod ut inter regem et ejus imaginem debeat esse aliqua similitudo ita Deus verbum sit imago Patris debeatque esse Patri natura similis, non autem dissimilis ut blasphemabant Anomoei quibuscum disputabat S. Doctor...

Inst. 4. naturam unitatem numericam Hilarius l. de synodis num. 26. vocat haeresim unionis Basilius epist. 141. et Ruffinus in symbolo Deum esse unum numero negat diserte....

R. ad Hillarium. Sabellianismus est quem in citato loco haeresim unionis vocat, non vero dogma catholicum de una numero in tribus personis natura. neque S. Doctor hoc vocabulo pro unio, unitatis, sed usurpat, ut quoties unionis vocabulo utitur, de personis sermonem habeat, de natura ex adverso ubi unitatis vocabulum adhibet sic l. 4. de Trinitate num. 42. inquit absolute Pater Deus et Filius Deus unum sunt non unione personae sed substantiae unitate...

R. ad Basilium. Adeo non favet ille adversariis in loco objecto, ut ipsos impugnet potius. neque enim naturam unitatem, quae est in tribus divinis personis numericam appellare renuit, nisi quia substantiae adhuc est juxta ipsum quam numerica cognitio, ut inquit numerus in suo conceptu partes dicat, quae in Deo nullae sunt. unum Deum profitemur inquit, non numero, sed unitate quod enim numero unum dicitur, hoc revera unum non est, neque natura simplex...

R. ad Ruffinum. eadem est ipsius mens ac Basilii si enim habetis.. Deum unum esse dicimus non numero sed unitate, hoc est non ut unus homo dicitur, quia plures esse possunt, sed ut dicitur unus sol, quia plures esse nequeunt...

Inst. 5. Augustinus aliique plurimi Filium vocant genitam sapientiam essentiam de essentia et sic de caeteris, quae dicta nisi in systemate Tritheitarum non possunt...

R. voces istas sapientia essentia etc. si sumuntur concrete ita ut sensus sit ex Patre qui est ipsa divina essentia, sapientia genitum esse Filium qui itidem est divina essentia sapientia. Concedo. voces istas si sumuntur abstracte, ita ut sensus sit alia numero esse natura Patris gignentis et alia Filii geniti. Nego. nemo prudens non est qui ultro mihi concedet ubi ex scriptore aliquo argumentum in ipsius sententiis est tantum quia stricte dixerit quae dicta sic significare voluerit, nobis considerandum esse, cum alioquin et jam ex laudati scriptoris mente argumentemur, sed sunt multa locutiones improprie quae saepe valde sunt in usu, atque sic apud aliquos propria significatione

voces accipere, ipsi certo certius sic eas fuisse acturos abiqz mente totaliter diversa, sicut v. g. Patres de incarnatione disserendo frequentius dicunt verbum dei suscepisse hominem, et tamen locutio stricte intellecta Nestorianismum essent ... [illegible]

Dico ante omnia ita se res habere cum locutionibus in objectione citatis, quae sunt improprias, et intelligi debere, ut istas intelligimus. patet illud 1° ex ipso laudatorum Patrum quibus locutionibus illud unum volebant inculcare nimirum contra Arianos filium esse Patri consubstantiale, ex ipso genitum non factum. patet 2° ex aliis eorundem locutionibus quibus Tritheismum apertissime impugnant. sic Augustinus qui unus omnium locutionibus in objectione citatis saepissime est usus l. 2. contra Maximinum c. 10. ita habet: Pater filius et spiritus sanctus propter individuam deitatem unus deus est. observa hoc verba propter individuam deitatem ...

Inst. 6. Nota est Patres potissimum contra Arianos quibuscum disputabant, non alia ferme adhibuisse argumenta, quam quibus naturae in tribus divinis personis unitas specifica probatur. ergo non aliam de eo nisi quam hanc unam in tribus naturae unitatem agnoverunt ...

R. esto major de qua tamen necesse est disputare non minus. ideo sic fecerunt laudati Patres 1° quia ejusmodi argumenta ipsis sufficiebant ad Anomoeos refellendos qui Patrem filium et spiritum sanctum naturae dissimiles esse asserebant. 2° quia demonstrando naturae in tribus divinis personis unitatem specificam, eo ipso unitatem numericam demonstrabant, cum tamen inter Arianos quam Catholicos dubitaret nemo, naturam divinam utpote omni perfectione quae infinita esse contineri una numero ...

Inst. 7. Saltem Gregorium Nyssenum concedemus Tritheitam fuisse. is enim tractatu ad Abladium respondens huic quaestioni cur non possimus dicere tres deos ut tres homines dicimus, ita solvit difficultatem ... absurdum non, quod eos, qui natura diversi non sunt, pluraliter appellemus, ac multos homines dicamus ergo ...

R. Gregorius Nyssenus ut omittam alia ejus testimonia in eodem tractatu ad Abladium ita profitetur ... dei natura una est unitas individua, quae non cum singularibus quae ejus participes sunt dividitur. nunc vero an qui ita loquitur Tritheita sit ...

Quod locum objectum attinet dico: minime ibi asserit Gregorius naturam aliam in tribus unitate naturae quam quae est in tribus hominibus, sed solummodo separationem non esse in modo splendide naturae creatae unitatem manifeste nimium de eo praedicando, quod quidem tamen S. Doctoris injuria a nobis dici, ut omnino recte illud Melchior Cano observat. sufficienter dogmata fidei à Patribus tradita non ideo tenemur in suscipere omnia argumenta quibus ad illa dogmata stabilienda usi fuerunt ...

Inst. 8. Si Patres postnicaeni senserint nobiscum, non refugissent usum vocabulorum per unum homoousion, tautousios idem identificatus; ergo refugerunt ...

R. Nego maj. has voces in sua fidei professione adhibuit Epiphanius idem doctor conciliorum praesertim ejus symboli nicaeni compositor. adhibuit concilium alexandrinum anno 362. praesidente Athanasio [illegible] definitum est quod in tribus personis sit identitas naturae: tautousios adhibuerunt Basilius Gregorius Nazianzenus Cyrillus alex ...

R. 2. admin. si qui Patres dictas voces rejicere ut Epiphanius non nisi ipsa Sabellianorum ita rejicere à quibus de identitate personarum intelligebantur ...

Obj. II. Naturae in tribus unitas numerica est ipsemet Sabellianismus. Prob. admissa ista unitate tres in deo personae non aliud sunt, quam quidam modi naturae divinae ac tales modos Sabelliani prorsus admiserunt. ...

R. ad argumentum nego. Afferre sufficit legis Sabellianos ab aliis Patribus esse reprehensos fuisse quod naturae unitatem numericam in deo defenderent, et fecisse quod personas tollerent. quod ipsum tamen [illegible] argumento est quod nullo unquam Patres Tritheitae fuerint ...

R. ad prob. 1. n. min. nam juxta Sabellianos nomina Patris filii et spiritus sancti erant mere denominationes ab extrinseco ut sunt illae creatoris servatoris etc.

R. 2. d. min. admiserunt tales modos qui essent mere accidentales in deo C. qui essent substantiales N. qui modos interni nobis Sabelliani forte admiserunt non erat substantiales juxta ipsos, sed accidentales tantum ut in nobis sunt in deo ...

Inst. Si personalitas modus non est nisi quidam naturae modus quo ipsa divina adorari non possunt quia eam adorat modum modo ...

R. neg. consequentiam. Theodus ita objiciendo quasi adoratio ipsa feratur ad eum in abstracto consideratum non vero prout illum est à parte rei qui consistit divina personalitas à parte rei propter suam ad naturam identitatem cum ipsemet deus quem debet adorari ...

Quaestio III.

Quid sit in Catholica tenendum sit de singulis tribus divinis personis separatim consideratis.

Pauci praeter Atheos veniodivitatem diiudicavit, nisi quod Patrem negent Ariani quae Catholica fides professa de ista prima itaque trium personarum, nihil hic speciale nobis dicendum est at gravima incumbit disputatio de personis verbi et spiritus sancti...

Articulus I.

De Persona Verbi...

Non est utique in theologia quaestio alia gravior quam quae de persona verbi seu Christi instituitur, cum ipsius divinitas sit fundamentum totius nostrae religionis, ut si illa tollatur sit vana sit nostra fides. demonstrabimus 1° Christum seu personam verbi jam ex Maria nativitate praeexstitisse. demonstrabimus 2° ipsum vere esse Deum Patri consubstantialem...

§. I.

Demonstratur personam verbi seu Christi prae ex Maria Virgine nativitate praeexstitisse.

Verbi et Christi vocabula in isto atque sequenti §° promiscue usurpabimus, nam licet quidam Sociniani aliud sit genere ac verbum, aliud ac Christus ante Mariam extiterit et a Deus sit ut ex facto historiae constat, cum indubitata sit fuit verbi ante Mariam existentia divinitas quoque praeexstitisse. Ut et Deum esse profracte negaret, attamen reipsa nihil invicem differre ponit ista propositio ante Mariam extitit, verbum est Deus: et Christus ante Mariam extitit, Christus est Deus: cum juxta doctrinam Catholicam Christus nihil aliud sit, quam verbum caro factum. Sit itaque...

Assertio.

Persona verbi seu Christi prius extitit quam a virgine Maria conciperetur.

Prob. I ex scriptura. Joannes sic orditur suum Evangelium: in principio erat verbum at principii nomine in scriptura designatur initium temporis, quando, quae creata sunt, esse coeperunt gen. c. 1. in principio Deus creavit caelum et terram. quo initio temporis quando, quae creata sunt, esse coeperunt, jam erat verbum ergo ante omne tempus et ante omnem creaturam, ac proinde non modo prius extitit quam conciperetur a Maria sed aeternum et increatum est...

Pergit Joannes et verbum erat apud Deum et Deus erat verbum hoc erat in principio apud Deum. ubi notatu dignum est annotare cum D. Ambrosio voluerat, ad verbi aeternitatem et divinitatem inculcandam a S. Evangelista quater repetitum D. Ambrosius mox laudatus l. 1. de fide ad Gratianum c. 5. erat apud Deum erat erat erat ecce quater erat. ubi impius Arius invenit, quod non erat...

Prosequitur Joannes: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est. ex quo effato divino rursus manifestum sit, imprimis quod certo verbum Mariam praeextiterit cum sit hujus universi artifex 2do quod illud non sit ex eorum numero, quae facta sunt, siquidem sine ipso factum est nihil. ergo merito ut refert Socrates l. 1. c. 8. ex hoc loco nicaeni Patres Arianos damnarunt asserentes verbum factum esse ex non extantibus...

Denique de verbo ita magnifice praedicato censuit S. Evangelista: caro factum est; prius quam extabat quam carni seu naturae humanae uniret sese...

ejus. Ad invicto testimonio ex c. 1. Joan. accedit et istud ex eod. Evangelio c. 6. ubi Xtus
testificat se prius in coelo fuisse quam hic in terris versaretur. si ergo videritis filium hominis ascendentem
ubi erat prius. item istud c. 8. ubi legitur: dixit eis Jesus: amen amen dico vobis antequam
Abraham fieret ego sum. et istud in c. 17. ubi Xtus sic Patrem rogat: clarifica me Pater apud temet
ipsum claritate quam habui antequam mundus esset...

Probatur ex traditione. 1º. haec doctrina Xtum non fuisse ante Mariam, ita seculo 4º omnes aures offen-
dit, ut eam Sirmii ubi apparerent ipsi Ariani hoc detestati sint ut in sua synodo, similibus i
abrogata dejecerint. 2º. utrum Eusebii procemium in sua historia ecclesiastica fuit hoc omnium
graecorum et latinorum sententia, in veteri testamento Christum saepius apparuisse narratur, ubi sine
quod se manifestaverit. ita certe senserunt, et antiquissimos h. e. memora, Justinus,
Clemens alex. Origenes et in sua fidei professione tota Antiochena synodus 2 anno
265. contra Paulum Samosat. habita. 3º. cum Paulus isto medio seculo et hanc de verbo blas-
phemiam evulgaret, Xtum ante Mariam non fuisse tota adversus ipsum insurrexit ecclesia
4º. licet multa sint caeteroquin inter sua dogmata, pro cujus defensione non affectant soci-
niani aliquos Patres laudare, in hac falsa fide a Christo tamen suo dogmate Xtum non exti-
tisse ante Mariam, ne unum quidem habent Patrem quem in hac fide appellare audeant, adeoque
sola ipso Christo nascente incunabula ecclesia sibi adversarios habent. unde efficitur, si dogma illud de
Xti ante Mariam existentia error, sed de Xto jam primis et ipsis in apostolicis temporibus corrupta
fuisse quod adegit Socinianos nomine ipsos refutare, non adeo qui se velit credere talia profitentibus.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. adversus argumentum ex c. 1. Joannis. verbum non apud Joannem designat personam a Patre distinctam
sed divinam ipsius sapientiam absconditam, per quam accedente voluntatis imperio educta sunt ex nihilo quae-
cumque facta sunt. ita Paulus Samozatenus...

R. Haec non est ista interpretatio 1º quia textui Joannis sua affingit frigide et ridicule
talis v. g. describens vitam Petri diceret sic: in principio erat Petrus erat ejus realitas et haec
Petri realitas erat apud Petrum et Petrus erat sua realitas. 2º quia adaeo verbo de quo Jo-
annes dixerat: erat in principio, dicit deinde caro factum est: vidimus gloriam ejus quasi
unigeniti a Patre. Atqui quod verbum incarnatum dicit, filium Joannes vocat personam esse, ne
ipsi quidem quos hic impugnamus inficiantur....

Inst. 1. non est ubi aeternitas colligitur ex isto loco: in principio erat verbum. nam ipsa haec vox
in principio, exponi debet de initio mundi ut revera exponunt multi Patres. atqui po-
tuit verbum existere initio mundi quin idcirco aeterna sit 2º non magis ex memorato loco
colligi potest aeternitas verbi, quam coeli et terrae aeternitas ex isto loco gen. c. 1. in principio
creavit Deus coelum et terram. ita veteres Ariani...

R. ad 1. non improbo, ut cum Patribus quibusdam per hanc vocem in principio mundi initium in-
telligas, si tu cum ipsis mundi initium, ipsum non creationis initium esse fatearis; necesse admit-
tis non creatum aliquid ante hunc mundum juxta illud gen. c. 1. in principio Deus cre-
avit coelum et terram. quod quidem significat nihil antequam Deus aliud quid prius crearet, primo omnium
coelum et terram creavit: unde nego min. argumenti

R. ad 2. nego paritatem, neque enim de coelo et terra ait Moyses in principio erant, sed
in principio facta sunt. at de verbo ait Joannes: in principio erat: non vero in principio fac-
tum est.

Inst. 2. cum iisdem antiquis arianis eundem verbum ait Joannes omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil
quod factum est: ubi lege creaturas excepto ipso verbo sic enim vulgo loquimur, nisi enim aliquid univer-
sim dicimus nos ipsos verbo eos quibuscum loquimur comprehendi nolumus. sic in Xtus Marci c. 3.
dixit non surrexit major inter natos mulierum Joanne Baptista absque dubio seipsum mi-
nime comprehendi voluit...

Confirmatur argumentum ex eo quod Joannes inquiens: omnia per ipsum facta esse, utitur propositione a
qua ea principalem significat, sed propositione per quae non nisi causa instrumentalis indicatur pro-
inde creatura...

R. ad argumentum ne effato Joannis sensum intelligi posse, quod hic dicis, vetat contextus nam Joannes paulo antea verbum esse aeternum ac proinde factum non esse declaraverat dicens: in principio erat verbum, Deinde quasi proposita Arianorum cavillatione excludere volens, illi suae sententiae, sine verbo factum esse nihil, statim addit: quod factum est. ut diceremus procul ipsum nihil eorum, quae facta sunt sine verbo factum esse...

Ne dicas locum male à nobis legi, qui sic est legendus ut postilla verba: sine ipso factum est nihil, sententia claudatur puncto, et deinde sequatur alia quod factum est, in ipso vita erat. hoc enim lectio quae in nullorum librorum latinorum atque graecorum ... ad confirmationem dico. Vana est ista Arianorum observatio de discrimine inter praepositiones a et per, neque enim illud discrimen perpetuum est in scriptura. sic gen. c. 4. dixit Eva: possedi hominem per Deum. sic 1. ad corinth. c. 1. inquit apostolus: Paulus vocatus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei...

Inst. 3. Tota nostra argumentatio ex c. 1. Joan. supponit falsum, agi nimirum in initio capitis de rerum creatione, cum agitur dumtaxat de mundi per Christum reformatione, isto sensu:

In principio erat verbum: id est initio praedicationis evangelicae cum Joannes viam evangelio praepararet, jam tum erat Christus, qui utpote dei interpres illius verbum dicitur, ut Exodi c. 4. Aaron os Moysis appellatur. et hoc ipso capite v. 23. Joannes de [struck] ait: Ego vox clamantis in deserto..

Et verbum erat apud Deum, id est: quousque jam tum inter homines ageret Christus soli tantum Deo ac ipsi non notum erat quis Christus brevi futurus esset...

Et Deus erat verbum. id est: hic Christus dei interpres atque idcirco ipsius verbum dictus, ipse met non aliquo sensu Deus erat functione scilicet et officio. nam quod ibi non agatur de vero Deo, inde patet quia in textu graeco deest articulus ὁ, Deo vero in scriptura semper praefigi solitus...

Omnia per ipsum facta sunt, omnia scilicet quae ad mundi renovationem praedicatione evangelica peragendam pertinent, quorum narratio à Joanne in suo Evangelio suscipitur. Accomodata enim verba ubique intelligenda sunt juxta subjectam materiam, atqui subjecta materia Evangelii Joannis est mundi renovatio per Christum...

In mundo erat et mundus per ipsum factus est: mundus nempe spiritualis seu novus homo, saepissime in scriptura mundi per Christum reparatio cum creatione comparatur. 2. ad corin. c. 5. si qua ergo in Christo nova creatura. atque hinc novae istius creationis historiam Joannes describere volens ordiatur iisdem vocibus: in principio. quibus Moyses suam creationis historiam est orsus atque ita de ceteris.

Et verbum caro factum est. id est: nequis in Christo salutem aliquis esset, non tamen ipse caro fuit, homo scilicet mere ceterorum ad instar. graeca enim vox ἐγένετο non vertitur: factum est, sed: fuit, ut à suffusione vulgata ... hoc ipso in capite v. 6. fuit homo missus à Deo, graece ἐγένετο...

Istam Faustus Socinus cum impietati jungens hypocrisim scribere ausus est non nisi post multas preces fusasque lacrymas hanc interpretationem fuisse sibi à Deo inspiratam, hunc et illam sibi congratulatus est, cum eam olim suus patruus Laelius Socinus adjudicent tamen ore sit congestus...

R. ita scripturas exponere est deridere lectores suos, se et Atheos theologos officio liberare respondendi, stant quidem ita fatua, ut, si ea serio reputare velis, te ipse fatuus sis unde obiter dumtaxat praecipua monstrosae hujus interpretationis vitia expono...

1o nova est, et in saecula ad Socinum usque inaudita quamquam ante sanus sibi persuadeat, in re tanti momenti primum post 16. saecula, cum vera loci de quo agitur interpretatio in mentem venerit, suae Socinum, hominem si mores spectes infamem, si doctrinam quae in ejus libris relucet, non mediocre quid theologum.

2o. distorta est, atque singulis fere verbis vim facit, quod non est signum certius falsae atque haereticae interpretationis, ut jam sua aetate Tertullianus observavit l. adversus Hermog. c. 19. ita scribens: haereticis mos est simplicia quaeque torquere, ... vocabulo quod praedicamus...

3o. insulsa est atque blasphema, in tribuens authori divinitus inspirato eum scribendi modum quem si scriberes, et quicumque alius helleboro indigere censeretur. quidem inepte si istam interpretationem: in principio erat verbum: id est initio reformationis per Christum faciendae jam erat Christus

At si q. res Caesaris scribere inciperes sic: initio rerum Caesare gestarum aderat Caesar...
Medices, vocatus stat in principio sic: intelligi debere juxta subjectam materiam, materia autem Joannis Evan-
gelistae subjecta est mundi reformatio per Christum: ita hoc mundi per Christum reformatione quod non
totius libri sed materiae primi capitis in prioribus versiculis est creatio mundi per verbum...
4º. injuriosa est apostolo Joanni quod faciat deceptorem qui in suo evangelio contra Christi religionis hu-
jus defensionem, eadem verbum scriberet, duplex gra[illegible] homines hostiles dixit, Christi Judaei se [illegible]
tendebant, Christum se Deo aequalem fecisse, atque ideo ut blasphemantem merito fuisse crucis supplicio
affectum; et Ebionitae, qui contra asserebant Christum ante virginem Mariam non exstitisse
nec unquam se dixisse Deum in principio esse. In istorum conflictu quid Joanni faciendum
erat in hypothesi Socini? debuisset utique totus in id incumbere, ut ostenderet, nunquam
Christum se Deo aequalem fecisse, ut exorti circa finem controversias, qui pro veritate stant, con-
dixeris loquuntur; et solerter abstinere a verbis ambiguis, quae antea nil mali in iis sen-
serunt, usurpabant, debuisset omnino Joannes abstinere ab illis Christi vocibus, quae naturam cum
Deo aequalitatem insinuare videntur, atque explicare more Sociniano, quae in Christi verbis
Judaeos offenderant, ita ut ipsius evangelium esset plena et absoluta Christi apologia contra
Judaeorum calumnias. hoc itaque Joannes in suo evangelio facere debuisset in Socini hy-
pothesi; hoc sane fecisset Socinus Joannis loco; at Joannes prorsus contrarium fecit, ut clamat
ipsa lectio, scilicet ejus verba eadem quae Christi Magistri sui, ubi de origine sermo, nisi
quod expressius adhuc Christum Deum principio dictum praedicent, inculcantque saepius, quod aut Joannes
non puniendum Judaeis Christum ipse se Deum aequalem dixisse hanc confessionem ipse laudavit et oppug-
navit contra Ebionitas, aut insigniter nos decepit, cumque utroque religionis turpitudine scribit.
5º denique omni ex parte falsa est: falsum est 1º. nomen verbi in textu Joannis non nisi nomen
officii esse, nam ut caetera omittam, in eo casu debuisset saltem Evangelista prius verbi mentionem
fecisse, nec sic in ipso Evangelii exordio absque ulla praeparatione voce tam insolita
uti, prout quod Aaron exodi c. 4. os Moysis dicitur, ipsius mentio praecessit. Deinde non indigna
notatu est Joannes Christum verbum nominat appellat in hoc uno capite, postquam autem
dicat, ipsum carne factum esse, postea nunquam se ipsum aut Christum vocat. quod ita observo
in Socini systemate. 2º falsum est, quod quidem jam Chrysostomi fuit observatio quod nisi graeco
articulo sit praefigat vocabulo Deus quoties illud de verbo Deo praedicatur. sic in hoc
versiculo 6. fuit homo missus a Deo agitur utique de verbo Deo, et tamen in graeco legimus
sine articulo aradeo [illegible] e contra nomen Dei cum praefixo articulo in de falso
Deo praedicatur 2. ad Cor. c. 4. in his verbis: Deus hujus saeculi excaecavit mentes infi-
delium. graece ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος. 3º falsum est vocem ἐγένετο v. 14. verti debere fuit, pro
factum est. eadem utraque significatione habeat pro subjecta materia intelligi debet. et exigit subjecta
materia versiculi 14. et verbum caro factum est, cum alibus sit alioqui locis ipsis. adde ut
Valla et Erasmus annotant insignis uterque grammaticus, vocem ἐγένετο nunquam significare fuit, ubi sola est, sed duntaxat ubi participio jungitur...
Quid respondemus igitur ad illud Socini propositum sibi Evangelista Joannis proposuit [illegible]
Christum reformati historiam scribere sub allegoria creationis novae, quo non nisi per Christum fo-
rmatio in scripturis tam saepe appellatur, atque in hypothesi ingenii Volzogenius Socini
interpretatio tam bene sibi concordat modo attendas Joannem [illegible] ad mundi
de creatione ut est a Moyse scripta. hinc incipit suum Evangelium ab eadem voce in principio
et sicut Moyses [illegible] creatione omnia verbo seu jussione facta, ita Joannes [illegible] omnia quae ad [illegible]
creationem pertinent per Christum facta esse, praeterea sicut in materiali creatione quae viventium vitam accepit
ita ait Joannes v. 4. per Christum novam vitam nobis dari. et quemadmodum Moyses scribit tenebras
fuisse super abyssum sic v. 5. Christum vocat lucem, quae in tenebris lucet. unde ipse [illegible]
sicut apud Moysen haec vox: in principio ad mundi materialis originem refertur, ita apud
Joannem eadem voce mundi per Christum reformationem denotari.
R. i. Frustra se torquet Volzogenius. in hac hypothesi sua [illegible] omnia apud Joan-

atorta et mutatenus intelligibilia forent, cum ille scripserit in iis circumstantiis in quibus maxime
illa intelligibiliter scribere ut superius diximus....

2. non a Scriri et Volfgango post tot saecula et pro cerebro ad libidine Evangelistae scopum in
scribendo praefigere sed de illo scopo quod sit res facti veteres sunt audiendi. ait Hieronimus:
scripsit Joannes Evangelium rogatus ab Asiae Episcopis adversus Cerinthum aliosque haereticos et
maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. insinuat
Irenaeus l. 11. c. 11. in idem sibi propositum Nicolaitas postea gnosticos dictos, qui vesanos aeonum
generationes juxta Platonicorum deliria fingebant. suspicantur quidam initio Evangelii respexisse
simul ad Philonem, qui plura de verbo Dei disputavit, ne fideles sermonis similitudine fallerentur.
Atqui nil vetat quin S. apostolus ad haec omnia simul respexerit...

Ita quod scopum 1o. demonstrat verbi aeternitatem ac proinde divinitatem ingeniis in principio erat verbum
et ante quos existimaret verbum Dei esse non nisi instar meram accidentis, subjicit S. Evangelista
verbum erat apud Deum non vero: erat in Deo. nam quis et hoc verum sit, attamen, ut Chrisostomus
et Cyrillus observant, positio in accidentium propria, apud autem personae et substantiae magis
conveniunt, sic dicimus: colorem esse in flore, non apud florem, et vice versa amicum esse apud amicum
non in amico...

Deinde cum gnostici asserent non Deum esse mundi creatorem, sed nescio quos genios ex aeonum
numero, declarat v. 3. Joannes unum Deum esse qui omnia creavit per suum verbum quod ipse ostendit...
Quoniam vero iidem haeretici verbum vitam salvatorem et Dei unigenitum totidem distinctos aeones faciebant
has fabulas explodens Joannes ait v. 4. verbum scilicet esse vitam et lucem stabilem omnium hominum neque
aliunde expectandam salutem...

Demum v. 14 ad confutandos Simonis magi discipulos qui verbum umbratiliter tantum in carne apparuisse
delirabant Joannes pronuntiat illud esse carnem factum, habitasse inter nos, visum
fuisse, ac proinde Christum verum hominem esse: vides in hac interpretatione quanta sit rerum atque
sententiarum cohaerentia et quanta majestas. hanc majestatem admirati sunt ipsi gentiles
sic apud Augustinum l. 10. de civitate Dei c. 29. testatur Platonicus quidam initium
Evangelii cui fidem Joannem nomen est, aureis litteris scribendum esse....

Est porro aequa observatio D. Ambrosii l. 3. de fide ad grat. c. 5. hoc 1. Joan. capite pro de Christo
haereses everti. Fotinum certe Arium confutatur ipsum capitis initium quo verbi aeternitas declaratur
in principio erat verbum: Sabellium profligat institutum assertum quo filius a Patre distinctus manifestatur
et verbum erat apud Deum. Manichaeos confundit hic versiculus omnia per ipsum facta sunt. unde consequitur
quod esse duos deos unum bonum et rerum invisibilium, alterum malum, et rerum visibilium conditorem
Et quotquot circa incarnationem haereses fuerunt refellit omnes hoc unum breve dictum: verbum caro factum est.
nam hoc posito non est igitur in Christo dua persona ut Nestorius faceat, hoc igitur Christus cum aliquin non esset verus homo
Deus et homo non esset verus homo ac, propria mente et propria voluntate instructa ut contendebant
phantasiastae Arius Apolinaris monothelitae. ita inquit laudatus modo D. Ambrosius, ita
piscator bonus intra unum omnes rete conclusit ut faceret innumerabiles fraudi quae adjacent inutiles captioni...

Obj. II. adversus argumentum ex caeteris scripturae textibus in istos ostensio Joan. c. 6. si quando videritis filium
hominis ascendentem ubi erat prius. supponimus enim locum quem designant haec verba: ubi erat prius, esse caelum
et ipsum Christum prius in caelo erat quam hic in terris. ac 1o. gratis istud supponimus. 2o. etiam caelum
designaret, potest intelligi istud de metaphorica in caelis habitatione sic si quando videritis filium hominis ascendentem
in caelum ubi erat prius mente et cogitatione atque in sensu, quoniam caelestia omnia ita perfecta
habebat ac si ea propius intueretur. 3o. denique si de reali in caelo Christi commoratione oporteret illum in-
telligere, quidni dici potest Christum antequam Evangelicam praedicationem inchoaret, in caelum sublatum fuisse ut Anabaptistae
se testatur...

sed nihil tale ex his responsionibus admitti. unde dico ad imam caelum esse quo apostoli Christum ascendentem viderant
in caelum designant verba, de quibus agitur. de hoc ibi Christus caelum commemorat c. 6. v. 59. non longe
nato: hic est panis qui de caelo descendit...

Dicoad 2. data interpretatio 1o. sensui literali substituit allegoricum sine ullo fundamento. 2o. nenti q. ad scopum xti; nec scandalo erat apostolis quod de carnis sua manducatione ipsis dixerat ad hoc scandalum tollendum sic eos alloquitur: hoc vos scandalizat? si ergo videritis, ac si diceret de cœlo descendit homo factus, in cœlum iterum propria virtute ascendendo, Deus sum itaque et vos dubitatis, an meam carnem possim vobis manducandam præbere. præterea in hypothesi Sociniani xtus de fuisset potius uti præsenti tempore: ubi jam est, quam imperfecto ubi erat prius...

Dicoad 3. 1o. gratuita est hæc suppositio, quam proinde propter nostram fidem negabimus, quod a Socinianis non probatur. 2o. non gratuita modo, sed manifesta est, ipso loco apud Joannem c. 3. nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis. juxta quem prius est xtum de cœlo descendisse quam eo ascendisse, dum contra juxta Socinum prius in cœlum ascendit et postea descendit...

Inst. 1. Textus Joannis c. 8. ubi dicit xtus: antequam Abraham fieret Ego sum duplicem admittit expositionem quarum neutra nobis favet...

1ma. sic habet antequam Abraham fiat pater omnium gentium per vocationem gentium, seu priusquam gentes fidem recipiant, Ego jam sum xtus salvator. et quid valde hanc interpretationem ipsum probat quod nomen Abraham sit nomen mysticum a Deo impositum significans patrem multarum gentium, quæ significatio tum est primum impleta quando gentes in xtum crediderunt...

2a. expositio est antequam Abraham prædestinaretur, ut esset pater multarum gentium ego jam eram prædestinatus ut essem xtus salvator...

R. quod neuter est interpretationes tam violentas laboriose refellere quas nuda loci expositio evidenter refellit. dixerat xtus judæis loquens de futuri morte æterna: si quis sermonem meum servaverit mortem non videbit in æternum. respondent judæi verba xti intelligentes de morte corporis Abraham mortuus est, et prophetæ, et tu dicis: si quis sermonem meum servaverit non gustabit mortem in æternum. numquid tu major es patre nostro Abraham? respondit xtus, probans vere se majorem esse quam Abraham Abraham exultavit ut videret diem meum vidit et gavisus est. id est: quod vere sim major quam Abraham inde patet quod vehementer illa exoptaverit, ut tandem in mundum venirem, prævidisse futurum meum adventum et gavisus est, cum vero xti ipse in his verbis: Abraham vidit diem meum judæi non satis assequerentur, dixerunt ei: quinquaginta annos nondum habes et Abraham vidisti? respondit xtus: amen amen antequam Abraham fieret Ego sum. quibus auditis judæi lapides sustulerunt velut contra blasphemum.. nonne ex ista nuda loci narratione manifestum. jam vero primam auctorum expositionem, verbum Abraham juxta omnes notum et ubique significans multarum gentium, sed præcise est nomen appellativum ipsius Abraham proprium significans ac proinde tota vis illa prima expositio nonne manifesta est 2o. etiam ac vult altera seu crotica expositio agi de xti præscientia reali, non vero metaphorica et fide prædestinatione ut demonstrant illa verba: nondum 50. annos habes et Abraham vidisti ac proinde ruit et secunda expositio..

Inquies. si laudato loco xtus sua ante Abraham existentia significare voluisset. ergo diceret: ante quam Abraham fieret Ego sum, cum dicere debuisset juxta tritum loquendi modum: Ego eram..

R. observat Tertullianus augustinus q. non sine singulari consilio xtum sic locutum esse, volebat enim significare se non modo ante Abraham fuisse, sed etiam ab æterno extitisse sine ullo tempore, et quo se ab omnibus creaturis differre quod creaturis convenit de se vero loquens ipse est ut possit et quidem in præsenti sine ulla distinctione temporis. ps. 89. antequam montes fierent etc. quo loco aliisque pluribus æternitatem indicari certum est per verba sine ulla temporis distinctione præsentis quod divina durationi convenit..

Inst. 2. textus apud Joannem c. 17. clarifica me etc. hic est sensus illorum: clarifica me claritate quam habui in tua prædestinatione prius quam mundus esset.. R. Prob. nisi ista sit loci sensus petit igitur xtus ea claritate quam juxta nos habuit ab æterno, ac proinde sequitur petiisse tunc quod habuit, ei fieri non potuit illa claritate xtum qua caruit ut Deus cum illam habeat Deo...

R. ad argumentum gratis effictam esse illam interpretationem: quo si modo liceret scripturam exponere quid jam in illa certum et inconcussum esset.. ad probationem

R. petiit xtus ea claritate qua ab æterno habuit, petiit nimirum quod humanitatem suam aliquid quodammodo petiit humanitatem suam corporis contra n. hoc est quod in textu proposito xtus petiit gloriam quam non nisi Deo debeatur, eumdem habuit in suo ipsius homine fieri potestatem derivetur....

§. III.

Demonstratur verbum seu Xtum vere esse Deum Patri consubstantialem..

Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Xtum anathema sit: ait merito Apostolus, quo majori studio nos, qui utique benignissimum nostrum salvatorem amamus, incumbere oportet in ejus divinitatem propugnandam adversus nefarios arianos sive veteres sive recentiores, hinc itaque argumentis quae hic pugnabimus, primo desumemus ex scriptura, altera subministrabit antiqua traditio ecclesiae usque ad concilium antenicaenum, eoque magis quod primum nefas istos in sanctos viros patres esse semiarianos calumniantur, tertio ex variis rationibus theologicis efficiemus. demum demonstrabimus corolarii loco, quod sapientia nicaeni Patres celebre vocem omousios sive consubstantialis subjecerint..

Assertio. I.

Verbum seu Xtum verum esse Deum evidens est ex scriptura.

Prob. idem verum esse Deum et Patri consubstantialem evidens est ex scriptura, quia in scriptura passim appellatur Deus et quidem absque tropi indicio imo cum exclusione tropi. 2º quia inquit Dei filius non adoptivus sed naturalis. 3º de quo ad scriptura praedicat proprium Dei nomen, proprias Dei perfectiones, propria Dei opera. 4º demum cui attribuit eum cultum et adorationem soli Deo propria. talis est Jesus Xtus, verbum Patris, Dominus noster ac salvator noster quo de majorem non est profecto, quod ex Socini sodalibus aliquis expostulare nobiscum velit, puto enim ut in re seria serio istos agere velle, et fore aut Deus est, Deusque et Patri consubstantialis, cum ea omnia in scriptura sibi tribuuntur quo modo memoravimus aut scriptura volumen totum est fallax et ad deceptionem compositum in quo partes hoc de exhiberetur non designatur notis quibus hic Joannis qui ad Patris divinitatem demonstrandam illustriores velit..

Prob. itaque min. 1º. scriptura Xtum passim Deum appellat, adeo ut satis superque sit ut in brevi sufficiat hujus rei testimonia hic coacervare..

2º. Scriptura Xtum Deum appellat absque tropi indicio et quidem tropi indicium sit hic in locis Joan. c. 30. ubi Thomas Xtum a mortuis redivivum ita alloquitur: dominus meus et Deus meus ad rom. c. 9. ubi Paulus de Xto sic ait: ex quibus scilicet Judaeis est Xtus secundum carnem qui est super omnia Deus benedictus in saecula. nec hoc loco testimonia praeterea nisi ea ipse et quia plurima occurrunt..

3º. Scriptura Xtum Deum appellat cum exclusione tropi: ad coloss. c. 2. in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. attende omnis plenitudo divinitatis: id est: tota divinitas habitat corporaliter id est realiter et substantialiter, quo sine tropo ad philipp. c. 2. hoc enim sentite in vobis quod et in Xto Jesu qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens quibus in verbis formam servi pro eo quod est et cum exclusione cujuscumque tropi accipitur, pro natura humana quod est forma Dei sumitur pro ea cum exclusione cujuscumque tropi pro natura divina dumpenda.

4º. Scriptura Xtum Dei filium appellat quem talis sit natura, non adoptione nam vocat filium proprium ad rom. c. 8. qui proprio filio non pepercit. filium verum 1. Joan. c. 5. scimus quia filius Dei venit et cognoscamus verum Deum et simus in vero filio ejus. quae loca eo plus ponderis habent, quod hoc quidem Joanne sit scripta expresse contra Ebionitas hostes divinitatis Xti. vocat filium unigenitum id est filium via generationis joan. c. 3. sic Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum darent filium via generationis productum psl. 2. filius meus es tu hodie ego non ut non aliquis et cum cetero ... vere te genui: Ego hodie genui te. genui. bone ex nihilo sed ex utero ... ad significandum naturalem filium, ut adaptius psl. 99 ex utero ante luciferum genui te. ex utero ante non beato virginis ut Socinianorum dixit aliquis quia ante luciferum, imo ante omnem creaturam..

5º. Scriptura de Xto praedicat proprium Dei nomen Isaiae c. 7. vocabitur nomen ejus Emanuel: quod Matthaeus optime utique interpres Evangelii c. 1. interpretatur nobiscum Deus apoc. c. 19. et habet in vestimento et in femore suo scriptum: rex regum et dominus dominantium in eadem apoc. c. 1. ego sum alpha et omega principium et finis, dicit dominus Deus qui est et qui erat, et qui venturus est omnipotens dicant Sociniani ex altera quam omnipotens fuit qui est qui erat, et qui venturus est omnipotens dicant ... nomen primi principii et ultimi finis? an creatura potest appellari dominus Deus omnipotens, qui est qui erat? nomen ... hoc nomen Dei adhuc ... nemo non fatetur nomen Jehova nomen veri Dei proprium ... ipso tam splendidum nomen scriptura de Xto praedicat jerem. c. 23. Ecce dies veniunt et suscitabo

David germen justum, et hunc Messiam videlicet, et hoc est nomen quod vocabunt eum: Dominus justus noster: in hebraeo Jehova justitia nostra.
6o. scriptura de Xto praedicat proprietates Dei, ut est aeternitatem Joan. c. 1. in principio erat verbum; Deo potentiam ad Hebr. c. 1. portans omnia verbo virtutis suae. omniscientiam ad Coloss. c. 2. in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi. et ne sit necesse ire per singula, scriptura uno verbo praedicat de Xto omnimodam cum Patre aequalitatem Joan. c. 14. ubi Xtus sic respondet Philippo rogati ut ostenderet Patrem: qui videt me videt et Patrem c. 10. ubi judaeis sic loquitur: Ego et Pater unum sumus c. 5. ubi eisdem judaeis indignantibus quod aegrum sanasset die sabbathi, ita respondit: Pater meus usque modo operatur et Ego operor. quibus in locis si Sociniani non videntur Xtum se dixisse Patri aequalem, cur sic intellexerunt judaei de quibus Joannes c. 5. sic ait: propterea ergo quaerebant eum judaei interficere, quia non solum solvebat Sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo...
7o. scriptura de Xto praedicat propria Dei opera. 1o. opera naturae, ut creationem Joan. c. 1. omnia per ipsum facta sunt. 2o. opera gratiae, scilicet liberationem a peccato Matth. c. 1. ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum, infusionem gratiae Joan. c. 1. quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri. concessionem vitae aeternae c. 10. oves meae vocem meam audiunt, et ego vitam aeternam do eis...
8o. denique scriptura Xto attribuit cultum et adorationem soli Deo propriam. vult enim et annuntiat ut Xtum quemadmodum Patrem credamus. Joan. c. 10. creditis in Deum, et in me credite, vult ut Xtum quemadmodum Patrem honoremus. c. 5. ut omnes honorificent filium sicut honorificant Patrem. quare nunc ipsum Patri in eadem glorificatione conjungit Apoc. c. 5. sedenti in throno et agno benedictio et honor et gloria et potestas in saecula saeculorum. Cum tamen in aequalium societas melioris offensa sit et injuria ejus qui vere est Deus, si ei non aequalis jungeretur. ut l. 1. de Decionibus sic. Vides itaque et in Deum et Patrem et Xto, cujus divinitati hoc totum et tanta testimonia scriptura perhibet, quae non nisi pauca ex innumeris selegimus. aut sub his titulis mera creatura decorari, neque ullo jam superesse dubitata verba ad significandum ens increatum.
Ecce nostra professio: credo in unum Deum Patrem omnipotentem, creatorem coeli et terrae cum juxta Socinianos objiciatur, quod puro homini adaptari possint, quod cum hoc singula scriptura absurdi, deliramenta impia, blasphema, absurdum est et ex spiritu delirium, impium blasphemum cum Socinianis sentire...

Solvuntur objectiones.

Obj. I. adversus probationem non oportet existimare Xtum in scriptura aliter Deum dici quam dicitur Exodi c. 7. Moyses a Deo dictus: constitui te Deum Pharaonis et Psal. 81. de regibus dicitur: Dii estis. et enim nomen Deus in scriptura non sit nomen proprium designans ens supremum sed aliquoties est dumtaxat nomen officii. sic in evangelus tribuitur qui et Moysi in rubo apparuit. Act. c. 7. apparuit illi angelus in igni flammae rubi: hunc tamen Exodi c. 3. se Deum dixit: Ego sum Deus Patris tui, Deus Abraham...
R. Ex modo quo Xtus in scriptura Deus dicitur, invicte constat quod sit verus Deus 1o. quia in novo testamento, ubi rerum divinarum notitia clarior, nemini quod constat pura creatura est nomen Dei tribuitur, sed soli Xto ut jam olim Irenaeus l. 3. c. observavit. 2o. quia Deus appellatur non semel aut bis, sed frequenter constanter, quod in casu debet nomen aliquod accipi proprie, quia, si metaphora sit continua sermo verax non est. hinc vel ipsi Sociniani asserunt nobiscum veritatem carnis humanae in Christo contra Phantasiastas ex eo quod in scripturis Xtus constanter nominetur homo et filius hominis. 3o. quia sicubi in veteri testamento nomen Dei creaturae tribuitur, simul adjunctum est aliquid quod sensum determinet. sic Psalmista viros Principes Deos appellat, sed in plurali numero statimque subjicit: vos autem sicut homines moriemini. sic Exod. c. 7. Moyses dicitur Deus, sed cum addito diminuente: Deus constitutus: Deus Pharaonis. quod angelus, qui se dicit in rubo ignito Moysi appa-

rente 1º. qd oiu fere Crw angustino anteriorem sentia e; illu angelu fuise qiu
vbu incarnadi sua protulens. ddu ut fuerit in alqis ex creatis illis spiritibg qos vulgo
angelos appelamg; n e ille loentg in pria psna. at xtu sacra littera Deu
appelant in propria psna sine indio alcujg metphra imo cu exclusie cujg
cungs metphra...

Inst. 1. vba Apli Thomæ, in qo viso xto a mortuis redivivo erupit, nl nos
juvant, n em ad xtu, sd p exclamaod referentr ad Deu Ptre, qasi dixiet:
o Deg! qd video...

R. mendaciu hoc e evidentr oli a theodoro Mopsvesteno Nestori
magistro cu suo dogmate incarnadis excogitatu atq in ccilio generali
5. damnatu. et sane 1º. in textu sci extat: respondit Thomas et dixit
ei: Dng meg et Dg meg audis? dixit ei: xto ipse, cujg e qo, ad qd ptnet
illud: Dng meg et Dg meg. 2º. in græco qo ta lbentr Socimiani appelat,
ltetr articulg nominativi casg o, n articulg exclamaoisº, omicron omega...

Inst. 2. locg epistola ad rom. ex qibg e: xtg sedu carne, qi e super oia Dg benedictg in sæcula: nl pbat. 1º. qia post hos voces: sedu carne: pro virgula
locari dt puncto, unde qod sqtr, hunc sibi sd instar epiphonematis:
is, qi e super oia Dg, sit benedictg in sæcula. et vo testatr Erasmg, sedu
illud vidit in alqo exemplari operu chrisostomi. 2º. qia si n placet ita
locu legere, dt ex ipso deleri vox Dg, qa sile citatr a Cypriano l. 2. cta
Judæos, et ab Hilario in psalmu centesimu trigesimu 2du dee in vox illa
in versione syriaca..

R. ad argmta. adeo multu pbat laudatg textgut nl in ipso desideretr
illoru, qa Sociniani postulant ad denotandu veu Deu, na 1º xtus di
Dg cu præfixo in græco textu articulo o qd certissima nota e ajunt, Sociniani, agi de vo Deo. 2º. di Dg super oia benedictg in sæcula, qo n alio
charactere ipse Ptr Dg designatr. ut 2. ad corinth. c. 11 Dg et Ptr dmi nri Jesu
xti, qi e benedictg in sæcula...

ad probaod. Dico ad 1. adeo ridicule punctu illud cfictu e, ut ipse Socinus
illud Erasmo dimittat. et sane 1º nemo hom ita locu legit unqa. 2º na
si legatr, obstat textus Primigenius seu græcus in qo hæc vbla: qi on:
enunciantr in participio sci: existens super oia Deus: o on tanton Deos.
qod manifesta dicit relaod ad ea, qa præcedunt..

Dico ad 2. falsu e, voce Dg deesin versione syriaca. si ea Erasmus n legit
apud Cyprianu et Hilariu in locis citatis incidit in codices mendosos, deinde
nunqid ptres textus qos laudant, sic citant integros? deniq, ut deesset in
voce Dg, haud minq xti divinitas ex memorato testimonio pbaretr, qsim
aliqis n vg Dg, di sit Dg super oia Dg benedictg in sæcula?

Inst. 3. textus ex c. 2. ad philipenses e ad rem, na sue genuina loci intrpretao

Xtus cu in foa Dei eet. idē tā stupenda miracula faceret, ut se pro deo gerere posset n̄ rapinā arbitratg ē, eē se equalē deo. idē: n̄ tā putavit, hanc cū deo æqualitē ausu sacrilego sibi rapiendā eē. sed semetipsū exinanivit foā servi accipiens. idē econtra demisit se potius et hac miraculorū gloā deposita instar vilissimi servi a judæis capi se raptari ac deniq; in cruce agi ē passus...

Z nego perversā interpretaoē 1o. tota ē a sensu obvio aliena. quidem invenq obvium, qd p formā dei xti miracula, et p foā servi ejus passionē designari?

2o apperte ē falsa, nā qd aplus p foā servi intellexerit naā hūaā a xto assumptā, demonstrant hæc vba immediate sequentia: in similitudinē hoīū factg, et habitu inventg ut homo. 3o. textū deprovat, cū stivobis aplis n̄ rapinā arbitratg ē: adjiciens hac aliā: faciendā eē. 4o. sibi ipsi pugnat, adeo nimirū xtg tpre passionis miraculorū gloā n̄ deposuit, ut splendidissima tē ediderit miracula hinc illud centurionis in xti morte: vere filig dei erat iste.

5o deniq xto fine ē injuriosa. utem ingit chrisostomg homilia 6. in hanc Pauli epist. egregia humilitis comendaō egregia laus, qā juxta adversarios aplus xto tribuit, ipsū sacrilegū et raptorē n̄ fuie...

Dices vox foā nunqā signat alqd intrinsecū, ut ē naā diva aut hūaā. deinde qd p foā servi n̄ intelligat aplus xti hūaitē, sed ejus passionē ostendunt hæc vba qā sequūtr: factus obediens usq; ad mortē. deniq; Tertullianus l. 1. de trie et Ambrosius in comendario foā servi eōd modo accipiunt pro xti passionē, ac Sociniani...

R ad 1. apud latinos vox foā promiscue tā pro alqo interno qā externo usurpatr: sic ad phli foā hois apellant. idē græce scripsit aplus, apud græcos autē vox morfe qā ille utitur nunqā in scriptura pro specie exteriori accipitur, imo chrisostomg in hunc locū affirmat n̄ apud profanos scriptores nunqā ita accipi...

Dico ad 2. has voces foā servi accipiens: n̄ immediate excipiunt ista: factg obediens usq; ad mortē: sed hæc alia: in similitudinē hoīū factg. nec nisi postea sequitr: humiliavit semetipsū factg obediens &c. xti sic humilitē aplus ex duplici capite comendat. 1o. ex ejus incarnaoē: exinanivit se foā servi accipiens. 2o ex ejg passionē: factus obediens usq; ad mortē...

Dico ad 3. illa scripta n̄ st Tertulliani et Ambrosii sed primū ē Novatiāni v in authoris incogniti, alterū ē Hilarii cujusdā qi duo authores si scripturā sequūt ipsi defendi st. idā utrumq; in eo qd capitale ē, consentri nobis, xtū sc. hic Deū designari..

Dices iterū particula sed nō postulat Arianā interpretaoē, nā ē adversativā, et vī connexionis hēt, aē juxta nos prorsus sufficit attamen sic ēm cū

augustino loud exponimus. Xtus cum vere D[eu]s esset potuit utiq[ue] absq[ue] rapina se Dei aequalem profiteri attamen humiliavit se nec exhorruit nos fieri...

R. particula sed n[on] semper vim connexionis habet et saepe n[ih]il plus significat q[ua]m attamen, ut apud probatissimos scriptores v. g. in isto versu Virgilii, quos ego sed motos praestat componere fluctus. sed id est: attamen. Adde, si augustini interpretatio minus tibi placeat, potes sic loud cum chrysostomo exponere, in qua expositione particula sed tota adversativa et correctiva est. Xtus, cum in forma Dei esset, hanc suam cum Deo Patre aequalitatem sibi utre rapta, studiosius tuendam non existimavit, sed ex adverso demisit se quo putat ipse chrysostomus apostolum respexisse hic ad raptorum et latronum consuetudine, qui res a se raptas quaeri solent studiosius quam saepe possessores legitimi suas....

Inst. 4. Quid vetat scripturae testimonia quae Xtum Dei filium praedicant interpretari de mera adoptione sicut illa in quibus nos filii Dei dicimur....

R. vetat modus praecipuus ac singularis quo Xtus Dei filius dicitur sc. filius verus, filius proprius, filius in sinu Patris, filius ex utero, filius unigenitus quae vocabula proprie sunt collecta si non designant filium naturalem, quaero, quibus expressionibus naturalis filius designari possit...

Dices 1o cum priscis Arianis ideo verbum speciali modo filius Dei dici, non quod non sit creatura, sed quia non a, sicut sunt caeterae creaturae. sc. isto per verbum facta sunt ipsum vero immediate a Deo factum. hinc filius ejus appellatur, et quia solum sic est factum, filius unigenitus...

R. in ineptia hac hypothesi posset quidem verbum metaphorice aliquo sensu filius Dei dici, ut patet sicut raro luca c. 3. Adamus Dei filius dicitur, posset in, si ita vis, filius unicus creatus nominari, quemadmodum D. Basilius ait, at certe non filius unigenitus, filius verus, filius proprius. nam quis unquam his verbis puram creaturam designari suspicabitur? At audiens filium verum filium proprium intelliget non verum, non proprium? Ego hoc sed: dicebat olim Ruffinus viderianis confessionem Petri qua Xtum filium Dei vivi esse agnovit, inde de mera adoptione interpretantibus, ego hoc sed, ubi audio, tacita cordis interpretatione audire non possum, Xtum filium dixit Dei vivi nisi et adoptionem adjecerit, ego aliud n[ih]il intelligo quam quod et audio. plena judicium est et peremptoria adversus quaslibet demum ejusmodi haereticorum contortas scripturae expositiones ista responsio....

Dices 2o cum Socinianis. Duae sunt potissimum causae cur Xtus, licet merus sit homo singulariter filius Dei dicatur. 1a est, quia ipsum sola virtute spiritus s. virgo concepit, adeo ut nullum alium praeter Deum habuerit Patrem. hanc causam habete luca c. 1. spiritus s. superveniet in te, et virtus altissimi obumbrabit tibi, ideoque /: attende :/ ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. 2a est quia Deus ipsum a mortuis suscitavit, atque ita velut genuit ad vitam novam. hanc causam assignat apostolus act. c. 13

annunciamq obis repromissiõem qa facta ē patribq, qod eã Dq implevit, resuscitavit Jesu sicut psl. 2. scriptu ē: filius meq es tu, ego hodie genui te..

Ad 1. n. neqqm magis in isto qd in Arii systemate Xtus dicat Dei filius vq, filius unigenitq, filius ex utero. 1º. n. dicet filius vq, qia talis n ē, qi naã filius n ē, sicut n ē vq Dq, aut vq hoo, qi naã talis n ē. 2º. n. filius unigenitq, qia Adã et Eva immediate dei opera sunt producti. 3º. n. filius ex utero, qia n ex sua, sed ex sola virginis sbtia Dq eum produxiet...

Ad testimõm ex luca dico: pessimã ex particula ideoq; colligunt sociniani, conceptionem de spiritu S. assignari ab angelo tanqa causam cur Xtq sit filius Dei cum hujq rei sequens placitum di debeat haec esse: spiritq S. in te descendat Maria, et qia decretum ē solum Dei verbum ita concipiendum eē, ideo filiusqi ex te nascetur, erit ipse filius Dei.. eaõ ē, qod manifeste his vbis procedentibq: ecce concipies, et paries filiũ, et vocabis nõmen ejus Jesum, hic erit magnus et filius altissimi vocabitur: qod, inqa manifeste his vbis angelus respiciat celebre vaticinium Isaiae c. 7: ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emanuel, utex utriusqe textq comparaoe obvium ē, unde postqa laudatis vbis beata virgine edocuit istud vatiniũ opera spiritq S. in ipsa implendum eē concludit deinde ideoq, qod nascetur ex te sanctum filiq dei vocabitur. ac si diceret, cum, qd ex virgine nasciturum et deum fore Isaias praedixit, sit ille ipse qd tu de spiritu S. conceptura es; consequenter, ut filius Dei appelletur, et sit m..

Ad 2. n. pariter eundem resurrectio ā mortuis n sit generaõ praedicta, n sunt propter illa di Xtq filiq proprius filiq vq, filiq ex utero genitq...

Ad testimõm ex capite 13 act. dico: sqq allegoricq juxta qd ibi aplus celebre versiculum psalmi 2. de Xti resurrectione interpretatur, n excludit sensum literalem de vbi aeterna ex patre generaoe, certe aplus ipse hunc sensum literalem supponit ad hebraeos c. 1: pro Xti divinitate ita argumentans: cui angelorum dixit unqa: filius meus es tu, ego hodie genui te...

dictus versus accipitur deinde in mystico sensu 1º. de temporali Xti nativitate ex virgine, nam licet Dq Pr de sua substa humanitatem Xti naam n genuerit attamen ob unionem hypost. temporali generaoe factum ē, ut idem esset naalis filiq, qi filiq hois. accipitur 2º. de Xti resurrectione cum enim a morte resurgere sit quodammodo nasci tum qod Xti ā mortuis resurrectionis ordinata fuit ut Xti in victum aeterno ejusq ex patre generaois argumentum

Dico 3º. versus 4 psl. 109 qi in graeco LXX tum, et in vulgata ita legitur ex utero ante luciferum genui te: in hebraeo sic exstat ad literam, seu potius posteritas tua ros ante auroram. id ē posteritas tua erit sicut roris matutini, seu tam numerosa, ut guttae roris matutini. qo illa vox sq n probat

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

pro thesi nra...

Ad textum hebraeo qualis nunc extat praeferri debet versio 70 interpretum qualis enim textus hebraeus nunc extat, tam longo quidem jam tempore ita est obscurus ut nullum habeat fixum sensum. quare multa aliter convertit Aquila; aliter Simachus alitr alii; quilibet libitu suo. quod cum ita sit, quis sapiens non velit potius LXX^{tum} authoritate stare, qui eo tempore suam versione adornarunt, quo lingua hebraica adhuc notima erat. adde, quod teste genebrardo textus hebraicus mutata masoretarum punctuatione facile ad sensum 70 interpetum reduci possit...

Inst. 2. testimonia quibus Xti cum Patre aequalitatem probare conamur non evincunt v.g. illud Joann. c. 10. Ego et Pater unum sumus. nam primo nomen numerale unum saepe in scriptura non plus significat, quam unitatem concordiae actorum c. 4. credentium erat cor unum et anima una. secundo Xtus judaeis ex ipsius dicto scandalo passis clare significat, se non alio sensu esse unum cum Patre, quam quo psal. 81 principes et prophetae dii dicuntur... nonne scriptum est ego dixi Dii estis? si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est quem Pater sanctificavit, et misit in mundum vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi filius Dei sum? tertio non refert, quod judaei existimaverint Xtum dicto suo se deo aequalem facere, sed ratione Xtum intellexerunt ut patet...

Ad invictum est memoratum testimonium. si Xtus eo loci, postquam judaeis exprobraverat, quod in ipsum non crederent, sic continuat: sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis. tum de ovibus suis et nullo sufficiens dicta ita pergit: non rapiet eas quisquam de manu mea. quod postea probat his verbis: nemo potest rapere de manu Patris mei; ego et Pater unum sumus. quod quid significat, nisi: nemo potest rapere oves meas de manu Patris mei, quo nec de mea manu; ejusdem potiae sumus ego et Pater meus...

Ad probationem dico ad 1. concedo, nomen unum saepe in scriptura non plus significare, quam unitatem concordiae. hinc ex circumstantiis hic judicandum est quid significet, at circumstantiae omnes testimonii de quo disputatur demonstrant, agi de unitate naturae. demonstrat 1° series dictorum Xti, ut ostendimus modo. demonstrat 2° scandalum judaeorum qui ideo circo Xtum lapidare voluerunt, quia, ut dicebant ei, tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. demonstrat 3°. quod Xtus judaeis paulo reponit: vos dicitis, quia blasphemas quia dixi: filius dei sum. ecce Xtus ipso interprete quid sit illud: ego et Pater unum sumus: sc: filius Dei sum...

Dico ad 2. citata Xti verba adeo non corrigunt illud quod prius dixerat: ego et Pater unum sumus: ut confirment potius, idem, ut aiunt argumentum a minori ad majus in hunc modum scriptura Deos appellat ad quos sermo Dei factus est, quanto igitur justius ego possum absque blasphemia me Deum appellare quem Pater generavit sanctum, et ut mundi salvatorem in mundum misit. quibus verbis Xtus orbis se prophetis anteponens in mente judaeorum Deum se facit...

Dico ad 3. universe non est melior ratio judicandi quo sensu quis quid dixerit, quam quo sensu

dixit a suis auditoribus creditus e, vult em qi legit intelligi se ab iis ad qos lgtr optime e itaqs ista nra eclusio judæi opinati st, xtum laudati vbis se Deo æqale facere, qo fiad. nec refert qod judæi xtum sæpe male intellexerint. cum xtus passim se explicabat, et eo magis in præsenti casu pro dei honore explicare se debuisset, si n agnoviset vum qod judæi objiciebant: dicendo n sum Ds: sicut fecit Joannes dicens: n sum ego xtus...

Nota Infinitus forem si qaslibet Socinianorum cavilaões adversus scripturæ testimonia qibus in præsenti disputaõe utuntr cathlci thlgi velim singilatim examinare sufficiat itaqs præcipuas attulie, ex qibs promde, de cæteris judicare. colligs inde, qti roboris sint scripturæ ttnia illa, qa in thesis pbaõe adhibuimq, qipe ad qa labefactanda xti hostibq ad tam paradoxas interpretaões confugiendum e. Si qis scripturæ credit, et de xti divinite dubitat, n ego puto, poe te efficacius, atqs in breviore via hoc evincere, qam si qisqm manus des Socinianas explanaões illorum textuum, qi p xti divinite faciunt, si em bona fide sit, qid dicet eas interpretaões legens nisi: si respondent ad scripturæ testimonia qi xtum Deum ee negant? n aliqe hbnt, qod ad illa respondeant? qm invictum e argmtum, qod ex scriptura p xti divinite eficitr et fine hbet controversia, Ds e xtq....

Obj. II. directe. Scriptura vbum creaturis aperte annumerat prov. c. 8. Dnus possedit me initio viarum suarum. in græco 70 trum. Dnus creavit me initio viarum suarum...

Ante qam respondeam, observa, nullum ferme alium locum ee, qo se veteres ariani magis jactabant. unde m vix e alqis illorum scriptr, qi in eo elucitando operam n collocavit. refert augustinq sermone 58. de obj dni. sive qi alius sermonis author e, multos viros doctos existimae, n hic agi de psna alqa, sed de ipsa diva sapientia, qa Ds sapiens e, et qa p prosopopeia describitr, ut prima ad corint. c. 13. charitas. sed n valet ista interpretaõ, sapientia em de qa in toto hoc 8. et sqnti 9. capite sermo e manifeste a deo patre distiqitr, cum dicatr a do genita et procedens ludens coram eo oi tpre...

alia e opinio locum explicans de sapientia incarnata seu vbo ut e in assumpta et creata carne subsistens, in qa qidm opinione majori ex parte consitavit antiqitas pro illiq pbaõe observat D. Athanasiq n simpliciter dictum e: Dnus creavit me: sed creavit me initium viarum suarum, idest, alicujus propter causam qo res: inqit S. doctor, e talis huõi generis, verum hæc opinio licet multorum prum suffragio nobilis displicet aliis et sane n cadunt in xtum sed in vbo hucusqe factatum hæc et alia ejusd qis: ante colles ego parturiebar... qdo præparabat colos aderam... qdo appendebat fundamenta terræ cum eo eram cuncta componens...
Non nulli in versione 70 trum mendum irrepsisse ajunt fraude arianorum qi mu

tando sta in ista possedi posuerunt ectice creavit. Atqui sic sonat. Gregorius Nissen. l. 1. contra Eunomium et Basilius l. 2. contra eundem in multis codicibus exstare et legi non aut ectice. sed falso, quia ista se sicio ectice enim legerunt longe ante arianos athenagoras in apologetico Irenaeus l. 4. c. 51. et clemens alex. in protreptico. unde

R. ad arg. 2. ad textum ex proverbiis dico: observaverunt jam olim Eusebius Hieronymus aliique hebraica lingua periti voce hebraica, quam hic adhibet textus sacer, non significari creationem proprie dictam, quae est productio ex nihilo, sed universe productionem quamcumque demum: unde in sexta te Eusebius author Arianis non suspectus, nullum alium interpretem praeter 70 vertisse ectice ac proinde perperam adversarium tantopere vim faciunt in voce ista posita in sola 70tae versione, et quam vocem ipsi utique lato sensu sumpserunt pro producere, possidere, constituere ....

D. Hilarius l. de synodis ita respondet utrumque verbum creandi et generandi ad ubi generationem significandam in scriptura rectime adhiberi, ut scilicet utroque conjuncto perfecta ubi nativitas monstretur. adhiberi nempe vocabulum generandi, ut ostendatur, verbum ex ipsa patris substantia, vocabulum vero creandi ut pateat verbum a patre procedere absque ulla ipsius passione et mutatione, ut in humana generatione fieri solet...
Nota eandem valet responsio ad illum textum eccli. c. 24. ab initio et ante secula creata sum..

Inst. 1. ad colloss. c. 1. de xto sic ait apostolus. qui est primogenitus omnis creaturae. Atqui de xto, quatenus verbum est, ita loquitur apostolus, subjicit enim: quoniam in ipso condita sunt universa. unde sic: primogenitus est ejusdem naturae cum ceteris postgenitis. qui, cum nos simus creaturae verbum, quod est primogenitus noster, in in creaturarum numero comprehenditur ...

R. primogenitus ordine duntaxat nativitatis est ejusdem naturae cum ceteris postgenitis C. primogenitus ordine dignitatis est N. N. vox primogenitus in scriptura multiplicem habet significationem. primo denotat eum, qui inter multos fratres praecise nativitatis ordine primus est, quod sensu non convenit xto, qui est unigenitus. secundo significat in eum, qui ceteris dignitate praestat, sic ps. 88. de Salomone xti typo dicitur: primogenitum ponam illum excelsum prae regibus terrae. tertio denique generatim significat ante quem nullus alius genitus est, licet solus ipse sit, ita scriptum est de beata virgine luca c. 2. peperit filium suum primogenitum. quo quidem duae posteriores significationes sunt ipse sensus apostoli in textu objecto, nam subjicit: quoniam in ipso condita sunt universa.... et ipse est ante omnes... ut sit in omnibus primatum tenens..

Inst. 2. qui factus est, creatura est. atqui scriptura xtum factum esse dicit actorum c. 2. dominum et xtum fecit deus hunc Jesum quem vos crucifixistis, Joannis c. 1. qui post me venit, ante me factus est....

R. scriptura dicit xtum factum esse secundum naturam humanam C. factum esse secundum omni respectu N.

in textu ex l. actuum aperte agitur de Xto, qui homo est, ut indicant haec verba hunc Jesum quem vos crucifixistis; nec enim, inquit Ambrosius l. 1. de fide divinitas ipsius crucifixa est, sed caro, ipsius que est: hunc Jesum in quantum homo est, constituit dominum universorum et Xtum suum..

Textus vero ex capite 1. Joannis nihil est ad rem, quia, ut Ambrosius Chrisostomus et Augustinus observant, vox: ante me factus est: eo loci idem sonat, ac mihi antepositus est, ut constat ex eo, quod sequitur: quia prior me erat. alioquin, si vox factus significaret creationem, sequeretur: Xtus ante me creatus est, quia ante me erat..

Inst. 3. juxta apostolum Xtus est tantummodo filius Dei secundum praedestinationem ad Rom. c. 1. qui praedestinatus est filius Dei et juxta Joannem non est vere filius unigenitus sed quasi unigenitus vidimus gloriam ejus quasi unigeniti...

R. ad 1. non ait ibidem apostolus: qui praedestinatus est filius Dei, sed qui praedestinatus est filius Dei in virtute etc. unde hic est sensus de quo decretum est, ut se filium Dei probaret his tribus signis 1o in virtute: id est potentia miraculorum. 2o. secundum spiritum sanctificationis: id est potestate sanctificandi homines. 3o. ex resurrectione mortuorum: id est, de suscitando semetipsum a mortuis. observandum est, in graeco legi, ostensus est; quod significat: qui ostensus est filius Dei etc...

R. ad 2. vana est haec Socini objectio 1o. quia toties in scriptura Xtus simpliciter dicitur filius unigenitus, ut particula quasi in loco objecto eludat oppositum non valeat vincere. 2o. quia, ut homilia 2. in Joannem testatur Chrisostomus linguae graecae scientissimus, particula graeca ὡς: quasi, est saepissime vox confirmationis idem sonans ac: revera. ita Matth. c. 14 legimus: quia sicut prophetam eum habebant: id est, ut verum prophetam...

Inst. 4. Xtus ipse aequalitatem cum Patre sibi abjudicat Joannis c. 14. ita inquiens: Pater major me est...

R. Explico dictum Xti Pater major me est spectato secundum humanitatem, nego major me est spectato secundum omni respectu n. hoc est secundum divinitatem idem unum probant duas esse in Xto naturas, unam divinam, secundum quam Patri aequalis est, alteram humanam, secundum quam Patre minor est. certe hanc naturarum in Xto dualitatem luculenter demonstrat v. g. ipsum caput 14 Joannis. si enim v. 28. ait Xtus: Pater major me est, aliquam in ipso naturam indigitat secundum quam inferior est Patre, antea v. 9. dixerat: qui videt me videt et Patrem, quod alteram naturam ostendit secundum quam aequalis est Patri cum fieri nequeat re creata sive repraesentari Deum, utraque vero visa. videatur agit vero in his verbis: Pater major me est de Xto spectato ut homo. probat contextus, nam ibi agitur de Christi in coelum ascensione, et ex hoc mundo discessu ob quod turbabantur apostoli: si diligeretis me gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est. atqui discessit Xtus ex hoc mundo et ivit ad Patrem non ratione divinitatis sed humanitatis....

Inquiras an locum citatum passim intelligant Patres graeci maxime, de ipsa persona filii qua Dei filius est..

R. ibi Patres Alexander, qui primus Arium damnavit Athanasius Basilius gregorius uterque Nicen. et Naz. et caeteri, qui eodem omnes acerrimi fuerunt fidei nicenae pugna

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

loreS n. utiqs loco objectum intulerunt ipsi ariani, istud itaqs, quod ajunt filium esse minorem Patre, non quidem ratione naturae, sed quia est Patri omousios, sed ratione personae, quatenus Pater est principium filii, et nomen Patris est nomen dignitatis, quale non est nomen filii.. ait Basilius l. 1. contra Eunomium: Pater major est, quatenus videlicet est Pater, et observat Faustinus non dixisse Xtum: Deus major me est, sed: Pater major me est...

Inst. 5. Dicitur Joannis c. 17. Xtus pro discipulis suis sic orat: ut sint unum, sicut et nos unum sumus: hac oratione non obscure declarat non esse sibi aliam unitatem cum Patre, quam quae sit consensus voluntatis.....

Rn. neqs enim particula sicut: semper aequalitatem significat, sed plerumque est dontaxat nota cujusdam similitudinis: ita Matth. c. 5. nobis praecipitur: estote perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est. ubi certe non aequalitas perfectionis cum illa Dei Patris injungitur, sed imperatur imitatio pro modulo nostro. sensus itaqs hoc loci objecti est, talem esse debere inter fideles unitatem fidei et charitatis, ut sibi pro exemplo proponant ipsam divinarum personarum inter se unitatem, quae non modo est caritatis sed naturae....

Inst. 6. Haec Xti pronunciata Joannis c. 5. non quaero voluntatem meam sed voluntatem ejus qui misit me. c. 7. v. 16. mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me. eodem versu 28. a me ipso non veni. et alia similia quae non sunt sane pronunciata personae divinae....

R. non sunt pronunciata personae divinae, si non intelligantur eo sensu, quem ostendunt circumstantiae in quibus a Xto prolata sunt. Conc. secus Nego. laudatis in locis ubiqs sibi Xtus opponit se falsis prophetis qui proprio nutu ac citra Dei voluntatem doctrinam tradunt, quod commenti sunt ipsi, praeterqs quaerunt propter privata sua commoda, sed gloriae Dei parum soliciti. respondens itaqs Xtus ex hypothesi et sensu hostium suorum, qui ipsum talem pseudoprophetam esse blasphemabant, sic ait: non quaero voluntatem meam. id est: privatum meum comodum, sed unicam Patris mei gloriam. doctrina mea non est mea: id est inventum hominis, ut vos putatis, sed vere est doctrina Dei. a me ipso non veni: id est non veni voluntate privata, et quae divinae voluntati contraria sit...

Inst. 7. Non est Deus, cui desunt plurimae divinae perfectiones, at tali est Xtus, qui ipse sibi detrahit primo independentiam Joannis c. 5. non potest filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. secundo bonitatem Marci c. 10. ubi a quodam juvene salutatus magister bonus ita respondit: quid me dicis bonum? nemo bonus nisi unus Deus. tertio supremum in res omnes dominium Matth. c. 20 ubi Jacobo et Joanni duos primos sedes in regno ipsius postulantibus respondet: sedere ad dextram vel sinistram meam non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo. quarto omniscientiam Marci c. 13. ubi negat, se scire diem futuri judicii: de die autem illa nemo scit, neqs angeli in caelo, neque filius nisi Pater...

R. ad 1. non potest filius a se facere quidquam, quia propter naturae unitatem una est Patris et filii operatio. quia ipse infirmum, et in operando dependet Nego. hunc sensum aperit contextus nam subjicit: quaecumqs ille fecerit, haec et filius similiter facit...

Inquies, juxta responsionem jam datam dici posset non potest Pater a se facere quidquam, nisi ....

R. n. qia n̄ ꝑr a filio sed filius a ꝑre hbet operandi facultatē. filiū aūt videre ꝑrē facientē ē ipsū ꝑ generaoē a ꝑre accipere operandi virtutē et sapientiā..

Dices iterū, si filius videre dbet ꝑrē facientē indiget igr̄ regula, qō in casu qomodo ē ꝯq...

R. si videre dbet ꝑrē facientē, ut tyro artificē qō docet[?]. indiget regula C. si videre dbet ꝑrē facientē, ut Dei filius; qi ꝑ generaoē accipit a ꝑre operandi potentiā sl et sapientiā indiget regula n. modo dixi, qid sit filiū videre ꝑrē facientē...

Quaeres, cur hoc in loco et passim Xtus solicatoria ad ꝑrē referre?...

R. ꝑtr duas raōes. 1a ē qiā oīa hbet a ꝑre ꝑ aeterna generaoē. 2a ē ut refelleret calumnias judaeorū qibꝫ insectabantr eū, qasi eēt Deo contrariꝯ....

R. ad 2. Xtus colori bonitē nec sibi detrahit, nec in vindicat, sed qa sivit illū a iuvene ido cur ipsū bonū diceret, qi si respondiet, qia filiuꝫ Dei ē, eū dbete ide titulꝫ n̄ ut ipse fuit a Xto increpatꝫ, qd n̄ hbuit ide ita existimaoē de Xto, unde sic ipsū Xtus ē alocutꝫ increpans: cur me dicis bonū, si purū hoc eē putas? aut igr̄ bonū ne dicas aut Deū fatearē, nā solus Deus bonus....

R. ad 3. triplex ē loci explicaō, et singula valent. 1a ē si: n̄ ē meū dare raoe consanguinitꝫ, sc. Jacobꝫ et Joannes primas sedes in regno Xti ab ipso exigebant jure propinqitꝫ. ita august...

2a. ita hbet: n̄ ē meū dare vobis ambitiosis. ac si dixit Xtus: dare meū ē qid, nā data ē mi oīs potestas in caelo et in terra, sed dare n̄ dbeo nisi illū promeritꝫ, qia his solis ex decreto ꝑris mei caeleste regnū paratū ē. ita Ambrosius Chrysost. hyeronimus augustinus Cyrillus....

3a. hoc ē: n̄ ē meū, ide, n̄ ē officiū mei, praedestinaō enī sicut ac creaō appropriatr ꝑri; qia praedestinare ē ordinare et decernere, qod paterna authoritꝫ ē. ita ambrosius...

R. ad 4. qōd hic locus juvavat hostes divinitꝫ Xti, nec enī ꝑtinet nisi ad ipsius hūanitatē. Inqies: concedis igr̄ Xtū, qa hoō ē, diē judicii ignoraē?..

R. minime neqꝫ enī ignoravit qidqā eorū qꝫ ad ipsius ministeriū ꝑtinuit. et ante singulas extremi Diei circumstantiās distincte praedixit, unde recte Ambrosius l. 5. de fide c. 16. qomodo /: inqit :/ nesciviet judiciū diē, qi et signa expressit et caās....

Dices iterū si scivit Xtus judiciū diē, qomodo igr̄ dixit: nemo scit neqꝫ angeli neqꝫ filius...

R. facile ē, hoc invicē conciliare, si attendas, Xtū, in qtū hoō ē, dupliciter considerari poē. 1o. raoē sui, seu, ut ē singlaris ꝑsna, ꝯq hoō plenꝫ graā et veritꝫ, 2o raoē nri seu ut ē publica ꝑsna, Dei ad nos legatꝫ magister et legislator nr̄. jā vō Xtus ut ē ꝑsna singularis ꝯq hoō procul scivit diē judicii, sed nescivit, ut erat..

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

ipsa publicaret Dei ad nos legatus. seu scivit sibi at nescivit nobis in qtu non debbat
diem illum manifestare, ut hos cum timore judicii adventum formidarent. augustini
hoc responsio e libro primo de trin c. 12 sic scribentis: hoc nescit/: xtus:/ qod non ita
sciebat ut tunc discipulis indicaret. ita ut docet D. Thomas confessarius in confessione
rogatus vere et simpliciter respondere pt, qod a reo in confessione sacramentali
audivit. nec mendacium hoc e aut aequivocatio, quia nemo e, qui in datis circum-
stantiis sensu ejusmodi locutionis non sati assequatur. sic juvenimus et
famosi regotistae qos hic ferme placuit exscribere ne patrocinium mendacii et
aequivocationis eclamites...

nec urgeas. hoc pacto ipse in Dr Di poterit diem judicii ignorare..
nam Dr non fungitur, aut fuimus e unqu legatione apud hoies et officio enuntiandi
aliqd oium de his plura in tractatu de incarnatione...

Inst. 8. 1. ad corinth. c. 15. hoc de xto docet aplus 1o. qod in fine mundi regnum
Dri sit traditurus. - deinde finis cum tradiderit regnum deo et Dri 2o. qod regno
deposito Dri te subjiciendus sit. - cum autem subjectaverint illi oia et ipse filius sub-
jectus erit ci illa non cadunt in eum, qui Ds e...

Q non cadunt in eum qui e Ds C. qui e Ds hoc N. de xto ut hoc aplus toto illo
capite verbo facit. et suffecit hoc responsio contra socinianos. attendo quia in de
xto ut hoc Luca c. 1. scriptum e regni ejus non erit finis: juvat locum explicare...
tradet regnum/: inqit Hilarius l. 1. de trin numero 29:/ non ita, ut ejus potestate
concedat, sed qod nos conformet gloriae corporis sui facti regnum Dri erimus. juxta qa
explicaones, ut vides, regni noie non venit xti principatus, sed subjectum hujus
principatus eccla ejus, et xto Dri regnum tradere non e ipso principatu cedare,
sed eccla ex militante triumphante facta deo Dri sistere atque offerre.
et ipse filius subjectus erit subjectus ipse in ore suo mystico qod e eccla. ide.
eccla te demum deo plane subjecta erit. ita athanasius, august. aliiqe. existimant
ipse isti Patres hic in xti persona transferri ab aplo qod eccla e venit, qo multoties
in scriptura e ejusdem. et eo hic loqendi modus in libris sacris non e infreqens. sic
actorum c. 9. dixit xtus Paulo persecutori: qid me persequeris: me, id e, membra
mea ecclam meam.

Si forte adversarius ita Patrum explanatio minus literalis videtur, hanc tenant
magis ad sonum litera xtus ut ipsa singlris regnabit in aeternum, nam luc. c. 1.
regni ejus non erit finis. ac ut e caput eccla militantis, cum in fine mundi
electis jam in tuto collocatis istud officium nerum ea de finit, ti illud deponet,
et eo qo perfecto bello partaque victoria principatu decedet, qui jam evasit superfluus,
ita ut nemine deinceps Divinae majestati resistente sit jam deus oia in oibus...

Inst. 9. apoc. c. 5. de xto legere e: dignus e agnus qui occisus e, accipere oia le
possidentem qo divinitas xto advertitur e...

Ripl. reprobant hoc textu Sociniani qa exprimet volunt. p. titulu Dei n. convenire xto nisi post triduu mortem...

Rz. hoc loco accipere virtu. et divinitat. e accipere cultu virt. et divinit. debitu. ita ibid. c. 4. de ipso Deo dr. dignus es Dne accipere glor. et honorem et virtu...

adde, in graeco n. legi Deiote, divinitat. sed luton divitias unde suspicatur, qi Estiu commentarium prosecutus, in latino textu primitus scriptu fuisse divitatem, quod apud Deibio l. 4. c. 1. divitare pro divitat. fieri legitur...

Nota. Plurima sunt adhuc qu. Sociniani objiciunt, q. quod xtus dicatur mandatum habuisse a patre, illi obedivisse &c. qu. oia ut solvas, memineris dicti illius D. Ambrosii l. 5. de fide pia mens qu. legerit sive de carne divinitatem distinguit, sacrilega mens confundit et ad divinit. detorquet injuriam quidquid sive humilitate carnis dictum. sc. hoc oia ad xtum pertinere ratione humanit.

Appendix quorundam

textuum pro xti divinitate supra omissorum

Malachiae 3. ecce ego mitto angelum meum et praeparabit viam ante faciem meam et statim veniet ad templum suum dominator qu. vos quaeritis et angelus testamenti qu. vos vultis. vides hic xtum dici Dnum. templi illius hierosolymae erecti a quo nisi vero Deo solid. tandem erectum e. a. qui est verus Deus...

Matth. c. 3. Patris vox in xti baptismo sic de illo testatur hic e. filius meus dilectus. at n. hic e. inquit Deus coelestis n. joannes baptista quod n. ille filius adoptivos superexit major fuisset demum e. filius meus dilectus qd. ita. nisi qa caeteri sunt filii adoptivi iste hic vox filium dat...

matth. c. 16 xtus apostolos interroganti vos qu. me esse dicitis respondet petrus. tu es filius Dei vivi qa quidem petri confessio de xti divinit. plenè ut constare ois haec clarè patet in ea aliquod eximium ac supra quod xtum supra creatam conditionem longe extollat nisi quidem confessio voluisset sparacte illos plusquam qd. erant quicunque propheta hanc ejus supra prophetas excellentiam nunc collocat quod ipse sit filius Dei at prophetae erant in filii Dei adoptione n. qu. agit in petri confessione quaeque xtus filius Dei adoptione. 2o petri confessione vocat petrum beatum praedicat. beatus es Simon bar jona qa caro et sanguis n. revelavit tibi sed pater meus qi in coelis e. in praemium confessionis illi confert primatum in eccla. et ego dico tibi qia tu es petrus et super hanc petram aedificabo ecclam meam. at si petrus xtum dumtaxat adoptione professus fuisset filium sed qui ita fecere dixerit caetera praemium meruerit, et numquid diva revelatione opus habebat ut sciret xtum esse filium Dei adoptionem cujus adeo stupenda miracula videbat. 3o denique hac locutione pontoria e. filius Dei vivi si bene attendas quid aliud significat nisi filium ipsius Dei seu verè filium Dei. veniat ad argumentum tota primum caput apostoli ad hebraeos ubi apostolus xti divinitatem pluribus characteribus splendide depingit. primo cum vocat filium per oppositionem cum prophetis ac inde singulariter filium. ipse filius nam multifariam olim loquens in prophetis diebus istis locutus e. nobis in filio suo. 2o. hunc filium dicit rerum omnium conditorem p. quem fecit et saecula. nec audiendus Socinus qi propositionem per substituit illa pro. qasi propter illum mundus conditus. tum qia graece extat dia et propositio dia cum genitivo causam efficientem significat. tum qia in sequente versiculo 10 de hoc filio dicitur ipsi ibi operatio. tu in principio dne terram fundasti. 3tio illum appellat perfecta paterna substantiae imagine ac proinde ejus naturae consortem cum nulla res creata possit deum perfecta repraesentare. qi cum sit splendor gloriae et figura substantiae ejus. 4to illi tribuit quasi solius Dei propria: omnipotentiae praestans omnia verbo virtutis suae. tum oia continens aut sustentans sua potentia. immutabilitatem

o̅es ut vestimentum veterascent et mutabuntur. tu autem idem ipse es. ista dei gloria sedes dextra majestatis in excelsis. graec. in throno majestatis. at throno majestatis ipsa summa dei gloria ubique in scripturis designari, et ipse grotius fatetur. cultus latriae. Et adorent eum omnes angeli ejus, non agi hic de cultu latriae, ex eo constat quod in psalmo sexagesimo nono ex quo haec verba desumpsit apostolus, immediate praecedat: confundantur qui adorant sculptilia. 3tio denique illum angelis longe praestare affirmat, quod in mente judaeorum erat ipsum pro deo assignare. nam praeceptum erat apud ipsos neminem esse medium inter deum et angelos. cui angelorum dixit unquam aliquando. filius meus es tu. certe non poterat Apostolus de ipso deo digniora et sublimiora nuntiare...

Assertio.

Verbum seu Xtum vere esse Deum patri consubstantialem evidens est etiam ex uniformi primorum Ecclesiae seculorum traditione.

Hanc uniformem et minime dubiam traditionem ista convincunt indicia...

Primum indicium est fides hujus dogmatis in universa Ecclesia initio saeculi 4., quo Arius tumultuari coepit. si enim ad illud tempus usque primaeva fides maxime in tam capitali puncto mutata fuisset, tenentur adversarii, quorum est nobis primo determinare tempus quo contigit illa mutatio, secundo assignare authores mutationis, tertio ostendere qua via tam novum dogma omnes orbis Ecclesias ita subito pervaserit. ista enim omnia de quavis haeresi ostendi possunt.

Secundum indicium est confidentia qua Nicaeni dogmatis defensores ad tribunal anteriorum saeculorum arianos provocabant, hos autem nec stupidos nec illiteratos, a quibus si mentirentur, facile convinci poterant. audiatur S. Athanasius, Arianos l. de decretis Nic. synodi sic confidenter compellans... ecce nos demonstramus nostram sententiam a patribus ad patres traditam; vos autem o novi judaei, quos patres qui vestris oculis faverent exhibere potestis? nullum certe proferetis, omnes a vobis abhorrent...

Tertium indicium est Arianorum ex adverso diffidentia authoritatis traditionis, sollicite declinantium, sic praeter Origenem et Dionysium Alex. nullum unquam alium patrem citabant, et ne hosquidem nisi timide. sic, cum ex patribus urgerentur, illos superbe contemnebant... nullos ex antiquis sibi comparare volunt: inquit de primis Arii asseclis alexander alex. in sua ad alexandrum constantpl. epistola. adeo et ipsi dicant nobis primis revelatum esse, et a nobis Xtianorum fidem incipit: inquit de iisdem athanasius l. de Synodis. insigne est, quod Socrates l. 5. c. 10. refert, et sub Theodosio contigit. cum enim ille ex consilio variarum sectarum principes convocaret interrogans, an veterum doctorum, qui ante dissidium floruerunt, authoritatem stare velint, nulla certa potuit ab iis responsio obtineri, et re infecta discessum est...

Tertium iudicium fides historiarum testis ipsa est tota antiquitas; joannes scripsit
suum Evangelium adversus Cerinthum et Ebionem Christi divinitatem impugnantes. testatur
Eusebius l. 3. hist. c. 28. Theodotum Coriarium qui primus Romae exeunte saeculo 2.
asserere ausus est Christum merum hominem esse, a summo Pontifice Victore durius ecclesia e-
jectum fuisse. et paucis annis postea sub Zephirino Artemonius [illegible]. synodus
Alex. I. medio saeculo 3. in sua synodica ad Paulum Samosatenum. ita scribitur. credi-
mus esse unum Deum ingenitum, et filium genitum non procognitione sed substantia et hypostasi
Deum. eodem tempore Dionysius alex. in sabellium ardentius invehens visus esset in contra-
rium errorem labi et verbum creaturam facere coactus est purgare se ab hoc errore.
Quintum denique iudicium suppeditant clarissima Patrum testimonia qui primis tribus saeculis
floruerunt ait epistola ad Ephesios D. Ignatius, qui cum apostolis vixit: unicus medicus
noster est Christus: genitus et ingenitus, ex Maria et ex Deo. ait apud Eusebium l. 4.
hist. c. 15. Polycarpus Joannis apostoli auditor. glorifico te Pater per Jesum Christum unige-
nitum tuum, per quem tibi una cum ipso in spiritu sancto gloria nunc et in saecula.
ait Irenaeus Policarpi discipulus l. 2. c. 31. semper est coexistens filius Patri, olim et ab
initio semper revelat Patrem. ait Justinus apologia prima: filius ejus est, qui solus proprie dicitur
filius, verbum cum illo ante creaturas. ita habet Athenagoras Christum in sua legatione
pro Christianis appellans Patris progeniem ex ipsomet Patre unitam. ait Tertullianus l. contra Prax-
eam c. 8. sermo semper apud Deum, et nunquam separatus a Patre, aut alius a Patre, quia ego et
Pater unum sumus. quid aliud scripserunt insignes isti viri, si Arium et Socinum ac tota
istorum impiam natione expresse refutandam susceperint?

Solvuntur objectiones.

Objicies I. Sola scriptura est regula ad quam religionis controversia exigenda est. quae
nullum est argumentum nostrum ex traditione...

R. omisso antecedente quod praesentis negotii non est discutere nego consequentiam cui enim quid
quod in caeteroqui de authoritate traditionis sentire velit, dubia videri potest ista propositio
verum est dogma quod a primaeva ecclesia pro vero est habitum et sane si unquam fides pura
extitit, illo certe tempore pura extitit, quo adhuc recens erat apostolorum praedicatio, quos
ipse Christus est immediate locutus, ibi primis suis discipulis; ut itaque Christi sensum nemo utique
melius assecutus est, quam apostoli, ita pariter apostolorum doctrinam nemo melius intellexit,
quam qui eam ab illis ipsis didicerunt. qui itaque sibi de Christi et apostolorum dictis controversia incipit,
istius controversiae arbitros si modo veritatem amet, primaevae ecclesiae doctores non ultro
deligat eoque magis quod ab apostolis ad saeculi 3. initium usque una tantum generatio mediaverit
ipse S. Joannes non nisi ineunte 2. saeculo e vita migravit, Joannis autem auditor
fuit Polycarpus et Polycarpi Irenaeus qui 3. incipiente saeculo martyr occubuit...

Obj. II. Falsum primaeva ecclesia nobiscum sensisse. contra probat assignati temporis, quo fidei
mutatio facta est, contigit illa saeculo secundo exeunte. sic ad victorem usque qui tertius
decimus a Petro romanae ecclesiae praefuit, omnes credebant, Christum esse purum hominem, sed a Zephirino

quibus adulterata fuit veritas. ita post Ardemone antiqu hæreticu author Ano-
nimus ultimi sæculi in libro cui nomen fecit Irenicum irenicoru....

R ad argmtu antequa ex tradtne nos impugnent Sociniani, prius invicē ipsi ccordent,
aliī enim ipsoru duce Matthæo Radetio uno ex primis Socini sequacibq ultro nobis
antenicænos Prēs imittent, aliī econtra cu Christophoro Sandio dogma tris
in eccla ad synodu Nicæna usqz ignotu fuisse volunt...

Dico ad probaōe, impudenti fuit, post tot sæcula proponere nobis putita Ardemonis
fabula ipso adhuc vivente a Cajo eccla rom. Presbytero jā confutata, cujus confu-
taōis fragmentu legere potes apud Eusebiu l. 5. hist. c. 28. hic autē mihi ra-
tiocinatr Cajus. 1º. divinitas Xti clare astruitr in scriptis Justini Melchiadis
Irenæi, Melitonis quo ætate Victoris antiquiorū 2º. eād Xti divinitas mani-
feste celebratr in canticis longe ante victoris tpra cpositis 3º. Theodoton hujus
blasphemiæ autorē, quod Xtus nudus hoō sit Victor à communione eccla removit,
pudeat igr Ardemone mendacii sui..

Inst. 1. Prēs priorū sæculorū oēs ferme ex secta Platonis erant, unde n dogmatis
professos more Platonico explicant, ac proinde n alia admittebant tria, quā quæ Pla-
tonicus...

R jā alibi ostendimus quā calumniose Platonismq ante Nicæni Prēbus imponatr.
Hic itaqz illud observabimq, minime certu eē, quod logos et demiurgos apud
Platonē sit ipsa à summo Deo distā putantqz multi viri eruditi logon Platoni
nl aliud eē quā reru idea quæ Deo inē. certe pauca hbet Plato de logo seu demi-
urgo ut alibi eu vocat nec nisi apud Platonicos nato Xtianismo posteriores e-
volutu videas illud ipsoru systema de triplici deo, uno supremo, et duobus in-
ferioribus logo sc. et mundi āā. unde cōseqns ē n modo n hausisse Xtos dogma suu
de trīe ex Platone sed vice versa Platonicos larva illa tris, quā admittebant hausisse
ex Xtnis; quorū dogma alterebant...

Inst. 2. Prēs antenicænos plerosqz Ario prolusisse fatentr magni noīs viri, qui cæteroqui
nec Ario nec Socino favent, ut intr antiquos Genadius et Photius atqz intr recentiores
Petavius et Huetius...

R 1. generatim dent Sociniani memoratis scriptoribq authoritē, quātamcumq velint, certe
nemo sanus dicat, in præsenti ctroversiā plus ipsis credendu eē, quā antiqi Arianis, qui bono
illoru testīmia adeo reformidabant. quare si ni ante Nicæni Pribus occurrunt aliqa,
quæ poīt negoīu facessere, viro cui judiciu deē, sic, ni fallor ē ratiocinandu. res ē
facti, Prēs Nicæni summa fiducia ad anteriorū tpru Prēs provocaē res ē facti;
Arianos ex adverso summa cura illoru authoritē declinaē, res ē facti; vergente
sæculo 2. adversus Theodoton et Ardemone Xti divinitē impugnantes argumta
fuiē desumpta ex Justino, Tatiano Athenagora Irenæo et quibusdam aliis ipsi, quorū
fidē potius Petavius et Huetius vendicant, quæ cu certa sint, certu ē itaqz laudatos
Prēs Ario minime prælusiē, ac proinde, cu n debeant negari certa ptr incerta,
si quid apud memoratos Prēs obscuru ē, n sqtr, quod ipsi male senserint, sed quod nos

ibos n bene intelligamus, nec mirum qi n modo tot spatio intervallo, sed moribus et loquendi modo ab illis distamus...

R 2. faciati Genadius et multi aliis e hallucinatq, hoc fastidium delicatiorisq adrendi...

Photius privati coloroqim judicium antiquis tn fere ubiq fuit iniquior et suspicione convocans n modo si qid paulo durius ipsis excidit, sed etiam si quid minq aperte locuti sint ac postea factum...

Petavius censura sua, qa certe nimia e, in antecessum correxit, ipse in praefatione operi suo praefixa in qa docet laudatos Pres dogmati substantia nobiscum sentientes n nisi in consectariis qibusdam a vo deflexisse, imo saepius solo loquendi modo dissidere a nobis...

De Huetio constat quantopere singularium opinionum amator fuerit...

Inst. 3. At Pres Antenicoeni id de vbi divinitate nobiscum senserunt unde igitur illa innumera difficultates ex ipsorum scriptis adversum nos...

R 1. si Pres ante-Nicoeni n id de vbi divinitate nobiscum senserunt cur igitur nullas ex ipsis, difficultates Nicoeni Pribq Ariani objicerunt? nq a prefecto se hic eripiunt Sociniani. an n hoc delirium atq insania e? saeculo 4. cum maxime ferveret controversia de Xti divinitate nemo venerandos illos viros in Arianismi suspicionem vocavit Ariani eos reformidabant Catholici pro se laudabant, et post tot saecula veniant nunc Sociniani, atq dicunt de illis: Ario praeluxerunt...

R 2. primo falsum e eas difficultates ita esse innumeras, imo multa sunt, qa a Socinianis n nisi mala fide objiciuntur, nec sunt nisi putida cavillaos in una aut altera vocula spreto contextu...

sed illae difficultates sunt ex duplici fonte. 1mus fons e qod propter temporis distantiam alqa in laudatorum Prum libris nunc nobis obscura sunt, qa ipsorum aetate n erant obscura, qod id in multis aliis libris usuvenit, et nra in aetate libris post alqot saecula eveniet. 2dus fons e qod Pres illi, licet qoad rem ipsam id nobiscum sentiant saepe tn qoad loquendi modum a nobis differant, item dogma tris captum nrm superet ita etiam modum nrm excedit, unde factum, e, ut primis illis saeculis, praesertim ante Ariana haeresim ecclesiasticum idioma nondum accuratis ecclae nondum determinatum erat, illud dogma varii varie exposuerint, atqs usi fuerint in qibusdam loquendi formulis, a qibq nunc propter Arianos et Socinianos nobis abstinendum e, nempe securi adhuc idem loquebantur nondum orta haeresi ut in alia controversia ait Augustinus...

Obj III. haec de vbo docent antenicoeni Pres. 1o. illud creatum esse. 2o. eum opus Pris, et hujus ipsius aditorem et causam esse. 3o. esse minq Pre. ai ista ariana sunt...

R ariana sunt, si sumantur stricte, ut ab Ario sumebantur, et nunc universe sumi solent. C. ariana sunt, si sumantur late, qod ab Antenicoeni Pribq pro more suorum temporum sumebantur. N. improbi e cavillare in vocibq ubi de re constat qod hic faciunt Sociniani unde...

Dico ad 1mum creandi vocabulum ab ante Nicoenis Pribq acceptum e late qtq universe illud sufficit, qod producitur, quam significationem passim habet, sic latine dicimus procreare liberos et graeci dicunt, liberos magistratus, urbes ktizei...

Dico ad 2um tali modo vbum opus Pris appellant, qa progenia voce opus sumpta lato sensu procedi, quod producitr. et Pre filii cao ee dicunt, nomen caae usurpantes late pro eo, a quo aliquid hbet ee, n autm stricte pro eo, a quo aliqd hbet ee cum dependentia. circa quod quidem cao nomen adverte, idius usum apud graecos dum post nicenos qd antenicenos generati invaluit atq̃ m a D. Hilario et D. Augustino usurpatum fuit. at nos ne Pre filii principium et originem potius dicere solemus....

Dico ad 3um vbum asseruerunt Pre minq ee sola origine; qd filius a Pre sit n autm naa, ut jam alibi re explicimus...

Valere autm datas responsiones sic probo. Antenicaeni Pres docent 1o. vbum ee ex ipsa Pris substa, ut lux solis a sole e, ait Justinus in Dialogo cum Triphone. ut frutex ex radice, fluvius ex fonte: inquit Tertullianus libro adversus Praxeam c. 8. n quo istum crediderunt ee opus Pris, et creatum fuie stricto sensu. docens 2o. vbum Pri naa aequale ee. ait Irenaeus l. 4. c. 8. bene qui dixit, ipsum immensum Pre in filio mensuratum, mensura enim Pris filius, quoniam et capit eum. ait Clemens alex. in admonitoe ad gentes. vbum e manifestissime verus Deus, qui e universorum Dno exaequatus, quoniam filius e. n quo existimaverunt, illum naa Pre minq ee...

Inst. 1. iidem Pres statuunt, Pre in mundi creaoe usum ee vbo tanqm ministro, imo tanqm instrumento, vbo praecipie, ipsum autm praecepto Pris obsecutum ee. ai hoc e ipsa Arii doctrinam

Rm Arii doctrina si ejus sensu accipiatur C. si accipiatur sensu Pm antenicaenorum aetate ipsorum notiorum. egregie monet apud Photium Eutherius alex... oportet sanctorum, qui eccliae doctores extiterant, doctrinam integre perlegere, et n ex parte illorum proferre sententias, indeq̃ de tota illorum mente n sine periculo conjecturam facere, quandoquidem ex uno aliquo dicto tota scriptoris pietas intelligi n potest. cui monito si obtemperarent Sociniani, praesentem objectionem n proponerent. unde

Dico ad 1. Pres antenicaeni vbum in mundi creaoe patris ministrum vocant, sed, prout putas ministrum Deo extraneum et dependentem, ut impius de arriis dixit. solicite docent ee ministrum Deo Pri connaturalem. idem de vbo instrumenti existima. audi Justinum epist. ad Diognetum, quam genuinum ee S. martyris foetum, eruditi satis consentiunt... omnium conditor Deus vbum suum inter hoes locavit, n, quemadmodum aliquis conjicere posset, misso hoibus ministro aliquo, sed ipso opifice omnium tanquam rex mittens filium regem, misit tanquam Deum...

Dico ad 2. iidem Pres ajunt, Prem vbo creaoem mundi praecepisse, sed simul depingunt ita praecepisse, n ut Dnum servo sed ut Prem filio ejusdem cum ipso naae. sic modo illum intellige filium Pri obsecutum ee. audi Athenagoram in legaoe.... e filius Dei vbum Pris in idea et operaoe, ab ipso enim et per ipsum oia facta sunt, cum sint unum Pr et filius...

ut itaq̃ vides, apud Antenicaenos Pres hoc loquo: Pr in mundi creaoe vbo tanqm ministro usus e: nil aliud significat; nisi: Pr per vbum creavit mundum. nec ista alia locuo: praecepit Pr vbo, ut mundus fieret: nisi: Pr voluit mundum fieri per vbum concurrente ejus ejus vbi voluntate. caeteroqui hoc postremo locuo eo minq hbere debet offensionis apud antenicaenos Pres, quod eodem genere sermonis in post Nicaenam synodum usi sunt Athanasius l. de decretis Nic. synd. Basilius l. de spiritu S. c. 16

inquies. si hoc e mens laudatorum Prum cur igitur locuti sunt adeo dure..

R. hic loqndi modus ipsorum aetate n fuit durus cum nemo adhuc eas voces in pravum sensum acciperet, et mandanti vbulum in ipsa scriptura contineatur. quae explicare volebant

ita psalmi 148. ipse dixit et facta sunt; mandavit et creata sunt: atque alia similia. unde vis sit
verbi domini et ministri praecipiendi et obsequendi, ut significarent Patrem, qui dicitur mandare, facere
et filium per quem Pater dicitur facere; quas distinctas personas ea verba domini et praecipiendi de Patre
praedicarunt, verba autem ministri et obsequendi de filio, ut docerent personarum subordinationem,
quatenus filius originem habet a Patre, qui est fons ut naturae, sic in operatione divinarum personarum,
atque ita filius operatur a Patre, et isto sensu ejus minister dicitur....

Inquires iterum quomodo proprie sit Patrem loqui et mandare aliquid filio...

R. juxta unanimem interpretationem Patrum Athanasii Basilii Augustini etc. hoc nil
aliud est, quam Patrem generando filium ei communicare naturam, quam filius omnia accipit,
quae in Patre sunt, cognitionem, propositum creandi vel in tempore faciendi aliquid. unde quod sit filium
Patri obsequi: Cyrillus Alex. l. 19 thesauri sic pulcherrime explicat, quod verba obsequendi
eam illam reo sunt... quemadmodum si quis seipsum intuetur in speculo, ad prototypon formabitur
imago, adeo ut neque moveatur illa neque inclinetur, nisi archetypon hujus incli-
nationis vel motionis principium dederit, quod si archetypon [illegible] fuerit tum necesse est, mo-
veri in imagine, eodem modo dicimus et imagine Dei invisibilis ad omnem voluntatem moveri
cum Patre efficit...

Nota similiter ratione intelligi debet, quid sit Patrem et filium loqui spiritui S., nempe est ipsos producere
spiritum S. et naturam ei communicare, ac proinde omnia sua concilia, et per cetera hujusmodi
naturam [illegible]....

Si jam quaeras quid vice versa sit loqui filium Patri, et spiritum S. Patri et filio...

R. cum Pater verbo suo omnia dicat, consequens est, filium spiritum S. loquendo non aliud verbum edere, sed loqui eodem
verbo, quo Pater loquitur, quod sic intelligi debet. 1o. filius, cum loquitur Patri, loquitur se ipsum, quatenus
perfectissima Patris imago perfectissime in toto ipsum ei exhibet, ac proinde non naturam modo,
sed omnia quoque ejus cognitionem, voluntatem, propositum faciendi aliquid, ut, si te in speculo cernas,
imago tua te tibi dicit totum. 2o. spiritus S. cum Patri et filio loquitur, eodem verbo loquitur, quatenus
ab utroque procedendo accipit naturam et mediante natura ipsum in verbum, ac quidquid per verbum loqui
potest. vide Petavium l. 6. de trin. c. 4...

Inst. 2. Antenicaeni Patres 1o. docent, verbum Patris voluntate esse genitum, unde consequens, quod
potuisset non generari. 2o. soli Deo tribuunt denominationem supremi Dei. qui in non nisi [illegible] ipsorum
ubi Patrem et filium simul nominant, filium appellare Deum refugiunt. 3o. omnes suas preces
ad Patrem dirigunt, nec nominatim filium nisi ut mediatoris, per quem cunt nostrae preces
ad Patrem dirigendae...

R. ad 1. magna olim inter catholicos et arianos fuit controversia, utrum filius Dei debeat
esse de necessitate genitus a Patre aut ejus voluntate sed ex parte arianorum mera fuit
cavillatio prout in diverso sensu illa verba accipiuntur, dici potest utrumque, atque in utroque
negari potest...

Itaque dico 1o. si nerium accipias pro eo, quod opponitur indifferenti et libero, voluntarium
autem pro eo est liberum et indifferens, sic sustinendum est, filium esse genitum non voluntate sed
necessitate ita Athanasius Epiphanius etc...

Dico 2o. si econtra nerium accipias pro eo quod coactione indiget, et voluntarium pro eo quod
non est coactum, sed juxta inclinationem naturalem stat asserendum est, Patrem voluntate non necessitate

genuië filiū qia et genuit sponte, et indigentia n̄ ē in Deo. qi ē ipse ipses, qd ante-
niceni Prēs modo et Justinq Athenagoras &c sed postniceni m̄, ut Basilius Hila-
rius &c fatent volunte n̄ necessite genitū eē à Prē filiū...

Nota. Ajis valet responsio ad illud qd antiqi qidā dixerunt, filiū ex Pris concilio
genitū eē, nā si conciliū accipias pro animi deliberaoē Pr n̄ genuit filiū concilio,
si aute cū antiqis ibis, filiū genitū eē ex concilio Pris, id sibi vult, de filiū n̄ eē genitū
passione Pli sed Pris intelligentia, vnd ē illud dictū, qd ipsa ex Pris concilio filiū genitū
eē synodus sardicensis definivit...

Pdor. Pres antenicenī soli Pri tribuunt denoaō Dei supremi &c p gradā appropriaōē,
qia ora sit ab ipso, filius m̄ et spiritus S. ipse aute à nemine ē. sc. in orbgtu locis ubi de
argmtē adversarii laudati Pres toti st in astruenda psnarū divinarū pluralite et distīoē
Justinus, ut Judaeis, clemens alex. ut gentilibus illa svaderet, Tertulianus vō ut cōtra
Praxeā alii, ut cōtra Noetū et Sabelliū ea defenderent. caeteroqin ex scriptura ipsa loqunt
eū lqdi modū. sic Paulus 1ma ad corin. c. 1. ait. Pax à Deo Prē et Dnō Jesu Xto...

R. ad 3. Qd suas preces passiū ad solū Prē direxerint, id hoc in re fecerunt amplius,
qā qd eccla adhuc facit, sit eos faciendi ē 1º. exemplū Xti mō et praeceptū matth. c. 9.
si qd vos orabitis Prē nr̄ &c 2º. qd Pr utpote fons divinitatis speciali modo sustineat
psna dei. suas aute preces eccla ad Prē dirigit p Xtū, qia mediator nr̄ ē, ubi ad-
verte, respici Xtū in precibs nris, n̄ praecise qa Deus, sed qa ē homo Deus......

Inst. 3. Justinq in Dialogo cū Triphone asserit, n̄ eē Deū Prē, sed filiū, qi descendisse
in scriptura dr̄, atq Mosi et Prophetis apparuisse, cū Deus Pr sit invisibilis ac immensus
nec inde possit loco moveri. qd id postea dixere in clemens alex., Tertulianq aliiq...
qd n̄ existimaverunt filiū naā invisibile ac incircumscripta eē, qalis in Prē ē...

D. n. c. nega eī existimaverunt descendisse filiū et apparuisse in ppria sstā, sed illū in assumpta
alqa specie, npē institutū ipsorū ē iis in locis, probare, Prē et filiū n̄ solo noē
distī sed hypostasi m̄, qd ut probent, colligunt una ex parte ea scriptura testia, qe
Deū invisibile eē praedicant ut 1. Joann. c. 4. Deū nemo vidit unqa et altera ex
parte ibi alia testia qa Deū visū fuisse testant, ut gen. c. 18. apparuit Dnus Abraho in
convalle mambre unde concludo sic. Hoc tā diversa testia n̄ pount cadere in eand psnā, qd alia psna
ē Pr, qi ē ille Deus, qd nemo vidit unqa, et alia psna ē Filius, qi ē ille Deus, qi apparuit...

Inqies. Si memorati Pres lqunt de Filio in aliena illa specie Patriarchis et Prophetis apparente
inefficax ē illorū argmtū modo allatū, dixiet eī cōtra ipsorū adversarii illa testia optime
intelligi poē de eād Pris psna invisibili in ppria sstia, visibili in assumpta alqa specie...

Di. si memorati Pres lqnt de Filio in ppria sstia Patriarchis et Prophetis apparente,
qd existimarunt speciē venti et ignis sb qa Deus in veteri lege apparuisse legitr, eē ppria filii sstia,
antea audes eorq insipientes illos facere? 1º. Filiū in ppria sstia n̄ minq qa Prē invi-
sibile eē crediderunt, audi Tertulianū l. adversus Praxeā c. 14. dicenq, Filiū pro noē ejusq
invisibile, qa sermo et spiritq. 2º. in ppria sstia immensū m̄ crediderunt. audi Justinū
epist. ad Diocletū. Deus verbū suū /: p incarnaoē :/ inter hoēs locavit, misit tqa Deū, tqa ser-

vans misit id ē ita mi sit, ut tn̄ n̄ apud se servaret...

R. 2. o n̄ assequeris v. male exponis argmtu memoratorū Prū, qod tale ē. scriptura meminit Dei, qi simpliciter ē invisibilis, atq; n̄ Dei, qi aliqoties visus ē, qo duas oportet in deo admittere distinctas psnas, alteram Filii, qi ē ille Ds, qi aliqoties visus ē saltem sb aliena specie, Aalteram Pris, qi ē ille Ds, qi simpliciter ē invisibilis, qia, cu mitti n̄ possit, n̄ nec sb aliena qd specie videri pt. videntr em existimasse laudati Pres n̄ poe ex divis psnis n̄ alqa visibili specie apparere, nisi eas, qe poscunt mitti. ita certe existimavit Tertulianus l. adversus Praxeā c. 19. ubi ita lqtr... Pr n̄ hbns initiū, ut a nullo prolatus, ut innatus, videri n̄ pt. Qo qd posito principio licet minime certo accuratissima ē predictorū Prū argmtao..

Inst. 4. Plurimi antenicenorū Prū ut Athenagoras, Tatianus ac maxime Tertulianus vbo aeternitatem abjudicant...

Prob. docent vbū n̄ prius productu fuisse qa ubi mundus creandus erat, ad cujus creaoē ibo opus fuerat. ait Tertulianus l. ctra Hermogenē c. 18. deniq; ut necia censit: Deus Pr Sophiā suā, id ē, vbū suū ad opera mundi statim ea cdit Agenerat in semetipso...

R. ad argmtu n. 1º. oēs illi Pres, qos hic appellant Scrimonti, expresse docent, vbū ex ipsa Pris sbstā ēē genitu. ē aute tam manifesta connexio intr vbi generaoē ex ipsa Pris sbstā, A generaois hujus aeternitatem ut, nisi velis antenicenos Pres stupidissimi ingenii hoēs fuisse, connexione adeo aperta spreverint necesse sit. em vō ut caetera omittam qi ē ex dei sbstā genitus, ac ex csqnti verē spriq; Ds, ille ea oīa hbeat, oportet, qe sppria dei; ac proinde aeternitatem. 2º. iid Pres vbo disertissime aeternitatem tribuunt sufficiat testimoniū Athenagorae, qi n̄ apologia sua de vbo ait: primigenia ē Pris progenies, qa n̄ ut facta, a principio em Ds, qi ē mens aeterna, in seipso logon hbet, cu ratlis ipse aeternū sit, sed ut rerū cunctarū idea Aeffectio foret, progressa ē...

ad probaoē R. docent praediti Pres, vbū n̄ prius à Deo productu fuisse exterius, seu n̄ prius manifestatū fuisse, qa ubi mundus creandus erat, tanq; ubi externa manifestaoē ipsius naturalitr vocarit concedo. vbū n̄ prius à Deo productū fuisse interius, seu n̄ prius exstitisse qa ubi mundus creandus erat nego. nulla ē proposita difficultas, siqa thla singunt adversarii, si Prū antenicenorū thlgia bene intelligas. nā̄ pe distinguebant illi hoc nite se noā: raō, sermo, vbū, Sophia, Filius, qe in scripturis de secunda trinis psna praedicantur, nec ea pro synonimis hbbantr, ut nos vulgo hbemus. ita ut noā raōis et sermonis apud ipsos designent vbi psna in se spectata, noā vō vbi, Sophiae, Filii exteriorē illius prolaoē signent, unde qsqe hanc propoē: Sophia, vbū, seu Filius tc primū ē productus, cū mundus creandus erat, in Prū antenicenorū nāe n̄l aliud signficare nisi: secunda trinis psna, qe, ut raō ē et sermo, ab aeterno existit, in mundi creaoē manifestata noā Sophiae vbi et Filii tc primū plene ē sortita. Ingiries ctrā nobis ibi probanda ē aliqui n̄ credituro.

R. sit itq; Probo ex Tertuliano adversarii n̄ pesse Aqi l. ctra Praxeā c. 5. ita lqtr: ante oīa Ds erat solus, ipse sibi A mundus et locus Aoīa; solus aute, qia n̄l aliud extrinsecus praeter illud caeterū ne tc qd solus; hbbat em secū, qa hbt in semetipso, raoē suā sc; ratlis em Ds, Araō n̄ ipso prius, qo raō sbus ipsius ē; hanc graeci logon dicunt, qo vbū m̄ sermonem appellamus, ideoq; jā n̄ usu ē nostrorū p simplicitate interpretaois sermonē dicere n̄ primordio apud Deū fuisse cū magis raoē cpetat antiquiorē hbri, qia n̄ sermonalis à principio sed ratlis Deus, ante principium, Aqia ipse qoq; sermo raoē cfsistens priorem eā ut sbstā

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

sua ostendat. aliquibus deinde interjectis c. 6. sic pergit. ut primum Deus voluit ea, quae cum sophia ratione disposuerat intra se, in substantias et species suas edere, ipsum primum protulit sermonem, ut per ipsum fierent universa. tunc igitur ipse sermo speciem et ornatum suum sumit, sonum et vocem, cum dicit Deus: fiat lux. hoc est nativitas perfecta sermonis, dum ex Deo procedit..

quibus in verbis videre primo sollicite Tertullianum distinguere invicem hoc verba: ratio, spiritus verbum seu sermo, sophia, filius. unde hoc ejus querela: in usu est nostrorum, sermonem dicere in primordio apud Deum fuisse, cum magis ratio competat antiquiorem haberi...

vides 2°. nomen rationis et spiritus venire apud ipsum verbi personam in se spectatam, verbi autem seu sermonis et sophiae ac filii nomen, ut illa est exterius manifestata. hinc illud quod ait: sermo est ex ratione existens, sermo ratione ut sua substantia ostendat. et c. 8. sermo spiritu structus est, et ut ita dicam, sermonis corpus spiritus est. quod quid significat? nisi: vox ratio, est designans ipsam verbi personam, vox autem verbum seu sermo verbi personam designat cum aliquo adventitio, illa nempe externa manifestatione. quod, ubi dixit Deus: fiat lux: velut cum sono et voce ex patre processit...

vides 3°. ex mente Tertulliani consentire expositam ejus theologiam prius extitisse personam verbi, quam verbi esset: quare ait: sermo ratione existens priorem esse ut substantiam suam ostendat...

vides 4°. omnino creditam fuisse à Tertulliano aeternitatem verbi sub respectu rationis et spiritus. quare definit, neque Deum fuisse solum, quod haberet secum rationem suam. ubi certe personam verbi intelligit Tertullianus, non ipsam rationem, quae in Deo, qui est aeterna mens, velut forma cogitationis et ratio inepta fuisset alioqui hoc ejus argumentatio: Deus ab aeterno solus non fuit, quod illam rationis fuit nempe is duntaxat solus non esse dicitur, cui adest alius, et quia de ea ratione loquitur, quam à graecis logon, à latinis sermonem vocari ait, quam dicit esse spiritum Dei, id est, productionem vis sentiendi seu intelligendi, quo in Deo est, an hoc ratio est ipsa verbi persona....

Inquies iterum quaerens cur sic locutus sit Tertullianus, aliique non nisi Patres cum ipso...

R. quia nimis scrupulose de verbo divino rationabatur per analogiam ad verbum humanum. ut itaque cogitatio hominis non prius verbum dicitur, quam ubi articulato oris sono manifestatur, ita negabat, secundum trinitatis personam appellationem verbi prius convenire, quam in rerum creatione est exterius manifestata, cum sub anteriori respectu mens potius et ratio divini dici debeat...

Propter simile analogiam nolebat ante illud tempus personam verbi progeniem Dei et filium, quia nemo filius dicitur, aut progenitus, nisi postquam ex matris utero foras est progressus...

Quia vero de sophia seu sapientia subsistente proverbiorum c. 8. dicitur: dominus possedit, seu creavit, me in initio viarum suarum... pariter nomen sophiae seu sapientiae non praedicabat de verbo, nisi ut in mundi creatione manifestat....

Nota. hoc sufficere, quae ex anterioris Patribus objici solent, praeter paucas quaedam ex uno aut altero ipsorum speciales difficultates, quas in tertia Tractatus parte expediemus..

Assertio III.

verbum seu Christum vere esse Deum Patri consubstantiale evidens fit quoque ex plurimis argumentis theologicis.

Primum argumentum est, quod ex Prophetarum de Christo vaticiniis efficitur. nempe non apparuit Christus hic in terris nisi post annos ab orbe condito quatuor milia, vel quinque mille in, ut multi existimant. ac tamen statim post adae peccatum est pronunciatus, et ab illo tempore fuerunt sancti divinitus inspirati

virgi[nis] vastum illud et sanctorum patrum magis nisi rupta serie ipsi annunciaverint, singulas circumstantias ipsius ortus, vitae, operum, cruciatuum, mortis, resurrectionis, et in caelos ascensionis nominatim praedixerunt. adde 1º. non pronunciatum tali modo sed fuisse Xtum, sperantibus iis non votis a bono quolibet expetitum. ait illum appellans Isaias c. 64. utinam dirumperes caelos et descenderes. adde 2º. sic illum pronunciatum, quidquid prophetarum fuit, ut non praefiguraverint, quidquid ab origine mundi apud ipsum electum virorum illustrium fuit, qui omnes non nisi typi ipsius et leves umbrae extiterunt. judicent modo, quibus judicium est, utrum parum aliquid tentatum fuerit, cui talis series praeconum ante ibat atque si de eo, qui ita praenuntiabatur, exoptabatur, praefigurabatur, scriptura clarissime insinuet, quod Deus sit, an errant, qui ipsum pro Deo habent? sed de Xto in hunc modum praenunciato, exoptato, praefigurato scriptura clarissime praedicat, quod Deus sit, non quod errant, qui Xtum pro Deo habent, aut Deus ipse causa erroris foret vide demonstrationem evangelicam Huetii...

Secundum argumentum est, quod ex modo, quo Xtus Dominus in terris apparuit. nil est sed in tota ipsius vita, quod illum non longe supra hominem extollat. nascitur ex virgine. vix nato famulantur astra et ex longinquis orientis regionibus magos adoratores adducunt. post annos deinde 30 vitae pauperis et humilis ministerium evangelium praedicationis suscipiens sacrarum literarum peritus est ad stuporem, quas tamen non didicerat: numquam homo sic locutus est, ferebat de ipso publicus rumor, et observat Matthaeus c. 7. erat docens, sicut potestatem habens, non sicut scribae et Pharisaei. nec minus opera quam eloquio poterat: futura praenoscens, cordium arcana inspiciens, miracula operans stupenda et modo adhuc magis stupendo, quolibet loco quolibet tempore, nec in praesentes modo, sed in absentes in virtute sua exercens, simplici praeterea vocis jussione, uno nutu, nec ulla aliena authoritate, sed sua quasi mero nutu: tace mare: obmutesce: vos fluctus: adolescens tibi dico surge: Lazare veni foras. accedit doctrina, quam praedicabat, sanctitas et sublimitas illa, ut non modo nil sibi abstulerit profana philosophia quod nil est dicere, sed ne magnus quidem ille Moyses, et caeteri divinitus inspirati vates aliter quam a longinquo appropinquent. accedunt mores integerrimi, vita purissima cumulus omnium virtutum, quod virtus quaelibet in eo gradu, ultra quem nil sit. et talis quidem fuit Xtus, dum viveret, nec moriens est minor visus, licet morte interfectus durissima ut vel ex solo moriendi modo celebri centurio crucifixioni assistens: vere filius Dei erat iste. mortuo parentavit tota natura, sol deliquium passus est, lapides scissi sunt et quae caetera ejus generis in evangeliis narrantur. denique tertia die ex tumulo se suscitavit ipse, atque ita impletum est quod vaticinatus fuerat Isaias: erit sepulchrum ejus gloriosum. nunc, qui sincero studio veritatem quaerit, respondeat, an non pronum sit, a nobis tamquam Deum adorari qui talis nobis, atque inter nos apparuit legislator et Salvator noster, nisi scriptura expresse nos praemoneat, ne illud faciamus, sed ex adverso scriptura tota nos eo impellit, ut illud faciamus, quod quanta impietatis est, Xtum nolle Deum agnoscere. lege Petavii de incarnatione libros 5. et 16...

Tertium argumentum suppeditant absurda Sociniana systemata. primum absurdum si Dominus Jesus Deus non est, ipse non est Messias qui est orbi promissus atque valet adhuc judaismus. et sane pronunciarunt omnes prophetae post Messiae adventum idololatriam extirpandam esse omnino. si Xtus Deus non est nunquam magis viguit idololatria, quam post ejus adventum. nec fuit unquam tam insigne idolum in mundo quam ipse...

Secundum absurdum si Dominus Jesus Deus non est religione Xtiana praestat judaica atque ipsa non

Mahumetana superstitio, et nos xtni, qui oẽs paucis socinianis exceptis xtu ut deu colimus, judaeis atq mahumetanis pejores sumus; na illi n̄ st idololatrae, et nos in facta impia hypothesi idololatrae sumus. nec dicas excusari nos bona nra fide q̃si deus, de q. exodi c. 34. scriptu ẽ: zelotes ẽ nomen ejus, et Isaia c. 42. glo͞ria meã alteri n̄ dabo posset permittere ut sit bona fides circa crimen idololatriae...

Sextum absurdu. l. dnus Jesus deus n̄ ẽ, o͞is illius labor, miracula o͞ia et q̃cq̃ q̃d pro sĩus sui noẽ hoibus manifestandis fecerat, vanu atq irritu cessit, ne q. demu retinuit illud: ut nuper fides, qa ipse Apli ejus mandaverant, stati post ipsoru morte funditus rueret, et unu q. eng idololatriae alteri succederet?..

Septim absurdu si dnus Jesus deus n̄ ẽ, mahumetes s. dicti invidia socinianis imputetr qi ipsum dicere nos cogunt: s mahumetes ingo praestantior erat propheta q. xtus. cu eni uterq illud sibi propositu habuerit ex socinianoru mente, ut unu q. emadmodu nãa ita et ipsa deu eẽ doceret, q. mahumetes apud suos pfecit felicime, xtus aute apud suos infelicime. nec miru; mahumetes, sicut decebat locutus ẽ clare; xtus vo Apli sui; ut, qo magis scripturas scrutaris, eo fias in xti divinite credenda ac proinde juxta socinianos in idololatria obstinatior. plura adhuc istius generis absurda legere ẽ apud Abbadiu scriptore calvinista sed in hac ctroversia egregie ortodoxu..

his tot argumtis cumulu addit ista ex historiis observaõ. fuerunt certe Arianismi authores hoẽs primi q. oru cujus libet g̃ris flagitia, atroces calumnias, pjuria, caedes, sacrilegia o͞is testatr historia. fuerunt econtra ex niconis pribq plerisq sanctitate insignes, et q. oru m̄ n̄ pauci variis sb Diocletiano toleratis pro xto cruciatibus nobiles erant. jã, si ita dq nẽ, stetit igr veritas apud nefarios arianos, et sancti illi pres atq xti cfessores in errore volabant; nec n̄ eu ipsi martyres oẽs, qi sive ante nicena synodu, sive post illa pro sanguine xto testimu dederant, ita sancti oẽs, qi virga suis virtutibus et miraculis eccla illustraverunt, tu istud opinari audes; si deus provida dedisse arianoru in suscepta opinione inconstantia q. tta fuit ut spatio 20 annoru 14 diversas et prioribus posteriores ctrarias fidei formulas ediderint, cu tn̄ ut testatr aplus xtus heri et hodie et in secula. adde subitu impiae haeresis interitu; nata sc. in oriente initio seculi 4. circa fine seculi in eodoriente jã ferme nulla amplius erat; grassata deĩn p varias occidentis partes sb regibus Vandalis et Gothis sub finem 7. seculi ẽ extincta, ut nulla deĩnceps Arianismo addicta fuerit societas, imo ne arianus q̃ilq fuerit, donec seculo 16. Socinus erupit veteri blasphemia recogens, sed secta ẽ paucoru hoĩu nec ulibi tuta sedem obtinet. qis illa igr existimavit eẽ xti ecclam, de q. scriptu ẽ: fluent ad ea oẽs gentes...

Et q̃d hbes nẽ parti in ista thesi parti in praecedentibus praecipua argumta, q. pietas et amor in thm propugnanda ipsius divinite a variis eruditis viris fecit adornari; tua pietatis erit illa studiose pserere....

Soloxuntur objectiones.

Obj. I. n̄ potest deo ẽ filius, cu generaõ deo indigna sit utpote q. plurimas involvit imperfectiones..

R. generaõ creata et corea plurimas involvit imperfectiones, c. generaõ diva plurimas [illegible] n. noli tu generaõs creatae et corea cu diva ad agata c. paraõ imaginari. sc. eveniunt in erea q. essentia generaõs q. hoc ẽ ut genitu ã generante procedat in sititudine naẽ. sed his evenient

quodmodo generaoi nque in rebus creatis generao fit per partialem substantiae principii generantis sic dum frutex nascitur ex arbore, deperdit arbor eam portionem substantiae quae ex ipsa transit in fruticem. vero generao divina fit per communicaoem totius naturae. ad quod dogma deponendum justius alius post ipsos Patres usi sunt exemplo ignis, qui sine sui diminutione alium ignem accendit, unde in niceno simbolo Christum confitemur lumen de lumine…

Inst. 1. si igitur explicamus Dei generaoem: Deus Pater intelligendo se producit quoddam internum verbum, quod per ipsum dicit totum. atqui productio ejusmodi verbi non est generao, aut productio ideae qua aliquis de se ipso confingit erit in generao, et ista idea tandem dici poterit filius, quod verbum in divinis filium dicimus…

Rn. min. ideam generaois continet haec illius definitione quam tradit D. Thomas: origo viventis a principio vivente secundum similitudinem naturae conjuncto. ut sit generao itaque debet illud, quod producitur, esse aliquid vivens, atqui idea, seu verbum mentis creatae, quodquisque de se ipso formet, non est vivens aliquid, cum non sit substantiale, sed merum accidens, quare illius productio non est generao, nec ipsum sit filius Dei. econtra in divinis verbum a Patre productum est aliquid substantiale ac vivens, ac proinde illius productio est generao, et ipsum sit filius Dei…

Nota. vivere est, ut aiunt, habere in se principium motus, seu esse posse agere, quod soli convenit substantiae… ut autem data responsione melius intelligas, cave, in quo verbum illud divinum, quod sola in Deo persona est, cum humano verbo concordet, et in quo differe(n)t…

Conve(nien)tia hoc est utrique 1o quod utrumque sit intellectionis seu tertiae cognitionis productum. 2o quod utrumque sit imago et similitudo rei cognitae. 3o quod utrumque relativum sit, et habitudinem habeat ad dicentem quare et ab eo diversum est. 4o quod utrumque sic a mente oriatur, ut in neutrius productione fit substantiae principii generantis partitio, atque hoc ratione sunt ejus generis affectiones generaois, Patres ipsi, quo quidem ipsi de divinis capite Patres aiunt verbi nomen addi voluisse generaoi et secunda trinitatis personae in scripturis relatum esse…

Sunt autem in utroque verbo hoc dissimilia. 1mum ac praecipuum discrimen est, quod humanum verbum non ex ipsa procedat substantia dicentis, sed ex ejus scientia, quae naturae accedit, neque enim mens nostra sua natura et essentia sua est hoc vel illud actu intelligens, sed adventitia in ea qualitas est scientia, ex qua cogitatio nostra seu mentis verbum oritur. in Deo autem intelligere, ut ait quispiam, est ipsum esse, ita ut ipsa divina substantia sit Dei intellectio, ex qua oritur verbum, quod ideo ex Dei substantia procedere dicitur…

Deinde posito primo discrimine istud alterum consequitur, quod humanae mentis verbum sit merum accidens atque ita neque hypostasim habeat, neque vitam, unde nec generaois nec filii nomen in ipsum congruit. Dei autem verbum est substantia, quoniam ex ipsa Dei substantia oritur, ipsum met in est substantia, ac proinde subsistens aliquid vivum, intelligens, nec ulla essentia privatum a Patre producente distinctum unde nomen generaois atque filii vere et proprie in ipsum cadit…

Veniunt quoque aliae adhuc differentiae v. g. quod verbum mentis creatae fluxum sit et transiens, divinum autem sempiternum et immutabile, cum Pater semper et immutabiliter cogitet, ac proinde semper et immutabiliter verbum suum dicat. item, quod mentis creatae verba multa sint, at verbum divinum unum sit, cum unico actu Deus Pater omnia intelligat, quae dicat. item quod mentis creatae verbum nullum extrinsecus opus per se efficiat. divinum autem verbum, quia realiter est ipsa omnipotentia per se ac nullius adminiculo omnia effecerit…

Inst. 2. Qui genitus est ab alio est non igitur a se, ac proinde nec est Deus, cum Deus sit ens a se, quare quicumque verbum divinum genitum esse profitemur et consequenter illud nec ens a se nec Deum dicere ponimus.

Rn. Qui genitus est ab alio a non igitur a se hoc sensu, quod non sit absque principio, a quo esse accepit. C. hoc sensu quod non habeat naturam, quae sit ens a se seu ens improductum et independens N. vides, aequivocari adversarios in verbo a se. itaque Filius non est a se quia est a Patre, et tamen quatenus Deus est ens a se, quia est habens naturam divinam, quae est improducta et a se.

obj. II Filius hois ē Pre suo posterior ai in divis n̄ ē locus prioriti et posterioritati; go nec filio ē locus in divis....

R. filius hois ē Pre suo posterior ordine originis, C. ē posterior ordine tpris N. cu filius a Pre manifestu ē, si lud ē ordine originis posteriore Pre, sed n̄ necesse ē m̄ ut sit posterior ordine tpris qod de filio dei facile intelligitur; eidem generare deo Pri sit intelligere; ipse aut ab aeterno intelligat; ab aeterno igr generat filiu, qi proinde n̄ ē Pre posterior tpris ordine...

Inst. 1. nasci ē fieri; dd prius n̄ fuerat; go aut vbu natu n̄ ē, aut ab aeterno n̄ ē...

R n. a. sed nasci universe et solu sua idea ē precise hre originē et principiu sui, prae ide illud qod nascitur, a n existentia tseat ad existentia et fieri solet in creatis, sive n̄. ut itaq, vbu sit Deu filiu natu eē ā Deo Pre, satis ē qod nām sua a Pre acceperit, qois caeteroqui ipsi coexistat...

Inquies nonne repugnat coexistere alqd principio suo?...

R. minime. sic ī inter res creatas calor igni, splendor soli coexistunt ita ut, si sol aeternus eet, ab aeterno m̄ eantegis luceat splendor. qa sid cparaoē splendoris, qi ā sole diffenditur ad aeterna vbi generaoē explicanda egregie utuntur oēs Pres, et ante ipsos aplus ipse ē ad Hebraeos c. 1. ita de Xto lqns.– qi n̄ cu sit splendor gloa et figura sstia ejus...

Inst. 2. v Pr genuit filiu ja existente v n̄ adhuc existente; ai n̄ primu, qd nimis dictu absurdu ē; go scdu...

R n. maj. dati enim mediu inter duo membra tua divisionis: npe Pr genuit filiu sibi aeterna generaoē coexistente. nec certe, qvis caeteroqui vbi generaoē grande misteriu sit, aeternitas hujus generaoēs misteriu ē, qi, cum sic habes, ut n̄ ista duo intelligat, 1o. sive in humanis, sive in divis vbu coexistere dictioni qa dr, seu intellectioni, qa concipitur. 2o Deu Pre ab aeterno intelligere. unde qd apertius ista conclusione. qua Deus Pr intelligendo se generet, seu dicat vbu suu. ex cseqenti ab aeterno generavit, seu dixit vbu suu, qia ab aeterno intellexit...

Inst 3. si Deus Pr ab aeterno generavit filiu, qia ab aeterno intellexit, quaelibet idea generat et spr generabit, qia adhuc intelligit et spr intelliget....

R. ita ē unde ingit Aug. epistl. ad Pascentiu arianu spr gignit Pr, et spr nascitur filius..

Inquies si ita ē igr filius nondu ē plene genitus, et adhuc imperfecta ē ejus generaoē...

R n. filius dei et spr nascitur, et ā spr pfecte natus. rem facile capies si attendas, qd sit, qod ja diximus ā Deo Pre generare filiu. Pr sc. generat filiu intelligendo se, qvia qia n̄ cessat se intelligere, n̄ cessat m̄ generare filiu, qonia vo ipsius intellectio spr ē pfecta, dubiu ē qod filii generaoē m̄ sit spr pfecta. majoris intelligentiae cā cogita solis splendore, qd nemo dixerit nondu pfectu eo qod sol n̄ cesset illu producere....

Obj. III. si Deus Pr genuit filiu igr genuit aliu Deu, ut inter hoēs Pr filiu gignens aliu hoē gignit....

R n. qia Pr generando filiu comunicavit ei eand numero nām qa ipse hbet, unde generavit qide aliu psnaliter, sed n̄ aliu Deu. nec valet cparaoē ab hua generaoē. nte m ja illo diximus n̄ conveniunt in via divina et creata generaoē nisi in iis, qa sunt de eentia generaoēs; qod in huais Pr generans filiu generat aliu hoē, hoc sic n̄ sit, qia illud exigit eentia generaois, sed qia nāa hua n̄ ē singularis ut nāa diva ē....

Inquies nonne ipsimet Pres niceni senserunt Deu Pre gignendo filiu aliu Deu genuisse unde Xtu in simbolo vocant Deu de Deo....

R. nomen Dei aqud accipitr plerumq. pro essentia sed aliquoties ponitr in pro persona quo sensu Patres niceni recte dixere Deum de Deo idem, personam divinam de persona divina quod psal. 109 legimus Dixit dnus dno meo: idem persona Patris persona filii....

Dices iterum: si Pater et filius ejusd. essentiae, ergo filius, quidem ex Patris essentia genitus ex propria essentia genitus esset ita filius sui ipsiusmet.

R. n. seql. quod enim posset filius sit genitus ex propria essentia, deberet esse genitus ex essentia divina, quatenus in ipso est; sed in non est genitus ex divina essentia, nisi quatenus illa in Patre est, seu quatenus est Patris essentia.

Corrolarium

Sapienter Patres Niceni vocem omousion simbolo suo tamquam catholicitatis tesseram contra arianos inseruerunt.

Prob. 1. Non est voce omousios alia aptior ad ariana perfidia revincenda et una haec est vox quam ariani prava interpretatione in suum sensum potere non poterant ergo sapienter niceni Patres illam simbolo suo inseruerunt. patet consequentia...

Prob. ant. 1º non est voce omousios alia aptior ad ariana perfidia revincenda. duo enim sunt ariani potissimum asserebant, filium ex nihilo esse, et aliquando non fuisse, contra quod duo ariana blasphemias capita quod aptius ea voce, quo significat, filium esse ejusdem cum Patre substantia? nam hoc posito quam falsum est Arianorum, filium ex nihilo esse, nec minus falsum et impium est, filium aliquando non fuisse, cum non possit non aeternus esse, qui est ejusdem cum Deo Patre substantia...

2º. una est haec vox, quam ariani in suum sensum potre non poterant. probat illud 1º ipsorum agendi ratio in nicena synodo, eadem, ut Athanasius l. de decretis ejusd. synodi refert, cum catholici in concilio inter se deliberarent, quibus verbis fidei adversus Arium enunciarent, preferentque filium esse Deum de Deo, et hujus generis alia; Ariani ultro annuerunt, una fuit vox omousios, quam amplecti nolebant. probat illud 2º eorund. Arianorum post nicenam synodum rabies in hanc vocem; nil enim intentatum reliquerunt, machinas omnes et impetus ad eam abolendam dictionem adhibuerunt. habitis pluribus 30 conciliis, et scriptis 14 aliis fidei professionibus eam vocem ex usu Patrum tendarunt eruere. ut serpens bitumini odorem sic ariani omousii professionem exosam habent: inquit Epiphanius haer. 69....

Adde propria Arianorum confessione de efficacia hujus vocis niceni Patres quam sapienter probuere illam suo simbolo inserendi. factum narrat Ambrosius l. 3 de fide c. 7. ubi sic ait: nam quid aliud, cur Ariani omousion Patri nolunt filium dicere, nisi quia nolunt verum Deum confiteri? sicut author ipsorum Eusebius nicomediensis epistola sua prodidit dicens: si verum Dei filium dicimus, omousion cum Patre incipimus confiteri: haec cum lecta esset epistola in concilio niceno hoc verbum tractatu fidei posuerunt Patres, quod viderunt adversariis esse formidini, ut tamquam evaginato ab ipsismet gladio ipsorum nefandae caput haeresis amputarent.

Solvuntr objectiões.

Obj. I. Nusquam in scripturis reperitr vox omousios ergo non debuit adhiberi illa nicena synodus....

R. esto ant. nego conseq. quis enim sanus ausit hoc jus denegare ecclesiae, ut contra novas haereses novas quandoque voces conderet, praesertim ubi haeretici aliis vocibus sacrae scripturae abutuntur? quare qui culpat voces ejusmodi, ut facit, inquit Hilarius l. contra Constantium, ac si diceret: nolo adversus nova venena novas medicamentorum comparationes, nolo adversus novos hostes nova bella....

adant. Dixi esto quia licet vox omousios non exstet in scriptura, quod ipsa littera vetat, tamen quod ad sensum exstat, Joan. c. 10. Ego et Pater unum sumus. unde Gregorius Naz. orat. 37. sic arianum aliquem objurgat: Quae tanta est cur litteram tantopere servias, rebusque syllabas efferas? quod si te sic sentiente ego quatuordecim ex verbis tuis colligerem, an tibi negari videretur? nego quod effectum aliud quam tradiderit....

Inst. 1. Sic breve vetat apostolus ne ad explicanda fidei mysteria novis verbis utamur. 1. ad Thim. c. 6. O Thimothee depositum custodi devitans profanas vocum novitates....

R. Cum D. Hilario l. contra Constantium. novitates vocum, sed profanas devitari jubet apostolus, tu cur pias excludis? et vide hic mala fide arianorum, qui tantopere omousion aversabantur, quod scripturis non contineretur, cum tamen plurimas alias dictiones aut magis in scriptura extantes admittebant, partim catholicas, ut Deum de Deo, partim haereticas, ut vocabulum anomoion dissimile. unde Hilarius in libro mox citato sic illorum indolem describit, quod quidem omnium haereticorum... in uno novitas eliditur in alio submovetur, ubi impietatis occasio patet, novitas admittitur ubi autem religionis cautela est, excluditur...

Inst. 2. Vox omousios non modo non est in scriptura, sed neque alicubi unquam ante nicaenos Patres adhibita fuit...

R. ut ut sit, quod dicis, verum foret, valeret nondum data responsio: nova haeresi nova cogit vocem usurpare. sed quod id quod dicis sit falsum, testis est luculentus Eusebius Pamphili, qui cum in synodo vocem omousios subscribere primum recusasset, postea subscribens de ea voce in epistola ad suos conterraneos sic ait: novimus quod ex veteribus doctos et illustres episcopos et scriptores, qui de Patris et filii divinitate disserentes nomen omousii usurpasse...

Inst. 3. cum Sacrio Sancto. vocabulum omousios primi in ecclesiam invexerant Valentiniani mysticam de suis Eonibus praedicantes; at turpe est ab haereticis vocabula mutuari...

R. 1. non maj. adeo valentiniani Eones suos invicem consubstantiales non fecerant, ut superioris ordinis Eones ab iis qui inferioris sunt ordinis, ne cognosci quidem posse statuerent quemadmodum D. Irenaeus testatur l. 1. c. 1.

R. 2. admitt. non hoc est vocabula ab haereticis mutuari, si tu bene utaris nominibus quibusdam, quibus illi abutuntur. et valet hic, quod Tertullianus l. adversus Praxeam de voce probole (: processio:) quam Valentiniani abusi sunt, inquit... non ideo non utitur et veritas vocabulo isto quia et haeresis utitur, imo haeresis potius ex veritate accepit, quod ad mendacium suum strueret...

Inst. 4. non licuit nicaenis Patribus symbolo inserere vocem, quam 60 circiter annis antea synodus Ant. II. in Paulo Samoz. proscripserat...

R. cur non licuit? neque enim Nicaeni Patres omousion probavere adversus Arium quo sensu in Paulo Samoz. antiocheni Patres damnaverunt. ibi (: Patres antioch. scilicet:) inquit Hilarius l. de synodis numero 86. omousion contra haereticum improbaverunt, nunquid et isti (: nicaeni Patres:) non adversus haereticum probaverunt? ac sic dixit S. Doctor: utriusque synodi Patres recte fecerunt, quia recte vox aliqua certo tempore interdicitur propter illius abusum, quae alio tempore propter alios haereticos sapienter adhibetur...

Quaeres quo sensu vox omousios a Paulo Samoz. adhibita fuerit, ut in antiochena II damnari meruerit...

R. duplex est ea de quaestione opinio. prima statuit nefarium hominem non existentiam deo personam sui filium Patri omousium dixisse, ut intelligeret, utrumque non nisi unam naturam, sed non personam esse. secunda asserit nunquam Paulum Samoz. vocabulo omousios suam haeresim expressisse, sed illud ex illo tantum ad catholicos sic fuisse argumentatum, si filius est Patri consubstantialis, erunt Pater et filius ad invicem, ut v. g. duo nummi aurei, qui ex duo massae ex una priore, atque ita 3. in Deo oporteret substantias admittere. qui primae sententiae favent, laudant pro se divum Hilarium l. de synodis numero 81. et 86. qui autem alteri opinioni adhaerent, nituntur authoritate D. Athanasii l. de synod. ariminensi et seleuciensi numero 45. videtur autem potior esse haec secunda sententia, nec enim probabile est Paulum Samozatenum voce omousios usum fuisse, quia re ipsa vocabulum istud non convenit cum ipsius

hausit: nam nemo est sibi ipsi consubstantialis ....

Inst. 5. imprudenter nicaena synodus adoptavit vocabulum quod Sabelliani ad sui erroris defensionem usurpabant ....

R. nego, ista enim ratio si valeret, jam ut ait hilarius, ipsa scriptura nobis delenda esset, qua enim sacra est, qua non abutuntur haeretici? non erat praeterea cur de Sabellianis multum laborarent nicaeni patres, cum ejus haeresis tertio saeculo jam fere penitus attrita erat, atque fideles adversus illam satis praemuniebantur his verbis symboli de Christo; deum de deo, lumen de lumine etc., nullibi docere historia, quod Sabelliani vocem omousios ad sui erroris patrocinium adhibuerint, ut scribit Alexander alex. episc. ad alexandrum Constpl. Sabellium occasione vocis omousios non nulla sophismata adversus doctrinam catholicam proposuisse. nec refert omousii defensores ab arianis ut instauratores Sabellianismi infamatos fuisse, quis enim nescit solemne hoc esse haereticis, ut sicut imprudentes catholici dogmatis defensoribus ad conflandam invidiam haeresim aliquam imponere? ...

Obj. II. Consubstantiale dicitur, quod vel ex altero per substantiae partitionem ut frutex nascitur ex arbore, vel cum altero ex communi et anteriore substantia, sicut duo nummi aurei fiunt ex communi et anteriori auri massa, vel denique quod speciei substantiam cum aliquo participat, utrumque hoc alteri consubstantiale est, ai nullo ex his tribus modis filius verbum deo patri consubstantiale dici ....

R. n. m. sed consubstantiale sumitur in vocis universalitate, quod ejusdem est cum aliquo altero substantiae, quocumque modo sit ejusdem substantiae. jam autem praeter tres modos assignatos quid creaturarum sunt propria, est adhuc quartus modus qui tribus divinis personis competit, atque in eo consistit quod quaelibet cum duabus caeteris ejusdem sit numero substantiae ....

Inst. 1. omousion de rebus creatis praedicatum non absolute unitatem substantiae sed nisi unum ex tribus assignatis sensibus, ergo nec de deo praedicatum absolute unitatem substantiae ...

R. n. c. istud quod semiariani praetendebant, cur nomen omousia substantiae vellent: metuimus inquiebant, ne a rudi plebe illi modo acciperetur. atque id hoc praetextu repetebant, quod omnino catholicos ab eo vocabulo alienos fecerunt, sed frustra, quia enim non ultra hanc regulam amplectatur, quod vox aliqua de deo praedicatur, quae in creaturis convenit, idest semi illa prolixa sed vocabula sua significatione ablatis imperfectionibus quas per accidens importat, ubi de creaturis dicitur. alioquin ne deus quidem nomen posset de deo praedicari ...

Inst. 2. una eademque numero substantia non potest sibi dici consubstantialis; quia si patris et filii una est eademque numero substantia, male vox omousios symbolo inducta fuit, ac praeter rationem significatam ....

R. n. c. concedo nomen omousia supponere distinctionem inter ea, quae invicem omousia dicuntur, quoniam dicimus certe filium consubstantialem patri, sed personam filii personae patris consubstantialem esse ...

Articulus II.

De Persona Spiritus Sancti.

Magni momenti controversiam absolvimus de persona verbi, non minoris est momenti quam nunc suscipimus de persona spiritus S. cujus divino flatu sanctificati sumus, quem cum patre et filio simul adorandum atque conglorificandum esse fides docet. propugnabimus 1o contra Socinianos, spiritum S. esse re subsistentem et veram personam. 2o contra Macedonianos ipsum esse personam divinam patri et filio consubstantialem. 3o contra graecos schismaticos, ipsum non a patre solum sed etiam a filio procedere.

§. I.

Propugnatur contra Socinianos spiritum S. esse verum et subsistentem personam ...

Sabelliani ut illud suo loco diximus spiritum S. nomen non plus intellexerunt quam dei quandam virtutem

atq; efficacia qua fideles suos sanctificat quod improbum dogma ab antiquis istis haereticis mutuatum sic docent Sociniani ...

Assertio

Spiritus S. e vera et subsistens persona.

Prob. I. ex scriptura. ea e et subsistens persona, cui scriptura tribuit operationes personae proprias ut sunt mitti, descendere, revelare, scrutari, operari pro arbitrio, ad ecclae ministerium deputare, atq; ita de ceteris; ai istas operationes scriptura spiritui S. tribuit, q. spiritus S. &c ... Atq; scriptura spiritui S. tribuit mitti: Joannis c. 14. spiritus S. quem mittet pr in nomine meo ille docebit vos omnia. tribuit descendere Luc. c. 3. descendit spiritus S. sicut columba in ipsum. tribuit revelare scrutari 1. ad corin. c. 2. nobis revelavit deus per spiritum S., spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. tribuit operari pro arbitrio in ead. epistola c. 12. haec omnia operatur unus atq; idem spiritus, dividens singulis prout vult. tribuit, ad ecclae ministerium deputare actorum c. 13. dixit illis spiritus S. segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. praeterea in formula baptismi Matth. c. 28. assignata spiritus S. eod. modo exprimitur, ac Pr et filius, qui pari jure distincta persona d[icuntur] accedit illud actorum c. 19 ubi Paulo Ephesi quosdam discipulos interroganti num spiritum S. acceperint, isti responderunt: sed neq; si spiritus S. e audivimus. ignorabant igitur, spiritum S. esse, at certe n[on] ignorabant esse in deo potestatem sanctificandi nos, n[on] q. de spiritu S. tanquam de aliqua dei virtute, sed tanquam de subsistente persona apud illos et ipsos agebatur ...

Prob. II. ex traditione triplici argumento. primum suppetit ita celebris doxologia, teste Dionysio Alex. in usu ecclae ab ipsis Xtismi incunabulis; Atqui q. eod. modo spiritui S. ac Pri et filio gloria tribuitur, q. talis ipse e vera et subsistens persona, q. Socinianis fatentibus Pr et filius tales sunt, quod enim absurdum foret in ead. glorificatione duabus veris personis tertiam fictam adjungi ...

Secundum argumentum suggerit historia Sabellianismi notum e ipse quo studio contra Sabellium atq; ejus praecursores Noetum et Praxeam a Pribus pugnatum sit, neq; fuit tamen aliquis cui vel somniando in mentem venerit quod nunc Sociniani faciunt, ut inter Sabellium et Patres ex aequo arbiter partem Sabellio partem Pribus adjudicaret deffiniens filium quidem esse veram personam, sed spiritum S. n[on] e ...

Tertium argumentum exponunt testimonia Prum. et quidem ne unum Prm in protestationem Socinianorum proferre laudare possunt, at nos citare possumus omnes, qui modo de spiritu S. aliquid scripserunt, inter caetera clara sufficiat hic locus Tertul. l. contra Praxeam duos definimus, et jam tres cum spiritu S. secundum rationem oeconomiae quae facit numerum. audis spiritum S. cum Pre et filio numerum facere, et tertium esse secundum oeconomiam. quis hic vbis meram Dei efficaciam et n[on] statim subsistentem personam intelligat?

Solvuntur objectiones

Obj. I. adversus probationem. nemo ignorat quod frequenter in scriptura operationes personales n[on] iis rebus tribuuntur, quae tamen n[on] sunt personae. sic psl. 18 coeli enarrant gloriam Dei. ad Rom. c. 3. lex dicit. 1. ad corin. c. 13 charitas patiens est: atq; ita de ceteris q. argumentum nullum ex operationibus personalibus spiritui S. tributis n[on] habet quod ...

R. n. c. q. admissa jam ne dum quod persona esse probari poterit statuunt hic aliqui n[on] ineruditi plures regulas quibus personae verae a metaphoricis discernantur, puto sufficere istam obviam et facilem. vera e persona, cui operationes personales tribuuntur, si n[on] occurrit, quod tropum indicet, ubi utiq; tenendum est primaria locutionis lex voces intelligi debere proprio sensu quando nihil adest, cur discedatur ab illo proprio sensu ...

Nunc autem ubi in scriptura operationes personales spiritui S. tribuuntur, nil occurrit, quod tropum suadeat. sed in exemplis, quae ad versarii citant, agitur vel de rebus inanimatis, ut de coelis, vel de rebus quae ne subsistunt quidem, sed sunt mera abstracta, ut lex, charitas, ac similia ejusmodi

ne connectuntur cum ubi ipsi tales operaões significantibus manifestum adest tropi indicium ad noe spiritus ê nomen rei sanctificantis atq3 intelligentis in quo nomen ppria unde qui spiritui S. operaões tales tribui audit, quid aliud significari, quam audit, ipsum videlicet ppria â'...

Adde, ejusmodi operaões spiritui S. tribui constanter, ut ejus locumodi metaphoricarum non debitae affectant fuerint falsaces observat insuper videmus S. Scaeli scriptor l. 1. de spiritu S. ipso textu graeco ut plurimum non simpliciter di pneuma sed to pneuma cum articulo, quod illum unam eademque certam et singularem rem denotat, nam articulus apud graecos nota singularitatis est, ajunt eruditi. nec obstat, quod bis aut ter pneuma legeretur sit cum articulo, ubi non ppria spiritus S., sed ipsius dona significantur; quod enim raro fit, non facit in exemplum. Praeterea recte dixeris eis in locis pro rebus affecti poni metonymice ipsum ppria efficientem...

Inst. salutari forma baptismi non praecludi; nam recte hic sibi ipsis tribuitur: in noe Dei, qui solus â Deus, et Xti, qui ê filius ejus adoptivus, ac spiritus Sancti; qui â ea virtus, qua sanctificamur, et vox non â insuetus in scriptura, ut cum ipsis jungantur res non subsistentes act. c. 20 comendo vos Deo, et verbo graae ipsius....

R. ad argmtum n. quem non videt ista interpretaoe quid sit violenta imo ridicula nam si spiritus S. nil aliud ê quod potentia Dei virtus quod baptizari nos in noe, sed, quod eod. audit, in virtute spiritus S., fuerit, nisi baptizari nos in virtute virtutis...

ad probaoem respondeo negando paritatem, neq3 enim argumentamur ex qualicumq3 unione spiritus S. cum Deo et filio, sed ex speciali illa, qua ipsi in forma baptismi uniuntur. sic baptizari in alicujus noe ubi alibi dicimus, ê baptizari invocato ejus noe, se ei devovere et sacrare, cui ppria invocatio noe ppria sit oportet, cui nos consecramus, quod cum spiritus S. Deo et filio in forma baptismi adjungatur tam ppria sit necesse ê quam Deus et filius ppria sit...

Obj. II. directe non ê dubium, quin spiritus S. noe in scriptura saepe nil aliud veniat, quam Dei donum aliquod v. g. psl. 50 spiritum rectum innova in visceribus meis...

R. in locis objectis et similibus metonymia ê, qua causa ponitur pro effectu videlicet noen spiritus sancti pro donis quorum ipse ê author. probat illud 1º ipsum noen spiritus, quod, ut supra dictum fuit, ê noen ppria. probant 2º. illa scriptura testimonia, in quibus spiritus S. â suis donis clare distinguitur. sic 1 ad Corin. c. 2. ait Aplus. alii datur operao virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, haec autem oia operatur unus atq3 idem spiritus...

Inst. 1. ipsemet nil spiritus S. aliquoties Dei donum di....

R. donum substantiale C. donum accidentale N. ratio spiritum S. di Dei donum eadem ê, quae Xtus, quem Sociniani non negant ppria eê, Dei donum de Joan. c. 3. sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret...

Inst. 2. spiritus S. di effundi actorum c. 2. effundam de spiritu meo super oem carnem. di dispertiri ibid. et apparuerunt illis dispertitae linguae, seditq3 supra singulos eorum oi haec non conveniunt ppria.....

R. ad 1. di effundi in suis donis C. in seipso N. hic noen spiritus sancti ponitur metonimice pro suis donis ut modo explicatum ê...

R. ad 2. falsum â, quod in citato textu spiritus S. dispertiri dicatur, illud modo dimidi dispertiri linguae igneae quae ipsis fatentibus Socinianis non erant nisi simbolo spiritus S.....

Inst. 3. baptizamur in spiritu S. Joan. c. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu S. sed oi illud in quo baptizamur non â ppria aliaqui aqua esset ppria...

R. illud, quod, ea mediante in quo baptizamur, non ê ppria C. illud cujus operaoe in baptismo sanctificamur non ê ppria N. quasi eod. sensu dicamur baptizari in spiritu S., quo dicimur baptizari in aqua. hoc certe falsum ê et juxta ipsos Socinianos. 1º quia alioquin spiritus S. esset res materialis. 2º. quia in ista hypothesi nec Xtus quid ppria foret, nam et in Xto baptizari dicimur ad Rom. c. 6. an ignoratis quia, quicumq3 baptizati sumus in Xto Jesu, in morte ipsius baptizati

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

-nimus? nomen baptismi itaque interdum sumitur materialiter pro ablutione quae est materia sacramenti, et sic dicimus baptizari in aqua. interdum accipitur formaliter pro interna sanctificatione quae est effectus sacramenti, et sic dicimur baptizari in spiritu S. qui operatur in nobis hanc sanctificationem...

Inst. 4. Spiritus S. saepius appellatur spiritus Dei, sed spiritus alicuius non est persona ab eo distincta...

R. 1. spiritus alicuius non est persona ab eo distincta certe non est in mera illius efficacia per aliquid subsistente, sic spiritus hominis subsistit in homine; unde sibimet respondeant Sociniani...

R. 2. appellatur spiritus Dei, hoc sensu, quod sit persona divina Patris et Filii, per hoc producta contra Socinianos, non quod sit pars Dei, uti anima humana est pars hominis, non, ut ipsi Sociniani quidem hoc volunt dicere... etc.

Insistes juxta apostolum 1. ad Corinth. c. 2 eodem modo spiritus Dei est in Deo quo spiritus hominis est in homine, nam ait: nemo scit quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in homine; ita et quae sunt Dei, nemo cognovit nisi spiritus Dei; quod sicut spiritus hominis non est persona ab homine distincta, ita nec spiritus Dei est persona a Deo Patre distincta...

R. N. minorem, quod, sicut spiritus hominis est pars hominis, ita spiritus Dei est pars Dei; alias ita Deus hominis instar constabit partibus...

R. 2. N. ant. Apostolus instituit similitudinem comparationem in hoc uno puncto, quod, sicut nemo extra hominem, sed solus hominis spiritus novit, quae sunt in homine, ita nemo extra Deum, sed solus Dei spiritus cognoscat, quae sunt in Deo...

§. II.

Propugnatur contra Macedonianos spiritum S. esse personam vere divinam Patri et Filio consubstantialem.

Arius Christum ausus a divinitate excludere ab illa multo magis spiritum S. removet, sed quod potissimum contra ubi personam fureret, vix nisi post istud caput suo officio infames habetur...

Fuerunt igitur ex Omeusianorum classe, qui, cum de Filio minus prave, quam Arius, vere recte non sentirent, solius personae spiritus S. aperte aggressi sunt atque ideirco ab ea haeresi, quae unica velut insigniuntur, Pneumatomachorum nomen acceperunt, seu eorum qui spiritum S. oppugnant...

Dux secta Macedonius extitit qui, ut ambitionis stimulis agitabatur, sedem Constantinopolitanam invasit ejectore ea Paulo admodum catholico, sed eadem sede et ipse postea exturbatus est machinatione anomoeorum quibuscum inimicitiam gerebat. privatus factus suam haeresim ordiri coepit, et quia ut scribit Sozomenus erat habitu hominis devoti, indoles ad suadendum apta, nec indiserta oratio multos in suas partes traxit...

Erupit ista haeresis anno circiter 360. proscripta primum fuit in variis particularibus synodis, sed anno 381 sub summo Pontifice Damaso et Imperatore Theodosio magno solemnius adhuc damnata in concilio oecumenico II. Constantinopolitano I. quod ex centum quinquaginta graecis episcopis collectum cum sit, quamquam particulare fuit tantummodo, sed generale factum accessu concilii Romani quod sub id tempus ex plurimis latinis episcopis Damasus congregaverat. Constantinopoli symbolum nicaenum amplificatum est ab illis, ubi sic: Et in spiritum S. ad finem usque augmentum hoc ipsum concilium posuit S. Gregorius Nissenus...

Assertio.

Spiritus sanctus est persona vere divina Patri et Filio consubstantialis...

Prob. 1. ex scriptura, illa est persona vere divina quam scriptura Deum vocat, proprio sensu, de quo praedicat

proprias Dei perfectiones et cui tribuit characteres qui soli Deo conveniunt, ei dat, ē spiritus S. 1° Scriptura spiritum S. Deum vocat expressissime, nam eum appellat Deum p oppositionem ad creaturas actor. Anania cur tentavit Sathanas cor tuum mentiri te spiritui S.to non es mentitus hominibus sed Deo. 2° Scriptura de spiritu S. praedicat proprias Dei perfectiones immensitatem Sap. c. 1. spiritus Dei replevit orbem terrarum. omniscientiam 1. ad Corin. c. 2. spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei...

3° Scriptura spiritui S. tribuit characteres qui soli Deo conveniunt. characteres illi sunt, 1° ipsius ex Deo processio, nam quid est aliud ex Deo procedere nisi esse Deus? 2° ipsius expressa in baptismo invocatio, nec enim creatura invocari potest in formula sacramenti, qua fidem nostram profitemur, quae ē in solum Deum. 3° nostra p ipsum sanctificatio, nam ut D. Cyrillus inquit quomodo Deus non sit, p quem nos Dei filii efficimur? 4° suprema ipsius in ecclesia authoritas juxta illud act. c. 13. dixit spiritus S. segregate mihi Paulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos, quae certe omnia sunt loquentis ex authoritate, cum nulla creatura sit propria authoritate Dei ministros efficere, unde teste apostolo ad Heb. c. 5. nec Christus quidem qua homo, semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret. 5° denique ipsius in nobis habitatio tanquam in suo templo, scribente apostolo 1. ad Corin. c. 6. nescitis, quia membra vestra templum sunt spiritus S. qui habitat in vobis, tale nimirum templum habere ē solius Dei, cum templum sit pars cultus latriae...

Prob. II ex traditione in Doxologia, quae teste historia ē traditionis apostolica, spiritus S. in idem cum Patre et Filio honoris consortium conjungitur, quod utique quia male suo accidit ecclesiae, cum Arriani asserverent Patrem solum esse Deum, ad summum Filium et spiritum S. eo non modo eundem Deum, sed in eandem secundam, nam a parte primum caput, sed quae sola sit ascendit comprehensi sit, quae certe erat apud omnes, spiritum sanctum cum Patre et Filio eundem Deum. 3° suffragante de nobis... sufficiat istud ē illustre testimonium Tertulliani contra Praxeam c. 13. Pater Deus, et Filius Deus, et spiritus S. Deus, et deus unusquisque merito ne ... contra ... definierunt spiritum S. cum Patre et Filio esse adorandum et glorificandum...

Solvuntur objectiones

Objicies I. adversus probationem haec verba actorum c. 5. Ananiā cur tentavit Sathanas cor tuum, mentiri te spiritui S.to male sic latine reddita sunt, nam graecum verbum pseudesthe seu pseusasthe ubi alterius facere accusativo ... cum accusativo jungitur, atque non ut dativo ... significat mentiri sed fallere, quo isto ē loci sensus: Anania cur ... fallere seu ... auctoritate apostolis ā Deo ipso tradita ac ... nil probat iste locus...

Antequam respondeam audi prius cur tam pugnent Sociniani, quod in loco citato pseudesthe fallere potius quam mentiri significet, ratio ē ... ne cogantur spiritum S. pro subsistente persona agnoscere, nam mentiri de ... fallere autem de rebus etiam non subsistentibus, sic recte dicimus, fallere alicujus vigilantiam, ... mentiri alicujus vigilantiae, unde ... spiritus S. cui Anania mentitus dicitur ait Petrus, si pseudesthe p verbum mentiri hic verti debeat...

Nunc respondeo esto ant. n. c. ... Socino ... interpretatio, praeter significationem, quam verbo pseudesthe affingit, insuper necessum ē, spiritum S. nomine in laudato textu nil aliud enunciari, quam authoritatem divinitus traditam sicut Crellius statuit ... quod jure ita patet...

ad antecedens quidquid sit esto quia revera pseudesthe mentiri significat ... ubi cum accusativo, quam ubi cum dativo copulatur ita Grotius ipse ... caeterorum Socinianorum fautor. et observat quod hic Sociniana disputandi methodus ferme tota sita ē in annotationibus grammaticis, atque ex graeco maxime textu argumentari affectant, sed ut eo decipiant facilius, quod pauci graece sciunt, tum ut eruditionis famam sibi comparent, tum ne talis sint, cui ipsi studant...

Obj. II directe nusquam scriptura spiritum S. Deum vocat...

R. quam id falsum sit, argumento ē textus ex c. 5. actuum modo laudatus, et facile ē plures alios addere. De ... scriptura spiritum S. non totidem syllabis Deum vocaret, an non satis foret

qd isto prophet. obsq. aequivalentibus, nã ut D. Fulgentius l. 3. ad Trasimundum ait: si potes vivificare, qī n. ẽ Ds.? si potes in baptismatis generatione sanctificare, qī n. ẽ Ds.? &c....

Inst. 1. Si Spiritus S. Deus est, ipsum utiq. Scriptura Divinis personis annumeraret, ubi annumerandi debita occasio, ut Joan. c. 17. haec ẽ vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Xtum....

Rn. quasi omnino oportuerit dici ea oia, quorum dicendorum occurrit occasio....

Inst. 2. In laudato textu necessitas fuisset Spiritum S. Patri et Filio annumerandi; si Deus foret...

Rn. neq. enim in textu isto aliquid occurrit, quod suadeat, volenti Xto haec oia recensere, quorum explicita fides ad salutem ẽ necessaria. caeteroqui in formula baptismi, ubi, si unquam alibi, necesse erat personas divinas numerari Spiritum S. caeteris duabus personis expresse annumerat....

Inst. 3. Joan. c. 3. Xtus Spiritum S. creaturis accensuit dicens: nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S.

Rn. nã in praecedenti assertione diximus longe alio sensu nos dici renasci ex Spiritu S. ac ex aqua. dicimur renasci ex aqua, quia illa ẽ materia baptismi, quo renascimur, et dicimur renasci ex Spiritu S., quia ipse per suam operationem in baptismo renascimur...

Inst. 4. Spiritus S. Amos c. 4. expresse creatura dr.: Deus creans Spiritum. et Joan. c. 1. ubi de omnibus pronunciatur: oia per ipsum facta sunt....

R. ad textum ex propheta Amos: vox spiritus ibi n. Spiritum S. sed ventum significat, ut patet ex contextu unde in verbi nomen habet vulgata nostra. ecce ego Ds.: formans montes, et creans ventum, faciens mate diluculo nebulam...

R. ad textum ex c. 1 Joan.: S. Evangelista loquitur tantum de iis, quae facta sunt unde addit: sine ipso factum ẽ nihil quod factum ẽ, at Spiritus S. n. ẽ factus....

Inst. 5. multa in Scriptura de Spiritu S. praedicantur, quae deorum conveniunt, sic dr. mitti, quod inferioritatem arguit, et scrutari, quod laboriosam inquisitionem significat. dr. contristari ad Ephesios c. 4 nolite contristari Spiritum S. dr. gemere et orare ad Rom. c. 8. postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus....

R. ad 1. Spiritus dr. mitti per externam ipsius manifestationem, quae nullam in eo inferioritatem arguit, et alibi explicabitur. C. dr. mitti per imperium N....

R. ad 2. Spiritus S. dr. scrutari hoc sensu, quod ut Augustinus ait, habeat penetrantem oia scientiam C. hoc sensu quod inquirat N. lege locum apli, et facile intelliges, ipsum ista proferre: Spiritus oia scrutatur, nil aliud intelligere, quam Spiritui S. oia esse nota....

R. ad 3. Spiritus S. dr. contristari quoad effectum, quia se gerit erga peccatores, ac si re ipsa ab illis tristitia afficeretur C. dr. contristari quoad affectum, quasi in ipso esset passio tristitia N. intelligendus ẽ itaq. locus iste, ut nemo non illos explicat, in quibus vera poenitentia, et caetera ejusmodi affectiones Deo adscribuntur...

R. ad 4. Spiritus S. dr. gemere pro nobis et orare, quatenus nos gemere et orare facit, nã ibidem de eodem: in quo clamamus: abba Pater. C. quatenus ipsemet gemit et orat N. cum nil ponamus in ordine salutis supernaturalis, opera nostra salutaria gratiae tribui solent, ac proinde Spiritui S. qui ẽ author gratiae....

Inquies: si Spiritus S. isto tantum sensu pro nobis orat, quia nos orare facit, ipse n. Deus dr. dici poterit pro nobis orare....

Rn. quia operationes ad nostram sanctificationem spectantes, per appropriationem tribuuntur Spiritui S., n. Patri...

Inst. 6. Scriptura Spiritum S. facit dependentem Joan. c. 16. n. loquetur a semetipso, sed quaecunq. audiet, loquetur...

R. explicans textum: n. loquetur a semetipso. Dr.: n. loquetur nisi per sapientiam, quam accepit procedendo C. dr. n. loquetur per sapientiam dividuam N. n. loquetur a semetipso, quia n. ẽ a semetipso: inquit Augustinus de Trinitate qq. in Joannem, nempe Xtus laudatis verbis docere nos voluit, Spiritum S. non ex ipso procedere, unde subjicit: quia de meo accipiet...

Si modo interpretor secundam partem textus: quaecunq. audiet loquetur. quaecunq. nimirum audiet per suam ex Patre et Filio processionem C. quaecunq. audiet per eruditionem ex alterius sermone N. ut ibidem Augustinus. quaecunq. audiet, loquetur: ab illo audiet a quo procedit, audire illi scire ẽ, scire vero esse &c., ut alibi diximus: Pater et Filius loqui Spiritui S. ẽ, ipsos in ejus processione illi scientiam communicare oẽs suas volitiones et sua consilia, uno verbo oẽs suas scientias. ac proinde audire Spiritus S. ẽ, ipsum in sua ex Patre et Filio processione scientiam accipere de illorum scientia.

in qua etiam orta est ista vita perpes

R. n. loqui enim quid aliud nisi cogitata sua manifestare; et audire quid est, nisi percipere alterius cogitata quae ille manifestat. At ordo dat filius spiritui s. in ejus processione scientiam cum natura communicare; ergo filius sapientiae an non hoc est ipsos illi sua cogitata manifestare? Et ex adverso spiritus s. in sua ex patre et filio processione accipere scientiam cum natura a dictorum sua, an non hoc est ipsorum cogitata ab ipsis manifestata percipere? quod pater et filius spiritui s. in ejus processione scientiam cum natura communicare eo sua sit vere ipsos ei loqui, et ipsum eos audire...

Dices iterum s. in textu explicato audire significaret procedere, etiamsi non fuisset usus verbo futuri temporis, inquiens quaecumque audiet: nam si spiritus s. ex patre et filio procedit hoc processio est ab aeterno, ergo non valet data explicatio.

R. n. a. quia in textu explicato non agitur de processione spiritus s. prout in se spectata, sed spectata non sed in aeternitate illa ejus manifestatione die pentecostes facta, quae respective adhuc futura erat, consule, quae hic legebatur. adde responsionem d. Augustini tract. 99 in Joan.... nec moveat quod verbo futuri temporis positum est, quoniam natura illa immutabilis non recipiat: fuit et erit sed tantum est, hoc mutabilitate temporum in quibus vel fuit vel erit natura mortalium non mendaciter dicimus: et fuit et erit, etc. Sic itaque audit spiritus s., quia semper scit et scientia est, et audivit et audit et audiet...

Obj. III ex patribus. nullus antenicaenorum patrum spiritum s. expresse deum nominat aut adorandum dicit..

R. prima parte prioris falsa esse docet textus Tertulliani in probatione citatus. secunda vero parte falsa esse demonstrat hic locus Justini apologia 2 pro christianis, ubi ait: et qui ab eo venit filium et spiritum s. colimus et adoramus.

Verum tamen est dei nomen ab antenicaenis patribus de spiritu s. rarius praedicari sed communiter idem in de Filio non praedicant quia volebant nomen dei ad patrem proprie quod ipse sit fons divinitatis, quod ipsum inde videbantur authoritate symboli apostolorum, in quo nomen dei soli non patri tribuitur, immo authoritate ipsius scripturae, quae passim dei nomen patri proprium facit. unde et ipsi constantinopolitani patres licet in suo symbolo spiritum s. deum definientes, dei nomen tamen non apposuerunt...

Inst. 1. Origenes, Novatianus, Tertullianus aperte negant spiritum s. deum esse...

R. ad originem dimittimus illum, nam licet habeat multa praeclare dicta de spiritu s. habet tamen non pauca ad modum improbanda sive autem vera de divinitate spiritus s. minus recte senserit, ut alii existimant, sive aut ejus opera haeretica manu interpolata fuerint, ut alii putant. quod ipse sit ejus libros proscripsit ecclesia.

R. ad Novatianum, qui illius dicta satis clausibiliter ad catholicum sensum trahuntur sed non est nobis laborandum de hoc qui in schisma atque in haeresin lapsus, et cujus nulla unquam fuit authoritas in ecclesia...

R. ad Tertullianum levia sunt quae ex ipso objiciuntur, v. g. quod spiritus dei non saepe aliud intelligat, nam quis nescit spiritus appellationem quandoque tribus divinis personis communem esse...

Si quaeras cur non pariter Tertullianum, ut Novatianum, aspernemur, cum in in schisma et haeresin lapsus sit, respondeo rationem disparitatis est ita praeclara, cetera quae ille scripserit, itaque authoritatis fuerit apud Cyprianum, Augustinum aliosque ejus nominis patres, ut Tertullianum spernere sit hos ipsos patres quodammodo spernere. - D. Cyprianus solitus erat singulis diebus legere aliquid ex illo, nec aliter eum, quam magistri nomine appellabat: da magistrum: inquiens, cum ejus librum aliquem posceret...

Inst. 2. de Dionysio alexandrino Basilius epist. 41 ita scribit.. hinc spiritum s. ab adoranda divinitatis consortio segregare, et cum creata ac serviti natura connumerare fertur...

R. Basilius ut vides, rem non affirmat, sed recitat tantum ex quodam rumore, unde ait: connumerare fertur, et falsum fuisse illum rumorem, probat 1o Dionysii propria apologia ad Dionisium romanum, in qua dicit, spiritum sanctum non minus ac patrem et filium esse objectum fidei nostrae. probat 2o testimonium Athanasii de recta fide Dionisii...

Inst. 3. si patres nicaeni spiritum s. deum crediderunt, utique non minus ipsius quam filii divinitatem contra arium definivissent.

R. n. de divinitate spiritus s. nihil definierunt nicaeni patres, quia tota arianorum rabies et controversia erat de una filii persona, ut auctore Epiphanius ait haeresi 74... non nisi de iis quae singulis temporibus occurrunt cavere synodi ac decernere solent...

Inst. 4. At post nicaeni quidem patres spiritus s. divinitatem crediderunt, sed Hilarius in suo opere de

Triū ne sc. q̃d spirtus s. deum nominat...

Resp. S. Doctor in laudato opere pauca habet de spiritu s. quia illud contra arianos scripsit neumatomachos vero nondum orta haeresi sua tum in differendo singulatim de Patre filio et spiritu s. L. 2. illud exuit, et libendis non cedit, nisi propugnata nominatim spiritus s. divinitate. hinc hierozolata sua Erasmi qui sanctum Doctorem aliosq. illius aevi patres suae spiritus s. cultores facit ut v. coluerint qd non certo cognoscerent deum, v. non ausi fuerint aperte confiteri, quod animo credebant....

Inst. i. S. Basilius non credidit spiritum s. Deum esse; in nullo enim qui ad eius, illum publice deum appellare 2. humilia item in baptismum sui da ipso legitur... neque ipse deum se, sed in spiritu et apud deum...

R. ad argumentum calumnia haec e mera S. Doctori adhuc viventi jam imposita et qd diluit variis epistolis. certe ante Episcopatum in epist. ad Caesarienses dei nomen spiritui s. multoties tribuit, et ac profecto probat tribuendum esse. parte tempore in episcopatu ab hac voce abstinebat, constante voluit spiritum s. in eadem glorificatione patri et filio sociandum esse, a qua re l. de spiritu s. c. 29. testatur se nec gladii nec ignis metu recessurum esse...

ad probationem dico ad primum ex mera economia S. Doctor de spiritu s. agens aliquo tempore a dei nomine abstinuit, ut infirmis consuleret, uterum sic erant praejudicia, multi metuebant, ne, si spiritus s. diceretur Deus, errore sabelliano cum Patre confunderetur. ac ut florentibus arianis locum praeciperet devastante cappadociam noverat namque, ipso conivente Valente statutum esse, eum in exilium ejicere, si spiritum s. Dei nomine appellaret, atque occupato caesariensi ecclesia inde velut ex arce quadam vim populari abstinuit itaque a voce ad tempus; quod ad oeconomiam pro sui circumstantiis prudentem fuisse suadet primo viri sanctitas secundo suffragium S. Athanasii epistola ad Paladium, et S. Gregorii naz. orat. 20...

Dico ad 2. Ut Basilius spiritum s. deum non esse, et ibi dei nomen nihil aliud sit quam Pater, nempe ariani eo tempore, eos, qui filium aut spiritum s. deum esse dicebant, sabellianismi solebant accusare...

§. III.

Propugnat contra graecos schismaticos spiritum s. non a patre solum sed etiam a filio procedere..

Unus ex praecipuis erroribus, qui graecos ab ecclesia separat, est spiritum s. a solo Patre procedere. primus hujus erroris author 5. saeculo Theodoretus fuisse a quibusdam dicitur, alii illum excusant. utut sit, illud certum, non nisi saeculo 8. jactari coepisse istam controversiam, teste Adone in chronico anno 767. errante in galliis Pipino rege, quaestionem hanc inter graecos et latinos in quodam concilio agitatam fuisse, quod concilium in villa gentiliaco fuisse habitum, Regino docet..

Saeculi noni anno nono rursus de ista controversia, imperante Carolo M. synodus aquisgrani celebrata esse proditur in jam laudato Adonis chronico. sed ejusdem saeculi anno circiter 60 in apertam haeresim erupit authore Photio, qui eadem sede constantinopolitana intrusus a Nicolao I. papa excommunicatus est, et ipse vicissim in conciliabulo nicolaum excommunicavit anno 867., atque ita luctuosissimum illud schisma quod adhuc perseverat, inchoavit, suis a latinis dissidio istas maxime causas praetexens, quod docerent spiritum s. etiam a filio procedere, nec non symbolo particulam filioque inseruerint. est autem hic observandum, unum ex praecipuis argumentis quibus graeci sese defendunt esse, quod si spiritus s. etiam ex filio procedat, oporteat duplex ejus principium admittere....

Ex illo tempore graecos ecclesiae reconciliare saepe est tentatum. primo in synodo Barensi anno 1097. sub urbano II. et in qua contra graecos pro hoc dogmate acriter decertantes S. Anselmus cantuariensis utilem ecclesiae operam navavit.. secundo in synodo generali lateranensi 4. sub Innocentio III. anno millesimo ducentesimo decimo quinto, quo tempore graeci ad ecclesiae rom. communionem reversos esse ex ejusdem synodi capite 4. colligitur. tertio in concilio generali lugdunensi II. sub Gregorio X. anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto etenim adfuerunt Graecorum Legati ab imperatore Michaele Paleologo, necnon a graecis episcopis omnibus constantinopolitano patriarcha subjectis

quarto denique in concilio Florentino quod Eugenius IV anno 1439 congregaverat, et in quo cum episcopis et Constantinopol. Patriarcha atque aliis Graecae ecclesiae primores cum Joanne Paleologo imperatore convenerant. verum, ut est indoles graecorum mobilis et fida, neque pax diuturna fuit, et tandem Constantinopoli post annos 14 a Florentino concilio per turcas expugnata graecorum imperium funditus extinctum est.

Assertio I.

Spiritus S. etiam a filio procedit....

Prob. I. ex scriptura. 1° Scriptura spiritum S. passim appellat spiritum Filii ad Galatas c. 4. misit Deus spiritum filii sui, atqui nulla alia causa, ut spiritus S. dicatur spiritus filii, nisi quia etiam a filio procedit ergo revera etiam a filio procedit. 2° docet Christi scriptura spiritum S. mitti a filio. Joannis c. 15. cum venerit Paraclitus quem ego mittam vobis atqui spiritum S. mitti a filio est idem a filio procedere. missio enim in divinis supponit processionem ut Athanasius epistola ad Serapionem et Aug. l. 4. de trinitate c. 19 observant, atque ideo Pater non mittitur quod a nullo procedat. 3° denique idem scriptura de spiritu S. testatur, quod a filio est sumat accipiat Joan. c. 16. ille me clarificabit, quia de meo accipiet, atqui non potest spiritus S. sumere aliter a filio accipere quam procedendo ex ipso, ergo revera ex ipso procedit...

Prob. II. ex traditione et quidem latini patres tam aperte nobiscum sentiunt, ut ne adversarii quidem id diffiteantur, Graecis itaque graecos tantum patres citabo. ait D. Athanasius in oratione 3. contra Arianos num. 21. quaecunque spiritus habet, haec a verbo habet. ait D. Basilius l. 3. adversus Eunomium spiritum S. dignitate secundum a filio ut esse quod ab ipso suum habeat. ait D. Epiphanius haeresi 74. num. 7. spiritus S. ab ambobus oritur. Eodem patres graecos passim asserere, quod spiritus S. sit [auctor] ordine saepe habitus filii, atqui ordine saepe habitus sit productionis ejus cujus est ordine saepe habitus. et scriptura igitur et traditio invicti definiunt quibus conciliorum Lateranensis 4. Lugdunensis 2. et Florentini, in quibus spiritus S. etiam a filio procedere pronunciatum est......

Solvuntur objectiones.

Obj. I. adversus probationem hanc a ratione cur spiritus S. dicatur spiritus filii quia est ipse filio consubstantialis ergo.

R. n. a. in ista enim suppositione tam posset filius dici spiritus aut filius spiritus S., quam spiritus S. spiritus filii; atqui hoc nemo hoc dixerit, et ita nisi quia ratio est, quia filio et spiritui S. est una relatio, qui se habeant ordine, quod spiritus ad se habent invicem, unde, secus ac spiritus S. dicatur spiritus patris, consequitur, quod a patre procedatur et ita ergo dicatur spiritus filii, inde est consequens quod ex filio procedat atque, hinc est quod Christus apostolis spiritum S. insufflando dederit ut ipse sicut ens quia aiit a se procedere aperte ostenderat flando quod spirando debeat occulte...

Inst. 1. verba scriptura quibus asseritur, spiritum S. mitti a filio, intelligi debent non de persona spiritus S., sed de donis ipsius....

R. n. 1° quia non solo dona spiritus S. nobis communicantur, sed ejus in persona, ut quod Petavius l. 8. de trinitate c. 4. et 5. docent Gregorius naz. Basilius Cirillus alii. 2° quia ubi in scriptura vox spiritus S. dicitur per oppositionem ad patrem et filium utrum textibus, quibus utuntur idem persona significatur, non ipsius dona. 3° quia in textu in probationem adducto Christus ait, se missurum spiritum veritatis, qui a patre procedit, atqui haec postrema verba denotant sane ipsam spiritus S. personam quae ipsa est spiritus S. persona, quam in laudato textu filius se missurum promisit....

Inst. 2. utrum de spiritus S. persona intelligi debeant scriptura testimonia quibus utimur, dicere possum spiritum S. mitti a filio ergo non mittatur communi totius trinitatis concilio....

Respondeo dicere non posse quia est contra tota traditio, cujus constans est doctrina in divinis non mitti posse unam personam ab alia nisi ab ea procedat. audi Athanasium epistola ad Serapionem. hinc est verbo non dicimus ut qui a nullo est a nullo mittatur, atque qui est ab alio in nomine suo non veniat, sed in nomine illius a quo accepit....

Inst. 3. istud Joan. c. 16. non ait de me accipiet: sed de meo: quod idem est ac: de meo: id est: de meo patre. aut in, si ita vis: de mea substantia accipiet: non autem idem est: de me accipiet...

R. n. c. quia, quid sibi velit illud: de meo, Xtus ipse explicat ita pergens: omnia quaecunque habet Pater, mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet et annuntiabit vobis: quasi diceret: quia spiratio, qua producitur Spiritus S. mea est, atque ita me ex me ille procedit, hinc est, quod me vobis ipsum missurum esse promisi ...

Obj. II. directe docet equidem scriptura expresse ubique Spiritum S. ex Patre procedere, at nullibi docet, ipsum etiam ex filio procedere; ergo non procedit ex filio. et sane, inquit Photius, si Spiritus S. etiam a filio procedit cur igitur Xtus Joan. c. 15. de Spiritus S. processione loquens illud non dixit? cur solius Patris meminit, inquiens: Spiritum veritatis, qui ex Patre procedit? cui quidem ratiocinationi sic olim fidebat Photius ut illud telum acutum appellare solitus sit ...

R. ad argumentum. Spiritum S. a filio procedere scriptura non docet expressis verbis C. non docet verbis aequivalentibus N. an non enim illud clamant ea testimonia, in quibus Spiritus S. dicitur Spiritus filii, mitti a filio, accipere a filio? ...

ad Photii interrogationem respondeo Xtum in citato loco dixisse saltem implicite, quod Spiritus S. etiam ex ipso procedat cum dixit: quem ego mittam vobis. at cur illud non etiam dixit explicite? ...

R. me nescire; neque enim nostrum est, Deo loquenti praescribere modum quo loqui debeat ...

R. 2. cum D. Augustino equidem rei causam assignari posse, quod Xtus in more habuerit, omnia sua ad Patrem referre tanquam ad fontem unde hausta sunt, unde alibi ait: mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me. sic ergo inquit Augustinus tract. 99. in Joannem si quod et de filio procedit Spiritus S. cur filius dixit: de Patre procedit? cur putas? nisi quia ad eum solet referre, et quod ipsius est, de quo et ipse est. ut itaque vides illud Photii telum tam acutum facile est obtundere ...

Inst. 1. dogma de processione Spiritus S. ex filio est dogma recens 4. saeculo adhuc incognitum ergo dogma falsum. antecedens constat ex facto Patrum Constantinopolitanorum, qui, cum ex professo de Spiritu S. agerent, hoc unum tamen definierunt ipsum ex Patre procedere nulla facta filii mentione ...

R. ad argumentum nego antecedens contrarium convincunt Patres, quos in probatione laudavimus: Athanasius, Basilius aliique qui certe 4. saeculo vixerunt ...

ad probationem respondeo quod Constantinopolitani Patres definierint Spiritum S. ex Patre procedere nulla facta mentione filii hoc non inde est quod ignorarent Spiritum S. esse etiam ex filio, sed quia illud definire necesse non fuit nondum orta Photii haeresi: idem moris habet ecclesia, ut in conciliis ea tantum definiat, quae impugnantur ab haereticis adversus quos congregata sunt illa concilia. cum Macedoniani non litigabant de processione Spiritus S. ex filio, sed ipsam ejus divinitatem impugnabant negantes illum ex Patre esse, quod dicerent esse creaturam a filio factam, ergo Patres concilii Constantinopolitani hoc erant praecise ut doctrinam contrariam statuerent definiendo Spiritum S. non esse creaturam sed vere ex Patre procedere

Inst. 2. symbolum Nestorii quod Charisius Philadelphiae presbyter ad tribunal concilii Ephesini detulit sic de Spiritu S. habet nec filium existimamus neque per filium suam substantiam habentem quam ipsam professionem Patres Ephesini non redarguerunt eam debuerunt tamen, si sensissent nobiscum ...

R. nego memoratam professionem Ephesini Patres notare debuerint ..

1º quia sensus quo tunc verba accipiebantur, non continet haeresim Photii, ratio est ipso loquendi modo: Spiritus S. est proprius filii; Spiritus S. habet suam substantiam a filio. erant Macedoniani qui fatebantur Spiritum S. a filio fuisse creatum, atque hoc unum Nestorius in suo symbolo improbabat negans, Spiritum S. suam substantiam per filium habere. Se novatorem esse ut prima haeresi eo securius spargeret magnum zelum affectabat contra omnes caeteras tunc grassantes haereses Quartodecimanorum Arianorum Macedonianorum ...

2º Quia ut etiam memorata professio Photii haeresim continet, non ideo tamen Ephesi ex professo damnari debuit, ut etiam modo diximus, in conciliis attenditur tantum ad capitale dogma propter quod convocantur, non autem etiam ad quascunque quaestiones incidentes, quas sectarii aliqui ex aliis movent, secus enim opus foret usque disputationum finis. cum itaque capitale dogma esset quod Ephesina synodus convocata est, fuerit unitas personae in Xto, satis erat in symbolo Nestorii contrariam doctrinam proscribere, nec

eula ubi scripti alicujus quando propositiones explicite damnat, ideo eo ceteras, quae non explicite damnat, approbare censetur...

Inst. 5. in eod. Ephesino concilio lectae sunt confutationes Theodoreti contra Cirillum in quibus de spiritu negat Theodoretus spiritum s. a filio procedere, vice versa hanc in Cirillo damnat ut impiam, qui postea a concilii Patribus reprehensus fuit, sed in concilio Chalcedonensi suae sedi restitutus non ea sola lege ut Nestorio anathema diceret. et in concilio 5. ubi ad rigidum examinem ejus scripta posita fuerunt nemo ipsum censura notavit, quod spiritum s. negaret a filio procedere...

R. ut modo 1° ut m. Theodoretus non recte senserit de spiritus s. processione, nihil tamen erat ejus error capitalis sed ille Nestorii ac proinde mirum non est, quod laudata concilia Nestorii errorem praecipue in ipso damnaverint. certe non dicent ad censuram a Patribus ephesinis sl fuisse approbata duo contradictoria, cum actione prima approbarent anathematismos Cirilli quorum nono processio spiritus s. ex filio diserte statuitur quo dicto in Theodoreto non reprehenderunt doctrinam Arianam, ejus non, quod illam approbaverint...

2° falso accusatur Theodoretus de processione spiritus s. ex filio mala sensisse. non enim istam propositionem spiritus s. est a filio impugnabat nisi in sensu Macedonianorum quem Cirillo malitiose affingebat. verita eum probat primo ipsa Theodoreti confessio in epist. ad monasteria, in qua sic de Cirillo ait: blasphemat ille Asserendo spiritum s. non ex Patre procedere dicens, sed ex filio esse, propinquat doctrinae Macedonii. probat secundo testimonium Cirilli qui in sua ad Theodoreti reprehensiones responsione in hoc uno totus est, ut ostendat, neque a se negatum fuisse quod spiritus s. Deus sit...

Inst. 4. stant contra processionem spiritus s. ex filio clarissimi graecorum Patres. 1° Dionysius, qui l. de divinis nominibus c. 2. scribit, solum Patrem esse divinitatis fontem. 2° Gregorius naz., cujus hoc scripta oratione 24. quidquid habet Pater, et filius habet excepta causa. 3° Maximus martyr, qui epistola ad Marinum ait, Patres non concedere, filium esse causam, idem principium spiritus s...

R. laudati Patres hoc unum volunt, nempe quod filius non in sit fons et principium spiritus s., neque istis nominibus illud disserte apellant Athanasius Basilius, Chrisostomus, pro quod nomen fontis, principii, causae specialiori quodam ratione Patri conveniat, quia est prima persona in trinitate, nec originem aliunde habet certe D. Maximus in ead. epistola ad Marinum Cypri Presbyterum fatetur... non ex filio spiritum s. procedere, et inter se conferri Patrum autoritates...

Inst. 5. qui Patres tractando de processione spiritus s. in filii mentionem faciunt, dicunt contentum, ipsum procedere per filium, non autem ex filio, ita Athanasius, Gregorius naz. Cirillus, ergo quod non existimaverint spiritum s. esse ex filio, est enim istud discrimen inter particulas per et ex, quod ista efficientem causam significat, illa non...

R. 1. n. a. neque Patres, qui alicubi utuntur voculam per alibi voculam ex adhibent. sic ait Gregorius Nyss. homilia 3. in orationem dominicam... ex filio procedit spiritus s., quia prius ejus &c. ... dicunt Epiphanius in ancorato, Cirillus epistola ad Nestorium &c....

R. 2. n. c. Basilius in tractatu ad Amphilochium et Chrisostomus in expositione genesis ex professo probant particulam per in scripturis saepissime sapere causam producentem, atque in vim argumenti afferat hoc dictum Evae genesis c. 4. possedi hominem per Deum. item illud joan. c. 1. de verbo omnia per ipsum facta sunt. quod itaque et in scriptura et apud Patres particula ex potissimum de Patre praedicetur, causa est, quia ille est principalis causa, unde virtus operandi in filium fluxit...

Inst. 6. D. Damascenus l. 1. de fide orthodoxa c. 11 ait... spiritum sanctum ex Patre esse statuimus, atque Patris non esse ex filio dicimus, sed filii spiritum nominamus...

R. sunt qui cum D. Thoma censent, sanctum Joannem Damascenum revera graecorum errore imbutum fuisse, sed tamen volunt absque ejus injuria dici id ea; quia, inquiunt, floruit ille octavo saeculo, antequam de controversia ista aliquid ecclesia pronunciavit. sed dicit ipse S. Doctore hoc benede

ecclesiae duntaxat errore Macedonianorum, qui ipsius aetate adhuc grassabatur, aut particula ex intellexerit principium sine principio quo spirat utique Spiritus S. a Patre ex solo Patre: ita locum in concilio Florentino explicavit Bessarion atque explicando eundem confirmavit quod Damascenus passim dicat Spiritum S. procedere per filium...

Obj. 2. objiciendo quandam dicas Scholasticos 1º virtus spirandi est proprietas personalis quae non nisi uni personae convenit, [illegible] 2º virtus spirandi uti in Patre, sufficit ad productionem Spiritus S., quo inutilis foret in filio, ac proinde in ipso non est. 3º si filius habet vim spirandi, ergo [illegible] filio est quod Spiritus S...

R. ad 1. n. c. siquidem proprietates personales non [illegible] toti [illegible] non [illegible] aliqua duabus personis convenire...

R. ad 2. 1º quod si argumento probari posset solum [illegible] v. g. creatorem non virtus creandi, uti in ipso, sufficit ad creandum, sufficit. Unde 2º nego suppositum antecedentis, supponitur enim Patrem exercere posse virtutem spirandi quae in ipso quin illam exerceat filius, quod falsum est, cum sit eadem una numero in utroque...

R. ad 3. cum D. Thoma [illegible] in divinis non [illegible] nisi [illegible]...

Quaeres quid sentiendum sit de isto argumento pro stabilienda Thesi: nisi Spiritus S. non procederet a filio, non distingueretur ab ipso...

R. illud tanta contentione impugnant Scotistae, quanta propugnant Thomistae [illegible] [illegible] et minime necesse...

Assertio II.

Spiritus S. procedit a Patre et Filio tanquam ab uno principio

Probatur authoritate [illegible] quod in Synodo Florentina sic pronunciavit: definimus quod Spiritus S. a Patre et Filio aeternaliter tanquam ab unico principio et unica spiratione procedat. Id ipsum fere ubi Lugdunensis secunda definierat, cui quidem definitioni praeluxerant Patres, inter graecos D. Basilius l. 2. contra Eunomium prolatus et professus Spiritum S. esse a Patre et filio esse, quia una est utriusque efficacia. Inter latinos D. Augustinus l. 5. de Trin. c. 14. ubi habet: fatendum est Patrem et filium principium esse Spiritus S. non duo principia...

Prob. 2. argumento theologico: qui habent unam eandemque numero vim spirandi, qua producitur Spiritus S., illi sunt unum idemque Spiritus S. principium; atqui Pater et filius habent unam eandemque vim spirandi, qua producitur Spiritus S.; ergo. Major patet: sicut tres divinae personae per unam eandemque numero divinitatem sunt unus idemque Deus, per unam eandemque vim creandi unus idemque creator. Patet minor, quia vis spirandi, qua producitur Spiritus S., est divina voluntas ut foecunda; atqui divina voluntas ut foecunda est una eademque numero in Patre et filio, cum hac in re invicem non opponantur.

Solvuntur objectiones

Obj. I. Pater et filius sunt duae personae a quibus procedit Spiritus S.; ergo duo principia Spiritus S...

R. 1. Pater et filius sunt duae personae, a quibus hic mundus creatus est, ergo sunt duo creatores. Non admittunt ipsum ratiocinium adversarii...

R. 2. n. c. quia, licet Pater et filium sint duae personae, a quibus procedit Spiritus S., non tamen procedit ab ipsis, prout duae sunt, sed quatenus in eadem virtute spirandi unum sunt, unde propter unitatem virtutis spirativae sunt unus spirator, quo v. g. propter unitatem virtutis creativae unus creator et propter unitatem deitatis unus Deus...

Inst. 1. principium quod productionis est persona, quo cum Pater et filius sint duae personae, sunt duo principia Spiritus S...

R. n. c. vel D. sunt duo principia quod sive tibi loqui placeat, sunt duo principia simpliciter N. duplicis generis principia distinguunt theologi: alterum principium quod est suppositum agens, alterum principium quo, et est ea virtus, per quam suppositum agit. Jam autem ubi usurpas nomen principii simpliciter, significatur directe et primario principium quo, seu virtus, per quam agitur, quo si in duobus suppositis est una eademque, illa duo supposita simpliciter unum idque principium appellantur, sicut per unam eandemque virtutem creandi tres divinae

persona dicuntur unus creator...

Inst. 2. pater et filius sunt persona quae ab duabus personis opponitur quod admittere oportet duos spiratores...

R. n. Antecedens, sed admittere oportet duos spirantes, at non duos spiratores...

Si quaeris quod sit discrimen inter ista duo vocabula, ecce illud nomen spirantis est nomen adjectivum in quo ex communi usu ita volente nisi circumstantiae materiae suadeant primario significatur persona, ita ut si numero plurali ponatur, nihil aliud multiplicari intelligatur, quam ratione personae v. g. Pater et filius sunt duo spirantes, id est sunt duae personae, quae spirant. nomen spiratoris contra est nomen substantivum, in quo non vice versa, eodem usu ita volente, nisi materiae circumstantiae suadeant, primario significatur forma quam important, v. g. Deitas, sic dicis Deus ... ita ut si ejusmodi substantiva v. g. Deus, spirator nomine in plurali ponantur, statim cogitetur multiplicari formas quas important, unde consequens est, ubi ista forma non multiplicatur, nec substantiva illa multiplicari, seu pluraliter poni posse, sed efferri debere singulari numero v. g. Pater et filius sunt duo, sunt spirator...

Inst. 3. D. Hilarius l. 2. de Trinitate vocat Patrem et filium autores spiritus sancti...

R. cum D. Thoma, S. Hilarius nomen autoris non substantive sed adjective sumpsit, ut posse Pater et filius sunt duo spirantes. et sane unum hoc ibi vult S. Doctor nempe spiritum S. a Patre et a filio procedere...

Obj. II. falsum est, quod in Patre et filio sit virtus una eadem virtus spirandi. et sane virtus spirandi est proprietas relativa, ac proprietates relativae personas ab invicem distinguunt...

R. de argumento nego. textus autem et nos joannis c. 16. omnia, quaecunque habet Pater mea sunt. iis videlicet exceptis, in quibus invicem opponuntur, ac in virtute spirandi invicem non opponuntur, quod virtus spirandi filio cum Patre communis est...

Ad probationem respondeo proprietates relativas personas ab invicem distinguunt C. quaelibet proprietates relativae N. ex proprietatibus relativis alia sunt, quae personas constituunt, ut Patris paternitas, et quae genuino modo personas constituunt, ita non distinguunt, ut manifestum est alia vero sunt, quae personis jam constitutis superveniunt [illegible], atque duabus personis communes sunt, ut obstat, et contra virtus spirandi [illegible]...

Inst. 1. juxta Patres Pater est primum et pater sancti principium, filius non primum est principium, pater S. est a Patre mediate, a filio autem mediate. ergo non est eadem utrique vis spirandi...

R. ad 1. Pater est primum principium hoc sensu, quod virtus spirandi sit origine prius in Patre quam in filio. C. hoc sensu quod virtus spirandi sit alia in Patre alia in filio N. unde Augustinus l. 15. de Trinitate c. 17. sui ipsius et caeterorum Patrum interpres... de Patre procedit principaliter Spiritus S. ideo autem addidi principaliter, quia etiam filio procedere reperitur, sed hoc quoque illi Pater dedit...

R. ad 2. spiritus S. est a Patre mediate hoc sensu, quod non sit a solo Patre, sed filio interposito. C. hoc sensu quod non sit immediate a Patre N. ubi Patres ita loquuntur, ut patet objectio, agunt de discrimine filii a spiritu S. illum enim ita asserunt quod filius sit a solo Patre, spiritus S. autem a Patre mediante filio seu per filium, quatenus ipse est non a filio, qui nascendo virtutem spirandi a Patre accepit...

Inst. 2. spiritus S. procedit ex amore mutuo, quo Pater et filius se invicem diligunt, ac amor, quo Pater se et filium diligit, non est amor, quo filius se et Patrem diligit...

R. n. min. neque enim alteruter ille amor est aliqua modificatio divinae voluntati addita, sed est ipsamet divina voluntas, ut enim intelligere in Deo est ipsa essentia, quemadmodum Augustinus ait, ita velle et diligere est nihil ipsa essentia. atque ita amor quo Pater se ipsum et filium diligit, est quoad substantiam idem amor, quo filius se ipsum et Patrem diligit, hoc modo in Patre connotat personam Patris, et in filio personam filii. seu amor, quo Pater se et filium diligit, est voluntas divina ut affecta paternitate, et amor, quo filius se et Patrem diligit, est voluntas divina ut affecta filiatione...

Assertio III.

Particula filioque recte a latinis symbolo est addita...

Prob. haec particula symbolo addita est a legitima authoritate et legitima de causa, quorum

ē addito...
I. Particula filioq. symbolo addita ē a legitima authoritate, ipsa a variis conciliis quorum primum fuit
Toletanum 3. anno 589. ex cujus decreto symbolum cum particula filioq. in hispania recitari cœpit, quo more
fuit recitandi symbolum saeculo 8. recepit mox gallia in concilio forojuliensi recepit et germania
in celebri concilio francofordiensi necentorum Eporum anno 794, recepit demum labente saeculo 9.
ipsa quoque romana eccla...

II. particula filioq. symbolo addita ē ex legitima de causa, scilicet concilio Toletano 3. hujus faciendae
additionis occasionem praebuit gottorum te spiritus sub rege Reccaredo ab ariana perfidia ad fidem conversio, quibus
concilii patres doctrinam catholicam de spiritu s. voluerunt plenius explicare quod autem additionem
illam saeculo 8. desineret non receperint ecclae galliarum et germaniae, in causa fuerunt contentiones
de processione spiritus sti ex filio per eas regiones te orta...
certe particulam hanc rite symbolo inditam fuisse, ipsi graeci agnovere 1° in concilio lugdu-
nensi in quo ipsorum legatis consentientibus ista additio tum latine tum graece in symbolo decantata ē.
2° in concilio florentino in quo pax inter utramq. ecclam fuit reintegrata ea lege, ut pergerent
latini symbolum cum ea additione recitare, graeci autem illam symbolo inserere ne cogerentur..

Solvuntur objectiones.

obj. concilium ephesinum actione 6. et chalc. actione 5. expresse prohibuerunt, ne novum symbolum
fieret, aut veteri aliquid adderetur, idem postea vetuit Agatho in epistola, quae lecta ē et approbata
act. 4. sexta generalis synodi, vetuit et Vigilius epistola ad Eutichium constantinopolitanum, nec non concilium
generale 7. act. 7.
R. et haec prohibitio spectat tantum symbola, aut additiones, quae fierent authoritate privata C. quae
fierent publica conciliorum et eccla authoritate N. advenerant circumstantiae propter quas visum
ē nicaenis et constantinopolitanis patribus amplificandum fore symbolum apostolorum ita conciliis et summis
Pontificibus in objectione laudatis utiq. prospiciendum erat, posse quondam futuris temporibus evenire
circumstantias, propter quas ipsum nicaenum et constantinopolitanum symbolum amplificandum esset non quod
illorum prohibitio spectare potuit v. symbola falsa, v. quae obtruderentur authoritate privata,
sic decretum Ephesinum factum ē occasione symboli, quod nestorius sua haeresi imbutum quarto-
decimanis philadelphiae ad ecclam revertentibus subscribendum propria authoritate miserat..
Inst. i. Patres ephesini neque vocem Deipara voluerunt symbolo inserere quae maxime tamen fuisset
opportuna contra Nestorium, et patres chalc., ubi a judicibus imperatoriis propositum ē, ut
contra Eutichetem nova fidei formula scriberetur, illico exclamarunt neque facimus neque audemus.
quare nec quilibet quidem conciliis voluerunt licitum esse, nova symbola edere, aut vetus amplificare...
R. n. c. sed hac de causa sic se gesserunt utriusq. concilii patres 1°. quia contra Nestorium et Eutichetianos
sufficienter in niceno symbolo damnatur, dum id Xtus Deus et homo dr. 2°. quia voluerunt
suo exemplo cohibere eam licentiam, qua illa aetate ferme quilibet privatus sibi sumebat,
nova fidei ponendi...
Inst. 2. debuerunt saltem latini symbolo nil addere graecis inconsultis, cum enim symbolum sit
commune toti ecclae ita non ē nisi communi totius ecclae consensu immutari debet.
R. hoc verum foret ergo, si latini particulam filioq. inseruissent symbolo suo, ut mox graeci illud
deinceps cum hac additione recitare tenerentur, sed eam ipsi addiderunt pro solis suis ecclesiis
ad sedandas contentiones de processione spiritus sti in occidente ortas, in quo erat, ut graeci consultarent.
et romae symbolum nicaenum amplificatum fuit in concilio constantinopolitano cui tamen nemo
interfuit latinorum, nec ideo ipsi conquesti sunt, imo ultro acquieverunt illi amplificationi...
obj. II. nulla fuit causa particulam filioq. symbolo adjiciendi...
R. ejus rei causam talem in probatione thesis...

Inst. ad anno 809. synodus aquisgranensis praedicta addione approbavit, missique a concilio legati Romam ad Leonem III. velitam postulantes, ut Pontifex ipsorum decretum defirmaret, renuit ille ita respondens: si, priusquam cantaretur, interrogatus essem, utique ne inferretur, respondissem, atque ut eo magis declararet, quod dicimus esset ab illa addione symbolum fine illa graece et latine in duas tabellis argenteis in fidei curavit, quo absque legitima causa addio illa symbolo facta est.

Rn. c. ex antecedente sequitur tantum quod Leo III. illam addionem inutile judicaverit, forte quia legati aquisgranenses eam utilitatem atque in necessitate in eccles. gallia et Germania si fati asse fuerunt. certe ipsa Roma eccla eodem adhuc seculo laudatam addionem recepit..

Quaeres quis sit primus author ejus addionis...

Rn. res incerta est, constat tamen, morem recitandi symbolum cum ea addione in hyspania obtinuisse desinente saeculo 6. ex decreto concilii Toletani III...

Qui primum addionis hujus authorem faciunt S. Damasum errant manifeste, quod enim itaque ignoravit Leo III, aut Patres aquisgranenses ab eo petiissent confirmationem hujus addionis, quae jam pridem authoritate S. Damasi sancita fuisset....

A fortiori patet eandem esse falsum est eam addionem in graecis concilii 6. etc. probatam fuisse, nam Leo fuit immediatus successor Adriani I. sub quo septimum concilium habitum est. praeterea numquid graeci uno saeculo post eo in latinis reprehendissent, quod ipsimet anteriore saeculo solemniter constituissent? quo nam Anastasius bibliotecarius qui annis septuaginta post septimam synodum floruit, illiusque acta in latinum sermonem transtulit, nullam hujus addionis mentionem fecit, unde fit evidens, mendosum fuisse illum septimae synodi codicem quo in florentino concilio Cardinalis Julianus usus est....

Tractatus Pars secunda seu scholastica qua variae controversiae ad elucitandum dogma in scholis agitatae Solite expenduntur..

Theologi ut dogma SS. Trinitatis elucitent quantum fieri potest agunt de divinis processionibus relationibus notionibus, de circumincessione, missione, et appropriatione in divinis, nec non de nominibus cuilibet personae propriis; quasque controversias totidem disputationibus absolvemus....

Disputatio I.

De divinis processionibus...

Processio universe est emanatio seu origo unius ab alio, ita fluvius dicitur procedere a fonte quia ab eo emanat. juxta quam notionem processio in divinis est origo unius personae ab alia. prolatio nuncupatur, ad apertionem eam in appellant Patres, graeci probolen dicunt, licet tamen vocem istam displicuerit antiquis quibusdam, ut Ireneo, Origeni Cirillo alex. eo quod Valentiniani causa fuerint ad suspendam productionem Eonum fuorem...

Processio duplex est: alia immanens, cujus nempe terminus non separatur a principio, a quo procedit, sic cogitationis processio est immanens, quia remanet cogitatio in intellectu a quo procedit. alia transiens, cujus videlicet terminus separatus a principio a quo procedit, sic productio creaturarum dicitur transiens, quia creatura sunt extra Dei omnipotentiam, a qua procedunt....

de divinis processionibus haec sunt certa (?). 1o dari in Deo processiones, nam dantur personae procedentes. 2o processiones divinas esse immanentes, cum quod sit ipsa Dei substantia, non possit a Deo separari. 3o Duas esse divinas processiones, nec plures nec pauciores, totidem praecise personae procedentes, ubi nempe Filius et Spiritus Sanctus. 4o processionem ubi est generatio, illam Spiritus Sancti non vero ubi appellatur in filius et quidem unigenitus...

his ita pro certis disjpirant theologi in quo posita sit natura divinarum processionum, cur duae sint: quae nam sit illarum principium: cur processio una sit generatio, illa spirationis Sti non sit generatio: ex quo ratione cognitionis procedat verbum, et ex quo ratione amore procedat Spiritus Sanctus...

Quaestio I.

in quo posita sit natura divinarum processionum..

Processio alicujus divinae personae spectari potest 1° active seu, ut actio, quae producit illa persona. 2° passive seu, ut emanatio personae, quae producitur. agitur hic de divinis processionibus active spectatis...

Assertio..

Divinae processiones spectatae active sunt positae in intellectione et volitione notionali..

Prob. I. processiones divinae sunt per actus intelligendi et volendi nec enim est alia ratio, cur secunda persona dicatur verbum, et tertia persona Spiritus Sanctus, charitas, amor etc. nisi quia secunda persona procedit ex dictione seu intellectione, tertia vero ex dilectione seu volitione. II. processiones divinae non sunt per actus intelligendi et volendi essentiales, nam alioquin cum isti actus sint communes singulis tribus personis, actus volendi v. g. non minus in Spiritu Sancto, quam in Patre et Filio, esset alicujus personae productivus, quod tamen repugnat fidei. quo restat, ut divinae processiones sint per actus intelligendi et volendi notionales. idem, ut processio filii sit per intellectionem, quatenus intellectio in Patre non est cognitio tantum, sed et dictio ejus quod cognoscitur, et ut processio Spiritus Sancti sit per amorem, quatenus amor in Patre et Filio non est dilectio dontaxat, sed et spiratio et impulsus, unde procedit quidam sanctus affiatus, quem idcirco spiritum sanctum dicimus...

Solvuntur objectiones...

Obj. I. universa adversus dogma de divinis processionibus repugnat dari in Deo processiones...

R. nego. cognoscitur ex sola revelatione tantum, esse in Deo processiones, sed revelatione prolucente non modo commode solvimus, quae heretici contra objiciunt, verum ipsa in ratione argumentum aliquod pro dogmate Catholico eruimus. nempe dicimus sic: si fecunditas est in Deo perfectio, certe admitti debet in Deo, ac fecunditas porro divina revelata est in Deo est perfectio: ita Isaias c. 66. Deus de se ipso ait. numquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? si ego, qui generationem caeteris tribuo, sterilis ero? quo quidem argumento S. Pr. strenue usus est. ait Athanasius oratione 2 contra Arianos, quod si ipsa divina natura, ut putant, fecunda non est, sed sterilis, ut lux non illuminans et fons siccus, nonne eos pudere debet affirmare eam vi efficiendi praeditam esse...

Inst. I. processio vario in suo conceptu importat imperfectiones. 1°. supponit prius et posterius, nempe principium est prius termino a quo procedit. 2°. supponit dependentiam, persona enim producta pendet a producente. 3° supponit potentiam passivam tam in persona producente, tum in producta...

R. ad 1. ut alibi. processio supponit prius et posterius ratione originis, non ratione temporis. n. si idea processionis attendas infert illa praecise prioritatem et posterioritatem originis, quae in re nullam imperfectionem. ac proinde dicamus de Deo nomen processionis, quemadmodum et alia nomina praecise secundum proprium conceptum non vero sub illis imperfectionibus quas sapiunt, quando de creaturis praedicantur...

R. ad 2. nego. quia vocabulum dependentiae usu receptum inferioritatem significat, quae in divinis nulla est, inferioritas inter personam producentem et personam productam, et quia persona producens necessario producit personam

producta, et quia ibi comunicatur eandem naturam improductam et independentem, quam habet ipsa…

R. ad 3. nego pariter paritatem cum persona ita dicta, quae aliquid in se novi recipit, at in divinis nec persona producens, nec persona producta novi aliquid in se recipit, quod quidem divinae processiones eterna[e] sunt…

Instas. 1º melius est producere personam, sicut melius est producere naturam. 2º persona producens melior est, quam persona producta, nam ait Christus felicius est dare quam accipere. 3º producit est accipere autem, quod arguit indigentiam. 4º persona producta non est ens a se, quoniam est ab alio non est a se ergo…

R. ad primum nego est disparitas, si. si naturam divinam producere(n)t esset ab alia natura divina, atque ita duae essent naturae divinae, quod implicat, at non implicat esse duas personas divinas…

R. ad secundum nego paritatem, nam licet ex genere suo melius sit producere quam produci, in divinis tamen persona producens non est melior quam persona producta, quia utraque habet eandem naturam divinam, quae cum ab ipsa re[a]liter non distinguatur, efficit, ut persona producta tam sit summe perfecta, ac persona producens…

effatum Christi hunc habet sensum: beatius est magis dare quam accipere, nimirum dare ex liberalitate et accipere ex indigentia, aut cupiditate … ipse apostolus citavit laudata Christi verba, ut doceret ministros ecclesiae, non debere eos in sacro ministerio obeundo proprius comodis studere, ne fideles putent sua potius quaeri, quam se…

R. ad tertium recipere autem arguit indigentiam, si subjectum recipiens aliquando caruit re, quam recipit C. si numquam re illa caruit N. indigentia dicit carentiam, non itaque dici aliquis potest ea quam indiguisse, qui ea re nec umquam caruit, nec etiam carere potuit quod, cum filius et spiritus sanctus sint per aeternam et necessariam processionem, ut numquam caruerunt, neque etiam carere potuerunt eo, quod procedendo receperunt, sic eorum receptio nulla in ipsis arguit indigentiam…

R. ad quartum quod est ab alio tamquam subjectum naturae quam persona, non est ens a se C. quod est ab alio dumtaxat sub persona, at non etiam sub natura, non est ens a se N. in divinis sic una persona est ab alia, ut tamen sit ens a se, quia ita procesit, ut procedendo acceperit naturam improductam, idem autem appellatur ens a se, quod habet naturam improductam…

Quaeres quomodo itaque accipere oporteat divinas processiones…

R. oportet eas accipere tamquam remotas ab omnibus imperfectionibus creatarum processionum…

Hinc 1º nullam arguunt mutationem sive in principio producente, sive in termino producto, nullam important prioritatem temporis aut dependentiam personae productae a producente…

Hinc 2º necessariae sunt, quia personas procedentes Deum faciunt, fieri autem nequit, ut aliquis sit Deus contingenter. aeternae sunt, quia quidquid in Deo necessarium est, absque dubio ipsi etiam coevum est. substantiales sunt quia non potest admitti in Deo accidentale aliquid…

Obj. II. specialis adversus thesim. minus bene explicamus id quo processionum divinarum natura posita est…

R. nego. sit itaque ad meliorem assertionis expositionem dicimus. 1º in Deo est intellectus, est et voluntas. 2º his duabus facultatibus alia duae annexae sunt, videlicet facultas dicendi, quod cognoscit intellectus et facultas spirandi amorem, quem habet voluntas. 3º assignatis facultatibus sui correspondent actus, nempe intellectui, ut est facultas cognoscendi respondet cognitio, et ut est facultas dicendi dictio. sic voluntati, ut est facultas amandi respondet amor, et ut est facultas spirandi amorem, quem habet, impulsus et spiratio istius amoris. 4º intellectus, ut est facultas cognoscendi a theologis appellatur intellectus essentialis, quia sic est comunis singulis tribus personis, ut vero est facultas dicendi, appellatur intellectus notionalis, quia sic solius est patris. pariter eandem rationem voluntas ut est facultas amandi, vocatur voluntas essentialis, ut est facultas spirandi amorem, voluntas notionalis. sic de eadem intellectio, ut est precise cognitio, dicitur intellectio essentialis, ut est dictio, intellectio notionalis et volitio, ut est precise amor, dicitur volitio essentialis, et ut est spiratio amoris, volitio notionalis…

quibus ita expositis facile est sensum assertionis nostrae assequi: dicimus nempe: actio, quae producitur

filius, ē intellectio, q tamq ita in Pre n̄ ē cognitio tantum, sed in dictio ejus, qod Pr cognoscit. et actio, qa producitur Sptūs Stus ā Pre et filio amor mutuus, qtamq ille n̄ ē dilectio duntaxat, sed in spiratio hujus dilectionis...

Nota qod in data explicatione ferme semper loquuti aliqui Scotistæ solent, retinendo intellectum, et voluntate et nōlu tamq duas facultates distinctas, atq ita de cæteris, hoc tamdo magoris claritatis causa sic facimus, n̄ qod existimamus in Pre v.g. facultatem dicendi aē potentiam a facultate cognoscendi realiter ex natura rei distinctam, ac proinde actum cognoscendi et actum dicendi eadem distinctione ab invicem sejungi, ut vult Scotus; tantum enim censemus ita respicienda tamq diversa opposita simpliciter....

Quæres quid verum sit in processionibus divinis produci ipsa et comunicari natura?

R. 1º producitur ipsa, quia deus Pr dicendo producit aliquid terminum sua dictionis, qui tamq ē ipsa verbum, ita Pr et filius spirando amorem, quo se amant mutuo, producunt aliqud terminum ipsius spirationis, qui tamq ē ipsa spiritus Sti. 2º comunicatur natura, quia cum nihil possit in Deo advenire tamq ac, ejus essē, ut ea quæ in deo producuntur in maneantur, producuntur in identitate naturae...

Quæstio. II.

Cur sint duæ in Deo processiones nec plures nec pauciores.

Ad positam quæstionem n̄ ex revelatione modo sed ex ratione in sapientia respondent aliqui sic: duas sunt præcise in Deo processiones, nec plures nec pauciores, quia totidem sunt præcise in natura generis intelligentis facultates operandi ad intra, intellectus nimirum et voluntas, puto, minus recte recurri ad hoc argumentum...

Assertio.

Duas præcise in Deo processiones admittimus, quia præcise totidem aē ex revelatione discimus...

I satisfacit data responsio quia in rebus, quæ captum superant, et quae ex sola revelatione habemus, quale ē dogma divinarum processionum, quæ potest assignari melior ratio admittendi tale dogma, quam authoritas Dei revelantis? II. sola data responsio præsenti controversiæ satisfacit, et quia in rebus, quæ captum superant quidquid possis respondere aliter, quam sic: ita deus revelavit? et quia, si quæ alia datur responsio, illa non satisfacit, ut patebit solutione objectionum...

Solvuntur objectiones

Obj. I. pro minuendo numero divinarum processionum: quod infinitudine, unica ē in processionibus divinis ē infinitas quæ ē unica...

R. quod infinitudine unica ē in cognitione, in quo ē infinita C. unica simpliciter N. infinitudo in aliquo genere n̄ impedit certe infinitudinem in alio genere, sit infinita bonitas n̄ ē obstaculo ne in detur infinita sapientia, quo nec processio infinita in genere intellectionis, ex qua procedit filius, obstaculo ē, ut ne insuper detur processio infinita in genere dilectionis, ex qua procedat spiritus Stus...

Inst. I. per unam processionem deus totum se comunicat quantum potest comunicare, quo repugnat secunda processio, quia prima exhaurit virtutem Dei...

R. n. a. ē enim perfecta sit natura diva comunicabilis duplici modo, via intellectionis, et via amoris, quocum per unam processionem deus non potest se comunicare, nisi uno ex his duobus modis, ex consequenti per unam processionem non totum se comunicat, quantum potest...

Inst. 2. saltem per unam processionem comunicatur tota natura diva, quo inutilis ē secunda processio...

R. n. C. et quia, licet per unam processionem comunicetur tota natura diva, n̄ comunicatur tamen eo omni modo

quae conveniebant modo dicto ad ea quia, quod per secundam processionem non conciceret alia nova, produceret tamen alia persona.

Inst. 2. non sunt saltem plures processiones passivae quam activae, sed unica est solum processio activa...

Prob. actus intelligendi quo Pater producit Filium non distinguitur ab actu volendi, quo asserimus produci Spiritum Sanctum, ergo unica est sola processio activa...

R. actus intelligendi, quo producitur Filius non distinguitur realiter ab actu volendi, quo producitur Spiritus Sanctus c. non distinguitur virtualiter n. fateor, duas processiones activas, actum intelligendi, quo generatur Verbum, et actum volendi, quo producitur Spiritus Sanctus non esse duas entitates realiter distinctas, sed unam eandemque entitatem reipsa simplicem, et aequivalenter dumtaxat, seu ut aiunt, virtualiter multiplicem, attamen sufficit ipsa virtualis distinctio, ut obversa actu intelligendi procedens et Spiritus Sanctus ex actu volendi procedens sese mutuo realiter distinguantur. 1º quia sic docet fides 2º quia non suadet nulla ratio, sed certe sufficit virtualis distinctio inter misericordiam Dei et ipsius justitiam, ut actus misericordiae ab actibus justitiae ex toto distincti sint et diversi...

Obj. II pro augendo numero divinarum processionum. Filius et Spiritus Sanctus non minus intelligunt quam Pater, quare actio intelligendi non minus debet in ipsis esse productiva alicujus filii, ac in Patre. Ipse argumentum fieri potest de actu volendi relate ad Spiritum Sanctum...

R. n. c. disparitas est, quod actio intelligendi in Filio et Spiritu Sancto sit mera cognitio, unde in ipsis est infoecunda, in Patre autem sit mera dictio, atque hinc est foecunda. Cujus quidem disparitatis ratio prima et proxima atque cui potissimum inhaerere oportet est authoritas divina, quae nos docet duas tantum in Deo processiones et tres personas. Secunda ratio est, quod processio verbi utpote infinita exhauriat totam foecunditatem intelligentiae divinae, nam effectus infinitus adaequate correspondet potentiae infinitae, ac proinde illam exhaurit, unde ipsa est, in Filio et Spiritu Sancto intellectio non exhausta igitur in foecunda, ac proinde mera cognitio, et non dictio, quemadmodum in Patre...

Inquires. divini intellectus foecunditas est perfectio simpliciter simplex, quod tamen Patri soli quam Filio quam Spiritui propria...

R. n. a. cum ex sola revelatione habeamus intellectum divinum foecundum esse, eadem autem revelatio doceat non solum non nisi in Patre foecundum esse, tenendum est ipsa foecunditas sit perfectio tantum modo simplex, ut l. ante dixi, non autem simpliciter simplex...

Quod si tamen hanc foecunditatem spectes in actu primo, ut aiunt, seu etiam ipsa vis producendi potest ea perfectio simpliciter simplex appellari, quia sic Filius respectu est ipsamet vis intelligendi, quam Filius et Spiritus Sanctus cum Patre communem habent, ita ut non ex defectu potentiae fiat quod intelligendo aliud verbum non producat, sed quia tota intelligendi foecunditas unius verbi productione exhausta est. Unde Augustinus l. 2. contra Maximinum c. 12. filium genuit, neque enim non potuit, sed non oportuit...

Inst. 1. quidni memoria, potentia, bonitas, nec non caetera ejusmodi perfectiones sunt in Deo foecundae ac intellectus et voluntas...

R. negaris, ita objiciens. 1º quia in Deo non est memoria, utpote quae in recordando cogitationum successionem arguit. 2º potentia est virtus, ad intra operans, sed ad extra, et cujus terminus est creatura. 3º bonitas et caetera ejusmodi perfectiones sunt causae efficientes, sed moventes dumtaxat...

Inst. 2. Deo dici nisi non ratio duae sint in Deo potentiae ad intra operantes, quia praecise totum sunt in mente humana, intellectus nempe et voluntas, ac a creaturis ad Deum non valet consequentia, tamen videntur non in creaturis repugnare aliae potentiae ad intra operantes...

R. n. maj. sed ratio, in Deo admittendi duas tantum potentias ad intra operantes est revelatio divina, quae semel posita equidem theologi possunt Thomae congruentiam quandam afferunt petitam ex duplici potentia ad intra operante mentis humanae, cum congruentia haec est non argumentum cui valde intendendum, sive in creaturis possibiles sint aliae adhuc potentiae ad intra operantes sive non, Deo tamen repugnant illa quia aliquin deberent esse in Deo, cum necessario sit actu in Deo omnis perfectio, quae non est...

Inst. 3. ut non in Deo duae sint tantum potentiae ad intra operantes, attamen non possunt plures esse processiones quam duae.

Prob. juxta nos sufficit distinctio virtualis inter intellectum et voluntatem Dei, ut non repugnent duae earum processiones, una ab intellectu, altera a voluntate, quod non sufficit ad distinctio inter varias cognitiones intellectus, et inter varios amores voluntatis, ut tot sint processiones ab intellectu quot sunt cognitiones virtualiter distinctae, et ut tot sint processiones a voluntate quot sunt amores virtualiter distincti, verbi gratia, ut sit una processio per intellectionem, qua est cognitio Dei, et altera per eandem intellectionem quatenus ...

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

cognitio creaturarum, atque ita de caeteris..

R. ad argumentum nego ordinem revelationis et authoritatis divinae, duabus illis processionibus, quas admittimus in Deo, totam, ipsius admirabilem foecunditatem exhauriri, se processione filii exhauriri totam foecunditatem intellectus divini, quia Deus Pater verbo unico suo verbo omnia dicit quae dicere potest, de processione Spiritus Sancti exhauriri totam foecunditatem voluntatis divinae, quia Pater et Filius unica illa spiratione spirant totum amorem, quem spirare possunt.....

Ad probationem respondeo nego antecedens; ipsi spiratio male quaestus est, a male subtili cerebro excogitata; neque enim distinctio virtualis, quae est inter intellectum et voluntatem Dei assignamus ratio quod eadem, cur absolute et simpliciter non repugnet, esse duas in Deo processiones, sed tantum, cur non repugnet duas esse ex hoc capite, quod intellectus et voluntas Dei sint duae potentiae realiter identificatae, unde id unum sequitur, quod eadem distinctio inter varias Dei cognitiones, et varios amores non satis futura esset, ut non repugnaret plures esse in Deo processiones ab intellectu et plures a voluntate ex hoc capite, quia inter varias Dei cognitiones, uti inter varios Dei amores est identitas: at non sequitur inde, quod sufficiat ita distinctio, ut simpliciter et absolute non repugnet, esse plures in Deo processiones ab intellectu, et plures a voluntate...

Quaestio III.

Quodnam sit principium divinarum processionum.

Jam alibi diximus, a theologis duplex distingui principium in agente, alterum principium quod, et est ipsum suppositum agens, alterum principium quo, et est ea virtus, qua agit...

Quod praesentem controversiam spectat, manifestum est, divinarum processionum principium quod esse personas producentes, de uno itaque principio quo lis instituitur, et quidem non sine controversia, quae quoniam prima hujus disputationis quaestione discussa est, illa, quae ad dogma pertinent, evolvimus, hic variorum opiniones expendemus

Assertio.

Principium quo processionis Filii est intellectus, ut foecundus, et principium quo processionis Spiritus Sancti est voluntas, ut foecunda.

Prob. I. Principium quo processionis Filii est intellectus, et principium quo processionis Spiritus Sancti est voluntas, passim namque in Scriptura Filius dicitur verbum, et Spiritus Sanctus appellatur charitas, amor, donum: atqui verbum tantum intellectioni, et charitas, amor, donum ad voluntatem pertinent, ergo processio Filii est per intellectum, et processio Spiritus Sancti per voluntatem...

II. principium quo processionis Filii est intellectus ut foecundus, et principium quo processionis Spiritus Sancti est voluntas ut foecunda, neque enim divinus intellectus producit aliquid praecise ut est intellectus, seu vis cognoscendi, sed ut est mens dicens ea, quae cognoscit, nec divina voluntas operatur immanenter praecise ut est voluntas, seu vis amandi, sed ut est mens spirans amorem quem libet...

Solvuntur objectiones

Obj. I. cum Durando: principium quo divinarum processionum est ipsamet natura seu essentia divina..

R. natura divina, et quidem principium quo remotum divinarum processionum, quia ipsa est, ex qua fluunt intellectus et voluntas, at male a Durando statuitur illarum principium quo proximum et immediatum de quo praesens controversia est: ista enim opinio primo contradicit Scripturae, ut ex thesi probatione patet. secundo contradicit conciliis, certe in Lateranensi 4. sic est definitum: una quaedam summa res a

qo proxime ē Pr et Filius et Sptus S. A illa res ñ ē generans. tertio etradicit pariter Patribus. D. Basilius Luc. 6. in illud in principio erat verbum inquit cur verbu ut per sui cund sit processit ex mente. eod modo loquntur de alii Pres. adde, in hac durandi opinione ñ modo nulla reddi pot raō, sed ne convenientia quidalqa cur duae sint, et duae tti indiv processiones: cur Sptus Stus sit ñ a Filio atq ita de caeteris...

Insti. Filius et Sptus S. ñ hent intellectu, et ñ ex tu procedunt intelligendo, id puta de voluntate relate ad Sptum S. qo intellectus ñ ē principium qo processionis Filii, nec voluntas principium qo processionis Sptus Sti, sed naa...

R. n. c. ex antecedente solu sequitr, quod intellectus ñ sit principium qo processionis Filii praecise ut ē intellectus, sed ut ē in Pre foecundus. id dico de voluntate relate ad Sptum Stum...

Inst. 2. Pres passim dicunt Filium ēē ab aeterno Pris, qui existimarunt principium qo processionis Filii ēē substantivam aeentiam..

R. n. c. Pres enim qui sic locuti st, cum Arianis disputabant atq ut alibi jam diximus ista sua locutione revincebant, verbum ē Filium naturale, ñ adoptivum et p libera Pris voluntate ut sumus nos homines.

Inst. 3. eod modo foecunditas Deo convenit, qo rebus creatis, ai rebus creatis convenit raōe naae, sic hoc ñ generat p intellectione et volitione...

R. n. maj. tu affers generationem creatam qo ñ pt fieri aliter qa p portionem substantiae ejus qi generat et generatio activa substantiae, in ente aute spirituali tu ducente raōe qa revelatione nullas alias cognoscimus potentias ad intra operantes qa intellectum et voluntatem...

Objiti. cum aliis ñ nullis citatur S. Bonaventura anumerari solet. principium qo divinarum processionum ē relationes divinae, sic principium qo processionis Filii ē Paternitas...

R. n. aqū relationes tiva conferunt ad processiones, sed sine illis intellectio et volitio ñ operantur, nec enim intellectio ē foecunda nisi ut affecta paternitate, neque volitio ē foecunda nisi ut affecta paternitate et filiatione. attamen relationes ipsae ñ st ratio formalis v.g. tu ñ intelligis aut Pris p hanc ipsam sed intelligis p intellectum, et vis p voluntatem. Adhaec si principium qo divinarum processionum st relationes, qo Pr et Filius ñ st unum idq principium Sptus Sti; nam absqdubio Paternitas et Filiatio ñ st quid unum idemq...

Inst. 1. dicit S. Athanasius: Pr generat hypostasi qo constituerit ipsa paternitate ēē principium qo processionis Filii...

R. c. Sanctus doctor ita loquens certe ñ cogitavit de quaestione scholastica qa hic tractamus, verisimilius ē, qod generare sit notionale solius Pris proprium, unde aē ipsius dictum dicunt sufficiente qod relatio paternitatis sit necessaria ad generationem Filii saltem ut conditio, et ñ in qod sit ipsa virtus, qa generat Pr...

Inst. 2. ñ intelligitur quomodo hypostasis Pris necessaria sit ad processionem Filii, si ñ ē hujus processionis principium qo...

R. nē adeo difficile illud intelligere, qi enim hoc ñ capit, nescit intelligendi, qa dicimus ēē principium qo processionis Filii, supponere debeat aliqd cui naturam ii sit, psna Pris nempe, ut in actu exeat, atq ita hypostasis Pris necessaria ē ad processionem Filii saltem uti conditio.

Inst. 3. illud ē principium qo generationis Filii p qod Pr constituitur Pr, ē constituitur Pr p paternitatem

R. n. maj. sed illud ē principium qo generationis Filii p qod Pr constituitur generans, ai constituitur generans p intellectionem, ñ aute p paternitatem.

Inst. 4. nomen Pris et nomen generantis ñ significant, qo si p paternitatem pater constituitur Pr, p paternitatem constituitur ñ generans....

R. n. a. nam licet hoc duo vocabula sibi aliquid se includant, ñ st synonima tn. Deo ñ st synonima ubi praedicantur de ente creato sed hoc, cum enim raō Pris hoc sit adventitia, ac proinde ñ constituat sed jam supponat substantiam tota fundatur in actu generandi unde in ente creato prius ē aliquid ac generantem, qa ēē Prem secundo ñ st in synonimia ubi de Deo praedicantur, cum enim paternitas in Deo sit prietas constituens ipsum Prem, prius aute sit ipsius in qd saltem raōe aliqd ēē ipsum qa agere, paternitas in Deo ē prior ipsa generatione....

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Si quaeras quid paternitas, quatenus est formaliter hypostatica Patris personalitas constituens, respondeo aliud jam diximus quod sit foecunditas intellectus divini, id est vis producendi aliam personam via intellectionis...

Si iterum quaeras, unde ista vis producendi sit in Deo, et quare personalitatem constituat, respondeo ad primum est in Deo, quia sic docet fides, hoc habet natura divina, ut sit communicabilis; respondeo ad secundum constituit personam, quia producere est agere, quod personam supponit, nam ut aiunt, actiones sunt suppositorum. Est autem paternitas prima personalitas, quia in natura intellectuali intelligere est primum agere...

Inst. 5. Quodlibet principium processionis debet a procedente distingui; at nec intellectus est in Patre principium, nec intellectus non distinguitur a Filio, nec voluntas a Spiritu S.; quod principium quod divinarum processionum non sit intellectus et voluntas, sed relatio originis...

R. Debet a procedente distingui saltem aliquomodo C. omnimoda distinctione N. ut intellectus et voluntas sint principium quo divinarum processionum satis est, ut a personis procedentibus distinguantur aliquomodo, distinguuntur autem sic, quatenus nec intellectus est principium quo processionis Filii, nisi prout est affectus paternitate, seu intellectus Patris, qui debet a Filio realiter distingui, nec voluntas est principium quo processionis Spiritus Sti, nisi prout est affecta paternitate et filiatione, seu voluntas Patris et Filii, quia a Spiritu S. realiter distinguitur...

Obj. III. Ex Scoto uterque sit intellectus est principium quo Filii, et voluntate principium quo Spiritus Sti, quia tum Filius et Spiritus S. intelligendo alium Filium generarent, et Spiritus Sanctus volendo alium Spiritum S. produceat, statuendum est, ab utraque hac facultate duos esse actus formaliter ex natura rei ab invicem distinctos, scilicet ab intellectu esse intellectionem et dictionem, item a voluntate esse amorem et spirationem; dictionem autem, quae generat verbum, esse in solo Patre, et spirationem, quae producit Spiritum Sanctum, esse in Patre et Filio...

R. Distinctio ista Scoti distinctio nobis est divinae simplicitati, anno praeterlapso probavimus in tractatu de Deo, et hic ut probatum supponimus...

Et sane intellectio et dictio quod idem puta de volitione et spiratione, neque virtualiter ab invicem distinguuntur tanquam actus et actus, sed tantum ut continens et contentum, quomodo v. g. idea omnis continetur in idea hominis, et idea hominis est continens ideam omnis. Nec productio verbi, seu dictio includit intellectionem, quia sine intellectione non sit concipi verbum, sed praeter intellectionem adhuc infert relationem originis, seu paternitatem...

Quibus autem haec ita sint, optime tunc concipitur, quod Filius et Spiritus S. non debeant intelligendo producere nec Spiritus S. volendo, ut idem jam alibi explicuimus, cum enim Filius et Spiritus S. ipsi eandem recipiant intellectionem verbi productione jam exhaustam, clarum est quod intellectio in ipsis debeat esse sterilis, ut ipsa spiratione volitio in Spiritu S. est sterilis.

Quaestio IV.

Cur verbi processio sit generatio, non autem illa Spiritus Sancti.

Quaestioni isti jam apud antiquos ansam praebuerunt Macedoniani contra Spiritus Sti divinitatem argumentantes: si non est Spiritus S. creatura Filii sed a Patre procedit, ergo ipse et verbum sunt duo fratres. Ut autem recte intelligatur quaestio, generationis definitio afferenda est, sic itaque definitur illa: origo viventis a vivente, per principium conjunctum in similitudinem naturae. Dicitur 1º origo viventis a vivente, non oportet utrumque vivere, et quodcunque gignitur, aut non est generatio, nisi lata significatione, quomodo ramus ex arbore nasci dicitur. Dicitur 2º. per principium conjunctum, quia necesse est substantia generantis saltem aliqua sui parte in eum derivari, qui generatur, quod fit duobus modis, 1º ut in ordine generatio, per semen a generantis substantia decisum. 2º ut in divina generatione per totius naturae communicationem. Dicitur 3º secundum similitudinem naturae, quod quidem maxime est de essentia generationis, ut nempe genitus sit naturae similis generanti...

Et quidem satis intelligitur, quod ista generationis idea in verbi processione concurrat; nam 1º ea processio est origo viventis verbi a vivente Patre. 2º est per principium conjunctum, conjungit namque Pater verbo per totius naturae communicationem. 3º est secundum similitudinem naturae, siquidem verbum procedendo eandem Patris recipit naturam, quam ipsemet habet.

Est itaque gravis est controversia, cur processio Spiritus Sti non sit generatio, videntur enim proinde ibi convenire omnes generationis characteres modo assignati; et quidem de duobus primis res certa est, nec apparet, cur tertius non conveniat, cum Spiritus Sanctus procedendo naturam Patris recipit.

Assertio.

Cur Filius verbi processio sit generaõ reddi evidens raõ non potest...

Prob. 1. ex scriptura in qua Isaiæ c. 53. sic de vbo legitr: generaõem ejus quis enarrabit? non est quo diva generaõis naã sic nobis perspecta, ut possimus inter vbi generaõem et Sptus Sti processionem certum discrimen assignare...

Prob. 2. e Patribus, qui magno consensu proposita questionem inexplicabilem vocant. unum Augustinum hic laudare sufficiat, qui l. 3. cta Maximinum c. 14. sic ait.. sive capias sive non capias de Patre est Filius, de Pre est Sptus Stus, sed ille genitus est, iste procedens; quid autem inter nasci et procedere intersit, de illa excellentissima naã loquens explicare quis potest? non omne quod procedit nascitur, quamvis omne procedat, quod nascitur; hoc scio; distinguere autem inter illam generaõem et hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio...

Solvuntur Obj.

Obj. I. Culpamus igr scholæ thlogos qui cum divis Thoma et Bonaventura istud discrimen investigant..

R. minime. aliud enim est propositum dogma pro viribus conjecturis illustrare, quod laudabiliter faciunt thlgi; atque ibi ipsi non Pres fecerent, qui a tractanda ista controversia maxime deterrent; et aliud est, sed dogma ad ejusmodi infirmas et hujus conjecturas exigere, atque quodammodo hunc in dtrahere, quod merito vetant Pres...

Instabis quærens, quot sint diversæ de præsenti controversia opiniones, et qua præstet cæteris?...

R. Petavius l. 7. de Trie c. 13. novem recensuit ejusmodi opiniones quas hic enumerare tam longum, quam inutile. cæteris autem videtr præstare illa divi Thomæ S. Patrum Athanasii, Basilii, Gregorii naz., Chrisostomi, Ambrosii et Augustini authoritate firmata, ut apud Petavium c. 14 legere est...

Sic autem habet ista opinio: processio vbi est generaõ, quia fit per intellectum, et illa Sptus Sti non generaõ, quia fit per voluntatem. sc. generaõ est origo secundum similitudinem naã non isto tantum sensu quod res genita debeat procedere cum similitudine naã, sed quia debet procedere in simile naã, vi naã; generari non est praecise ad aliquam procedere naã sibi; alioqui Eva ex costa Adæ producta ab eo genita fuisset, sed est ad illa procedere naã sibi vi sua processionis, quod tunc contingit, quando fit processio per aliquid ex se tendens ad illam naã similitudinem exprimendam sui. in generaõe. v.g. semen est pars substantiæ gignentis, cui vis producendi naã sibi naãliter est insita. jam autem proprium est intellectui, exformare imaginem sibi rei, quam intellectus percipit, quo processio vbi quæ est per intellectum est in simile naã, ac proinde generaõ est. e contra non est proprium voluntati, exformare imaginem sibi rei, quam amat; eadem amore ferimur in rem aliquam, non hoc habet naã sua iste amor, ut sit imago rei amatæ, sed tantum, ut sit inclinaõ voluntatis in rem illam; quo processio Sptus Sti, quæ est per volitionem, non est in similitudinem naã; atque ita non est generaõ, est tamen processio Sptus Sti cum similitudine naã, quia omnis processio immanens in Deo est necessario substantialis, seu eadem substantia, cum nihil sit possit in Deo, quod non sit Deus...

Obj. II. Multa proponi possunt contra d. Thomæ sententiam, quæ nec illa satisfacit, sicut juxta nos cæteræ opiniones non satisfaciunt...

R. id est contra nos, qui non immerito profitemur non posse illius discriminis, quod est inter generaõem vbi et processionem Sptus Sti evidentem raõem proferri...

Quæstio V.

Ex quarum rerum cognitione procedat verbum, et ex quarum rerum amore procedat spiritus sanctus...

Status controversiæ est de verbo quidem, an procedat ex sola cognitione essentiæ divinæ, et attributorum absolutorum, ut volunt scotistæ. an vero ex cognitione attributorum relativorum et rerum possibilium ut asserunt Thomistæ, imo etiam ex ipsa cognitione rerum libere futurarum ut alii contendunt...
De spiritu sancto quoque est disputatio, an procedat ex solo amore essentiæ divinæ, nec non Patris et Filii, an vero ex amore illo, quo ipse met amatur, et amantur creaturæ tum possibiles, tum pro aliquo tempore existentes...

Assertio.

Verbum procedit ex cognitione rerum omnium cognoscibilium..

Prob. Verbum est perfectissima Patris imago, cum aliòquin posset concipi verbum perfectius, quod omnia representat quæcunque Patris cognitione attinentur, ac proinde etiam omnes cognoscibiles. atenim tantum res eas representat, quarum ex rerum omnium cognitione procedit, nec enim alia de causa illas representat. ita ferme Augustinus l. 15. de Trinitate c. 14. sic ratiocinans... seipsum dicens Pater genuit verbum sibi per omnia æquale, non enim seipsum perfecte diceret, si aliquid minus aut amplius esset in ejus verbo, quam in ipso...

Solvuntur objectiones.

Obj. I. Pater prius cognoscit suam essentiam, quam res cæteras, in illo autem priori intelligitur ipsius jam esse fecundus, ergo verbum procedit ex sola cognitione divinæ essentiæ...
R. n. a. quamvis ita vis Pater principalius cognoscit suam essentiam, quam res cæteras, sed non prius, et sane tam in Deo sunt cognitiones successivæ? an non unica et simplicissima in Deo est cognitio, qua ab æterno novit omnia?..
Inst. 1. in illo priori in quo Filius a Patre generatur, ipse nondum est, nec spiritus sanctus, ergo non potest ex sui et spiritus sancti cognitione procedere...
R. n. a. et consequentia. 1o antecedens. illud enim instans non est reale, et in quo Pater sit nondum existentibus Filio et spiritu sancto. sed est tantum instans originis, quatenus Filius et spiritus sanctus ita coæterni sunt Patri, ut tamen ab ipso procedant, instans rationis, quod nos nobis fingimus propter modum imperfectum, quo res divinas concipimus.
2o nego consequentiam quia ut in illo signo priori non Filius et spiritus sanctus videantur existentes pro illo signo, videntur tamen existentes pro signo posteriori, quod sufficit, nec enim est de ratione cognitionis intuitivæ ut supponat existentiam objecti, alioquin Deus non ab æterno cognovisset intuitive res creatas...
Inst. 2. verbum est Filius Patris, quia procedit ex cognitione Patris, ergo si pariter procedat ex cognitione sui ipsius, spiritus sancti et creaturarum in erit pariter Filius sui ipsius, spiritus sancti et creaturarum...
R. D. a. quia procedit ex cognitione Patris cognoscentis C. ex cognitione Patris cogniti n. a. et C. negativam est hæc objectio, verbum dicimus filium Patris, non quia procedit ex cognitione, quæ pro objecto Patrem habet, sed quia procedit ex cognitione, quæ est actus Patris, generatio enim est actus generantis...
Inst. 3. in nostra hypothesi verbum erit imago non solius Patris, sed etiam spiritus sancti et rerum omnium...
R. n. quia ad rationem imaginis non sufficit representatio sed etiam in rebus creatis tantum Pater representat non autem Filium, quia filius non est Patris, nec tamen Pater est imago filii sui, non quia definitur imago procedens ab exemplari expressa, et si aliquando de imagine reali, requiritur insuper, ut procedat ab exemplari, jam autem verbum est a solo Patre tanquam exemplari, et ab ipso solo procedit...
Inst. 4. ad productionem verbi non opus est intelligi spiritum sanctum et res creatas, nam hoc ipso quod Pater seipsum intelligit et verbum, potest producere verbum ergo &c...

Ad n. a. nego de falso supposito. nec enim sit P. posse perfecte intelligere, qui se intelligat sicut ipse se, etiam possumus, quia comprehendendo seipsum comprehendit etiam vim spirandi, unde est status s. etiam sua omnipotentia per rationes creatas virtualiter continet...

Obj. II. Scientia verbi non procedit ex cognitione rerum contingentium...

R. n. a. quia verbum non procedit eo modo ex cognitione rerum contingentium, ac ex cognitione caeterorum cognoscibilium, nam ex aliorum cognoscibilium cognitione procedit formaliter et necessario, ex contingentium vero cognitione procedit tantum concomitanter quatenus nimirum sequitur scientia diva ex hypothesi quod eorum existentia a Deo decreta sit...

Inst. 1. in ista sententia verbum aliquo modo procedit libere et contingenter, falsum consequens ergo...

R. procedit libere et contingenter quoad aliquam repraesentationem, quoad entitatem non. entitas seu scientia verbi ut repraesentet quaecumque Patris cognitione continentur, quoque verbi scientia est prorsus necessaria, sed quia Deo liberum est, plures vel pauciores creaturas producere, ita ut per accidens Patris cognitione plures in aliqua hypothesi, pauciores in alia creaturas existentes contineantur, ita neque per accidens plures nunc vel pauciores a verbo repraesentantur...

Inst. 2. juxta responsionem verbum in mundi systemate praesenti aliud esset, ac foret in alio systemate, ergo mutabile est...

R. ut modo aliud est quoad accidentalem quandam repraesentationem, seu quoad extrinseca C. aliud est quoad entitatem seu intrinseca N. quia dicitur aliquod speculum v. g. in se et quoad entitatem ideo aliud esse, quia mutatis circumstantiis alia repraesentat, quare verbum in se et quoad entitatem idcirco aliud est, quia nunc quaedam alia repraesentat ut existentia, ac in alio mundi systemate...

Inst. 3. Decreta diva de rebus contingentibus sunt posteriora verbo, quod non potest ab ex notitia rerum contingentium procedere. patet antecedens nam solus P. sed hi simul sunt decreverunt creaturas producere...

R. in. C. N. a. ex antecedente sequitur tantum quod verbum non procedat ex notitia contingentium ut sunt decretorum, at non, quod non procedat ex notitia eorum ut in signo scienti decernendorum...

Ad 2. n. a. et primo quidem cum decreta diva sint aeterna, manifestum est quod non sint verbo posteriora tempore. secundo neque quidem ratione videntur posteriora esse, ut nempe Dei Patris communicatio ad filium spiritum explicant, quemadmodum alibi vidimus. hoc tamen decreta divina per Patrem communicata quae sunt filii ac spiritus sancti quod Patris, nam ex sua origine sunt a Patre sunt tamen a voluntate communi, nec sunt prius nata in Patre quam in filio ac spiritu sancto.

Disputatio II.

De Divinis Relationibus.

Relatio est ordo seu respectus unius ad alterum, et universe duplex distinguitur realis, quae a parte rei, et mentalis, quae fingitur per mentem...

Divae relationes sunt vel communes singulis tribus personis, ut v. g. relatio creatoris, vel sunt propriae et personales et relationes originis appellantur, quia fundantur in origine unius personae ab alia, de quibus quidem solis hic quaestio est. et quidem fide constat 1º. esse in Deo relationes originis, scilicet paternitas, filiatio et spiratio, quo quisque intelligit esse relativa nomina, et personae unius ab alio originem spirare.

Fide constat 2º. has relationes esse reales sunt neque realiter in Deo paternitas filiatio et spiratio, quia realiter sunt P. filius et spiritus sanctus...

De constat 3º. quatuor esse in Deo ejusmodi reales relationes originis, scilicet paternitatem, filiationem, spirationem activam et spirationem passivam, cum non ponentaliqui esse P. filius et spiritus sanctus...

Quaeritur nunc de ipsis relationibus 1º. quomodo distinguantur tum a se invicem tum a natura diva 2º. an divinas personas constituant. 3º. an praeter ipsas detur adhuc absoluta quaedam in Deo subsistentia...

Quaestio I.

Quomodo in Deo relationes originis distinguantur tum a se invicem tum a natura diva.

De fide est 1º. paternitatem filiationem et spirationem passivam a se invicem distingui realiter, ipsas

dist[in]ctas p[er]s[on]as c[on]stituunt, distinguuntur ante a spiratione passiva paternitas et filiatio mediante spiratione activa, cum identificatur, nec enim cum illa oppositionem habent..

Eadem fide constat 2°. relationes originis ab natura non distingui realiter, distinctione nimirum reali p[ro]prie dicta, ita nempe definitum est contra Abbatem Joachimum in Lateranensi quarto, et in Synodo Rhemensi contra Gilbertum Porretanum. Et sane Deus alioquin esset compositus ex Divinitate [et] Relationibus.. Tota itaque inter theologos controversia est, an inter naturam divinam et relationes, nec non paternitatem atque filiationem inter et spirationem activam admittenda sit distinctio formalis Scoti, aut potius virtualis intrinseca Thomistarum, vel virtualis extrinseca Nominalium, a qua quidem quaestione, quia jam illam tractavimus in tractatu de Deo uno, hic supersedemus..

Quaestio II.

An relationes originis sint formae hypostaticae quibus personae constituuntur..

Formae hypostaticae nomine intelligitur perfectio quae personam constituit. disputatur itaque an paternitas, filiatio et spiratio passiva sint illae perfectiones, quibus tres divinae personae constituuntur, visi sunt olim id negare aliqui, sed revera de voce est disputatio.

Assertio..

Paternitas, filiatio et spiratio passiva sunt tres formae hypostaticae trium personarum constitutivae..

Probatur: per illud tres divinae personae constituuntur, per quod primario distinguuntur a se invicem, atqui per paternitatem, filiationem et spirationem passivam tres divinae personae primario distinguuntur, ergo et per illas constituuntur. patet major, nam est certum axioma: idem est principium distinctivum et constitutivum, sicut v.g. ens spirituale constituitur per intelligendi, quia per [illegible] realiter a caeteris rebus distinguitur. patet minor: per illud enim tres divinae personae a se invicem distinguuntur, in quo opponuntur sibi; nam juxta effatum D. Anselmi [illegible] receptum: in divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio, atqui tres divinae personae non opponuntur sibi nisi in paternitate, filiatione, et spiratione passiva...

Solvuntur objectiones...

Obj. I. generatim adversus divinas relationes quidquid de aliquo praedicatur realiter, vel praedicatur sub modo substantiae, vel sub modo accidens, atqui neutro modo relationes originis de Deo praedicari possunt. 1° non sub modo substantiae, eo quod relationes originis in Deo efficerent trinitatem, efficerent, ut substantia divina non esset eadem in singulis personis 2°. non in sub modo accidens, quia accidentia non habent locum in Deo. ita olim Ariani, ut Trinitatem everterent...

R. n. maj. Datur enim medium, maxime ubi de Deo est quaestio, inter praedicari sub modo substantiae, aut praedicari sub modo accidens, scilicet praedicari sub modo substantiae, talis modi sunt relationes paternitatis, filiationis et spirationis passivae...

Inst. 1. si dantur in Deo plures reales relationes originis, dantur ergo in Deo plures res...

D. plures res relativae C. plures res absolutae N. noli cavillari in vocibus, si rei nomine intelligas nisi substantia non sunt plures res in Deo, si eo verbo intelligas modum substantiae et relationem, absque dubio sunt in Deo plures res...

Inst. 2. sicut in Deo 4. relationes reales, ita et in eo non tres, sed quatuor personae...

R. nego. quia spiratio activa non distinguitur realiter a paternitate et filiatione, utpote cum quibus non habet oppositionem, ac proinde personam tertiam in Deo non constituit...

Obj. II. directe adversus thesim. ut D. Augustinus illud observat, persona dicitur ad se, non ad aliud, seu nomen personae est aliquid absolutum, non relativum, ergo divinae personae non constituuntur per relationes...

R. est aliquid absolutum quoad genericam significationem C. si quoad specificam N. persona est natura in se subsistens, quoad genericam personae significationem nihil est quod dicit absolutum, sed non impeditur quominus illud, quod natura facit subsistere, sit relativum

aliquid, ut revera in Deo est relatio aliqua...

Inst. 1. si personae divinae constituuntur per relationes, non constringi ad se ipsam, sed contra ad alteram...

R. nego. sequelam utramque, 1° quaelibet divina persona est ad se, quia quaelibet est divina natura in se subsistens uno ex tribus modis quibus subsistere potest. 2° quaelibet divina persona est ad alteram, quia quaelibet dicit ordinem ad alias personas...

Inst. 2. nullum est munus relationis, nisi referre, quo non ponunt divinae personae per relationes constitui...

R. nullum est munus relationis formaliter sumptae nisi referre C. relationis materialiter sumptae N. relatio realis spectari potest 1° materialiter, seu secundum suam identitatem, 2° formaliter seu secundum ordinem ad aliud. si secundo modo consideretur, nihil est aliquid aliud, quam ejus officium, quod referre, si primo modo spectetur, in divinis divinam naturam subsistere facit, ac proinde personam constituit...

Inst. 3. relatio supponit personam jam constitutam, ergo non potest illam constituere. patet antecedens relatio enim supponit se, quod refert, supponit fundamentum, ex quo exsurgit...

R. ut modo. relatio formaliter spectata supponit personam jam constitutam C. relatio materialiter spectata N. addita et plurimas similes cavillationes solvendas, attende, quamlibet in Deo relationem personalem, v. g. paternitatem sub tribus respectibus considerari posse, iuxta quos secundum nostrum imperfectum concipiendi modum est ordo quidam prioritatis et posterioritatis. potest itaque paternitas considerari 1° ut est forma naturam divinam subsistere faciens. 2° ut juncta intellectui est potentia generans 3° ut est respectus seu ordo ad filium. sub primo respectu dicit habitudinem ad se, et sic constituit, atque est prior ceteris respectibus. sub secundo respectu dicit habitudinem ad aliud, quia terminatur ad filium, et est secundo loco. sub tertio respectu, sub quo formaliter relatio jam supponit generationem, est veluti aliquid inde resultans, atque est ultimo loco...

Quaestio III.

an praeter tres subsistentias relativas admitti adhuc debeat una absoluta tribus personis communis.

Thomistae non pauci placet divinam naturam ut praeintelligitur suis relationibus, subsistere subsistentia absoluta, quae possit concipi ut tribus personis communicari, sed negant communiter passim alii theologi...

Assertio.

Non debet in Deo admitti subsistentia absoluta.

Prob. quia in usu ecclesiae est, ut subsistentiae nomine intelligantur personae, ei clarum est, quod in Deo praeter tres personalitates relativas, quibus tres divinae personae constituuntur, non debeat admitti quarta aliqua et absoluta personalitas, ne alias quatuor essent in Deo personae, quod non debet esse...

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. adversarios probare, qui in Deo admittunt subsistentiam absolutam non illam personalitatem usurpant, quo tamen sensu movemus de voce...

R. N. C. quo merito culpamus, ipsos quod nomen subsistentiae alio sensu accipiant, quam quo preditum in usu ecclesiae...

Obj. II. Urrecta. subsistentia absoluta est modus existendi, qui naturae divinae convenire concipitur, eamque in ratione entis absoluti completi, qui admitti debet in Deo talis locus...

R. N. min. 1° dico ejusmodi modo altum silent et scriptura et traditio, neque certe Praesules existendi modos in Deo admiserunt, quos vocibus personae et hypostasis expresserunt, quibus vocibus semper modos relativos intellexere, hinc docuerunt, personam esse aliud communicari, quam naturam 2° talis modus in Deo prorsus inutilis est...

Inst. 1. assignatus existendi modus necessarius est, ut Deus sit unus Deus...

R. nego. ut enim Deus sit unus Deus, satis est, quod natura divina in tribus personis sit una Deus...

Inst. 2. Deus ut praeintelligitur tribus divinis personis, sed est ens in se completum, ergo ens subsistens...

R. ens in se completum in ratione naturae C. in ratione naturae subsistentis N. unde in illo sensu voce Deus significatur quod in hoc loco, quia est vox concreta, notat subsistens, seu personam, cui inest natura.

Pbtr. 3. in praecise relationibus concipimus Deum ut subsistentem, intelligentem, operantem, sic certe fideles veteres, quibus expresse Trias incognita erat, Deum concipiebant, quod non videretur praeter tres relativas subsistentias aperte absoluta...

D. n. c. ex hoc mysterii sublimitate, sed ex infirmitate mentis nostrae fit, ut sic Deum concipiamus sine tribus personis, sed nostra mentis abstractio non ponit in Deo ipso...

Pbtr. 4. absolute nam a divinis admitti aliquid, 1º. quod sit subsistens per se, seu independenter a subjecto inhaesionis. 2º. quod sit incommunicabilis supposito absoluto. 3º. quod sit in incommunicabilis supposito creato, omne est tamen subsistentia absoluta...

D. n. min. (sume nam a divina essentia quia est substantia alterius, quia alias quatuor forent in Deo personae, 3tio quia est infinita...

Pbtr. 5. Agathonis epistola, quae in concilio generali 6. lecta est, sic habet: confitemur trium subsistentiarum una subsistentia. Augustinus l. 7. de Trin. c. 4. ait omnis res ad se subsistit, quanto magis Deus...

Ad 4. una subsistentia id est una substantia nam 1º in graeco textu habetur vox usia. 2º hanc sententiam postulat Pontificis scopus, qui fuit Arianos et Sabellianos perimere...

Ad 2. Deus non est ens ad se subsistens nisi absque aliqua absoluta subsistentia, quia relationes originis, ut sunt forma hypostatica Deum faciunt ad se subsistere...

Disputatio III.

De Divinis notionibus nominibus et appropriatione...

Hoc tria conjungimus quia ut ex dicendis patebit prorsus in re connexa sunt...

Quaestio I.

an et quot sint divinae notiones.....

Notionis nomine in divinis intelligitur proprietas qua una persona ab alia dignoscitur, et tria sunt quae ad veram notionem requirunt Theologi. 1º. ut pertineat ad originem, nihil enim in divinis est alicujus personae proprium, nisi quod ad originem pertinet. 2º. ut dicat aliquid speciale, nam alias non est distincta et specialis notio. 3º. ut pertineat ad dignitatem, quia notionis nomen perfectionem sonat...

Esse in tribus divinis personis admittendas notiones, extra controversiam est, cum enim personae ab invicem sint distinctae atque diversae, habent utique proprietates, quibus a se invicem distinguuntur et differunt...

Assertio.

Quinque sunt Divinae notiones innascibilitas, Paternitas, Filiatio Spiratio activa et Spiratio passiva..

Prob. tot sunt divinae notiones, quot sunt proprietates, quae ad originem pertinent, aliquid speciale dicunt, et perfectionem sonant, atqui ejusmodi proprietates sunt quinque: innascibilitas etc... major est ipsa notionis in divinis definitio. et stat in minor et quidem quinque assignatae proprietates pertinent ad originem, quaelibet dicit aliquid speciale, quaelibet perfectionem sonat...

Nota in hac causa innascibilitas non praecise significat negationem nativitatis, sed cujuscumque originis, ~~neque de solo Patre dicitur~~ unde de solo Patre praedicatur...

Solvuntur objectiones..

Obj: I. pro minuendo numero notionum. innascibilitas mera sonat negationem, quae non est notio, quae debet perfectionem sonare, quales non est mera notio..

R. n. a. innascibilitas est, qua Pater cognoscitur esse a se tamquam prima persona, quae non a, quod sane positivum aliquid; nec refert, quod voce negativa exprimatur, sic immensitas et infinitas sunt absque dubio positivae perfectiones licet negativis vocibus expressae...

Inst. 1. notiones sunt praecise relativae, quod non significatur quatuor sint notiones, ut quatuor relationes...

R. n. a. relationes sunt quae invicem opponuntur, at notio est quaecunque specialis perfectio et ad originem spectans, sive oppositionem faciat, ut paternitas, sive non, ut innascibilitas..

Inst. 2. innascibilitas nihil dicit speciale et a paternitate distinctum...

R. nego. Paternitas est nomen relativum, unde Pater non concipitur sine filio, sed innascibilitas abstrahit a filio et dicit aliquid tum modo exclusionem principii, quod producatur, et ergo...

Inst. 3. spiratio activa non est singularis perfectio, et uni personae propria, quod non est notio...

R. n. A. ad notionem satis est, ut dictet perfectionem, sive una sit, sive duas...

Obj. II. pro augendo numero notionum. Spiratus Spiritus Sancti in divinis erat sterilis, est in aliqua personae notio, nam si innascibilitas est notio Patris, et assignetur Patri, quia est prima persona, quae a nulla alia procedit, cur sterilitas non sit pariter notio Spiritus Sancti, ut assignetur ipsi, quia est ultima persona, quae nullam aliam producit.

R. ratio differentiae est, quod illa spiratus Spiritus Sancti sterilitas non sonet dignitatem, ut dignitatem sonat Patris esse innascibilem, seu principium sine principio et fonte caeterarum personarum...

Inst. 1. Filium non posse spirari et spiratum Spiritum Sanctum non posse generari, sunt in perfectiones filio et spiratui Spiritui Sancto propriae, quae notiones. patet antecedens. nam filium non posse spirari fundatur in eius processionem per intellectum, et spiratum Spiritum Sanctum non posse generari in eius processione per voluntatem, omnis productio per intellectum et productio per voluntatem sunt perfectiones...

R. esto antecedente sic arguenti longius petit et male sentit, n. c. quia, ut inspirabilitas filii et ingenerabilitas spiratus Spiritus Sancti sicut loquentur sint perfectiones, certe non sunt perfectiones speciales, nam quod filius non possit spirari, et spiratus Spiritus non possit generari, sufficienter exprimitur per ideam filiationis, et spirationis passivae, cum manifestum sit, eum, qui procedit per intellectum, non posse spirari, nec illum posse generari, qui procedit per voluntate...

Neganda antecedens dixi esto, quia licet producere per intellectum sit perfectio, et producere per voluntatem in sit perfectio, cum tamen unus modus productionis alteri aequivalet, non deputatur perfectione, isto potius quod illo modo producere; alioquin sunt in hoc v. g. forent agnoscendae perfectiones, quot sunt modi quibus non producitur...

Inst. 2. ratio verbi et imaginis est in filio et ratio amoris et doni in spiratu Spiritus Sancti sunt notiones...

R. nego. verbum et imago sunt synonima cum filiatione, sicut donum et amor cum spiratione passiva, unde non dicunt specialis perfectiones...

Quaestio II..

Quae sint nomina cuilibet divinae personae propria....

Advertite concessione quae habent invicem de quibus in hac tractatus parte secunda hactenus discursavimus. duas enim in Deo processiones, diximus, quo posito facile est intellectu, attribui Deo tres et quatuor relationes, et quinque notiones, de quibus egimus; cum et istae et illae ex assignatis duabus processionibus fluant manifeste. ita ut eadem divina nomina nihil aliud quam ipsas notiones fusius evoluta...

Nomina primae personae...

Primae trinitatis personae haec tribuuntur nomina: 1o. dicitur Pater, quod quidem est primaria personae appellatio, quia et illius hypostasim constituit...

Observant Athanasius, Hieronymus aliique: Deum Patrem non imitatione hominis dici Patrem, ut potius ab eo sit nomen sicut quod in homine traxerit juxta illud ad Ephesios c. 3. ex quo omnis paternitas in coelis

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

in terra nominatur. et revera nemo ē ta Pr, q̄a deus Pr, et q̄a ēntlr genuit filiū et q̄a
sibi pfectime sd genuit, et q̄a sr generat, nec ē caput Pr alqd. atq ita de ceteris...
2º dr ingenitus, q̄d ē principiū sine principio, circa q̄d nomen stupere olī cavillabantur
Eriani, negantes, filiū, pr. deū ee, cū ingenitus n̄ sit, intelligendo n̄ se p ingeniti nomen
id solū q̄d creatū n̄ ē...
3º dr principiū, origo, caput, radix, fons aliarū pr̄aru, q̄d ex ipsa prima psna cetera procedant.
idcirco m̄ author ab Hilario et a Grǣcis appellatur, sed ab orthodoxis vocabulo causæ ultius abstinent,
q̄a latine authoris nomen vocari ecū suffiat, pns q̄d ē potestas in aliū, et a nomen illud
denotat, q̄ go habet ēe cū dependentiā...
4º dr in principiū, fons, origo totius divinitis, n̄ atiq psona prio, q̄si divitas a prima psna
procedat, sd psna minus prio, q̄a divitas ē in prima psna tanq̄ in principio ā q̄ ptbus
psnis comunicatur...
Quares q̄d psna habeat hoc dictū concilii Vormatiensis Pr ē origo totius trs...
Rr commode exponendū ē esse dictum sic, et intelligatur deus Pr ee origo totius Tris, q̄ psna
Adamus dr origo totius huī gnis, q̄tq nullus ē hoū, q̄i ab ipso n̄ prodierit. cū ipse a nemine
alio prodiit...

Nomina 2dæ psna.

Secundæ trs psnæ ista st nomina...
1º dr vbū, q̄a ē terminus paternæ intellectionis, et praecipua hæc ē ipsius appellaō, Patres antiqui
vix alio nomine illā appellant. Verbū autē dicimus potius q̄a sermone, q̄ia, cū sermo
pluribus constet vocibus, minus aptus ē ad 2dā psnā significandā, q̄a Pr unico cognitione actu
produxit. Arguendus itaq Erasmus, q̄d secuti sunt Calvinus Beza qi initiū evangelii
Joannis ita vertit: in principio erat sermo...
2º dr filius, et q̄a hoc nomen passim illi tribuit scriptura, et q̄a ipsius processioni
conpetis conveniunt characteres generaōis, ut alibi ostendimus...
3º dr imago Pris, splendor gloriæ et figura substiæ ejus. q̄a nulli nomen illud ē aptius, adubi
cū deo Pre consblta demonstranda...
Si quæras cur spus s. n̄ dicatr imago Pris cū ipsi sit consblis, respondeo, eand hanc
ē difficultatē q̄a, cur n̄ dicatur filius, unde tali modo respondendū ē...
4º dr mens, raō, sapia Pris, n̄ utiq q̄d sit ipsa formalis raō et sapia q̄a Pr ē intellgens
et sapiens, sd q̄a hujus intellgentiæ et sapiæ terminus ē...
Quares q̄d psl plurimi antiqui dixerint deū n̄ futurū fuisse ab æterno sapientē si n̄ ab æterno
exhibuisset vbū ipsius...
R. ipso psna, q̄d vbū sit consblis terminus intellgentiæ paternæ, unde consqns ē, q̄d intellgentiā paternā
habeat coexistere, ut splendor soli...

Nomina tertiæ psnæ.

Hæc potimū noā tertiæ psnæ tribuuntur...
dr 1º spiritus stus, q̄d ē procedens p spiraōem, eamq sanctissima, cū sit Pris et filii spiraō, unde
consqns ē, sanctitatē ēe statū S. spiritūs ac proinde ipsū deū ēe...
2º dr amor charitas, q̄d nempe sit terminus mutui illius amoris, q̄ se diligunt Pr et filius, unde m̄
unitas et conio Pris et filii appellatur, vinculū, osculū amborū, ardor, sapor, halitus, et
fructus voluntatis amborū...
3º dr donū Dei, q̄a voca ipsius processio p amorē apte exprimitur. amor enim 1º ipsemet ē donū,
cū in eo positus sit, q̄d alicui velimus bonū. 2º ē in principiū aliorū donorū...
Dices, dari convenit in filio juxta illud Joannis c. 3. sic deus dilexit mundū, ut filiū suū uni–

genitu doret, ac proinde nomen doni ñ ẽ proprium tertiæ personæ...

R. nomen doni ñ prædicatur de filio nisi improprie, quia in divinis ille proprie dicitur quodam modo procedere per modum doni qui procedit per modum amoris, seu vi processionis, quemadmodum ille proprie generatur, qui procedit per modum intellectus...

Dices iterum. tertia persona ẽ donum respectu caeterarum personarum, v. respectu creaturarum, a. neutrum dici potest...

R. utrumque dici debet: 1º spiritus S. ẽ donum respectu caeterarum personarum tanquam principiorum, a quibus datur. 2º ẽ donum respectu creaturarum tanquam subjecti, cui datur...

Quaestio III.

Quid sit in divinis appropriatio et an admittenda.

Divinis notionibus admodum affinis ẽ appropriatio, qua operationes et attributa alioqui tribus personis communia uni tamen personæ per aliquam specialem rationem tribuuntur et quodammodo propria fiunt...

Assertio.

Admittenda ẽ in divinis appropriatio.

Prob. Scriptura et traditio plurimas divinas proprietates atque operationes singulis personis communes uni tamen personæ speciali modo passim tribuunt, sic Joan. c. 14. Christus creationem Patri tribuit dicens: Pater autem in me manens ipse facit opera. sic in symbolo eidem Deo Patri omnipotentiam propriam facimus, dum dicimus: credo in Deum Patrem omnipotentem. sic ab apostolo 1. ad Corinth. c. 1. Christus Dei virtus et Dei sapientia vocatur. sic 2. Petri c. 1. Spiritus Sancti dicitur idem esse, quo inspirante locuti sunt Prophetæ. et ad Rom. c. 5. per quem charitas Dei in cordibus nostris diffunditur. ergo admittenda ẽ in divinis appropriatio...

Solvuntur objectiones.

Obj. I. Nulla ẽ ratio proprietates et operationes ita uni personæ speciali adscribendi...

R. 1º. ejus rei ratio ẽ authoritas scripturæ et traditionis. 2º ratio, quam affert D. Thomas, ẽ manifestatio trium personarum, cum enim mens nostra ipsas difficile concipere possit, eas utcunque cognoscit per illas proprietates et operationes, quæ cum una persona potius quam cum alia convenientiam habent...

Obj. II. dici ñ potest, quod proprietates et operationes uni potius personæ quam alteri tribui debeant...

R. quandoquidem, ut modo dixi, appropriatio fundatur in speciali convenientia, quam aliquæ proprietates et operationes cum una potius quam cum alia persona habent, obvium ẽ Patri v. g. eas adscribi proprietates et operationes, quæ cum paternitate specialem convenientiam habent. idem puta de filio et Spiritu S...

unde 1º Patri inter attributa appropriatur æternitas, quod ipse sit omnis principii expers: potentia quod ipse sit primum principium rerum producendarum: providentia, quod prospicere atque invigilare paternæ sit solicitudinis: invisibilitas: quod cum sit prima persona, a nullo mitti possit. imo appropriatur ipsa etiam divinitas, quod in illo resideat tanquam in fonte, atque inde ipse plerumque ẽ, quem nomen Dei in scriptura designat et apud antiquos Patres, et ad quem ecclesia ferme omnes preces dirigit...

inter operationes autem eidem Deo Patri tribuitur creatio, utpote præcipuus effectus potentiæ, mundi gubernatio, electorum prædestinatio, quia gubernare paternæ ẽ authoritatis, atque ideo ipsum ñ modo appellamus Patrem vobis sui, sed ñ Patrem nostrum.

2º. filio inter attributa appropriatur sapientia, veritas, et universaliter omnes effectus adi

rectum pertinent q ge filius procedit. ita species et pulchritudo, qia convenientia habet cu rone imaginis, quae pria e filio; ita virtus et efficacia, qia vbo suo Deus oia fecit... inter opaones filio attribuitur rerum inventio et ordo, qia invenire et combinare sapiae e: rerum effectio qia, ut modo dixi, vbo suo Deus oia fecit. rerum restauratio, qia reparare qd collapsum e, sapiae e et virtutis, atq hinc filius e, qm incarnari decebat, ut hoiem lapsus restauraretur...

3°. Spui S. inter attributa tribuitur bonitas, et quaecunq alia cu amore, ex qo procedit, affinitatem hbet. inter opaones tribuitur orbis ornatus, ornare enim ad amorem spectat: rerum foecunditas, qia foecunditas quemadmodum et amor ad usum tendit: aiarum sanctificatio et puritas qia ipse e per quem nos spus et caeli sanctus et denique quaecunq gratiarum largitio ut ignaros instruere, infirmos roborare, afflictos consolari, uno vbo, donare et largiri ex charitate descendat...

Disputatio IV.

De psonarum circumincessione in divinis.

Circumcessio, inquit Bellarminus, inhabitatio unius psonae in alia, v, ut alii loquuntur mutua psonarum immeatio et penetratio.

Assertio.

Recte a Theologis divinarum Personarum circumincessio adstruitur.

Prob. I. circumincessio qo ad rem significata e dogma certum, hbet enim apertum fundamentum in Scriptura, sic Joan. c. 14. ait Xtus: n creditis, qia ego in Pre, et Pr in me e? consonat traditio, sic l. de fide ad Petrum c. 1. ait Fulgentius p hanc unitatem naturalem totus Pr in filio et Spu S. e, totus Filius in Pre et Spu S., totus quoq Spiritus S. in Pre et Filio, quorum nemo aliu aut praecedit aeternitate aut excedit magnitudine, aut superat potestate...

II. quaestio de circumincessione licet mere scholastica e videatur invictum argumentum suppeditat contra quoslibet Tris hostes, 1°. contra eos qi psonarum distinctionem negant, nisi enim psonae sint invicem distinctae, n diceretur una ee in altera una alteram pervadere &c. 2°. in contra eos, qi naturae identitatem impugnant, si enim quaelibet psona ita inexistat caeteris, ut nulla alias v praecedat aeternitate, v excedat magnitudine, atq ita de reliquis, necee e, eandem oium naturam...

Solvuntur objectiones.

Obj. I. Deus e in creaturis, et creatura e in Deo nec idcirco tam sunt Deus et substantiae, ergo circumincessio n probat naturae in tribus psonis unitatem...

R. n. c. neq enim circumincessionis noe intelligitur quaecunq inexistentia, sed ea, qua e mutua, et qua res una ita alia pervadit et penetrat, ut vicissim ab ipsa penetratur, an sic res creatae Deo inexistunt? an ipsum pervadunt totum et totaliter? an ubiq, ubi e Deus?..

Inst. 1. si sint duo hoes p miraculum mutuo se penetrantes, in data hypothesi unus alterum pervadet

tota A totaliter qui sit siterea in utroq eadem numero naa. quo requirit ex circumincessione nro sse intlleta ssit, ee in tribus psnis naa identitate...

Dr. n. c. ad. qd. a lata ē diversitas inter duos hoēs sibi inexistentes, et tres psnas sibi inexistentes, eadem Deus inexistens sibi quarteret, tres psnas, q sibi inexistant, singulas ee inexistas, ai in tribus inexistentibus distis, qd implicat, quo ead numero inexistitate. 2o. qa circumincessio in divinis n ē praecise mutua praesentia, sed ipsos adhuc ex scriptura sibi characteres, 1us ē, ut ex illis colligere liceat, eandem trium psnarum opnem Joan. c. 14. n creditis qia Ego in Pre et Pr in me ē? vba qa Ego loqor, a me ipso n loqor Pr autem in me manens ipse facit opera. 2dus character ē, ut ex illa cognis sit, eu qui una psna noscitur alios nosse: ibid. Philippe qui videt me, videt et Prem, quo tu dicis: ostende nobis Prem? ai circumincessio his insignita characteribus in tribus psnis naa identitate manifeste importat...

Obj. II tres divae psnae sibi mutuo opponuntur ac proinde se invicem excludunt qo n poīnt ee in se invicem...

R. n. c. si nigiars, tres psnas n poā ē in se invicem, praecise mediis mutua praesentia, nadeo certe res creata sit in deo, licet ipsi opponantur. se autem mediis naa identitate...

Dr. tres divae psnae sibi invicem opponuntur qpad ptes relativos C. qo ad naa identitate n. ac proinde subtus, qod tres psnae n poīnt ee in se mutuo qpad identitate psalter, qo utiq vi ē...

Inst. si Pr ē in filio, ergo in filio ē in paternitas, qa filius ē ipse pater, na ille ē Pr, in qo ē paternitas...

R. in filio ē paternitas tm p mutua praesentia, tn n qod paternitas eadus sit cu naa, qa filius ad Pre conveniet. C. in filio ē paternitas ut foā cstituens filiu n... unde ad probandu q ille ē Pr, in qo ē paternitas tanqa foā cstituens C. secus n...

Disputatio V.

De missione psnarum divinis.

Missio psnarum ad his notitia plurimu pertinet, na Sabelliani ex illa mire convincuntur Ariani illa suo impietati favere asserunt. unde ē qo'stio a Thlgis tractanda...

Assertio.

Personarum missio in vi cuiu argmtu
suppetitat adversus Sabellianos
nec favet Arianis.

Prob. 1. pars. manifeste ē, qod n posit nos idq ee qi mittit et qi mittitur qo sunt, Pre, Filiu, Spitu S. ae tres distas psnas eu in plurimis scriptura locis Pr filiu, Pr et Filius Spiritu Sanctu mittere legatur Joan. c. 6. sicut me misit vivens Pr Et Ego vivo pp Prem. c. 15. cu venerit paraclitus qu Ego mitta vobis a Pre 2...

Prob. 2. pars divinaru psnaru missio sic debet definiri: aeterna unius psnae ab alia emissio, seu processio, atq in tpre manifestatio p opeaond, qo psna illi appropriative convenit, atqi sic definita n favet Arianis. Ergo minor.

Prob. maj. 1o ē nulla qpa proferet Arianus vel Socinianus alq, si qod evincat, si valeat assignatam definitioē. 2o. ē unica via conciliandi invicem diversos illos scripturae textus, q prioribus psnaru missione, alii illorum aequalitatem exprimunt. adde authoritatem traditionis patientis nobis cu quis melior sit scripturae interpres, q a divi ab initio saeculorum traditio?...

Solvuntur objectiones...

I. Cum Arianis missio omnis fit per imperium vel per consilium in premio casu in misso arguit dependentiam, alio casu ignorantiam, aut saltem indeterminatam voluntatem, ergo missio omnis in misso imperfectionem arguit...

R. n. a. quidem si mittitur persona creata, etenim illud non provenit ex ratione missionis, sed ex imperfectione potentia creata, quae non potest alio modo mitti. Si missio juxta suam ideam est legatio missi a mittente ad certum finem, salvatur autem ista missionis idea, sive deinde missio fiat, ut fit in creatis, per imperium et consilium, sive fiat, ut fit in divinis, per originem, qua scilicet accepta est potestas et voluntas operandi effectum, qui intenditur...

Obj. 1. Saltem missio importat separationem missi a mittente, et enim missio videtur missio missi extra mittentem, ergo quae mittitur non potest esse persona increata...

R. n. a. Idea missionis nil plus exigit, quam ut missus manifestet se in aliquo loco sub intentione mittentis quem locum mittens se manifestat nec missus se ante missionem manifestaverat. In creatis illud fit per separationem missi a mittente, quia qui mittitur, ad locum mittitur, in quo nec mittens, nec ipse missus. In divinis autem illud fit per operationem alicujus personae speciali modo propria, qua ita contingit, ut illa persona incipiat in eo loco esse modo novo...

Obj. 2. nisi missio inter mittentem et missum inaequalitatem inferat, nil obstat, quominus etiam Pater possit mitti...

R. n. Cum sit idea missionis, debet esse aliqua emissio missi a mittente, ergo cum Pater a nullo procedat, a nullo potest intelligi, quod sit aliqua emissio...

Obj. 3. Si tres personae sunt unus Deus, omnis effectus ad extra ipsis erit communis, ergo nulla ratio, cur una potius persona mitti dicatur, quam alia...

R. n. c. Quia licet omnis effectus ad extra sit tribus personis communis, quidam tamen effectus habent specialem convenientiam cum una potius persona quam cum alia, ratione quorum effectuum dicitur mitti Filius, ubi agitur de meritis, quibus liberamur, et mitti Spiritus Sanctus, ubi agitur de infusione gratiae...

Obj. II. cum Scholasticis aliqui Patres v. g. D. Gregorius, asserunt missionem Filii a Patre non aliud esse quam ejus aeterna processione, quod falsum est, quod missio indicat ipsi praeter aeternam personae missae processionem realem in rebus manifestationem...

R. n. c. Patres isti in locis missionem sumunt inadaequate pro sola emissione seu emanatione. Caeterum manifestum est, quod missio passio sumpta sit ad aliquid efficiendum, quia nemo intelligit missus nisi ad aliquid...

Obj. 1. Isaias c. 48 Filius Dei nunc missus a Spiritu S... Dominus Deus misit me, et Spiritus ejus. Ergo missio est processio...

R. Filius ut homo dicitur missus a Spiritu S. Cum ut Filius est, ut ab eo Patre non debeat hoc intelligi debet humana natura...

Obj. 2. Ambrosius, Augustinus alii aiunt, Christum in quantum est, mitti a Spiritu S. imo mitti etiam a seipso, docet synodus Toletana 11. in fidei professione ita inquiens: Filius non solum a Patre sed et a Spiritu S. missus esse credendus est, a seipso quoque missus accipitur...

R. laudati Patres missionem accipiunt improprie pro sola effectione signi alicujus sensibilis, per quod persona missa apparet. Ad quod efficiendum sumptae tres personae concurrunt, sic Toletana synodus agit de ubi incarnatione efficienter spectata, demonstrant, illud hoc obiter, per quod Filius a seipso quoque missus accipitur: Filius scilicet eo, quod humanae naturae non solum voluntas sed opus totius Trinitatis agnoscitur...

Quaeres quotuplex sit missio in divinis?...

R. duplex est, una visibilis, quando persona missa in signo visibili apparet, ut cum Spiritus S. in baptismo Christi specie columbae apparuit. altera invisibilis, quando persona mittitur ad collationem doni occulti et interni, ut cum mittitur Spiritus S. ad infusionem gratiae...

Tractatus

Pars Tertia seu Critica qua

nonnullæ facti quæstiones ad examen

Vocantur.

Quæstiones hic tractandæ aliæ ad antenicænos Patres, aliæ ad postnicænos spectant, de utrisque quæritur qualis fuerit illorum fides circa dogma Trinitatis.

Disputatio I.

De Fide Patrum Ante-

nicænorum circa dogma Trinitatis.

In controversia de divinitate Verbi testimonium aliquod protulimus ex D. Ignatio, et aliqua alia ex aliis antenicænis Patribus, quæritur 1º. an Epistolæ quæ D. Ignatio tribuuntur genuinæ sint S. Martyris opus. 2º. an alii antenicæni Patres de Verbi divinitate recte senserint.

Quæstio I.

An Epistolæ Divo Ignatio adscriptæ

genuinæ sint.

Controversia est de tantum 7. epistolis, videlicet ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallianos, ad Romanos, ad Philadelphios, ad Smirneos, et ad Polycarpum, nam cæteras, quæ adhuc sub sancti martyris nomine circumferuntur, suppositas esse, non dubitant critici.

Vel septem assignatas D. Ignatio adjudicant duplices quasi hostes. 1º. Sociniani propter insignia testimonia de divinitate Christi. 2º. Calvinistæ Salmasius, Dallæus, propter non minus illustria testimonia de ordine Episcopali, utrique hos libros a viro quodam pluribus sæculis ... aperte ... ... ribus tradunt.

Assertio.

Septem modo laudatæ Epistolæ genuinæ

sunt D. Ignatii opus.

Prob. genuinum est opus quod omnis retro antiquitas pro genuino habuit, maxime si contra nihil proferant nisi vanissimæ conjecturæ, atqui sic se res habet cum septem Ignatianis epistolis de quibus agitur.

Prob. min. 1º. istarum epistolarum meminit D. Polycarpus in epistola ad Philip. sic scribens: Epistolas Ignatii, quæcumque apud nos habuimus, transmisimus vobis. Eadem meminit Irenæus l. 4. Contra Hæreses ...

2º. ita de Ignatio inquiens: sicut dixit quidam ex nris pro martyrio Xti damnatus ad bestias frumentum ego sum dei dentibus bestiarum molar &c. quae verba extant in epistola ad romanos. 3º. meminit Origenes dum homilia 6. in lucam, tum prologo in cantica. 4º. meminit Athanasius l. de synodis illustre testimonium pro divinitate Xti ex epistola ad Ephesios proferens. 5º. meminit Eusebius l. 3. historiae c. 28. ubi non modo laudatas septem epistolas nominatim recenset, sed et quo quaelibet loco scripta fuerit, narrat, nec non insigne ex epistola ad romanos locum excerpit. idem praestat Hieronimus in catalogo scriptorum ecclesiasticorum tacco Theodoretum et Anastasium, aliosque scriptores alios innumeros...

Solventur objectiones.

Obj. I adversus probaoem. dicit quod testimonium Polycarpi sit aliena manu ipsius epistolae assutum, utpote quod convenientissime in verba praecedentia desinit. deinde ait quidem Polycarpus, Ignatium scripsisse epistolas, sed non in illas ipsas, quae nunc circumferuntur...

R. ad 1. si ipso detentum licet vetera scripta truncare, quod non truncavimus? e. g. c. 3. epistolae Pauli ad Ephesios sic desinit: ipsi gloria in ecclesia et in Xto Jesu in omnes generationes, et quid magis clausulam sonat? num ideo tria sequentia capita sunt rescindenda?...

R. ad 2. dicis quidem quod alias epistolas Ignatius scripserit, nullas certe alias novit antiquitas, scriptis sed illa testimonia, quae tanquam ex ignatio citant Irenaeus, Origenes, Athanasius...

Inst. 1. Irenaeus referens illud Ignatii frumentum Dei sum &c. ait quidem, ipsum dixisse Ignatium at non scripsisse...

R. et e contra ipsa observatio Dallaei 1º. quia non minus via recepta, probabile: dixit: quam per verba scripsit: vetera scripta citare 2º. quia nulla habemus Ignatii apophthegmata, at habemus epistolas...

Inst. 2. homilia in lucam et comendarius in cantica non sunt Origenis...

R. ipsum quidem dicit Dallaeus levibus ex conjecturis, sed debit nobis hanc veniam ut Hieronimo potius credamus qui utrumque opus tanquam Origenis laudat...

Inst. 3. merito suspicari licet, quod Eusebius in epistolis Ignationis deceptus fuerit, ut in aliis quibusdam factis error ante Eusebium Hieronimum in eandem hallucinatione traxit...

R. ipsum tanta facilitate negatur quanta a Dallaeo asserit, mio quis non videat hoc casu in angustias redactum ut ad Eusebium et hieronimum tanta doctrina tanta experientia viros sic cogatur respondere...

Obj. II. directe, epistolarum Ignatii non meminit Clemens alex., non Tertullianus, cum tamen adeo luculenta testimonia tum adversus Valentinum tum adversus Marcionem inde depromere potuisset. non meminit Epiphanius licet carere epistolarem authoritatem alterius ordinis qualis haec et rappo-lenter opprimere potuisset. non meminit Chrisostomus in panegyri de martyrio Ignatii, quod tale clementis et Tertulliani aetate ignota fuerunt illae epistolae, et a chrisostomo atque Epiphanio prorsus spectaliti...

R. n. c. 1º. quia silentium memoratorum Patrum non nisi argumentum negativum, quod non est probare contra nra positiva. non meminit epistolarum Ignatii Tertullianus latinus scriptor at meminere graeci scriptores Polycarpus Origenes &c. non meminit Clemens alex., at meminit ipso anterior Theophilus quintus post Ignatium in eadem sede Antiochena sedit. 2º. quia silentium memoratorum Patrum plus probaret, quam ipsimet volunt adversarii. Ac sane et Clemens alex. in libris, qui de eo adhuc extant, non nominat Ignatium, inde nullum aliud sequendi

Pauli scriptorem nominat, non Policarpum, non Justinum, non Athenagoram, ita Epiphanius et Theophilum et Athenagoram, pluresque alios silet, non idcirco istorum opera ut spuria rejicimus.

Inst. 1. in epistola ad Magnesianos confutatur haeresis Valentini dicendo: Verbum aeternum non a silentio progrediens, atqui Ignatius, pridem ante mortuus, quam ista haeresis appareret, non potuit illam confutare...

Resp. Quod Ignatius ante est mortuus quam erumperet Valentinus, sed non ante quam haeresis ... deinde nominata est, erupit, nam teste Irenaeo Valentinus illa mutuatus est ab antiquis Gnosticis Simonis et Basilidis discipulis...

Resp. 2. n. maj. locus objectus non refertur ad dogma Valentini 1o. quia nunquam Valentinus affirmavit Verbum ex Sige seu silentio esse natum, sed ex mente et veritate, ut testatur Irenaeus, aut, et hoc et aliud, ut vult Epiphanius. 2o. quia ex contextu constat agere Ignatium contra Ebione qui volebat, Christum non fuisse ante Mariam, unde adversus ipsum pronunciat Verbum Dei non instar verbi humani ex silentio procedere, sed ab aeterno esse...

Inst. 2. in Epistola ad Ephesios fit mentio Onesimi, ipsorum Episcopi tanquam adhuc viventis qui tamen sub Domitiano Martyrio occubuit. Et in Epistola ad Trallianos nominantur Cleobulus et Basilides qui non nisi post Ignatium tempore ... coeperunt...

Resp. Nicephorus qui Onesimum ... sub Domitiano martyre factum non dicit, ipsum Ephesi Episcopum fuisse, forte ille Onesimus fuit Beroeae Episcopus cujus mentio fuit in constitutionibus apostolicis.

Si quaeras an Onesimus Ignatii fuerit discipulus Pauli, respondeo a nullo scriptore graeco illud asseritur, inter latinos primus tradidit Ado Viennensis quem Pauli scriptorem...

Resp. 2. 1o. nomina Cleobuli et Basilidis non reperiuntur in Buzerum et Vossium ...ibus, et nos non defendimus Ignatianas epistolas ut in anterioribus editionibus ... interpolata et ... referta, sed quales Usserius ex codice anticano et Vossius ex codice florentino in lucem emiserunt...

2o. falsum est quod Ignatius antecesserit tempora istorum haereticorum, nam Cleobulus, seu Cleopius, teste Epiphanio fuit discipulus Simonis magi et Basilides, ut Epiphanius inter haereticos apostolicorum temporum numerat, nec refert, quod ipse juxta Eusebium et Hieronymum non sit mortuus nisi anno 17 Adriani, id est, annis 27 post martyrium Ignatii, non idcirco spargere suos errores non potuit vivente adhuc Ignatio...

Inst. 3. in epistola ad Smyrnaeos fit mentio haereticorum qui ab Eucharistia abstinebant eo quod non confiterentur illam esse carnem Christi; atqui aetate Ignatii nulli fuere tales haeretici...

Resp. n. min. constat ex historia jam tum grassatos esse phantasiastes qui veritatem carnis in Christo impugnabant, atque consequenter negabant Eucharistiam esse carnem Christi...

Inst. 4. in epistola ad Rom. pseudo Ignatius milites, a quibus se custodiri ait, Leopardos vocat quod tamen genus militum, ut Bochardus observat ante Constantinum non extitit...

Resp. 1o. quod falsa est Bochardi observatio cum Spartianus militum quos Leopardos appellabant meminerit in vita Antonini Getae ac proinde centum annis ante Constantinum. 2o. unde liquet, quod illi milites in epistola Ignatiana Leopardi dicantur a nomine suae legionis, et non potius sensu metaphorico ob suam ferocitatem?...

Inst. 5. ubi pseudo Ignatius in epistola ad Ephesios testatur, se in carne vidisse Christum, quod eruditi Chronologi illud de vero Ignatio impossibile existimant. item in singulis epistolis Ignatius Theophorus appellatur, atqui istud cognomen ex fabula extitit, qua fingit Ignatium fuisse puerulum illum quem Matth. c. 18. Christus statuit in medio...

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg

Dices quod sit de illo facto an Ignatius Christum in carne viderit in textu graeco Vossii non legitur ego autem post resurrectionem in carne vidi: scio in carne et scio et credo..

Dic 2. n. min. fabula sit si velis; quod ex vetere graecorum in objectionis de Ignatio de

Sanctus martyr theophorus appellatus est non quod ipsum parvulum portaverit, sed quod ipse in pectore portaret, quod Paulus ait: portate eum in corde vestro. ita eum explicant S. martyris acta antiquissima

Inst. 6. in epistolis Ignatianis ponitur discrimen inter vocabula presbyteri et episcopi, ai ovo Ignatii ista nomina adhuc promiscue usurpari solebant..

D. n. min. contrarium aetate Irenaei Tertulliano, Hieronimo. Hieronimus initium dicti historiis refert ad schisma corinthium..

Inst. 7. Stilus epistolarum de quibus agitur turgidus est libris longas epistolarum inscriptiones tumidis epithetis referta, obscurus et plenus locutionibus insolitis et duris, quod Ignatio indignum est..

D. n. c. Si tu ex stili elegantia de germanitate eorum judicare vis, ipsa primis ecclesiae patribus scripta, quo non illorum scripta rejicies? non est itaque cur in Ignatianis epistolis duriores metaphoras et epithetorum frequentiam opponas, praesertim cum hoc teste Cicerone syrorum singularia fuit, caeteroquin nil est in iis epistolis, quod non Ignatio dignum sit, imo ubi ibi ostenditur dogmata apostolica egregie occurrent ad omnia virtutum genera admonitiones....

Inst. 8. Nicephorus in sticometria et Anastasius Bibliothecarius Ignatii epistolas inter scripta apocrypha reponunt....

D. inter scripta apocrypha reponunt hoc tu sensu, quod non sint reponenda inter libros sacros, quorum ibi cathalogum texunt. de quo non videtur. hoc in controversia standum est potius authoritati Irenaei Origenis Athanasii, Eusebii et Hieronimi, quam Nicephori et Anastasii scriptorum saeculi 9..

Quaestio II.

An Patres Niceni recte de verbi divinitate senserint..

Adversantur hic nobis 1o. Sociniani, qui licet non vetra currentantiquos, ne videantur tu de Christo docere, quod nunquam docuit aliquis nisi in ecclesia infamis, antenicenos Patres audent suos dicere, 2o. Jurieus qui venerandos illos viros asseruit quidem id sensisse, quod postea Ariani senserunt, sed tum valde imperfecta notitia de dogmate trinitatis habuisse. quod quidem, si ipsum audias, non debet mirum videre, quia ut ajunt, notitia dogmatum non statim fuit perfecta, nec nisi per varias disputationes et lapsum temporum acquisita est. cur autem Jurieus ad istud paradoxum devenerit jam ibi diximus, ubi de Tritheitis egimus...

Assertio I.

Patres primi et secundi saeculi professi sunt verbi divinitatem crediderunt..

Prob. illi Patres sunt praeceteris sufficiet autem praecipuos numerare, Ignatius, Polycarpus, Justinus Athenagoras Irenaeus ai omnes verbi divinitatem professi crediderunt..

1º credidit Ignatius, qui ut caetera ejus testimonia omitta in epistola ad magnesianos sic ait: ab filius principium habet, Pater fundum factus ex principio, concurrenti cum ipso habuisse [illegible] non erit ei dissimilis substantia. an poterat evidentius ubi aeternitatem atque consubstantialitatem affirmare?..

2º credidit Polycarpus, cujus jam jam pro fide morituri haec ad deum Patrem verba refert epistola eccla smirnensis ad universalem, te laudo te glorifico per sempiternum pontificem Jesum Christum dilectum filium tuum per quem tibi una cum ipso in spiritu sancto gloria nunc et in futura saecula, qui sic aequalem cum Patre gloriam filio tribuit, an non in natura aequalem existimavit..

3º credidit Justinus qui in dialogo cum tryphone ita de filio loquitur.. virtutem hanc dicendo generatam virtute et filio ejus, non per abscissionem, tanquam dispertita esset Patris substantia, sed quemadmodum in igne videmus alium fieri. vides quam significanter pronunciat Justinus, filium cum Patre unius esse substantiae..

4º credidit Athenagoras in legatione ita de verbo scribens.. filius dei est verbum Patris in idea et efficacia, ab ipso enim et per ipsum facta sunt omnia, cum Pater et filius unum sint, ita ut filius sit in Patre et Pater in filio. enim dicit Athenagoras 1º filium et Patrem unum esse, idque non tantum consensu, sed mutua in circumincessione dicit 2º omnia non modo per verbum, sed in ab verbo facta esse, atque addita ratione, quod unum sint Pater et filius; ut utrique eandem utriusque operationem, quia eandem naturam, quid his manifestius esse potest...

5º credidit Irenaeus qui, ut probet filium verum esse deum, l. 3. c. 6. hoc ponit principium. neque dominus neque spiritus sanctus, neque apostoli eum, qui non esset deus, definitive et absolute deum nominassent aliquando, nisi esset verus deus. unde sic licet argumentari: ille verus est deus, quem scriptura absolute et definitive deum nominat. atqui scriptura filium sicut et Patrem absolute et definitive deum nominat, ergo filius sicut et Pater verus est deus. utraque praemissa est Irenaei, quare et conclusio est Irenaei...

Solvuntur objectiones.

Cum jam alibi solverimus quae ex antenicaenis Patribus in communi objiciunt Sociniani v. g. quod dicant Patrem in mundi creatione verbum praecepisse &c. superest, ut ea nunc diluamus, quae singulis propria sunt..

Obj. I. ex sancto Ignatio. Ignatius dicit filium esse ex potentia et voluntate Patris. 2º Patrem comparat cum episcopo, filium cum presbytero..

Resp. ad 1. nego, quia generationem filii sic exponit. C. [illegible] quod facta sit pro libera patris potestate atque voluntate N. infideles primis illis saeculis sic [illegible] verbi divinitatem objiciebant, si filius dei est, ergo dei substantia scissa est in partes. respondebant catholici: minime, quia divina generatio non ut terrena generatio, sed Pater verbum suum genuit ex suo intellectu, quam doctrinam his verbis exprimebant. filius est ex potestate et voluntate Patris. ex virtute et consilio Patris. res manifesta fit ex textu Justini in probatione laudato, ubi sanctus martyr haec duo sibi invicem opponit, esse genitum virtute et consilio Patris, et esse genitum per abscissionem ex substantia Patris...

R. ad 2. nego. comparatio Ignatii quod verbum habeat divinitatem a Patre, ut presbyter characterem sacerdotalem habet ab episcopo. voluit itaque sanctus martyr ista similitudine explicare ordinem originis, qui est inter Patrem et filium..

Obj. II. ex divo Polycarpo. 1º Polycarpus in sua ad philippenses epistola nil habet quod Christi divinitatem arguat. 2º Jesus enim martyrem [illegible] nobis [illegible] quia prodest, nam

ea solu Pre Deu vocat, xtu ipsus dontaxat Pontifice...

R. ad 1. esto, qd inde? an necesse ē, ut, qi credit xtu Deu ee, quoties epistola alqa scribit, id sua profiteatr? Divina: esto; nā circa fine epistolæ sic philipensibus apprecatr: Pr. Jesu xti, et Jesus xtus ædificent vos in fide et veritate, et dent vobis parte inter sanctos, qibus vbis xtu una cu Pre invocat ut largitore gratiæ in hac vita, et gloriæ in futura, ai ejusmodi orao soli Deo convenit...

R. ad 2. solu Pre Deu vocat p appropriaoe, ut passim faciunt m. Postnicæni Pres, xtu vo ibis Pontifice appellat, sed cui æqale cu ipso gloa tribuit, quo qd ipsi naa æqale credit...

Obj. III. Ex S. Justino 1º. Justinu ipse Petavius accusat. 2º. Justinus passim vocat filiu secunda potestate. 3º. vocat angelu creatu, in qæstionibus ad græcos docet, genitu et creatum differre, id repetit in libro, cui titulu fecit: eversio dogmatu Aristotelicoru. 4º. in Dialogo cu Tryphone ingenue fatetur, ee inter xtianos qi asserunt, xtu ee meru hoe...

R. ad 1. de Petavio recte tibi dicas illud poetæ: qandoq bonus dormitat Homerus...

R. ad 2. vocat filiu secunda potestate i. e. secunda in trib. psnis C. i. e. potestate inferioris ordinis N. qodo Justinus existimaret filiu ee Pre inferiore, qi eu vocat virtute ex Pre genita, ut ignis igne accendit, ista eni cparaoe an vult manifeste pari raoe filiu ee Deu, ut ignis ē, qi ex igne accenditr?...

R. ad 3. nullibi Justinus vbu appellat angelu creatu, sed hoc Sandiu mendacii ideo pari mendacitate dicos memoratos libros opponit, cu uterque sit Justino suppositus, ut critici consentiunt...

R. ad 4. Esto qd ætate Justini fuere alqi tales xtiani, sed xtiano noe indigni Ebionitæ nimiru et cerinthiani, unde m. addit S. martyr, vos n. probo...

Obj. IV. Ex Athenagora. Athenagoras id prolixus docuit qd postea Samozatenus, sc. vbu n. prius fuiss psna hypostatica qd ubi in reru creaoe ex mente Pris prodiit...

prob. post vba a nobis in probaoe citata subjicit Pre, cu sit æterna mens, sed in se habuisse vbu suu, sed ita ut n. nisi in reru creaoe prodierit, ergo Athenagora...

R. ad argmtu n. ad probaoem n. c. neq eni sensus Athenagoræ ē, vbu ante mundi creaoe fuisse in mente Pris sola potia, n. aute actu. ecce ipsamet ejus vba... qd si altius repetendu videtr, quid sibi velit hic Dei filius, paucis dica, primigenia ee Pris progenie, n. qasi factu qd qa sit, a principio eni Deus, qi ē æterna mens, habet in seipso logon cu æternu logicos sit, sed ita ut [illegible] reru creataru et idea et effectio ee. unde sic sit argumentu:

negat Athenagoras vbu ee factu alqd, ai si ab æterno sola potia fuit in mente Pris, falsu ē, qd sic sit factu alqd. res clara ē, si eni, qd e potia in actu educitr, et, cu prius n. extiterit, nunc existit, n. sit factu alqd, quaero, qd ee factu alqd dici possit?...

Inst. 1. ideo juxta Athenagora vbu ē ab æterno in Pre, qia Pr ē ab æterno realis, i. e., potens ratiocinari, ergo juxta Athenagora vbu ab æterno fuit in Pre sola potia...

R. n. a. male vertis voce græca logicos qa utitr Athenagoras p ido realis, i. e. potens ratiocinari, sed debes vertere p isto: realis: i. e. ratiocinans. res patet ex contextu; negat nempe ibi Athenagoras, vbu ee factu alqd, sed ee æternu, et in viam argmti affert, qd Deus sit ab æterno logicos, qd certe nil probat, nisi sensus sit, qd Deus sit ab æterno ratiocinans atq ita ab æterno vbu suu produxerit...

Inst. 2. Si ergo si intimat Athenagoras, verbum ab aeterno ex Patre prodiisse, non se ubique solummodo dicerat, quod tunc prodierit tunc signatum, cum mundus est creatus...

R. n. quia ut alibi etiam probabimus antenicaeni Patres duplicem admittebant verbi nativitatem, unam proprie dictam qua verbum ab aeterno est natum et quam ipsi tamen non appellabant nativitatem, alteram improprie dictam, qua verbum in rerum creatione est manifestatum, et quam solam ipsi nativitatis nomine donabant, per analogiam nempe ad humanam nativitatem, neque enim inter homines natus aliquis dicitur, nisi ubi ex utero materno egressus foris apparet...

Nota. ex Irenaeo nil opponunt adversarii, quod non sit ex communibus quidem difficultatibus absolutis...

Quaeres, quid de Tatiano sentiendum sit?..

R. Tatianus Justini discipulus et ipse insignis est testis divinitatis Christi, cujus tamen testimonium minuere quod post magistri sui martyrium a secula recesserit variorumque errorum sectator et partim author, nimirum q. nuptias illicitas esse, et usum vini damnandum, unde illius asseclae encratitae seu continentes dicti sunt, caeteroquin quae ex ipso objiciuntur similiter iis quae ex Athenagora opposita modo solvimus...

Assertio II.

Patres qui tertio saeculo floruerunt, prorsus verbi divinitatem crediderunt..

Prob. idem sit judicium de caeteris ac de Clemente Alex. et Tertulliano, hos enim duos maxime sibi vindicant adversarii, aut si quos alios valde laudant, ut Origenem et Lactantium, ipsos non admittimus, atqui Clemens Alex. et Tertullianus prorsus verbi divinitatem crediderunt..

1o. credidit Clemens, qui in fine paedagogi ait Patrem et filium unum esse Deum, per quem est aeternitas. et in admonitione ad gentes de verbo ait.. o manifestissime verus Deus, et universorum Domino exaequatus. quibus verbis quid magnificentius...

2o. credidit Tertullianus unde cujus librum adversus Praxeam citabo quem scripsit jam montanista et in quo maxime sibi fidunt adversarii. in eo itaque libro docet, 1o. verbum esse ipsam esse Patris substantia c. 4. filium non aliunde deduco, quam de substantia Patris. docet 2o. verbum cum Patre esse ejusdem numero substantia c. 12. alium quod dico accipere debeas, jam professus sum personae non substantiae nomine, ad distinctionem non ad divisionem, caeteroquin ubique teneo unam substantiam in tribus cohaerentibus. docet 3o. verbum aeternum esse c. 5. ante omnia Deus erat solus, caeterum ne tunc quidem solus, habebat enim secum, quam habebat in semetipso rationem suam. docet denique 4o. verbo convenire omnes Patris titulos. c. 17. nomina Patris sunt: Deus omnipotens: altissimus: Dominus virtutum: qui est: haec dicimus etiam filium competere. omnia inquit, Patris mea sunt, cur non et nomina? crederes fere me post nicaenum concilium legere haec scripsisse Tertullianum, tam aperta sunt...

Solvuntur objectiones...

Obj. I ex Clemente 1a. asserit ille l. 4. stromatum, Patrem esse incomprehensibile, filium vero e contra... Deus, cum demonstrari negetur, non efficit scientiam, filius autem est scientia et veritas, et quaecunque cum illis habent cognationem, quae in non habet demonstrationem et vim ratiocinandi 2o.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

l. 7. naa filii à naa Pris disserte distinguit sic scribens... beneficentissima ē naa filii, quae soli omnipotenti propinquissima. 3º. l. 5. vocat filium sapientiam creatam. 4º. codice 109 observat, in libris hypotyposeon, qui non amplius extant, multa arcana per- vidia seminata fuisse. 5º. summus Pontifex Gelasius Clementis libros inter apocryphos reposuit...

R. ad 1. observemus ē locus objectus ut legenti patet ex loco ante vix intelligibili conclusive q.d. 1º. quod vo. conjectura aliqui datur, hoc unum ibi vult Clemens, Prem non cognosci nisi per filium juxta illud Matth. 11. neque Prem quis novit, nisi filius, et cui voluerit filius revelare.

R. ad 2. nomen summi coloris apud Clementem non significat naam, sed substam, essentiam, ipso sensu illud vocabulum aliquoties apud veteres acceptum fuisse. certe ibidem sic Clemens scribit de vbo: Dei filius non ē migrans de loco in locum, sed ubique semper existens, nec ullo modo circumscriptus, oia videns oia sciens. quae sane de solo Deo dici possunt...

R. ad 3. Clemens ibi creatum usurpat pro genito, quod non ē apud veteres inusitatum, iis praesertim Patribus qui prius quam nasceretur Arius, innocente quoad minus accurate dicta loqui licuit...

R. ad 4. Photius ipse declarat, libros hypotyposeon aut non ēē Clementis aut ēē falsatos, ubi sic de ipso ait: sexcenta ingenius voce blasphema negat, sive ipse, sive quis alius ejus personam induit. et codice 110. fatetur alios Clementis libros istis blasphemiis vacare.

R. ad 5. libri Clementis à Gelasio inter apocryphos sunt repositi, quia revera sunt errores non nulli in illis libris, sed non circa dogma Trinitatis...

Obj. II. Ex Tertulliano in libro adversus Praxeam ubi ex professo agit de Trinitate, plus quam vigesies repetit vbum in Dei quidem mente ab aeterno paratum non tamen productum ēē, nisi quando deus universum hoc condere instituerit...

R. 1. ut non sic res se habeat, quid illud juvaret Socinianos, qui non modo negant vbum aeternum ēē, sed in utero Mariae natum fuisse, atque ex Dei ēē substia, cui utrumque tamen Tertullianus in memorato libro non minus saepe et clarius adhuc inculcat, quam quod ex ipso hic objicitur. unde solus ē Sirmiensis, cui favere potest proposita objectio itaque....

R. 2. asserit Tertullianus vbum non ēē productum exterius, nisi quando deus hoc universum creare instituit C. non ēē productum interius, nisi quando &c. N. inverecundi ē hois arguitari in cujusdam authoris dictione aliqua minus propria, ubi caeteroquin de ejus mente constat cui Tertullianus c. 5. apertissime mentem suam exponit ut luce clarius sit, sine praejudicio aeternae generaois vbum ab eodem tunc productum fuisse, cum mundus erat creandus, nec tamen in ipsa vbi productione plus esse quam ad ejus manifestaoem. vide quae hac de re in parte prima ex professo diximus...

Inst. 1. c. 7. sic scribit Tertullianus.. tunc ipse sermo speciem et ornatum suum sumit, sonum et vocem cum dicit deus: fiat lux: haec ē nativitas perfecta sermonis, dum ex deo procedit...

R. haec ē nativitas perfecta sermonis quae sermo ē C. quae sermo et ratio ē N. ut alibi diximus distinguit sedulo Tertullianus inter noa raois et vbi seu sermonis, quae in scriptura de secunda persona praedicantur, nec eo vbi noē appellat nisi quatenus in rerum creaoe ē manifestata ut tua cogitao non ē vbum, nisi cum sono vocis exterius profertur. unde objecta propositio apud Tertullianum nil aliud significat, quam denominaoem vbi tunc demum in secunda persona perfecte convenire, cum illa in mundi creaoe manifestando Pri dixit: fiat lux.

Inst. 2. quaeres quid sibi velit Tertullianus in quiens: tunc sermo speciem et ornatum suum sumpsit

R. vult sibi, quod sonat, ipse, dum addit, se per speciem et ornatum nil aliud intelligere, quam sonum et vocem. ē itaque comparaoe sic: ut sonus articulatus ē velatamictus sub quo cogitao humana

ex ore loquentis procedit, ita verbum, sicut quo Deus lucem condidit, et species et ornatus, sicque verbum in mundi creatione manifestatum est. ita sensisse Tertulliano, ut est in allegoriis immoderatus, in augustissimo divino mysterio quoque ludere et nugas jactari...

Inst. 2. c. 8. hac habet de verbi processione... protulit Deus sermonem; ut radix fruticem et fons fluvium, et Sol radium. etc. quæ scribit de Patre et verbo scribit. Pater tota substantia est, filius vero derivatio totius et portio. quo putavit Tertullianus divinam substantiam in Patre et filio divisam esse in portes...

R. a. c. quod quod sit falsa, facile est demonstrare ex innumeris ejusdem libri locis, sufficiat locus in thesis probatione laudatus ex c. 12. aliud, quod accipere debeas etc. æquitas itaque postulat, ut si icubi aliquid in memorato libro obscurius est, illud obscurius ex testimoniis clarioribus illustretur, non autem sit ut illud obscura testimonia in clara obscurentur. itaque

Dico ad textum primum: mera mala fide illud objicitur, lege enim caput, ex quo excerptum est, et videbis, in hoc uno proposito esse paratam institui, id est quod verbum sit ex ipsa substantia Patris, ut frutex est ex substantia radicis, fluvius ex substantia fontis etc. 2.º quod Pater sit principium filii, ut radix fruticis, fons fluvii etc. quid hic quæso reprehendas?..

Dico ad sequentem textum: illis præcessisse ante quod Pater sit principium filii, filius autem sit productio Patris. Inque, ut aiunt, sui expressione claudicat non itaque adversum repræsentat litteram ab authore aliquo usurpatam, sed est attendendum ad illius mentem et scopum, ante quæ in allata sententia ad mentem et scopum Tertulliani attendit, cito intelliget, id est quod Pater absque dicatur totus, quatenus sicut totum continet suas partes, ita Pater continet filium, ut qui illius origo. 2.º quod filius alio veluti portio, quatenus, ut portius ex summa sive toto desumitur, ita filius ex Patre derivatur...

Inst. 3. quod quid sit de libro adversus Praxeam quod Tertullianus scripsit jam montanista, certe in libro contra Hermogenem quem scripsit adhuc catholicus, verbi æternitatem aperte abjudicat, sic enim legite c. 3. nec Pater esse potuit ante filium, nec judex ante delictum, fuit autem tempus cum ei et delictum et filius non fuit quo...

R. n. a. Ad alterum objectum dico: ut juxta Tertullianum nomen filii verbo tributum non est nisi denominatio ab extrinseco petita ex illius manifestatione, cum mundus est conditus, ita pariter juxta ipsum nomen Patris primo personæ tributum non est nisi ejusmodi denominatio ab extrinseco petita, ac proinde hic textus non habet plus difficultatis quam alii supra jam soluti. neque eo loco disputat Tertullianus contra Hermogenem qui volebat materiam ab æterno extitisse, et hoc argumento, quod alioquin Deus ab æterno non fuisset dominus, siquidem non habuisset, cui dominaretur. respondet Tertullianus, id sentiendum esse de nomine domini ac de illis judicis et Patris omnia nimirum esse ab extrinseco petita...

Inst. 4. in eodem l. c. 18. dicit, id est quamquam verbum non sine initio est, neque quid ignatum et inconditum præter solum Deum crederemus. 2.º si materia æterna esset, ipsa fore verbo antiquiorem...

Ad 1. quid istud contra nos? initium enim non intelligit Tertullianus initium temporis, sed rationem principii et originis, neque volebat Hermogenes, materiam esse a se et absque aliquo sui principio. respondet Tertullianus, ne verbum quidem est absque principio, sed solus Pater talis est.

Ad 2. Verum est, materiam scilicet in hypothesi Hermogenis fore verbo antiquiorem antiquitate seu prioritate originis, eo quod ipsa esset sine origine, cum tamen verbum originem habeat, neque enim Hermogenes duo de materia asserebat, primum, quod illa sit æterna, alterum, quod non sit a Deo, sed a se solum, quod Tertullianus impugnat c. illo 18. unde desumpta est proposita objectio...

Inquies ut Tertullianum interpretamur parum efficax est illius contra Hermogenem argumentatio...

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

R. 1. esto, nemo enim nescit in Tertulliani scriptis vel mediocriter versatus, quod solenne ipsi fuerit, ad thesin suam stabiliendam argumenta undecunque arripere, ea quamvis ratio ejusmodi quod parum valida sit nec ipse potest ignorare...

R. 2. non est enim argumentatio adhuc in hunc modum... non magis necesse est Deum ab aeterno esse Dominum, quam esse judicem et Creatorem ipso teste faciente Deus non est ab aeterno judex et Creator, concedis enim materiam licet aeternam non tamen fuisse digestam et formatam nisi in tempore, quocum Deus et Dominus nomen non acquisivit, nisi ubi actu dicis verbum ad materiam digerendam foras produxit, non est igitur factus Creator nisi in tempore, ita pariter non extitit judex nisi in tempore, cum non fuerint rei nisi in tempore...

Nota. Tantalum adhuc saeculi 3 Patres, ut Gregorius thaumaturgus, Methodius, Dionysius alex., Cyprianus et similes quibus nihil occurrit praeter contra illa jam delicta...

Quaeres quod dixeremus in thesi probatione, a nobis admitti Origenem et Lactantium?

R. 1. de Origene miremus, de celebri isto viro quantum varient eruditorum sententiae, unde dimittimus illum non quod tamquam in praesenti controversia certo heterodoxum sed quia uti nolumus teste antiquo...

R. 2. de Lactantio. scriptor erat in rhetorica melius quam in theologia versatus, quare istud de ipso tulit judicium Hieronymus... utinam tam nostra confirmare potuisset quam facile aliena destruxit. Testimonia igitur magni ponderis, quae ex ipso ab adversariis proferri solent, quibus tamen pauca extant apud ipsum, quibus Christus verus Deus diserte pronunciatur...

Idem sit judicium de Lactantii magistro Arnobio qui opus suum adversus gentiles scripsit, cum antequam in catechumenorum numerum relatus esset...

Disputatio II.

De Fide Patrum Postnicenorum.

Tria hic nobis sunt expendenda. 1mo. an Omeusiani omnes Ariana labe infecti fuerint. 2do. an lapsus lapsus sit Liberius. 3tio. an Ariminenses Patres a fide defecerint.

Quaestio I.

An Omeusiani omnes ariana labe infecti fuerint..

Inter Omeusianos, qui modo Semiariani vulgo appellati sunt, quidam numerantur et sancti colentur v. g. Meletius antiochenus, Cyrillus hierosol., Eusebius Samoz. unde sic argumentantur tollerantes. sunt igitur diffidere aliquis vel a concilio generali, qui propterea a salute alienus sit. quod argumentum ut ipsis eripiamus, ostendemus per peram ab iis illos omnes semiarianis annumerari, qui Omeusiani erant.

Assertio.

Plurimi Omeusiani puri erant ab omni ariana labe..

Prob. illi puri erant ab omni Ariana labe, de quorum ortodoxia testimonium prabent

v. fidei nicaenae vindices acerrimi, et verum arianorum pestimi. 2º. qui pro obi-
divite multa fortiter fecerunt, et passi sunt. 3º. qui ipsum vocabulum omou-
sion tandem rate habuerunt. ei tales sunt omeusiani plurimi, ut Basilius anci-
ranus qui factionis dux extitit, Meletius antiochenus, Cyrillus hierosol. aliique
non multi. patet major quidem plus ad illorum, quos modo appellavimus, defensio-
ne exiguos. probo minorem per partes.

I. nominatis omeusianis testimonium ortodoxiae probent fidei nicenae vin-
dices acerrimi, et verum arianorum pestimi. talis certe est Athanasius qui l. de
synodis num. 41. sic de illis scribit. non ut Arianos aggredimur hos, sed disseri-
tamus velut fratres cum fratribus qui eadem, quae nos, sunt sentia, solo nomine in con-
troversiam adducto. talis est utique et Hilarius, qui l. de synodis, postquam Athleam[?] sen-
sus omousios exposuit, de num. 78. omeusianos omousianos sine pro-
misione abrogitur[?] studiosi apostolicae atque evangelicae doctrinae viri...

II. nominati omeusiani pro obi divite multa fortiter fecerunt. sic in synodo
ancyrana prosi[?] fferunt formulam sirmiensem Constantio imperatori accep-
tissimam. sic in synodo sirmiensi [illegible] deposuerunt etiam zelo sanguis[?] acaci-
anos tunc maxime apud imperatorem gratiosos, quapropter plurima in ab Ari-
anis passi sunt, Meletius v. g. terni exilium ejectus est...

III. nominati omeusiani vocabulum omousion tandem rate habuerunt, ut con-
stater epistola synodica a patribus antiochenae synodi anno 363. habita, et cui praefuit
Meletius scripta ad imperatorem Jovi[illegible]anum, inquam sic legere est... visum est, inquam pruden-
tiae esse, quod sit concilium jam olim nicaeae habitum approbemus, et teneamus, quan-
doquidem vocabulum consubstantialis, quod quibusdam videtur parum recte inea positum, proprie est
a patribus explanatum...

Solventur object.

Obj. I. de omeusianis docet historia, quod olim pro Semarianis habiti sint...
R. n. eque plerique tales habiti sunt, atque fuerunt, aliqui quidem de filio minus recte sentiebant,
atque in refert Hilarius l. de synodis num. 74. differimen inter substantiae et ae-
qualitatem ponendo, filium patri substantiae sic dicebant, et negabant, equalem esse. alii a-
liquia, licet de filio bene sentientes, cum Macedonio tamen spiritus sti. divitem nega-
bant, quod dogma arianum imitari erat. sed non ex omeusiani tales fuerunt,
ut ex Athanasio et Hilario constat...

Inst. I. Ambrosius l. de fide ortodoxa c. 2. de omeusianis testatur, illos ita
filium Dei omeusium praedicare, ut eum dicant aliunde esse, non de ipsa Patris substantia.
Epiphanius haeresi 73. omeusianos haereticis annumerat. Hieronimus omoi-
usion vocat dogma macedonianum...

R. ad Ambrosium, ejus assertio cum aliqua limitatione intelligi debet, ut manifestum est ex
Athanasio et Hilario quibus res orientalium absque dubio notiores erant, quam Am-
brosio...

R. ad Epiphanium S. Doctor loquitur utique de illis tantum omeusianis, qui voce omoi-
usion utebantur, sed ole[?] subjicere eum voluit, ejus authoritati praevalere
debet authoritas Athanasii et Hilarii

R. ad Hieronimum omoiusion vocat dogma Macedonianum, quia Macedonius omeusianus erat, et magna omeusianorum pars illi adhaeserat, non autem quod omnes omeusiani Macedoniani fuerint, certe Meletius omeusianus fuit ille ipse qui praesedit concilio Constantinopolitano I in quo Macedonius damnatus est...

Inst. c. Athanasius ipse orat. 1. contra Arianos Basilium ancyranum et alios, quos excusamus, nos Arianis annumerat. de Meletio Hieronimus vero male loquitur, cum ipse Athanasius se ab ejus communione separavit...

R. ad 1. videatur supra, quod omeusiani omnes saltem quodammodo suspecti fuerint...

R. ad 2. Hieronymus qui in dissidio illo antiocheno Meletium inter et Paulinum Paulini partibus stabat, Meletio non valde propensior fuit, unde potius audiendi sunt 1º. Athanasius qui illum vocat magnum Meletium 2º. Basilius qui toties professus est se non posse a Meletii communione dimoveri 3º. Patres omnes concilii Constantinopolitani I. qui Meletio synodo durante defuncto maximo cum honore parentarunt...

R. ad 3. Athanasius aliquo tempore a Meletii communione abstinuit et communionem causa non quod ejus fides suspecta haberetur. sed in eo schismate, quod ecclesiam antioch. inter Meletium et Paulinum dividebat, latini favebant Paulino latino, et qui omousion profitebatur, Meletium autem omeusianum suspectum habebant, nolebat vero latinos offendere Athanasius...

Inst. II. juxta Athanasium Basilium et alios sensisse non de substantia, sed de qualitatibus, qui ergo solum admittebant omoiusion non sentiebant recte...

R. n. c. neque enim omeusiani concedebant, quod de significatione vocabuli sibi ab omnibus eorum adscribebant, imo contendebant ecclesiam voce similis omnimo veram et distinctionem significanda, quam, vigiebant, vox omousios minus bene exprimit; atque ita vere de nomine controversia erat, ut ait Athanasius...

Inst. 1. inter Arianos recensendi sunt qui respuerunt, imo damnarunt vocem omousios a generali concilio pro catholicitatis tessera assignatam. atqui tales sunt illi omeusiani, quos excusamus; nam 1º respuerunt vocem omousios, ut notum est. 2º illam in sua synodo ancyrana damnarunt in isto canone: si quis Patrem potestate et substantia filium Patrem asserens omousion seu tautousion a[nathema sit]

R. inter Arianos recensendi sunt ... si eam respuerint et damnarent sive ipsismet niceni concilii C. secus N. omeusiani, quos defendimus, revera omousios a niceni patribus significatam vocem admiserunt, sed arianorum clamoribus exterriti arbitrati sunt, prudentis oeconomiae esse dogmate salvo dimittere vocabulum quod tot turbas excitabat, atque ut ipsi videbant Sabelliani abuti poterant. certe solo isto sensu illud ancyrae damnarunt, ut patet ex ipsismet verbis canonis allati: si quis Patrem potestate et substantia — id est si quis Patrem supra filium et substantia — eadem, hunc canonem ab illis ipsis suppressum fuisse, a quibus conditus erat nec Sirmium ad mixtionem deleturi ubi convenerant ut de generali concilio, quod Constantius meditabatur, agerentur...

Inst. 2. concedimus rarius posse aliquem absque salutis periculo privatim respuere vocabulum generalis concilii authoritate consecratum atque munitum...

R. neg. ant. qui enim tale vocabulum pertinaciter respueret licet ipsa vocabulo significata non respueret, ille ad minimum schismaticus esset et rebellis ecclesiae, cui pro concessa ipsi a Christo authoritate docendi hoc jus est ut quaedam vocabula consecret quibus dogma Christi exprimatur... sed nego omeusianos de quibus disputamus, pertinacia coargui posse. nam 1º. ipsi erant, qui judices sunt in ecclesia, ac proinde quis non liceat episcopum uni aut alteri privatim respuere vocabulum generalis concilii judicio adhibendum, tamen si plures in talis vocabuli suppressione consentiant, agantque bona fide, quod ipsi sperant, in bonum ecclesiae illud supprimendum esse existimant, istud ipsorum factum salva ecclesia fieri potest.

2°. vocem omousios abnuerunt omeusioni cum post viri finita niconae synodi adhuc
ferveret contentionis quod ipsa ecclesia ut pia et benigna mater adhuc aliquid indulget
praejudiciis patienter expectans illos, qui contradicunt, donec sensim ille contentionis de-
ferveat..

Quaestio II.

An lapsus sit Liberius..

Julio in supremo pontificatu successit Liberius anno saeculi 4. 52., Apro catholica fide contra Aria-
nos multa gessit fortiter sub ea a Constantio novum mediolani colloquium habuerat Beroea
tracie in exilium missus sit, quod in Athanasii damnationem consentire noluit. reditus ab exilio
post biennium, cujus reditus causam Socrates, Theodoretus aliique hanc afferunt, quod, cum romae
esset Constantius, romanarum matronarum precibus atque plebis seditiosis clamoribus
inflexus redire Liberium jusserit. sed communis fert opinio, Liberium in super voluntati
Imperatoris obsequente damnatione Athanasii, nec non formula ab Arianis oblata sub-
scripsisse, unde duo in controversia veniunt, 1° an re ipsa sic lapsus sit Liberius.
2° an, si lapsus, Ariana fuerit illa formula cui subscripsit aut contra ex illis contex-
ta, quod omeusianorum erant, et in eo solum peccabant, quod sibi diviso insufficienter a-
nunciarent. 1mum controversiae caput adversus illos maxime suscipimus, qui odio sedis ro-
manae ota avide arripiunt quod sacrata huic sedi possunt labe aliquam aspergere. secundum caput
contra illos tractabimus qui ex lapsu Liberii inferunt fieri posse, ut maxima pars episcoporum
unita suo capiti seu romano Pontifici a fide deficiat..

Assertio I.

Sententia est probabilior non esse lapsum Liberium, id est neque in omousii suppressione
consensisse nec Athanasii damnationi subscripsisse..

Prob. Non esse lapsum Liberium sed tota hanc de ejus lapsu historia mera fabula est
ab Arianis more suo mendaciter sparsa 1°. non obscure innuunt quatuor authores probatis-
simi 2°. confirmant conjectura validissima quod sententia est probabilior ..
1°. non esse lapsum Liberium haud obscure innuunt quatuor authores probatissimi scilicet Sulpitius
Severus, Socrates, Theodoretus, et Cassiodorus, qui non aliam afferunt restitutionis liberii
rationem quam preces et seditiones romanorum, qui tamen non ignorabant illi sparsos rumores de
Liberii subscriptione. certe non ignoravit Socrates qui Rufinum fere describit
Rufinus autem hujus rumoris prope meminit his verbis: constantius Liberium restituit,
utrum quod acquieverit ejus voluntati ad subscribendum, an ad illi romani gratiam praestandum non
habeo. Nec non ignoravit Theodoretus Sozomeni castigator diligens, qui proinde dum aliud
reditus Liberii causam affert, quam Sozomenus, hoc ipso narrationem ejus improbat quod vulgares
rumores negligentius secutus est, quod contra veritatem illos ab Arianis sparsos censuerit,
et proinde sit Liberii lapsus fabula esse posteritati non transmittenda..
2°. non esse lapsum Liberium, confirmant conjecturae validissimae. prima est, quam suppetit tacita-
gendi ratio Liberii post suum reditum. Si enim lapsus fuisset potius errorem suum correxisset
aliquando, quod sane praestandum erat de viro, quem Ecclesia colit ut Sanctum, praeterea quam fron-
te alioquin a Patribus Ariminensibus minus graviter lapsis revocationem exigiat

ipse gravioris criminis reus? at tamen ne levimum quidem ejusmodi revocationis vestigium in monumentis ecclesiasticis reperitur, cum tamen Ariminensium revocationis ubique celebrentur..
secunda conjectura est, quam subministrat ratio agendi romanorum erga redeuntem Liberium, ipsi enim pompa solemni obviam processerunt.. roma, scribit Hieronymus, quasi victor ingressus est:
atenim quis credat, populum romanum fidei nicænæ et Athanasio eousque addictum, ut teste Theodoreto ad felicem a Constantio in Liberii exulis locum subrogatum quis eorum communicare noluerit
et ob hoc solum, quod quis cum Semiarianis communicaret, tot aliisque lætitiæ signis excepisse Liberium, qui equidem nicænæ fidei et Athanasii proditor extitisset...
tertia conjectura petitur ex agendi ratione Constantii et Arianorum post reditum Liberii. 1º. idem Constantius non vocavit ad Ariminensem synodum biennio post celebratam, atqui si vere lapsus fuisset Liberius, ipsum utique Constantius ad eam synodum evocasset, eo fine, ut, qui semel jam vicerat, iterum vinceret et ejus exemplo cæteros. 2º. neque Ariani lapsum Liberii catholicis objecerunt, qui tamen lapsum Osii perpetuo objiciebant, cur autem ita siluerunt de Liberio, nisi quia fabula male ab ipsis consuta nondum satis fuerat..

Solvuntur objectiones..

Obj. I. adversus probationem: nudum argumentum ex silentio Sulpitii Severi aliorumque petitum non est nisi negativum, quod non potest prævalere argumentis positivis, quæ probant lapsum Liberii...
R. negando. ostendimus enim, illos edita contra Liberii lapsum silentio potius, quod fabulosum esse crediderint, tale autem silentium æquivalet positivæ refutationi, certe, ut in uno Theodoreto hæreamus, fuit vir ille, ut notum est, criticus insignis, et sparsos de Liberio rumores optime noverat, quemadmodum diximus, quando igitur de lapsu Liberii ita altum silet, cur alias prorsus ejus reditus causas affert, quando narrationem de Liberii reditu ab isto ipsius encomio auspicatur.. et strenuus veritatis propugnator et victor illustris Liberius etc.. hæc sane explicationem non habent, nisi dicas nobiscum, lapsum Liberii Theodoreto fabulosum visum fuisse...
Inst. 1. quærens unde habeamus lapsum Liberii esse mendacium Arianorum?...
R. ut omittam, quod nemo ignoret mendacissimos hos fuisse Arianos, multosque falsos rumores de Athanasio aliisque fuisse ab ipsis calumniose sparsos, habemus tamen 1º. ex testimonio Ruffini qui Liberio ætate æqualis fuit, et negat, sibi constare, an ad preces romanorum gratia a Constantio restitutus sit Liberius, an quod ejus voluntati cesserit. jam tunc igitur duplex erat rumor de eo facto, et Liberii lapsum inter Arianorum mendacia plerique reponebant. habemus 2º. ex cæteris mendaciis, quæ sparserunt de Liberio: sic refert Sozomenus quod postquam Liberius facta pace cum omeusianis roma rediit Eudoxius cum suis Anomœis divulgaverit, Liberium cum ipsis sentire, et filium Patri substantia dissimilem profiteri, quin eandem in epistolas sub emendito Liberii nomine emiserunt. qui autem in istis punctis sunt mentiti, an vana est conjectura, quod et in cæteris mentiti fuerint? Constantius videlicet Liberium romam remittere coactus est metu seditionis a romanis excitandæ, itaque sibi Imperator ejusque episcopi dedecori vertebant, quod dedecus ut tegerent post Liberii discessum in vulgus sparserant pacem secundum illum Liberium, quamque fabulam, ut eo vendibiliorem facerent, variis in epistolas supposito ejus nomine emiserunt...
Inst. 2. quærens iterum, quare dixerimus, patres Ariminenses omnes graviter lapsos esse, non autem Liberium, si lapsus est..
R. quia patres Ariminenses subscripserunt duntaxat alicui formulæ omæusianæ, at Liberius insuper in Athanasii damnationem consensit...
Obj. II. directe. S. Athanasius scriptor coævus, et absque dubio author probatissimus lapsum Liberii diserte testatur in epistola ad solitarios num. 41 ita inquiens:

Liberius exsortis factus post biennium denique fractus et minisque perterritus subscrip-
sit. Athanasius hoc scripsit: si scripsit tamen deceptus arianorum clamoribus, quos post
oriente de lapsu Liberii constanter spargebant, quod veritas utpote in locis ab Italia
tam remotis difficilius cognosci solet. pronum fuit caeteroquin decipi sanctum docto-
rem, utpote tunc procul ab urbium commercio in eremo delitesceret. certe primo deceptus
fuit in hac eadem epistola circa factum osii, quod negant adversus se Athanasium subscrip-
sisse in dictorum historia Athanasii, esse in Apologia de fuga sua. secundo
deceptum crediderunt Socrates et Theodoretus, qui Athanasii scripta probe cognita habebant, quae
ubique laudant, ac proinde non ignorabant textum de quo disputamus, nec minus propterea reditum
Liberii alia prorsus causa assignant, quam praetensi illius lapsus .....

Dixi: si hoc scripsit tamen Athanasius: sunt enim, qui suspicantur, textus de lapsu Liberii et
osii aliena manu laudatae epistolae fuisse intrusos, idque probant isto argumento: in
laudata epistola num. 4. fit mentio Leontii longaevi adhuc viventis, sic enim num. 4
legitur ... ex eorum numero est Leontius, qui nunc Antiochiae Episcopus est. at vero ex
Socrate mors Leontii incidit in annum trecentesimum quinquagesimum sextum, quo
laudata epistola scripta est ante illud tempus, quo scripta est anno integro ante lapsum
osii, et biennio ante praetensum lapsum Liberii, qui non rediit Romam nisi anno 358.
qui textus de lapsu osii et Liberii memorata epistola sit post inde intrusi fuerunt, da
assignata epocha mortis Leontii non omnes conveniunt, unde non utimur isto argumento...

Inst. 1. idem Athanasius in apologia contra arianos num. 89. sic rursus loquitur. Liberius
etsi exilii aerumnas ad finem usque non toleraverit, attamen biennio in exilii loco
commoratus, ... hic soli locus probat lapsum Liberii...

R. n. min. fateor equidem hunc locum favere adversariis attamen rem non evincet. Athanasius
hoc unico loco in Liberio culpat Athanasium, quod exilii aerumnas ad finem usque
non toleraverit. potuit autem hoc in re ab Athanasio culpari, quin sit lapsus quod
nempe parum decorum videri exilium suum fecerit, revocatus ob romanorum seditiones,
quibus probabilem ansam praebuit ipse, romanos importune solicitando, ut illum revo-
cari curarent. certe ibidem Athanasius clare docet lapsum osii, cur non pari modo clarius
Liberii lapsum retulisset, si vere eum lapsum credidisset...

Inst. 2. D. Hilarius in fragmentis recitat 4. epistolas Liberii, quae ipsius lapsum ponunt in
evidenti...

Antequam respondeam observo, quod sint illa fragmenta. prodierunt in lucem primum vice anno
1598. antiquissima esse, consentiunt critici, certe viderat illa Sulpitius Severus Hilario
non multum posterior, atque ex illis tota fere sua, quod Arianos attinet, historiam
descripsit, ut ex utriusque operis collatione manifestum fit. negat ea fragmenta ad Hil-
larium pertinere Cardinalis Turrecremata et vult esse opus cujusdam luciferiani, Ja-
nsenius dicit esse authoris incerti; eruditi tamen plerique illa D. Hilario adjudi-
cant, tum propter authoritatem manuscriptorum, tum quia prorsus S. Doctoris stylum
redolent. sunt qui putant, ea fragmenta residua ex historia Ariminensis con-
cilii ab Hilario scripta, alii existimant esse adversaria sine ordine scripta, et
quae ad hanc historiam olim componendam Hilarius sibi comparaverat. nunc ...

R. ficta sunt ut ad ulterius dico epistola. At quod ficta sit epistola prima quae
habetur fragmento 4. atque sic incipit: studens paci, passim consentiunt critici
1°. quia in ea epistola significat Liberius, se statim initio sui pontificatus Athana-
sium a sua communione removisse, quod est contra totam historiam. 2°. quia ea epistola
contradicit caeteris, in quibus ex adverso testatur Liberius se non nisi exilii sui tempore ab
Athanasio recessisse. Quod autem illa est ut ficta sit epistola prima, id merito
de caeteris suspicamur ...

Inst. 3. perperam quod caeteras epistolas rejicimus propter unam falsam...
Reflectio illa faciemus 1°. quod plures ejusmodi falsae litterae sub Athanasii

ad Constantiu̅ non ab Arianis circa id temporis editæ fuerint, ut testis ē Athanasius ipse
apologia ad Constantium 2º. quod Sulpitius Severus, qui dictas epistolas in fragmentis Hilarii
certissime legit, cum ex iis fragmentis ut dixi eo modo, ferme tota sua illius temporis historia depromserit,
aut minus tn̄ Liberii reditum solis romanis seditionibus tribuat. 3º. quod, si genuinæ forent illæ
epistolæ Rufinus annis post obitum Liberii circiter triginta n̄ ita incertus hæsisset, utrâdam
flecteretur ex duabus opinionibus, quæ tunc erant de reditu Liberii; cum tā facile fuisset,
in iis epistolis verum deprehendere. sed forte eas ignoravit Rufinus, quasi tales fuerint
ariani, ut, qui tam multas falsas litteras in vulgus spargebant, istas, ut tu dicis, veras et
genuinas a quoquam ignorari, mitterent...

Inst. 4. Hilarius memoratas epistolas oīo credidit genuinas esse, ut patet ex variis ipsius
notis in illas. sic epistolæ 2. quæ illo fragmento 6. iaty incipit: pro deifico timore,
hanc inscripsit notam.. anathema tibi a me dictum Liberi et sociis tuis.. post.. iterum tibi
anathema. et tertio prævaricator Liberi..

R. nego Hilarium eē istas annotationes, sed sunt alicujus falsarii. 1º. quia testatur Rufinus,
opus Hilarii de concilio ariminensi, cujus quasi sunt hæc fragmenta, sic fuisse ab arianis
foedatum, ut ne illud quidem Hilarius ipse agnosceret. 2º. quia istas annotationes Sulpitius
Severus vel in suo exemplari n̄ legit, vel servavit ut pagina in oneri insertas, quandoquidem
de lapsu Liberii adeo altum silet in sua historia, ejus reditum unis romanis seditionibus
adscribens. 3º. quia istæ annotationes faciunt Hilarium sibi ipsi pugnare, nam annotatione
in epistola, pro deifico timore quæ formula, cui subscripsit Liberius dr̄, plorat, ipsa dia
arcana quæ tn̄ l. de synodis probat et excusat. 4º. quia librum quasi ipsius de concilio
ariminensi n̄ elaboravit Hilarius, nisi eo tempore nicænam fidem Liberius strenue defendebat,
unde illa totus excusatus, ut l. de synodis ariminensibus, accusat. nec ē, quare ponas,
Hilarium respexisse ad tempus, quo res acciderat, neque enim is fuit, qui pro crimine elapso et
emendato tot anathema diceret viro sancto quem acerrimum fidei patronum esse sciebat..

Inst. 5. id S. Hilarius l. contra Constantium sic eum alloquitur.. veritus id esse usque ad romam bellum
tuum extendisti, illinc Episcopum, et o te miserum! qui nescio utrum majore impietate relegaveris,
quam remiseris. ai hic locus argumentum ā, et lapsum Liberii aperte supponit...

R. n. 2. partem min. nimo oblivionem nescio, quo ulterius Hilario potius supponit Arianum, quia absque
dubio major impietas fuit, Liberium ad defectionem cogere, quam in exilium ejicere. sic itaque
loquitur ē Hilarius, et fert objectio, quia n̄ pietas et justitia movit Constantium, ut
Liberium remitteret sed sola formido seditionum romanarum, neque enim illum remisit nisi
variis eramus affectus...

Inst. 6. D. Hieronymus bis de lapsu Liberii mentionem facit. 1º. l. de scriptoribus ecclesiasticis,
ubi ita habet.. Fortunatianus aquileiensis in hoc detestabilis habetur, quod Liberium
pro fide ad exilium pergentem, primus fregit... 2º. in chronico, ubi sic legitur. Liberius
tædio victus exilii hæretica pravitate subscribens romam quasi victor ingressus ē.

nec juvat reponere, hæc scripsisse Hieronimum tum in oriente, ubi ab Italia remotior
clamoribus arianorum facile decipi potuit, ante enim, quam ista in oriente scriberet, romæ
versatus erat sub Liberii successore Damaso et forte illo ipso tempore romæ fuit, quo Liberius
ē ab exilio reversus...

R. concedo Hieronimum in ipsa urbe roma hausisse hanc sinistram de Liberio opinionem,
quemadmodum multi in aliis hausere, ut ex Ruffino audivimus. at neque authoritate
Hieronimi hac in controversia pondus habere. romæ fuerat ille sed quo tempore mendax iste
rumor de Liberio spargi primum cepit, et serpere clanculum, quis autem nescit quod prona

sit, eludi aliquid ejusmodi rumoribus, id adhuc receptum sit, et antequam successive tempore
eluerentur. profectus a Roma S. Doctor in orientem, ubi eluere non potuit, quae, dum Romae
resideret, non erant eluta; sic factum est, ut falso illi rumori fides haberetur,
cujus falsitate utique haud minus latente tempore delectatus fuerit, sed dubius mansit
in Italia, quam Hilarius Faustinus aliique detexerunt...

Inst. 7. Lapsum Liberii testantur adhuc Sozomenus, Philostorgius, Faustinus et Mar-
cellinus in praefatione, nec non post ipsos scriptores alii innumeri...

Nego ipsos. Dico 1°. ad Sozomenum: illum pro more suo emendat Theodoretus
scribens, praecise restitutum fuisse Liberium propter seditiosas Romanorum preces, itaque,
ut Valesius observat, Socratem et Sozomenum emendare solet Theodoretus, dum
suppresso eorum nomine res gestas narrat aliter. deinde plena fabulis est Sozomeni nar-
ratio, dicit v.g. episcopos, qui Sirmium apud Imperatorem erant, scripsisse ad Romanos, ut
reciperent Liberium una cum Felice regere ecclesiam, at populum illum scripsisse cum furore
Liberium ardentissime a Romanis desiderari...

Dico Philostorgium arianus ille erat, hoc ipso ipse Photio mendacissimus et revera ejus histo-
ria merum haereticorum encomium, orthodoxorum autem vituperatio atque criminatio; cui proinde
hoc quid tu credas...

Dico ad Faustinum et Marcellinum, praeterquam quod Luciferiani fuerint, incertum est, an memo-
rata praefatio ipsorum sit opus, vix enim nuper e tenebris prodiit non cohaerens cum libello, cui prae-
figitur, mendaciis referta est, v.g. refert prodigia stupenda in favorem Luciferianorum
asserit etiam in sua impietate mortuum esse quendam contra totam historiam...

Dico ad ceteros scriptores, recentes illi sunt, saeculo 9. non antiquiores, adeoque non magis audi-
endi sunt quam qui hodie eundem Liberii lapsum scriberent...

Inst. 8. Si Liberius lapsus non est, Felix illi surrogatus non fuit legitimus Pontifex, atqui sic 1°. Theo-
doretus eum Liberium successorem vocat 2°. in sacramentario Gregorii est officium de
S. Felice Papa et Martyre 3°. illius ut legitimi Pontificis meminit Anastasius
bibliothecarius et post Anastasium alii multi 4°. anno 1582. Romae inventa est ar-
ca marmorea cum hac inscriptione: Corpus S. Felicis Papae et Martyris, qui
Constantium haereticum damnavit 5°. existunt illius ad Athanasium epistola
et rescripta Athanasii ad ipsum...

R. vere non fuit legitimus Pontifex Felix ille, quo enim tempore talis fuisset? an cum
Liberius in exilio esset? sed illo tempore non amiserat Liberius, uti Pontificatum depo-
neret. an cum rediit Liberius pace cum arianis inita, ut tu dicis? sed nemo tunc
Felicem in Pontificem elegit, imo reduci Liberio locum cedere coactus est. unde

R. ad 1. Theodoretus eum vocat successorem Liberii, quia in ejus locum vi intrusus
erat...

R. ad 2. illud officium est de S. Felice, qui sub Aureliano martyrium est passus. certe
nullus antiquus Felicem in locum Liberii intrusum martyrem facit. Sozomenus dicit
eum electum fuisse una cum Liberio romanam ecclesiam rexisse, donec paulo post e vita
excessit, alii ajunt, eum adveniente Liberio cessisse et in aliam urbem mi-
grasse. Anastasius bibliothecarius, qui primus in ejus vita ipsum martyrem facit,
sibi contradicit, nam in vita Liberii asserit adversus Felicem post Liberii reditum
a Pontificatu depositum in agro suo probis vitam contulisse et ibi tandem dedisse et in
pace defunctum esse...

R. ad 3. Anastasius hac in re contradicit antiquioribus, optatus milevitanus enim
et Augustinus qui paulo post Liberium aetate romanorum Pontificum catalogos
fecere hujus Felicis nequaquam meminerunt.–

Ad 4. arca illa marmorea ab antiquariis praedicata fuit quasi admotum recens et eius inscriptio. Ad 5. Tradicit historia de damnatione cum Constantio a Felice nemo antiquus verbum habet...

Ad 6. illa epistola omnibus eruditis fatentibus efficta est...

Vides nunc quam varios triumphos agunt ex lapsu Liberii, qui ecclesia romana oderunt utrum sic triumphare ant debeant, falso lapsus Liberii ad factum certum, ut ostendimus, vel minus est quam factum certum...

Assertio II.

Ut ut forte lapsus sit Liberius, pro certo habendum est nulli Arianae formulae subscripsisse...

Prob. Si vera sint quae de lapsu Liberii narrant, bis ipse subscripsisset. 1° Beroeae ubi exulabat 2°. Sirmii quo a Constantio evocatus fuerat; atqui neutro in urbe formulae arianae subscripsit...

1°. de subscriptione facta Sirmii nulla quaestio est quia adeo manifestum est, quod nulli arianae formulae ibi subscripserit, nam Sozomeno teste qui solus ipsius subscriptionis meminit, quod Sirmii probavit Liberius, non fuit nisi libellus, in quo Basilius Ancyranus caeterique omeusiani horum principes sunt cum decretis adversus Paulum Samosatenum et formula fidei in dedicatione Antiochenae ecclesiae edita, quae omnia, ut notum est, non erant ariana, sed omeusiana...

2°. haud minus manifestum est quod nec Beroeae alicui arianae formulae subscripserit Liberius. 1. quia utique non alteri formulae subscripsit, quam cuius beneficio se ab exilio revocandum speravit, atqui talis non erat formula aliqua ariana, sed omeusiana, nam tunc temporis Constantius totus erat omeusianus, siquidem, ut Sozomenus refert omeusiani apud eum authoritate valebant 2. quia ex Hilario liquet formulam, cui Beroeae Liberius subscripsit, fuisse primam Sirmiensem, quam, ut negat nemo omeusiana est dumtaxat, quamque Hilarius ipse l. de synodis excusat.

Prob. Hilarius in fragmentis dicit disserte, quod ea formula fuerit una ex Sirmiensibus, hosque illi tribuit characteres: fuit edita ab orientalibus, fuit subscripta ab episcopis 22, inter quos eminent omeusianorum principes Basilius, Sylvanus, aliique, atqui hi characteres conveniunt soli Sirmiensi primae. Sirmiensis secunda enim opus est occidentalium, non fuit subscripta nisi ab episcopis quinque, nullam Basilius et Sylvanus probare voluerunt, quippe cui paulo post adstante in synodo Ancyrana acerrime sunt adversati. Sirmiensis vero tertia non fuit composita nisi anno post reditum Liberii....

Solvuntur objectiones.

Obj. I. cum Blondello calvinista. formula a Liberio subscripta Hilarius in fragmentis vocat perfidiam arianam quia ariana fuit formula, ac proinde Sirmiensis secunda...

R. vocat perfidiam arianam interpretative C. perfidiam arianam formaliter N. Si quae

de lapsu Liberii in fragmentis Hilarii loquitur obstinate; in fragmentis libri de
q̄ū ea conciliare nititur, qd cū in istis fragmentis formula a Liberio subscripta
ijs designetur characteribus, qi soli Sirmiensi primæ conveniunt, qā Hilarius in l. de
synodis Athleadvorat, c̄spnsa qd in fragmentis ea n̄ vocet ariana formaliter,
sq̄ ariarianismū c̄plecteretur, sed ariana tantummodo interpretatione, qtnq; de
reimit voce omousion, insufficiens erat, apta fraudibus arianorum, itaut
Liberius illi subscribens, et insuper Athanasium damnans arianorum partes fo-
vere visus sit...
Eod sēsu intelligendus ē Hieronymus dicens, Liberium haretica pravitate subscripsisse.
Inst. 1. Sozomenus l. 4. c. 15. narrat, primū Liberium a Constantio compulsum
fuisse, ut filium Patri n̄ eē c̄stble profiteretur...
R. si datis obiis d̄ unus Sozomenus fatetur, eū impulsum fuisse Liberium, ut in suppressione
vocabuli omousios consentiret, n̄ aute, ut eo ipso vocabulo a nicænis Patri-
bus expresso abnegaret. ea loge Sozomenus, ubi to intelliges 1°. omeusianos fuisse
qi Imperatore adversus Liberium incitaverāt. 2°. ab omeusianis istis n̄ fuisse Liberio
ad subscribendum proposita nisi decreta adversus Paulum Samosatenum et Fotinum nec
n̄ formulam primam antiochenam 3°. ipsos una hanc causam attulisse, cur omousion sup-
pressum vellent, qd Sabellianismo adhæreret. 4° ea lege ipsorum voluntati ogbesie
Liberium, ut ipsi vicissim ab ea c̄fessione exciperent, qā anomæos a fide alienos
pronunciabant. hæc aute cū ita sint, qd apertius qā Liberium firmiū adeo n̄ lap-
sū eē in arianismū, ut imo expresse arianismum damnaverit...
Inst. 2. formula prima Sirmiensis jā anno 351. fuit edita, qd nimis diu ante
reditum Liberii, qā ut illa fuerit, cui Beroeæ subscripserit...
R. n. c. quoniā Liberius, qi ideo ē exilio mulctatus, qd fidei nicæna et Atha-
nasio adhærens nullā orientalium formulam probare voluerit, n̄ abunde satisfe-
cerit imperatori Dū et cād Athanasii deseruit, et sirmiensi primæ acquievit...
Quæres, qn̄do igr formula, qā probavit Liberius, si omeusiana tū fuit,
asserverint Valens et Ursatius ariani rigidi...
R. qā erat nullius religionis, hos; qi ad libitum imperatoris sūi fidem mutabant,
ut forme alqs veste mutat...
Obj. II cū Petavio in notis ad Epiphanium exstat illud Hilarii, in ariana
perfidia c̄fessæ Liberium referendam ē, qd vera fide sirmiensi subscripserit,
ut hæresi ... facile c̄spnd liberatus, si addas, qd prima dumtaxat prædicta
formula parte amplexus sit, qā omousion et omoiusion reticendo
decernitur...
R. Si qs ita sentire velit, ille nrā assertioni n̄ prorsus contradicet, sed tn̄ dicat fal-
sū, unde Petavius ipse istā opinione l. 1. de Trin. c. 9. deseruit asserens sol. qs
Liberium primā tū parte formulæ ab illo subscriptæ recepisse contendit, a qo
audit in sua ad orientales Epistola de formula a Demophilo Beroænsi ob-
lata, cui subscripsit, ita dicere... hanc ego suscipi ac suscepi, in nullo contra-
dixi 2°. 36 qa sirmiensis fidei expositio fuit Theodorus jā ante
vita discesserat qs tn̄ Hilarius inter formulæ a Liberio probatæ authores recenset. Pacis
taud in probare dicitur nq a Basilium Ancyranum ceterosq omeusianos qos tn̄ Hil-
larius inter formulæ a Liberio probatæ compositores numerat, fidē sirmiensi ac-
cessuros fuisse, qd statim damnaverunt, ut commoverunt...
Obj. III. cū Valesio. formula cui subscripsit Liberius 2 Sirmiensis fuisse videtur

cu in concilio gesta fuit, q. de lapsu Liberii refert Sozomenus...
R. n. 1º. q. falso supponit Valesius si n. subscripsisse Liberium nisi sirmii primi, q. de lapsu Liberii in fragmentis Hilarianis legitur, verum sit, q. illud Baronius subscripserat, ut legit ex ejus Epistola ad orientales. 2º. reditus Liberii ad ferme integro concilium Arimi-nensem antecessit, nam juxta oes restitutus e illo anno 358. ai sirmiense tertium n. celebratum nisi anno insequente, ut pote ut fert formula ibi condita inscriptio sub consulatu Eusebii et Hipatii, q. consulatum in annum 359 incidere ex consulibus vastis constat..
Intelligis jam lapsus Liberii ut in fictus n. sit, q. nil jubet Jansenianos asserentes fieri poe ut maxima pars Epõrum suo capiti Romano Pontifici adhaerentium a fide deficiat, ut enim ostendimus, ille Liberii lapsus n. fuit defectio a fide, sed merum peccatum imprudentis oeconumiae, adde, mala fide lapsum Liberii cum ariminensium lapsu conjungi, q. ferme duobus annis antecessit, ita acerrimus fidei defensor fuerit Liberius cum ariminenses praevaricati essent..

Quaestio

Qualis fuerit lapsus Patrum concilii ariminensis.

Cum Ariani semiarianique in oibus suis conciliis parum sua proficerent, suaserunt Constantio ut synodum gralem indiceret. indicta e illa celebranda primo Nicomediae secundo Nicaeae. sed q. utraque urbs fere corruit terrae motu Seleuciae Isauriae dicta e. placuit postea dividere synodum et Seleuciae congregare orientales, occidentales vo Arimini in Emilia, q. perfectum e anno 359 ineunte...
Arimini convenere Epi circiter quadringenti inter quos erant Ariani octoginta ipsibus Valente et Ursatio, caeteri oes apprime Catholici. Atta quae concilia initia fuerunt, confirmata fides nicaena, damnatus Arius, Ursatius et Valens a comoe remoti; sed initio exitus minime responderit, facti enim longioris morae taedio, cum fraudibus victi Valentis catum Abierunt ut supresso vocabulo omousios filius praecise diceretur Pri similis juxta scripturas...
de quo quidem facto Ariani ingentes triumphos egerunt, ita pariter abusi sunt vos posteriores haeretici, ut probarent, maximam Epõrum partem in in grali concilio congregata poe a vo deficere, sed ruit argumentum si attendas 1º. quadringentos illos ariminenses patres minimam partem fuisse Epõrum tunc existentium 2º. illud concilium nec gralem nec legitimum fuisse 3º. imprudenti duntaxat oeconumia peccavisse, n. erravisse in fide. duo priora capita olim in tractatu de fide demonstrabimus, posterius nunc e demonstrand...

Assertio..

Patres Ariminenses n. peccaverunt in fide..

Prob. illi in fide n. peccaverunt, quorum fidei formula, quae ariminensis dicitur, sensu obvio e Cathlica 2º. si prius quam hanc formulam subscriberent certis signis contestati sint, eam nisi sensu Catholico admitti 3º. si haeresim ejusque fautores detestati sint

subscriptis, se deceptos fuisse animadverterunt, ai sic se res hbt. cum Patribus ariminensibus...
1º. ariminensis formula in sensu obvio Cathlica e, asserit enim verum filium Dei unigenitum ante oia saecula, et ante oe principium, solum ex solo Pre, Deum ex Deo, similem Pri genitum

scripturas, quae profecto omnia obvia esse Catholica sunt, unde in Dialogo adversus Luciferianos scribit Hieronymus: super fuisse ex episcopis, qui sacrilegium profiteretur... sonabat verbis pietas et inter tot mella praeconium nemo venenum insertum putabat...

2°. Ariminenses Patres, antequam praedictae formulae subscriberent, manifesta indicia dederunt se unam eandemque fidem Catholicam amplecti, nam testibus Hieronymo et Sulpitio Severo priusquam subscriberent primo susceperunt fidei professionem a Phaebadio Agennensi et Servatio Tungrensi propositam, in qua Arius et tota ejus impietas damnabatur. Secundo coegerunt Valentem ut quasdam arianas blasphemias, quarum accusabatur, palam anathematizaret. Quorsum autem istae cautiones, nisi ut pateret formulam a se subscriptam Catholice accipi...

3°. Ariminenses Patres, statim atque se deceptos intellexerunt factum emendarunt. Nam ita narrat Hieronymus in Dialogo: concurrebant episcopi qui dolis decepti sine conscientia haeretici ferebantur, contestantes Corpus Domini, et quidquid in ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos; multaque alia flentes asserebant, parati et subscriptionem pristinam et omnes Arianorum blasphemias damnare. Quod etiam ab ipsis praestitum fuisse luculenter testis Liberius in epistola ad orientales...

Solvuntur objectiones.

Obj. I. ex agendi ratione Ariminensium Patrum, 1°. vocem omousios ejurarunt. 2°. cum arianis communicarunt, ergo in arianismum lapsi sunt...

R. ad 1. n. a. minime Ariminenses vocem omousios ejurarunt, in illius duntaxat suppressionem incaute consenserunt decepti a Valente et Ursatio, ut qui non desisterent clamare istam totam dissidiorum esse causam, quae nec in scriptura extaret, et simplicioribus scandalo esset, pacis causa igitur annuerunt Patres, ut vocem omousios non amplius in symbolo poneretur, nec, inquit Hieronymus, cura erat Episcopis de vocabulo, cum sensus esset in tuto...

R. ad 2. communicarunt cum arianis quos existimabant catholicos, C. quos existimabant adhuc in haeresi esse N. Testes sunt Hieronymus et Sulpitius Severus Ariminenses Catholicos cum arianis qui in concilio aderant, non ante pacem iniisse quam post multa istorum mendacia se catholicos simulantium: sic ante unionem Valens 1°. praesente Tauro praetorio praefecto qui Constantii nomine synodo aderat, solemniter protestatus est se Arianum non esse. 2°. postulante insuper Claudio Picenae provinciae episcopo ut quasdam arianas blasphemias nominatim damnaret, praestitit illud ita quod specie sinceritatis, ut, inquit Hieronymus, cuncti Valentem ad caelum laudibus tollerent, et suam in eum pristinam suspicionem cum poenitentia damnarent...

Inst. 1°. iidem Ariminenses consenserunt Valenti ita pronuncianti: si quis dixerit creaturam filium Dei, ut sunt caeterae creaturae, anathema sit, in hoc erat fateri, quod verbum creatura sit...

R. n. m. quia propositionem aequivocam bono sensu acceperunt, id unum intelligentes, verbum non esse ex numero creaturarum; nam sensum malum Valens satis videbatur exclusisse per tot alios anathematismos brevis... si quis filium non dixerit aeternum, anathema sit. Si quis dixerit de non extantibus filium Dei, anathema sit...

Inst. 2. in sua ad Constantium epistola, quam refert Hilarius fragmento, gratulatur Imperatori quod victoriam obtinuerit... ut indignum Deo nomen scilicet omousios sit jam eradicatum, ita quod non est praecise imprudenter oeconomiam secare...

R. n. cM. illa epistola non est authoris concilii sed arianorum duntaxat opera, probat Baronius 1°. textus epistolae, nam scribunt in ea, qui illam scripserunt, se sine hoc tenuisse quod de vocabulo omousios profitentur. probat 2°. authoritas Hilarii, qui epistolae inscriptionem, quae haec est: Constantio synodus Ariminensi: ita corrigit: synodus

ariminensi Ddi Valens, Epictetus & caeteri qui haeresi consenserunt...

Obj. II. Ex agendi ratione conciliorum adversus ariminenses Patres, varia concilia eos a communione separaverunt, donec subscriptionem suam revocarent ... Ita severitas supponit eos in ipsum arianismum cecidisse...

Prob. Nisi in ipsum arianismum cecidissent, non meruissent tractari severius, quam omeusiani, quos tamen Ecclesia maxime omousianus tractavit satis severe...

R. ad argumentum n. min. digni erant ista severitate Patres ariminenses licet interiori conscientia nullatenus haeretici essent. quia sic cessere eos voluntati mujatoris in concordiam quae arimini patiebantur facto erat causa fidei ignave deserviae. 2o. quia ab haereticis recepta eos fidei professione, sola erat haeresis partes communivit, et nonsa praebuit clamoribus arianorum, qui post ariminensem synodum confusa impudentia jactitaverunt ubique, suum dogma in locum fidei nicaenae substitutum...

ad prob. n. maj. 1o. quia formula sirmiensis tertia, in qua sublato omousio, quo omousio Filius praecise dicebatur similis Patri secundum scripturas, minus erat recta, & arianorum fraudibus aptior, quam illa omeusianorum ecclesiis. 2o. quia, quemadmodum Hilarii editores scite observant, ut illi digni sunt laude, qui a malo recedunt, ita qui a bono deficiunt, merito sunt vituperandi; qui omeusianis ab anomaeorum parte recedentibus, et non Patrum substantia sive consentientibus ad verum sit proficere fuit, ariminensibus econtra omousium vocem, quam antea confitebantur supprimentibus ad Arianos fuit accedere, & quodammodo a fide deficere...

Obj. III. Ex testimonio veterum 1o. antiqui Patres ariminensium subscriptionem praevaricationem vocant. 2o. Liberius in epistola ad orientales, quae habetur apud Socratem l. 4. c. 12, asserit diserte, ariminenses a fide defecisse. 3o. Augustinus epist. 50. ait eos veneno putei ariano. 4o. Hieronymus ipse de lapsu eorum sic scribit in Dialogo tunc usiae nomen abolitum est, tunc fidei nicaenae damnatio conclamata est, ingemuit orbis & se esse arianum miratus est, quae ista probant, ariminenses ipsi arianae haeresi adhaesisse...

R. n. min. Adico ad 1. ariminensium lapsum antiqui praevaricationem vocant hoc sensu quod fuerit agendi ratio cum haereticis aequo mollior, & conniventia culpabilis C. hoc sensu, quod fuerit lapsus in haeresim N. responsio constat ex Hieronimo, Sulpitio Severo, atque ipsomet Athanasio epistola ad Rufinianum...

Dico ad 2. illa verba non habentur in epistola Liberii, ut extat apud Socratem, sed ea Barronius, utique per inadvertentiam, addidit de suo...

Dico ad 3. ait Augustinus, ariminenses veneno putei ariano, quoniam venenosis Arianorum artibus decepti sese passi sunt, nec enim plus necesse est intelligere per laudata verba...

Dico ad 4. tunc usiae nomen abolitum est, juxta clamores arianorum C. in rei veritate N. non nisi clamores arianorum sunt, quos hic refert Hieronimus, neque enim quis, adeo parum sibi ipsi constare Sanctum Doctorem, ut, qui in memorato Dialogo totus est in ariminensibus ab arianismi suspicione liberandis, objecto tunc textu eos in ista haeresim proruisse doceat..

Sed nunc de Augustissimo trinitatis mysterio ita pertractatis tractatum claudo & istud D. Athanasii effatum ad Arianos, quod haud minus quadrat in alios huius mysterii hostes... o stulti atque omnia audaces, quare non potius S. Trinitatem curiose scrutari desinitis, eaque dumtaxat creditis.....

absolutus die 10 junii 1765. circa horam post meridiem

123

Tractatus
De Actibus Humanis.

Actus humanus ille dr̄ qui procedit ab hoē agente humāo modo, id ē, ex pr̄via cogn̄ioe et mentis advertentiā. ratio qr̄ sit motus primo primi sine mentis attentione provenientes, hos non ē apellare actus hoīs sed ℏu. nō ē autē hic nobis disputandū de actibus humanis, nisi ut sint morales, seu q̄tenus hoīē in linea morali bonū aut malū praestant, laude videlicet v vituperio, pœna v premio dignū, et q̄ā vastum ē istud argumentū, sed plurima ad moralē theologia spectant, alia tractatus de legibus sibi vindicat, ideo itaque istud reliquum ē, ut disputemus, ad actū moralē quid requiratr ex parte principii, et qd ex parte finis et motivi...

Quaestio I.

Ad actum moralem quid requiratr ex parte principii

Nemo ē, qui ad proposita controversia n̄ statim respondeat, ad actū moralē ex parte principii requiri maxime et primario, ut fiat libere, cū utique libertas sit prima radix, unde actus morales fiunt, pœna v premio laude v reprehensione digni. sed q̄stione de se facilē intricatā fecerunt posteriorū Saeculorū novatores, quorū haeretica dogmata hic nobis refellenda sunt. agemus itaq primo de essentia libertatis 2º. de illius existā, sed prius notiones q̄asdā ad controversiae statum necrias praemittemus...

Articulus I.

Praemittentur observationes quaedam ad praesente de libertate controversia necria...

Observatio I. spontaneū voluntariū et liberū q̄d inter se differant...

Licet ista vocabula saepe confundantr invicē, differunt re ipsa tn̄. spontaneū ē q̄d fit juxta naale rei dispositioē. voluntariū ē q̄d fit cū inclinaoē voluntatis et ex praviā raōis advertentiā. Liberū ē, q̄d fit ex electione. unde spontaneū convenit brutis atq in rebus inanimatis. voluntariū solis raōē utentibus, liberū autē ē species q̄ada voluntarii. sic motus q̄o equus fertr ad avenā, ē spontaneus, amor, q̄o ferimur in beatitudinā, ē voluntarius, determinao, q̄a q̄is elegit virtutē pro vitio ē libera...

ex dictis collige violentum, coactum, involuntarium et necessarium quid invicem differant. nempe violentum est quod est contra naturalem rei dispositionem, et opponitur spontaneo, idem fere ac coactum, quod fit a vi illata ab extrinseco. involuntarium est, quod fit contra inclinationem agentis, vel sine praevia cognitione, et opponitur voluntario, necessarium est quod fit a principio intrinseco ad unum ineluctabiliter determinante, et opponitur libero...

Observatio II. quid sit coactio, quid necessitas?...

ut illud doceant allata modo definitiones, coactio est vis ab extrinseco illata voluntate repugnante, necessitas est motio interior voluntatem ad unum invincibiliter determinans. unde efficitur, voluntatem necessitari quidem posse, cogi autem quoad suos proprios actus non posse, si enim eos elicit quos vult, non est tamen simpliciter repugnans et nolens...

coactio quemadmodum et necessitas, duplex est, alia physica, alia moralis. coactio physica est ea quae fit voluntate omnimode repugnante, et facit involuntarium simpliciter, seu nullatenus volitum, talis est vis, quae infertur illi, qui obtorto collo trahitur in carcerem. coactio moralis est vis externa, cui difficile quidem, sed non absolute resistere potest voluntas, et facit involuntarium secundum quid, hoc est, partim volitum, partim non volitum, quamquam voluntas revera vult, quod facit, sed nollet adeo illa urgentia motiva, propter quae vult, talis est volitio, qua mercator metu tempestatis merces vult in mare projicere...

ad eundem modum necessitas physica est absoluta impossibilitas ad oppositum orta ab intrinseco; necessitas moralis non nisi grandis difficultas ad oppositum ab intrinseco orta. unde necessitas physica tollit libertatem, necessitas moralis minuit tantum...

praeter assignatam necessitatis divisionem multas adhuc alias excogitavit Jansenius ut suo systemati adversos vel una occulo conspiceret, dicit itaque sic...

1o. necessitas alia est violentiae, cujus nempe principium partim est extrinsecum, unde actio serva quidem fit involuntaria, alia est inclinationis et lubentiae, quae oritur a principio totaliter intrinseco, et voluntatem facit velle tam lubenter quam necessario, ac dicitur necessitas simplex, id est nullius violentiae admixta...

2o. necessitas simplex rursum alia est naturalis, quae fundatur in ipsa rei natura, qua necessitate v. g. in divinis Pater generat filium, alia est adventitia, quae libertati per accidens, qualis est v. g. in beatis necessitas amandi deum intuitive visum...

3o. necessitas adventitia iterum alia est fixa et perpetua, quae semper manet, alia mutabilis et fluxa, quae non semper manet, sed est tenens partialis, et relativa. 1o. transiens, quia est nunc ad ipsum, nunc ad aliud, nunc ad bonum, postea ad malum. 2o. partialis, quia bonum, ad quod necessitas non exhibet, ut unica bonum, ac proinde non exhaurit totam voluntatis potentiam sed partem duntaxat, ita ut adhuc sit aliqua potestas ad oppositum. 3o. relativa ad vim concupiscentiae oppositae ita ut sit necessitas aut ad bonum aut ad malum, prout vel bona vel mala concupiscentia est gradibus superior...

Observatio III. quid et quotuplex sit libertas...

libertas universe idem est ac immunitas, quare totuplex est libertas quotuplex immunitas a peccato, a miseria, a coactione et necessitate. 1o. libertas a coactione efficit, ut actio sit voluntaria, et dicitur libertas voluntatis, quia voluntas ea spoliari non potest. libertas a necessitate fauta(?) agero liberum ea libertate, quae requiritur ad meritum et demeritum et dicitur libertas arbitrii, quia per ea voluntas fit capax, unum ex pluribus assumendi pro arbitrio. propter eandem rationem dicitur in libertas indifferentiae, et definitur a D. Thoma vis eligendi: ab aliis: vis activa se se determinandi ad hoc vel illud. dividitur in libertatem contrarietatis et contradictionis...

prima ad potentiam se pro libitu determinandi ad alterutrum ex duobus contrariis, altera potentia se pro libitu determinandi ad alterutrum ex duobus contradictoriis...

Observatio IV. quae circa libertatem sit doctrina Lutheri et Calvini, quorum Jansenius [illegible]. Lutherus ac post ipsum Calvinus ita de libertate docent pro talibus: 1º. liberum arbitrium per peccatum Adae penitus periisse. 2º. eo peccato sic invaluisse in nobis concupiscentiam ut peccemus in omnibus nostris operibus etiam piis et justis. 3º. gratiam voluntati necessitatem inferre, non quidem quae coactionis est, sed quae inclinationis ab intrinseco. 4º. libertatem ad meritum et demeritum requisitam in uno voluntario positam esse. nec in aliquo dissentiunt invicem ambo haeresiarchae, nisi quod Lutherus voluntatem sub gratia velit esse velut inanime aliquid, et mere se passive habere, Calvinus autem videatur concedere, movere illam se, et vitaliter agere...

Dura hanc utriusque haeresiarchae opinionem non nihil emolliens Jansenius concedit, agere sub gratia voluntatem, et Deo excitanti vere cooperare. fatetur insuper, voluntatem non esse immobiliter affixam malo, nec peccare hominem in omnibus suis actionibus, sed quod ipsa Lutheranae atque Calvinianae dogmatis summa attinet de libertatis ruina per peccatum Adae nihil profecto ab ipsis dissentit, haec itaque est ipsius doctrina...

Dicit 1º. dist[in]guendum esse inter libertatis essentiam eiusque in hoc viatore statu accidentale, libertatis essentiam totam sitam esse in voluntario, ideo proprie perfecto quod nihil habet violentiae, et praeterea cum plena mentis advertentia coniunctum est, libertatis autem in hoc viatore statu in eo consistere, ut sit illa ad bonum et malum flexibilis, cum nullus alioquin esset praecepto locus, nullus exhortationi et comminationi...

Dicit 2º. hanc voluntatis flexibilitatem in statu naturae innocentis fuisse arbitrium indifferentiae ad bonum et malum; at nunc amissa per peccatum originis ista arbitrium indifferentia, inducta peccandi necessitate illa voluntatis flexibilitatem in eo esse posita, ut per gratiam gradibus superiorem invincibiliter determinetur ad bonum, quae sibi relicta pondere concupiscentiae invincibiliter determinatur ad malum...

Dicit 3º. quia subalternante in hunc modum bona et mala concupiscentia voluntas nec cogitur, nec alicui parti est immobiliter affixa, eadem ipsa libera est ea in libertate quae ad meritum et demeritum exigitur, quia non cogitur, habet totam essentiam libertatis universim sumptam, quia vero non est alicui parti immobiliter affixa habet insuper eam libertatem in hoc viatore requisitam...

Articulus II

Discutitur in quo posita sit essentia libertatis ad meritum et demeritum requisitae.

Quo sit eadem de doctrina Lutheri Calvini atque Jansenii modo fuit exposita, ut pronunciant ex adverso Theologi Catholici, libertatem quae sit radix meriti et demeriti, esse et illam quam libertatem contradictionis appellant, et quae definitur: potentia agendi vel non agendi in iisdem circumstantiis, ita ut non sit locus merito vel demerito, ubi non est immunitas a quavis antecedente necessitate...

Assertio

Dogma fidei est libertatem ad meritum et demeritum requisitam esse immunitatem ab omni antecedente necessitate non simplici, mutabili, transeunte, partiali et relativa ...

Prob. Innocentius X solemni constitutione qua recepit universa eccla damnavit
ut hæreticam istam Jansenii propositionem quæ e tertia damnatarum ordine tertia:
ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ n requiritur in hoe libertas a necessi-
tate sed sufficit libertas a coactione. e' hoc dogma fidei propositio ipsi contradicto-
ria debet esse: ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ n sufficit libertas a
coactione, sed requiritur libertas a necessitate. adjicio a necessitate non simplici
mutabili etc. nam Jansenius fatetur qui n e de absoluta sed a necessitate sed mutabili
transeunte et relativa, damnata e prædicta propositio quod dogma e fidei ...
nititur ceteroqui hæc Innocentii definitio et testimoniis scripturæ, et anterio-
ribus ecclæ definitionibus, nec n constanti traditione...
1o. nititur testimoniis scripturæ sic gen. c. 4. Cain dicitur... nonne, si bene egeris
recipies, sin autem male statim in foribus peccatum aderit, sed sub te erit appetitus
ejus, et tu dominaberis illius. ubi vides, idcirco bonis Caini operibus præmium
promitti; malis pœnam intendari; quod ipse habeat dominio suo appetitum suum,
potens ei obtemperare v n obtemperare sic ecclesiastici c. 31: de justo legitur
erit illi gloria æterna, qui potuit transgredi et n e transgressus, facere mala et n
fecit. ubi rursum justus iste præmio et gloria dignus prædicatur, n præcise, quia
e mandata transgressus, et mala n fecit, sed quia mandata n e transgressus, cum potuerit
transgredi, et mala n fecit cum potuerit facere. an potuit sufficientius indicari nobis
ad meritum et demeritum ea requiri libertatem, quæ e potestas agendi v n agendi,
seu immunitas a gravis antecedente necessitate...
2o. Innocentii definitio nititur in anterioribus jam ecclæ decretis, ut aliis omissis
quæ prius adversus Manichæos et prædestinatianos sunt sancita, nonne triden-
tina Synodus sess. 6. variis anathematismis perculit doctrinam Lutheri et
Calvini quæ cum quoad dogmatis substantia in præsenti controversia ab illa Jansenii
n differt. accedunt constitutiones Pii V et Gregorii XIII in quibus inter alias
damnantur propositiones et istæ proscribuntur 39na quod voluntarie fit nisi necessario fiat
libere tamen fit. 66. homo peccat n damnabiliter in eo quod necessario facit...
3o. Innocentii definitio nititur in constanti traditione sufficiet hic traditionis testem appellare
Augustinum quem unum semper in ore habent adversarii sui itaque adversus Manichæos l. de
duabus animabus c. 12. ait ille peccati reum teneri quemquam quia n fecit, quod facere n po-
tuit, summæ iniquitatis e et insania. id repetit l. de fide contra Manichæos c. 10.
nec certe sententiam mutavit, ubi deinde cum Pelagianis congressus e, quod cum una ho-
rum ipsis repræhendit n quod liberum arbitrium admitterent, itaque definirent, possibi-
litatem committendi peccatum, et abstinendi ab illo, sed quod contenderent, posse aliquem
a gravi peccato abstinere sine gratia. liberum arbitrium, inquit l. 2. de nuptiis et
concupiscentia c. 3. utique dicimus n hoc ... estis Pelagiani liberum autem esse
quod sit ad agendum bonum sine adjutorio Dei hoc vos dicitis, hinc estis Pelagiani;

Solvuntur objectiones.

Obj. I. adversus probationem. propositio ab Innocentio damnata intelligi debet de ne-
cessitate violenta, aut illa quæ antecedit omnem mentis advertentiam, v de ne-
cessitate naturali, ita de ea quæ, licet advertentiam sit, sed tamen e determinata-

illo, quod decretum Innocentii fuerit quam Lutherum et Calvinum, quam Jansenium...
R. n. a. nam dicta propositiones damnavit Innocentius esse Jansenii, de isto enim esse
disputabatur de isto esse judicium apostolicae sedis postulatum est, unde in Alexander VII.
Innocentii successor solemni constitutione declaravit, esse Jansenii esse proscriptas
fuisse, cum illum Janseniani negare auderent. Sed forte non intellexit Jansenium Innocentius,
et te mirandum hoc, qui tibi confirmas, ut Jansenium intelligas quod certe intelligere
facile est, audeas tu affirmare sedem apostolicam imo universam ecclesiam circa illius esse
hallucinatam esse D...
Inst. 1. textus ex scriptura citati id unum evincunt, de ratione meriti et demeriti esse, ut, quod
fit, posset non fieri, sed illud non negat Jansenius. Finge enim hoc quod victrix prava concupiscentia
ad malum necessitat, ille homo prorsus tum fit parte opposita virtutis, quia ipsi ipsius voluntas
est contraria mala, et quod non posset ad bonum flecti. Sit, quia, si ad malum hic et nunc necessitatur,
hoc est per accidens, propter pondus praeponderantis concupiscentiae, nec ceteroquin ibi homini desunt
vires bono opposito pares in aliis circumstantiis. Sit denique, quia absque dubio deus sibi
et gratia sua auxilium everterit, sed quod pour neque per alios, hoc ipsi merito dicimus...
R. si datas responsiones sufficiunt, ut hoc sit praedominante mala concupiscentia
ille tum liber sit ad oppositam partem virtutis, quod non ego liberum esse dicam, in quo minime est liber:
v. g. liberum esse aliquem ad legendum in sine libro, ad cogitandum in sine capite, et ad ambulandum
per campos in cum est in carcere. Dicam v. g. de postremo isto vere sit per campos deambulare
sit, quia non est continuo in carcere, ut non posset ex illo dimitti. Sit, quia, si nunc ab ambulando
abstinere cogitur, hoc est per accidens, propter vincula, quibus constringitur, nam habet ceteroquin
pedes ad deambulandum egregie idoneos. Sit denique, quia sit quod ex illud vinculis et carcere
liberare, sed quod pour neque per alios, hoc ipsi merito dicimus. Vides itaque, quam ridicula sit
illa potestas ad oppositum, quam Jansenianum systema illi tribuit, quod victrix concupiscentia
ad malum, aut victrix gratia ad bonum necessitat, ipse non est vera potestas ad oppositum,
nisi quae est expedita, atque hic et nunc in actu exire sit...
Inquis carpemus istam responsionem, vel per nos, quod pour neque per alios, ait tamen est D. Thomae...
R. recte sic dicit D. Thomas, sed tu ita dicis haeretice. Hoc sensu est doctrina D. Thomae:
quod non possimus operari bonum propriis viribus, recte tum dicimus illud operari per se, quia pour neque
adjuvante Deo, non quod pour neque per alios, hoc ipsi merito dicimus. Sed ita intelligens sanctus
doctor supponit, gratiam Dei nobis sine praesto esse, unde illa ipsius locutio sensum et sanum esse
habet, cum Jansenius non supponit hoc, quod mala concupiscentia dominatur, praesto esse
gratiam quam concupiscentia vincat, hinc apud ipsum memorata D. Thomae propositio
in falsa est et illusoria...
Inst. 2. non affirmamus decreta Tridentina adversus Lutherum et Calvinum etiam
Jansenium ferire, nam est latum discrimen circa dogma libertatis inter haeresiarchas illos
et Jansenium. Ipsi enim volunt, voluntatem sub gratia se habere mere passive, velut rem inanimem,
ita in nobis invalescente concupiscentia, et per eam omnes nostras actiones in peccato congruenter
sicut nil istorum docet Jansenius...
R. concedo hoc nil a Jansenio doceri, sed an ista sit tam, quod sessione 6. Tridentina Synodus
circa dogma libertatis in Luthero et Calvino damnavit? an non can. 4. ita definit:
Si quis dixerit, liberum arbitrium a Deo motum et excitatum non posse dissentire si velit,
anathema sit. et can. 18. Si quis dixerit, Dei praecepta homini in justificato esse ad observandum
impossibilia, anathema sit. An non magis in Jansenii quam Lutheri systemate liberum
arbitrium a Deo motum dissentire sit, et in utroque systemate Dei praecepta homini
justificato cum dominante concupiscentia, pariter sit impossibilia. Et sane quod tum

adeo quod juxta Lutherum voluntas sit imobiliter malo affixa, juxta Jansenium autem nunc
ad bonum nunc ad mala necessitetur? neque non variatio necessitatis, sed immunitas à
necessitate libertatem constituit. in systemate Lutheri hoc est ut captivus, qui nunquam
est à vinculis exsolutus, in systemate Jansenii, ut captivus, cui carceris custos identidem
vincula mutat, tantum idcirco isti pro altero sua captivitate libera esse dices?...

Inst. 3. Jansenismus phantasma est merum suggestum à Jesuitis praeter quod non laborante quorundam
phantasia...

R. cur phantasma esse dicis Jansenismum? vel quia non est, quod non heretice docuerit Jansenius, vel
quia non est, quod nemo heretica ejus placita propugnet. primum quod sit dictum sine probatione,
ut à supra ostendimus, est enim asserere circa Jansenii librum halucinata esse univer-
sam ecclesiam. alterum quod sit delirium, constat manifeste; an enim ignorat aliquis, quos mo-
tus, quae scandala integro abhinc seculo ista haeresis secta excitaverit? an non sit pra-
manibus innumerabiles illi libri pro defensione Jansenianorum dogmatis conscripti?
esse ex omnibus summis Pontificibus, qui ab Innocentio X sedem apostolicam hucusque tenuerunt
nullus ferme est, qui non contra Jansenianos scripta apostolica miserit, vel saltem de
iis sit conquestus. clerus gallicanus in plerisque suis comitiis circa ipsos occupa-
tus fuit. Jansenismum epistolis pastoralibus aliisque scriptis impugnarunt praesules
gallicani fere innumeri nec tamen nisi phantasma sit Jansenismus, quod quidem est dicere
nisi omnes illos summos Pontifices praesulesque gallicanos fuisse fanaticos fuisse, qui sibi
visi sint videre, quod tamen non videbant, quibus vana umbra illusit, ut qui spectra nocturna
finxerunt. quare non clerus gallicanus in comitiis anni 1700 dictam propositionem cum
tribus aliis ejusdem improbitatis censura notavit tanquam falsam, temerariam scandalosam
contumeliosam in clerum gallicanum, summos Pontifices et universam ecclesiam, schisma-
ticam et erroribus condemnatis faventem...

Obj. II. Dices ex Patribus D. Augustinus l. de duabus animabus c. 10. ita definit liber-
tatem non est, quae ad meritum et demeritum requiritur: motus animi cogente nullo. quo judice san-
cto Doctore ad libertatem sufficit immunitas a coactione...

R. N. C. et dico, verbum cogere idem apud Augustinum id sonare ac verbum necessitare 1º. quia aetate
sua satis in usu erat, ut et nunc saepe facimus, dicta vocabula promiscue usurpa-
re, sic Julianus Eclanensis, qui certe non dicebat libertatem in sola immunitate a coactione
constitui, ipsa tamen apud Augustinum l. 1. operis imperfecti definit possibilitatem, quae sit
expers cogentis necessitatis. sic Augustinus ipse, qui in textu objecto coactionis voca-
bulo utitur, l. 2. contra Faustum c. 5. necessitatis vocabulum adhibet ita inquiens:
liberum arbitrium ab omni necessitatis vinculo vindicamus. 2º. quia quae loca, quae objicis,
subsequuntur, aperte demonstrant, cogere Augustino hic idem esse ac necessitare. nam cum
sequente capite 10. eam libertatis definitionem attulerit, quam tu objicis; capite vero 11.
inchoat per istam definitionem peccati... peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod
justitia vetat, et unde liberum est abstinere...

Nota. sunt qui fatentur vocabulum cogere in objecto textu et alibi ab Augustino sumi
proprie, sed respiciunt, eam libertatis definitionem non esse nisi inadaequatam, neque, inquiunt,
aliter. S. Doctor agit contra Manichaeos, qui ut duos Deos, ita duas in homine animas admit-
tebant, animamque bonam a mala aliquando cogi ad actus suos volebant, quam absurdam
hypothesim refellens Augustinus asserit neminem peccare nisi liberum, qui non coactus.
Attamen dum ita statuit ad libertatem exigi immunitatem a coactione, non propterea
asserit, illa solam esse, vel adaequatam libertatis rationem constituat.

Inst. 1. S. Doctor passim pronunciat idem esse quod voluntarium est, liberum esse, quae juxta

ipsa al. plus ad libertatem exigitur, quam voluntarium esse...

Anteced. probant ista loquutiones apud Augustinum adeo familiares l. de spiritu et littera c. 31: hoc quisque in potestate habere dicitur, quod, si vult, facit, si non vult, non facit. l. de nuptiis et concupiscentia c. 30: ibi sumus tracti liberi, ubi non debebamus invitati...

R. N. S. Doctor iis in locis accipit voluntarium sensu lato, pro eo, quod facimus pro arbitrio C. accipit sensu stricto pro eo praecise, quod est sola inclinatione voluntatis ex propria mentis attentione N. Augustinus si voluntatem spectat duplici modo 1º. ut est quo ad aliqua ex antecedente necessitate ad unum determinata. 2º. ut vis agendi vel non agendi pro arbitrio. spectata primo modo vix aliter quam naturam appellat, spectata secundo modo voluntatis nomen donat. Ita ut voluntas apud Augustinum ferme nequam aliud aliquid sit, quam quod nos vulgo liberum arbitrium dicimus. Id ita esse ponunt in manifesto plurima ipsius testimonia sic l. de duabus animabus c. 12. inquit: illa autem si non voluntate faciunt, id est, si libero ad faciendum et non faciendum motu carent, peccata carum tenere non possumus. audis? si libero ad faciendum et non faciendum motu careat. en igitur quid sit Augustino voluntate aliquid facere, videlicet libero ad faciendum et non faciendum motu illud facere...

Inst. 2. id S. Augustinus adversus Pelagianos docet ex professo, ad libertatem non requiri immunitatem a necessitate v. g. in Enchiridio c. 105. ait: neque enim voluntas non est, aut libera dicenda non est, quia beati esse sic volumus, ut esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus. l. de natura et gratia c. 46. inquit: nec dicere audemus, id eo Deum non voluntate, sed necessitate habere justitiam, quia non potest velle peccare...

R. N. requiri immunitatem a necessitate specificationis C. a necessitate exercitii N. volebant semper Pelagiani, stare non posse cum libertate arbitrii necessitatem gratiae. si alterius ope indigeo, sic dicere solebat Pelagius: jam non sum liber. unde pugnabant, ad libertatem requiri indifferentiam contrarietatis; quem errorem refellens Augustinus ita argumentatur: sicut et beati in caelo liberi sunt nec tamen possunt agere male, nos liberi sumus, nec tamen possumus velle non esse beati; quod falsum esset, si ad libertatem requiri indifferentiam contrarietatis, seu immunitatem a necessitate specificationis, sed dum ita statuit S. Doctor, non idcirco statuit non simul non requiri ad libertatem indifferentiam contradictionis, seu immunitatem a necessitate exercitii...

Nota necessitas specificationis est, videlicet est necessitas ad certam speciem actuum v. g. ad actus bonos necessitas exercitii necessitas ad exercendum hunc actum determinate..

Nota iterum in textu ex Enchiridio agitur de libertate Sanctorum et nostra in textu ex l. de natura et gratia agitur de libertate Dei..

Inst. 3. l. 5. de civitate Dei c. 10 ita scribit Augustinus: si necessitas nostra illa dicenda est, quae non est in nostra potestate, sed etiamsi nolumus, efficit quod potest, sicut est necessitas mortis, manifestum est voluntates nostras, quibus recte vel prave vivitur, sub tali necessitate non esse. si autem illa definitur esse necessitas, secundum quam dicimus necesse esse ut ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis; neque enim et vitam Dei et praescientiam Dei sub necessitate ponimus / i. e. sic, quod libertatem adimat, / si dicamus, necesse esse Deum semper vivere, et cuncta praescire. ei hic locus in nostra sententia non habet explicationem. R. ad 1º. Augustinus non hic agit contra Pelagianos, sed contra Stoicos. 2º. eam solam necessitatem ait esse contrariam libertati ad recte vel prave vivendum id est, ad meritum et demeritum requisitae, quae est necessitas violenta, ut necessitas mortis. 3º. docet necessitatem, quod Deus vult, vitam et praescientiam suam, non esse contrariam libertati: ei hujus doctrinae non potest esse alia ratio, quam quod tali necessitas non repugnet voluntario

inde sequi ẽ n̄ eẽ c̄trariũ libertati, quod n̄ ẽ c̄trarium voluntario..
R. n. min. licet eñ valde intricatum sit istud testimonium, professus tñ sũ aliquis illud
explicare eod modo, quo superiora explicuimus. nec obstant, quæ c̄tra objiciunt
adversarij; unde
Dico ad 1: licet Augustinus hoc loco directe agat c̄tra Stoicos, sed tũ c̄tra Pela-
gianos agebat, cũ insigne opus de civitate Dei scriberet, atq; hinc utrisq; respon-
detur eod modo..
Dico ad 2. nego. neq; enĩ Augustinus hic recensetur eã oẽ necessitatẽ, quæ rationẽ me-
riti et demeriti tolli, sed aliquã tantum illius speciẽ. sic negabat Cicero, c̄tra quẽ eo lo-
co disputat Augustinus, Deum futurorũ prescium eẽ, quod prescia creatæ voluntatis
libertatẽ tolleret, cũ oĩa fieri necesse sit, quæ Deus prescit. respondet Augustinus
n̄ quãlibet necessitatẽ tolli libertatẽ, sed eã solũ, quæ n̄ ẽ in nrã potestate, cujus
dat exemplũ affert necessitatẽ violentiæ, quod ista maxime n̄ sit in nrã po-
testate, n̄ autẽ quod ea sola n̄ sit in nrã potestate. audi enĩ, quid sit juxta
Augustinum, aliquid eẽ in potestate nrã ait l. 1. retract. c. 22. in potestate
nrã n̄ ẽ nisi quod nrã sequitur voluntatẽ. ait l. de spiritu et littera c. 31. cũ potestas
datur, n̄ necessitas utiq; imponitur..
Dico ad 3. docet Augustinus necessitatẽ, quæ Deus vult vitã et prescia sua spectatas futu-
rorum actus n̄ eẽ c̄traria libertati C. necessitatẽ, quã Deus vult vitã et prescia sua
in se consideratos n̄ eẽ c̄traria libertati N. en spes loci: licet Deus necessario sit vi-
vens, Deus ẽ, agens, et futurorũ prescius, samen tamen tũ liber ẽ, quia libere agit hoc v
illud, libere providet hoc v illud, cũ n̄ provideat, quod impedire n̄ possit. n̄ se eodem utique
sic dicit Augustinus, vitã et prescientiã Dei sic necessitatẽ n̄ eẽ talẽ, quæ libertatẽ tol-
lit, quod sic paulo post ita ait... sicut in illo dicimus, necesse ẽ eẽ, ut, cũ volumus,
libero velimus arbitrio et ut procul dubio dicimus et ut deo ipsum liberum arbitrium
necessitati subjicimus, quæ adimit libertatem... quisquam n̄ videt, duas istas propositiones in-
vicem contrarias? ai apertum ẽ, altera propositionis hunc eẽ sensum: licet necessarium sit, ut
voluntate velimus, liberi sumus tñ in volendo circa plurima, quæ pro libitu illa
volumus, quo et prima propositionis idẽ sensus, quod diximus...
Nota aliter Petavius locum explicat sic: licet Deus vivat et futura presciat necessario
liber tñ ẽ, quia liber ut sit, n̄ ẽ necesse ut sit liber circa oĩa, sed tũ circa ea, quæ sunt
objecta sua libertatis, cujus generis n̄ sunt vita et prescia sua. sed autẽ locum intelligi-
dere, probat Petavius ex his verbis immediate subjectis.. sicut nec potestas ejus mi-
nuitur, cũ dicitur mori falli n̄ posse quo alia, inquit Petavius n̄ alia, sed ista patien-
tur interpretatio: licet Deus nec mori possit nec falli, quo minus tñ ẽ omnipotens,
quia n̄ ẽ de ratione sui omnipotentiæ, ut ista possit. et plausibilior ista Petavii interpretatio,
nec nrã valde refert, quã sequaris, modo concedas, nusquã Augustinum libertatẽ
et meritum et demeritum requisita in solo voluntario posuisse...
Inst. 4. professus docet Augustinus, libertatẽ in uno voluntario sitã eẽ. docet enim
beatos eẽ liberos circa Dei amorẽ, et nos libere velle eẽ felices...
R. docet aliquã libertatẽ in uno voluntario sitã eẽ C. eã libertatẽ, quæ sufficit ad
meritum et demeritum N. nil juvat adversarios, aliquoties ab Augustino immunitatem
a sola coactione libertatis noĩe appellari, nil sic ostendant, quod sanctus Doctor
eã ad meritum et demeritum satis eẽ existimaverit, ai istud deo nequaquã ostendent,
ut c̄trarium evincant innumera Augustini testimonia. l. 2. de duabus animabus c. 5.
peccati reum ... itidem: quod obra illa ... l. 3. de libero arbitrio c. 18. quis peccat in

quod nullo modo coveni[ri] pot. l. Contra Fortunatum disputatione 1: ad rationali dedit Deus liberum arbitrium, si enim posset libere meritum, si voluntate, non necessitate boni esemus...

Inst. 5. multi alii Patres tam Augustino anteriores, ut Irenaeus, Tertullianus, quam ipso posteriores, ut Damascenus, Bernardus, Anselmus, libertatem non aliter definiunt, quam immunitatem a coactione.

R. ipsi Patres vocabulo coactionis usi sunt pro ipsa necessitate, eodem ac modo nomine voluntarii sub illo liberi. res certe patet in Bernardo, quem maxime sibi vindicant adversarii, sic enim inquit ille l. de gratia et libero arbitrio c. 1: consensus voluntarius est habitus animi liber sui, non cogitur, non extorquetur, est quippe voluntatis, non necessitatis...

Inst. 6. D. Bernardus citato libro c. 10. hoc habet: nemo putet, ideo dictum liberum arbitrium, quod aeque inter bonum et malum potestate aut facilitate versetur, alioquin nec Deus, nec angeli Sancti, nec praevaricatores angeli liberi arbitrii esse dicentur...

R. iste textus id unum probat, quod libertatem non exigit indifferentiam contrarietatis, secus autem indifferentiam contradictionis, quod nemo negat.

Inst. 7. eodem libro c. 5. inquit Bernardus potest quidem mutari voluntas, sed non nisi in aliam voluntatem, ita quod amittat libertatem, ita quod non potest privari illa, qua seipsa. unde sic fit argumentum: juxta Bernardum voluntas non magis privari potest sua libertate quam seipsa, atqui sola immunitas a coactione, qua voluntas privari non potest, quae sola ipsam libertatem constituit...

R. juxta Bernardum voluntas non magis potest aliqua sua libertate privari, quam seipsa C. ea libertate, quam postulat ratio meriti et demeriti N. illud agunt adversarii, nisi probent de ea libertate hic loqui Sanctum Bernardum, quae ad meritum et demeritum necessaria, quod adeo nunquam probabunt, ut nobis facile sit contrarium probare. nam c. 12. ubi proxime sequentibus ait, infantes et insanos carere libertate ad meritum et demeritum requisita.

Et ipsam speciem libertatis non uno in loco in voluntatis indifferentia ex professo collocat, et hunc ipsum librum de gratia et libero arbitrio scripsit, nisi ad illorum ignaviam castigandam, qui pravitatem suam in omni concupiscentia referent, quasi inde peccandi necessitas sibi esset imposita, unde capite 1: pronunciat, rationem voluntati datam esse, ut instrueret illam, non destrueret... destrueret autem, inquit, si necessitatem ei ullam imponeret, quominus libere pro arbitrio suo se volveret sive in malum, sive ad bonum, ubi quippe necessitas, jam non voluntas; sed illa scilicet libera ad meritum et demeritum...

Inst. 8. D. Thomas q. 10. de potentia art. 2. docet, Deum libere amare seipsum, Spiritum Sanctum a Patre et Filio libere procedere, quamvis ex necessitate, id quod docet Scotus, multique alii veteres, quo juxta ipsos libertas in uno voluntario consistit...

R. quod juxta D. Thomam aliosque aliqua libertas in uno voluntario consistit C. libertas ad meritum et demeritum requisita N. mera haec est adversariorum fraudulentia, quod D. Thomam, Scotum, aliosque veteres scholasticos pro se laudent. D. Thomas enim q. 24. de veritate, atque alibi passim duplicem constituit libertatem, aliam a coactione, quam libertatem voluntatis nominat, aliam a necessitate, quam appellat libertatem arbitrii seu judicii, quam quidem distinctionem duplicis libertatis profitetur se ex Augustino hausisse, sed duo docet, professione factus Sanctus liberum esse, non loqui de libertate arbitrii, sed haec est illa libertas, quam S. Doctor ad meritum et demeritum requirit. unde q. 6. art. 9. de malo sic inquit: non videtur esse meritorium vel demeritorium, quod aliquis sic ex necessitate agat, quod vitare non possit. innumera praeterea D. Thomae testimonia omittimus...

Ita eadem doctrina Scoti caeterorumque...

Prob. II. ex ratione. ibi est libertas ad meritum et demeritum, ubi est locus praeceptis, exhortationi, comminationi C. atqui sub necessitate quidem antecedente in omnibus locus est, modo necessitas

132

illa sit mutabilis, partialis et relativa...

R. n. m. ut enim l. de Secta Manichaeorum c. 10 Augustinus ait... stultum est, praecepta dare ei, qui liberum non est, quod praecipitur facere. at vero quando sub necessitate antecedente, sed stante illa fixa, sed mutabili nunc, liberum sit facere, quod praecipitur?..

Inst. 1. sub necessitate mutabili voluntas manet flexibilis ad oppositum, ergo et manet potestas ad oppositum, ac proinde veri nominis libertas...

R. voluntas manet flexibilis ad oppositum flexibilitate passiva C. flexibilitate activa N. ad hoc ad libertatem, eam nimirum, quae postulat ratio meriti et demeriti; exigitur flexibilitas activa, seu potestas se movendi pro libitu ad opposita...

Inst. 2. ut salva sit libertas in illa quae est de ratione meriti et demeriti; sufficit potentia remota ad oppositum, ad sub necessitate hujusmodi partiali et relativa adest potentia remota ad oppositum...

R. sufficit potentia remota sensu Athleo C. remota sensu Jansenniano N. potentia remota sensu Athleo est ea, quae in potestate nostra est proxima faciendi sibi v. g. non habes ante pro manibus librum ut legas, sed a te pendet, aliquid ex propinquo arripere, hoc apud illos Athleos est potentia remota legendi, et sufficit, et liquet ut dicaris ad legendum liber esse. potentia remota sensu Jansenniano est mera in subjecto capacitas recipiendi potentiam, quam agatur sibi sub praedominante concupiscentia, animus se liberum esse ad bonum oppositum quia potestas gratiae praedominante accipere, quam tamen tunc et nunc Deus sibi dare non vult. tu ejusmodi potentiam ad meritum et demeritum satis esse existimas?..

Inst. 3. remo dixit unquam necessitate morali obesse libertati; ad necessitas Jansenniana est necessitas hujusmodi moralis...

prob. m. Jansenniana necessitas non est major illa quae incumbit homini sanae mentis ne sibi oculos eruat, repetitis conatibus ad ipsa necessitas est hujusmodi moralis; habet omni caetero qui in talis homo physica atque expedita potestate sibi repetitis conatibus oculos eruendi...

R. ad argumentum n. m. necessitas enim moralis juxta receptam vocis significationem non est insignis tantum difficultas ad oppositum, ad Jansenniana necessitas non est praecise grandis difficultas sed vera in potentia ad oppositum...

R. ad probationem n. suppositum m. neque enim potentia quam theologi et philosophi physicam atque expeditam vocant, est praecise potentia machinalis seu corporis instrumenti quo fit aliquid, et ut in memorato homine est, et unusquisque oculos sibi eruat, sed est ea, quae ad agendum nihil deest, qualis non est potentia illa machinalis, quam habet homo sanae mentis, oculos sibi eruendi, deest enim ipsi saltem ad illud faciendum motivum sufficiens, sed quis enim dixerit repetitis conatibus homini sanae mentis adesse motivum sufficiens, ut velit sibi oculos eruere. cum itaque Jansenniani in suo systemate potentiam ad oppositum sic illi faciunt, quam habet homo sanae mentis, repetitis conatibus oculos sibi eruendi, ipsimet declarant, quod nulla sit in suo systemate vera potentia ad oppositum...

Inst. 4. si non est locus merito et demerito, nisi quando voluntas est in aequilibrio ad agendum et non agendum, jam omnes illi non peccabunt, quos vehemens cupiditas ad malum incitat, atque affectus...

R. n. A. neque enim aequilibrium, quod requirimus volumus esse aequilibrium inclinationis, seu cum majore propensione in una quam in altera parte sed aequilibrium potentiae, seu potestatis ad utrumque, licet saepenumero difficilius ad unum quam ad aliud...

Inst. 5. juxta Augustinum illud non est liberum quod fit, cum volumus et non fit cum nolumus, ad tale est non quod fit ex necessitate Jansenniana...

R. 1. immo tale est non quod fit ex necessitate Lutherana et Calviniana, qui enim vult nolens, unde ipsimet respondeant Jansenniani quibuscum hic potius rixamur

R. 2. illud est, si velle et nolle sit in nostra potestate C. si non sit in nostra

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

potestate. N. porro in Jansenianо systemate, cum volumus, non est in nra potestate ut nolimus, et vice versa...

Resp. 6. ubi est indifferentia judicii, ibi est sufficiens libertas ad meritum et demeritum, atqui sub necessitate Janseniana manet indifferentia judicii. Constat major ita enim post D. Thomam passim docent theologi. Constat etiam minor quia sub gratia aut concupiscentia systemate Janseniano necessitante objectum appetendum non exhibetur tanquam unice bonum...

Resp. ubi est indifferentia judicii catholice intellecta, ibi est libertas, C. ubi est indifferentia judicii Janseniane intellecta ibi est. N. theologi catholici ac praesertim Thomistae sic de libertate raciocinantur: cum voluntas necessario amet bonum, non est libera circa amorem objecti, quod intellectus judicat unice bonum, sic v. g. non sumus liberi circa amorem felicitatis in genere. ut itaque voluntas libere amet aliquid, debet objectum illud ab intellectu proponi bonum judicio indifferente, id est ita judicari bonum, ut pars opposita non judicetur libere ratione boni. quo in casu, inquiunt isti theologi libera est voluntas circa tale objectum, ex parte unde necessitaretur? 1o. non ex parte objecti, quod indifferenter amandum vel non amandum proponitur 2o. nec ex parte ipsiusmet voluntatis, cum sit activa indifferens. unde concludunt, quod ubi est indifferentia judicii ibi est libertas. ubi, ut vides dum ita raciocinantur dicti theologi, supponunt, suae voluntati manere activam indifferentiam quaecunque sit indifferentia judicii. At Janseniani illud non supponunt, cum velint voluntatem sic necessitari a motu fortiori. unde in systemate theologorum catholicorum verum est quidem, quod ubi est indifferentia judicii ibi sit libertas, secus in systemate Jansenianorum illud non est verum...

Articulus III

Expenditur an in hoc statu lapso existat libertas quae sit immunitas a necessitate in simplici, saltem partiali et relativa.

Libertatem, quae sit immunitas a necessitate, plurimi negarunt, ut notavimus Stoici, qui fato omnia regi volebant, Astrologi, qui influxum siderum rebus humanis dominari asserebant, Manichaei, qui ex alternante dominatione duplicis dei, quorum in homine admittebant, nos modo ad bonum, modo ad malum necessitari dicebant, Lutherus et Calvinus qui libertatem quae sit immunitas a necessitate, peccato Adae interiisse contenderunt, denique Jansenius, qui saeculo posteriore quam ad sectam, ut diximus, restauravit dogma hereticum Lutheri et Calvini, quamvis ipse non sit hereticus, nam judicio sedis apostolicae cujus sententiae se subjecit et prius in pace ecclesiae defunctus est, quod illud fuit censura notatum. Stoicorum, astrologorum et Manichaeorum deliria refutare hac nra aetate superfluum sit. Lutherum et Calvinum a fortiori refutaverimus, si Jansenium refutaverimus in ipso itaque solo impugnando operam collocabimus.

Assertio.

Dogma fidei est existere in hoc statu naturae lapsae libertatem quae sit immunitas a necessitate antecedente in simplici saltem partiali et relativa...

Prob. dogma fidei est, ut dubitat nemo existere in hoc statu naturae lapsae eam libertatem quae est

nerca ad meritu et demeritu dari ut illud in procedente articulo demonstravimus dogma fidei e quod libertas ad meritu et demeritu requisita sit immunitas a necessitate antecedente in simpliciter -- quod dogma fidei e, existere.

assertioni suffragantur praeterea argumta oia quae ex scriptura, ex conciliis, ex Patribus ex raoe...

argumta ex scriptura conficiunt 1o. innumera illa testimonia in quibus Deus praecipit promittit hortatur, comminatur quæ oia n videt, qd vana ista forent, si hoo sp ex necessitate ageret. 2o. innumera juxta illa alia testimonia, in quibus Deus fatetur id nra potestate esse ne mali simus. sic Deut. c. 30. Moyses populo postquam legem proposuerat ita alloquitur testes invoco coelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem, elige ergo vitam ... ut illud divus Thomas observat, atque ipsa indictat raoo, n e locus electioni; ubi e ineluctabilis ad unum determinatio...

argumtu ex conciliis suministrant maxime ... tridentini sessione 6. sit definitio, atque sic habet canone 4. si quis dixerit, liberum arbitrium a Deo motum et excitatum nil cooperari assentiendo, neq posse dissentire si velit -- anathema sit. canone 5. si quis liberum hois arbitrium post Ade peccatum amissum et extinctum esse dixerit -- anathema sit. quo utroque canone n modo doctrina Lutheri et Calvini, sed ita Jansenii in proscribitur, pronuncians enim sacra Synodus: hoie Deo excitanti posse dissentire definit, hoiem n sub gratia efficaci n ex necessitate agere, et dum pariter pronunciat, liberum arbitrium peccato Adae extinctum n esse definit existere adhuc potestatem agendi v n agendi in iisd circumstantiis, quia istud e quod liberi arbitrii noie intelligebant tum Lutherus et Calvinus qui illud negabant tum Catholici qui illud asserebant...

Argumtu ex Patribus sufficiunt innumera ipsorum testimonia, sed, uti in uno Augustino haereamus, ait ille decertans cum Manichaeis l. 2. contra Faustum c. 5. liberum arbitrium voluntatis, quo bene v male vivitur, pro justo judicio Dei ab oi necessitatis vinculo vindicamus. quibus vbis duo fatetur S. Doctor, primum liberum arbitrium sine necessitatis vinculo esse, secundum alter n posse Deum puniendo justum intelligi, ait id Augustinus Pelagianos impugnans l. de spiritu et litt. c. 34. suasionibus agit Deus ut credamus, sed consentire v dissentire propriae voluntatis e. quibus vbis prorsus concedit, quod Pelagiani volebant, penes nos esse credere v n credere, addit tamen, gratiam opus esse, ut credamus...

argumtu deniq ex raoe suppeditat 1o. instinctus ille naalis, quo certissime nobis conscii sumus, multa nos agere pro libitu et quasi antecedente necessitate solutos ita ut qui illud negaret, quemadmodum Scotus ait n ... ... in ... ligneis argumtis convincendus foret suppeditat 2o. persuasio oium illorum qui civitates instituerunt leges dederunt aut n ... libertate sublata, qua hic adstruimus, oia societatis fundamenta ruant necesse e? nolo ego si rex forem dicebat olim quidam Princeps inter viros arti politicae peritos magnum nomen, procfiniti hoe, qui criminis postulati juxta suum systema respondere possent necessitate compulsus feci defuit gratia victrix...

Solvuntur Objectiones!

Obj. 1. adversus probaoe tertius, quos ex scriptura laudamus, nihil aliud probare hoim quatenus sit in statu naae integrae, quod nil faciunt ad praesentem controversiam. ante-

adeus constat ex D. Thoma qi prima parte q. 109 art. 8. ad tertiu ait hunc textu eccle-
siastici c. 15. ante hoem vita et mors, bonu et malu quod placuerit ei, dabitur illi:
de hoe sub statu nae integrae spectato intelligi debere...

R. ad argmtu n. a. certe locus Deut. in probaoe laudatus ad eos spectat, qibus Moyses
lege a Deo sibi tradita proposuerat, qui illi erant professi nae lapsae, n aut nae innocentis...

R. ad probaoe i. s. datis textus ex ecclesiastico revera primario spectat ad hoem, qualis primum
conditus fuit, ptinet ut ex textu patet, sic enim locus incipit versu decimo quarto: Deus
ab initio constituit hoem et reliquit illud in manu consilii sui &. sed an inde sequitur, quod
ex aliis scripturae textibus in qibus significatur, in nra potestate esse, ut Dei mandatis pareamus,
nisi ad hoem, qualis primum conditus fuit, ptineant...

R. 2. falsum e, quod St. Thomas laudatum locum de solo hoe innocente interpretetur, sed cum in
memorato articulo illud inquirat, utrum hoo sine graa posit n peccare, atq illud probandum
sibi objiciat laudatum textum ecclesiastici, respondet, hunc textum sic intelectum ptinere
ad solum hoem nae innocentis, intelectum aut de potia n peccandi auxilio graae ptinere
ad hoem professum nae, en vba sancti Doctoris dicentis, quod, sicut Augustinus dixit in
hipognostico vbum illud intelligitur de hoe sub statu nae integrae, quo nundum erat servus
peccati unde poterat peccare et n peccare, nunc aut quodcumq vult hoo datur ei, sed hoc
quod bonum velit habet ex auxilio graae...

Inst. i. Patres tridentini definiunt qd hoe graa dependere posse, si velit, quod verum
e utiq, at n m definiunt, posse si velle illud &c...

R. i. quaerens, an n hic mireris Dei providentiam, qi pravorum dogmatum defensores
ad ejusmodi responsiones devenire permittit, du enim ita respondent, an n magis
causae suae nocent, qua nocere possunt oia Athleorum argmta? qis enim serio veritatem
inquirens sibi habere velit hoi ita respondenti? quod pro Jansenio adhuc magis e turpe
tam miserabile responsione se invenit qd ipse (sed a Luthero mutuatus e, qi eod
cavillaoe illa vba ecclesiastici c. 15. si volueris mandata servare, conservabunt te:
eludere solebat...

R. 2. n a. qis enim n videt, ejusmodi propositionibus conditionatis significari vim potestatem ad
opositum, aut insulsas ipsas esse atq scurriles, ut si qis ad caecum dicat: si volueris videre,
invenies thesaurum, aut ad surdum: si me volueris audire, narrabo tibi bonam
historiam...

Inst. 2. qd n deus pter raoes sibi qd dignas, at nobis incognitas facere sit ut experiamur
in nobis ita ineluctabilem persuasione de voluntatis nrae libertate licet reipsa tn libera
n sit qo in ore e nrum argmtum ex sensu intimo, et merito dubitat alqis an liber sit...

Nota cum argmtum proecipium libertatis ex conscio testimonio desumptum detrimentum sit
qd obvium, Baihius labefactare illud proposita objectione aggressus e, et qia Baihii
e objectio, gravissima etiamnum objectio multis e visa...

R. i. omisso antecedente n. c. qia n magis valet adlatum Baihii raocinium, qam
istud esse: qd n deus pter raoes sibi dignas, licet nobis incognitas facere sit, ut oia
nra experiatur in se ineluctabilem persuasione de existentia alicujus corporis, cui conjuncta
sit licet tn reipsa nulli sit conjuncta corpori, imo ne existat qdem corpus alqod, qo merito dubitat
alqis, an corpus habeat, imo an existant corpora. raoo autem, cur n valeant ejusmodi
raocinia, hoc e qia ut valeant n sufficit qd Deus absolute possit, sed qdm

136

scientia ipse posset hoi sanae mentis probabile fieri v. g. ut merito dubitas, utrum tu liberas, n. fatis e, qd de absoluta sua potia posset Deus tibi injicere ineluctabilem persuasionem de existentia alicujus rei, larga dui; qui algd libere tu, sed deberet insuper tibi poe algs ex capite probabile fieri, qd Deus illud revera sic fecerit. unde ita illud admisso antecedente argmti Bailiani inde sequeretur, ex testimonio conscientiae n. ee nos metaphysice certos de existentia libertatis, qui utrum resita eet an tu al vis pro certo habere, nisi qd e metaphysice certum?..

R. 2. n. a. Adsio confidenter, metaphysica ee repugnantia, ut sit in nobis sensus intimus libertatis, nec sit tu libertas. ille enim sensus libertatis qd aliud e q. a cosa metaphysica nra libertas, seu potestas agendi seu n. agendi sui conscia faciens? qo cum metaphysica sit repugnantia, ut algd in nobis sui conscia faciat nec tn sit in nobis (metaphysica e repugnantia, ut sit in nobis sensus intimus libertatis, nec sit tn libertas. Cadde, prorsus deo indignum videri, ut ita deificet hoc, qmadmodum supponit Bailius, ut sc. ipsis licet necessitate constrictis injiciat tu persuasionem n. modo ineluctabilem sed uniformem n. atq constantem de ipsorum libertate, et consequenter ad hanc persuasionem horum mentibus imprimat insuper legem algm aeternam ac veriam, nec n., qui male agant, conscientiae stimulis eos excruciat..

Obj. II. Directe ex scriptura ad rom. c. 7. ita inquit aplus n. qd volo bonum hoc facio, sed qd nolo malum hoc ago. et paulo post video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati unde ita fit argmtum.
ille ad peccatum necessitatur, qui agit malum qd n. vult, qi captivatur in lege peccati ai ex laudato texta sic se res hbt in nobis, in statu nae lapsae..

R. 1. qi facit malum qd n. vult et captivatur in malo, ille n. necessitatur sed sed... gitur n. ad peccatum, unde ipsimet respondeant Jansemiani..

R. 2. qi facit malum qd n. vult, et captivatur in lege peccati quoad consensum, ille ad peccatum necessitatur C. qi facit malum &c. praecise qo ad sensum, ille n. N. Aplus in utroq testimonio eqit duntaxat de motibus concupiscentiae, qos sensimus & inviti, n. l itaq faciunt ad praesentem controversiam citata testimonia. ut se ipsius primi hei e: n. qd volo bonum hoc ago: id e: n. in me experior calorem bonum inclinaoem qm experiri cuperem: sed qd nolo malum hoc ago: id e: sed e contra experior vehementem ad malum propensionem, qm cuperem n. experiri. sensus vo secundi testimonii e: experior in me inclinaoem legi divinae prorsus contrariam, atq concupiscentiae motibus me sentio ut & invitum, atq captivitati subjicientes. captivat concupiscentia, ait Augustinus, n. assensione, sed motione..

Obj. 1. in ead epistola c. 9. ita iterum inqit aplus n. e volentis, neq currentis, sed miserentis e Dei. ai hi locus demonstrat n. ee in nra potestate, sed in solo beneplacito Dei, & gratia necessitante in nobis operantis ut salvi simus..

R. n. m. sed hic locus tu demonstrat, qd n. priis viribus, vi viribus gratiae fidem et salutem consequamur. ut e, inqit aplus, sicut benedictio Isaac n. e data Esau qvis volenti, et in circo ad venandum currenti, sed data e Jacobo, cujus Deus misertus erat ita pariter electio ad fidem et salutem n. datur ex merito naali, sed ex gratuito Dei beneplacito...

Obj. 2. Isaias c. 26. ita Deum alloqitur omnia opa nra operatus es nobis. et Jeremias c. 10. sic pariter ad Deum ait: scio Dne, qia n. e hois via ejus, nec viri, ut am

bulat et dirigat gressus suos...

R. in utroque habetur non agitur de actibus voluntatis nostrae, sed Isaias loquitur de miraculis, quae deus in favorem Israelitarum operatus est. Domine, inquit, dabis pacem nobis, omnia enim opera nostra operatus es nobis; id est tu enim es, qui operatus es stupenda illa prodigia, per quae toties salvi facti fuimus...

Jeremias autem agit de serie variorum eventuum, quibus res humanae subjacent, quos eventus ordinare situm non est nostrum, sed divinae providentiae...

Inst. ex peccato originali est, quod dei praecepta nobis aliquando fuit impossibilia, quae ista impossibilitas nos non excusat.

prob. C. quod est liberum in sua causa nos non excusat, ut patet in eo, qui blasphemat in ebrietate; atqui dicta impossibilitas, cum sit ex peccato originali, libera fuit nobis in illo peccato tamquam in sua causa...

R. permisso non concesso Jansenianis suo antecedente, quod est de falso supposito, nego consequentiam. Item l. 3. de lib. arb. c. 18. pronunciat Augustinus... quaecumque ista causa est voluntatis, si mala, (si non potest resisti) sine peccato ceditur. ad probationem n. m. liberum enim in sua causa, id est dico, cujus causa est nobis libera in propria persona, atqui peccatum originale non fuit nobis liberum in propria persona. accedit quod ab Alexandro VIII proscripta sit ista propositio ad peccatum mortale sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua peccato originali, et voluntate Adami peccantis...

Inquies ad peccatum originale sufficiebat voluntas Adae, neque, ut Augustinus ait, omnes nostrae voluntates inclusae erant, ergo eadem Adae voluntas sufficit, ut, quod ex necessitante concupiscentia admittitur, nobis in peccatum imputetur...

R. n. C. disparitas est, quam affert D. Thomas in secundo distinctione 30ma q. 1. art. 2. quod nempe peccatum originale sit peccatum totius humani generis, unde ad ipsum sufficiebat voluntas Adae, qui totum genus humanum repraesentabat tamquam ejus caput, e contra peccatum ex necessitante concupiscentia admissum est peccatum personale, ad quod proinde requiritur voluntas ipsius hominis propria, cujus est peccatum personale, ut enim ait D. Thomas, culpabile et liberum debent esse in eadem linea. verba sancti doctoris sic habent: oportet, quod sicut hoc, quod aliquid rationem culpae habet sicut hoc ratio voluntatis in ipso reperiatur. Deinde culpa personalis supponit voluntatem personalem...

Adde, et istud discrimen inter peccatum originale et actuale seu personale, quod poena peccati originalis juxta fermè veterum theologorum doctrinam tota consistat in privatione bonorum naturae indebitorum, uti est v. g. visio intuitiva. quia autem, sicut deus, licet ejusmodi dona potuit nobis non largiri, ita illorum largitionem et spoliationem ex Adae obedientia suspendere. at poena peccati actualis est insuper sita in positivis sensuum suppliciis, nemo autem videtur supplicio dignus esse, nisi qui propria voluntate peccavit, juxta illud Augustini l. de duabus animabus c. 11. nec liberi obscuri nec scrutandi erant, unde diserent nemine vituperatione suppliciove dignum, qui id non faciat, quod facere non potest. nonne ista cantant et in montibus pastores et in theatris poeta, et indocti in circulis, et docti in bibliothecis, et magistri in scholis et antistites in locis sacris, et in orbe terrarum genus humanum?

Obj. III. ex Patribus. D. Augustinus in Enchiridio c. 30. docet definite, peccato Adae liberum arbitrium amissum esse. sic enim ait: libero arbitrio male utens homo et se perdidit et ipsum...

R. Dico peccato Adae liberum arbitrium amissum esse quoad privilegia naturae innocentis, c. quod ad statum n. liberi arbitrii in statu naturae violentis privilegia erant plena facultas, nulla pugna rebellantis concupiscentiae, nulla indigentia gratiae medicinalis Christi;

Aqualia [illegible] modi. hoc autem quod peccato Adae amissum fuit Augustinus scribat, quod liberum arbitrium illo peccato amissum fuit scribat, intelligendum de memorata privilegia liberi arbitrii. ita certe se explicat ipse libro contra duas epistolas Pelagianorum c. 2 sic ingiens... quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, sed illa quae in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana divina indiget gratia...

Inst. 1. Nihilominus inculcat Augustinus contra Pelagianos quod arbitrium voluntatis peccato Adae ex libero factum sit captivum et servum peccati; quo juxta sanctum Doctorem in isto statu naturae lapsae non habemus eam libertatem indifferentiae quae in statu naturae innocentis fuit..

R. n. C. quia citatis locutionibus id unum sibi vult s. Doctor, peccato Adae nos factos esse obnoxios 1°. peccato originis 2°. motibus concupiscentiae, quos ad exemplum filii peccati non Augustinus appellat, quia contra peccatum sunt, et ad peccatum ducunt. hoc negabant Pelagiani, Adamum aliter nobis nocuisse quam exemplo, at contra asserebat Augustinus, Adae lapsu et nos fuisse prostratos, scilicet ita factos peccato originali et motibus concupiscentiae..

Inst. 2. Augustinus adversus Pelagianos totus in eo est, ut demonstret, peccato Adae peccandi necessitatem inductam esse. v. g. l. 1. operis imperfecti num. 105. ait Juliano... ... multum erras, qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse poenam, quod nulla necessitate commissum est..

R. peccato Adae peccandi necessitatem inductam esse, sed quae stat cum dogmate catholico de libertate C. quae dogma illud everterit, necessitatem scilicet Jansenii N. quadruplex est peccandi necessitas, quam Augustinus adversus Pelagianos adstruit, sed quarum nulla cum dogmate catholico de libertate opposita est...

Nempe dicebant Pelagiani: homo immunis est a necessitate cujuscumque peccati. respondebat Augustinus: incumbit ei saltem necessitas peccati originalis. et haec est prima necessitas peccandi quam asstruit sanctus Doctor quae ipsi de dogmate de libertate non adversatur...

Dicebant secundo Pelagiani, nullum est peccatum quod vitare non possimus. reponebat Augustinus: possumus viribus gratiae privati viribus non possumus. quae altera est peccandi necessitas, quam s. Doctor asserit, peccandi scilicet ubi, cum gravis tentatio gratia destituimur.

atenim in mente Augustini nec ista necessitas cum dogmate libertatis pugnat quia meus ipsius, quod instante graviter tentatione, gratia actionis destituamur, nisi nostra culpa, quod neglexeremus gratiam orationis quae sufficiens est, gratiam actionis nobiscum parare. hinc quidem ipsius celebre dictum de lapsis hoc quod de natura et gratia c. 43. Deus impossibilia non jubet, sed jubendo admonet et facere quod possis et petere quod non possis. hinc ... illa apud ipsum tam frequentes adhortationes ad orandum tract. 26. in Joanne c. 2. nondum traheris, ora ut traharis...

Dicebant tertio Pelagiani hominem posse tota vita ab omni veniali peccato carere. contra instabat Augustinus hoc illum non posse sine speciali privilegio. quae est tertia peccandi necessitas, quam docet Augustinus, nec magis dogma libertatis evertit, quam praecedentes duae, est enim tantummodo necessitas quaedam vaga et indeterminata, ex infirmitate mentis nostrae et voluntate orta, homines, quae cum stat vera potestas, ad peccatum quodlibet in particulari evitandum, unde merito a non paucis theologis dicitur necessitas moralis peccandi...

Dicebant denique Pelagiani hominem posse ad statum in praesenti vita pervenire, ita ut non modo concupiscentiae non consentiat, sed neque ullos illius rebelliones sentiat. dicebat ex adverso August-

inus ita pfectio e grãa miraculũ preter beata Virgine nulli forte puro hoi concessũ. et hac e quarta peccandi necessitas ab Augustino asserta, videlicet necessitas experiendi motus concupiscentiæ. vn quæ ista necessitas n sit contraria dogmati catholico de libertate, fatentur ipsimet adversarii. neḡ enim ideo Deus vult nos damnabiles eē, sed humiles: inquit Augustinus l. 2. de peccatorum meritis c. 19...

Nota superfluum sit hic exscribere oēs illos textus, quos prope innumeros ex augustino citant adversarii, in quibus peccandi necessitatem nobis incumbere, sanctus Doctor affirmat, nullus enim ē illorum, q n ad alqd ex assignatis quatuor modis pertineat, facile ad primum, alqi ad tertium, plerique ad sum et quartum...

Inst. 1. D. augustinus disertè negat, nos in hac vita implere posse præceptum n concupisces itē illud, quod est de diligendo Deo...

R. negat nos in hac vita implere posse memorata præcepta quoad perfectione justitiæ C. quoad actione justitiæ N. differunt apud Augustinum hæc duo facere justitiam et perficere justitiā. facere justitiā seu implere v. g. præceptum n concupisces quoad actione justitiæ ē frenare concupiscentiā. perficere justitiā seu implere præceptum n concupisces quoad perfectione justitiæ, ē ne sentire qdē motus concupiscentiæ. atqui dum negat Augustinus, nos in hac vita implere posse præcepta diligendi Deum et n concupiscendi, loquitur dontaxat de utriusque præcepti observatione quoad perfectione justitiæ, et sic monet, istā observāē nobis n eē præceptā in hac vita nisi quoad conatum, quatenus nempe eniti debemus, ut rebelles concupiscentiæ motus minuamus, quantum poterimus...

Inquies quærens unde habeamus hanc eē doctrinā Augustini...

R. habemus ex ipsomet Augustino qui tract. 41. in Joan. mentem suā clarissime evolvit ita scribens... n ait Paulus: n mi adjacet facere bonum, sed n mi adjacet perficere. quia n poterat facere ut n concupisceret faciebat tamen ut concupiscentiā refrenaret, inquit: n possum implere, quod dictum est n concupisces: quid ergo quæsivi, ut impleas? post concupiscentias tuas n eas, hoc age. vides, in his verbis 1o. aliud Augustino eē facere, aliud perficere bonum, 2o. facere bonum eē juxta ipsum frenare concupiscentiā, perficere autem bonum ne sentire quidē concupiscentiā. 3o. id solum nunc de præcepto eē: post concupiscentias tuas n eas...

Inst. 4. Augustinus grãa medicinalē et passim vocat delectationē victricē oīs grãa victrix ē necessitans...

R. 1. n. M. tamen in tot scriptionibus Augustinus memoratā vocē adhibet nisi semel nempe l. 2. de peccatorum meritis c. 19. ubi quidē vox illa n significat universe quamcunque grãa efficacē, sed eā tantum, qua justitia perfectione operatur. nos, inquit sanctus Doctor, intelligamus, Deum justitiæ ideo in sanctis suis alicujus operis justi n tribuere v certa sciā, v victrica delectationē, ut cognoscant, n a se ipsis, sed ab illo eē lucē et suavitatē quā dat fructum terra eorum...

R. 2. n. m. victrix enim ē grãa xti, si nos facit vincere, ut autem nos faciat vincere, cur sit necessitans? quo in nullibi augustino cum pelagianis lis ē de grãa necessitante, sed tantum de necessitate grãa, et pariter ille innumeris in locis, hoc uno in puncto circa opus salutare ē pelagianis discrepare se, quod ipsi tale opus naē viribus tribuerent, ipse viribus grãa. sic l. 3. contra julianum num. 65. cum ipse ei objiceret sic: si fideliter invitos hoēs adstrui in christianismo, fateris rapi, vicitum, judicium a voluntibus posse servari ita ipse reponit: respondeo me fateri; sed n sicut vos, nam vos ipsas animi

140

viribus hoc tribuitur ego adipto per dei grad voluntati...
Inst. 5. Augustinus in commentario in epistola ad galatas num. 49. ita statuit principium aureis literis scribendum et a Jansenio, quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est. ai hoc principium concidit, et cum eo totum systema Jansenii.
R. si principium intelligatur, ut systema Jansenii N. si sensu Augustini intelligatur N. delectatio duplex est, alia indeliberata, quae ex objecti apprehensione oritur, et voluntatis electionem antevertit, alia deliberata, qua mens ex libera electione in objecto sibi proposito conquiescit. jam vero Jansenius assignatum principium intelligit de indeliberata delectatione, ita ut ipsa sit, voluntate nostra obsequente motum fortiori, quod falsum et hereticum est, at Augustinus loquitur de delectatione deliberata, sensusque ejus est nos in exterioribus actionibus agere secundum id, quod deliberata voluntate magis amamus...
Quaeres quo probatur sensus, hunc esse sensum Augustini..
R. id a nobis probari posse multiplici ratione prima est, quia Augustinus loquitur de statuto axiomate, quod apud omnes certo manifestum est, ait ibid, secundum id nos vivere quod delectati fuerimus spectabimur autem, quod dilexerimus. ai statutum axioma intellectum de indeliberata delectatione adeo non est apud omnes certum, ut potius intimae cujuslibet conscientiae sit contrarium, quum non sibi ipsi testis est se multoties facere, quod contra ipsum minus allicient..
Secunda ratio est, quia contextus clare indicat, loqui Augustinum de delectatione deliberata, propositum ejus est, hortari nos, ne ea faciamus, quae ad plus quam carnis vocat, sed illa potius operemur, quae fructus spiritus ab apostolo vocantur. quae certe exhortatio otiosa est, si delectatio indeliberata fortior agendi necessitatem nobis imponat.
Tertia ratio est, quia passim alibi Augustinus docet, posse nos delectatione deliberata indeliberata vincere serm. 159. de verbis apostoli... inter omnia, quae te delectant, plus te delectet ipsa justitia. et paulo post; proponite delectationi carnis delectationem mentis. l. 8. confessionum c. 8. non faciebam, quod incomparabili affectu amplius mihi placebat.
Quarta denique ratio est, quia commentarium in epistola ad galatas scripsit Augustinus ante suum episcopatum, quo tempore, ut testatur ipse, adhuc ferme libidem semipelagianis sentiebat, ergo quo tempore non potuit axioma, de quo disputatur, sensu Jansenianо intelligere, nisi velis, ipsum sibi duo contradictoria docuisse...
Inst. 6. Ex quo sequitur de Augustino voluntas eligens inter duo bona inaequaliter ipsam afficientia, vel eligit absque motivo, vel sequitur delectationem fortiorem, primum dici non potest, quod alterum dicendum est...
R. N. m. voluntas inter duo bona aequalia seu inaequaliter ipsam afficientia minus eligit prae altero ex mera sua libertate, quia, ut minus assumat pro majore, sufficit ipsi ex parte objecti assumpti ratio boni quae in illo relucet, et ex parte sui sua libertas...

Quaestio... II.

An actum moralem ne malus sit requiratur ex parte finis..

Status controversiae est utrum ad actionem deliberatam ne mala sit teneamur ad finem

positive honestu atq ita ad Deu referre, seu, ut vulgo aiunt, utru nulli dentr actus indifferentes in individuo...

notu ex philosophia qd sit actus consideratus in specie, qd consideratus in individuo. se consideratr in specie, si prendatr quatenus dumtaxat ad suu objectu, consideratr in individuo, si spectatr in in ordine ad fine et circumstantias...

dari actus indifferentes specie oes consentiunt, siquidem qda objecta de se nec bona nec mala ut ambulare, aliaq ejus gris. dari tn actus indifferentes in individuo, et prout sui et nunc ponuntr, tali fine, ac tali rerum circumstantia, existimavit S. Bonaventura, negat S. Thomas prima secdæ q. 18. art. 9...

Assertio.

Ois actus deliberatus ne sit malus, referri debet ad fine positive honestu, ac proinde nulli dantur indifferentes in individuo.

Prob. I. ex scriptura Luc. c. 10. præceptu charitatis sic habet diliges Dnum Deum tuum ex toto corde tuo ai n diligitr Deus ex toto corde, nisi oes cordis affectus, igr oes nræ actiones ad ipsu referantr. Matth. c. 12. ita loquitr Xtus: oe vbu otiosu, qd locuti fuerint hoes, reddent raoe de eo in die judicii. peccatu e igr vbu otiosu, etenim si vbu otiosu a pari imo a fortiori actio otiosa, cu plus sæpius in actione otiosa qam in otioso vbo deperdatr...

Prob. II. ex Patribus. ait Hieronymus ep. 15. si de vbis otiosis redditr raoe qto magis de operibus? ait Augustinus epist. ad Hieronimu cavendu e, ne sicut phli, qda facta hoi media dicamus inter recte factu et peccatu, neq in recte factis, neq in peccatis numerentur. certe si qis actus in individuo e indifferens, talis erit delectaoe qa percipitr ex cantu dulcisq psalmi, ac Augustinus illa damnavit ut peccaminosa l. 10. confessionu c. 33. sic scribens cu mi accidit, ut me amplius cantus, qa res, qa canitur, moveat, me peccasse fiteor...

Prob. III. raoe. 1o. solus finis honestus decet hoi utpote raoe prædito, qa solus finis honestus est hoi ex licitus patet consequentia eo qd n decet hoi licitu facere qod ipsu n decet. patet n antecedens qia solus finis honestus est rectæ raoi conformis, qia qid eum recta raoi convenit, hoc ipso honestu e. 2o. hoi ptr Deu conditori licet in re creata fine ultimu constituere, et negat nemo qu nec licet, sibi alqid facere, qod ad Deu n referat, eu idoe qod n saltu virtualiter in alteru refertr, eo ipso habeat raoe finis ultimi. 3o. si qid libere poet raoe finis indifferentis, maxime bonu jucundu, ac n sit, qia volupta, prætergad qod sit finis primis agentis mere sensitivi, ideo tu variis actionibus v. g. comestioni a Deo addita e, ut sit incitamentu ad tales actiones facilius faciendas, n e qu finis operis, sed mediu ad opus, ac proinde qi agit præcise ptr voluptate, is invertit ordine a Deo constitutu et peccat

142

Solvuntur objectiones.

Obj. adversus prop. praeceptum charitatis solum jubemur actus ejus virtutis forme elicere...
R. nego. contra ipsis fatentibus adversariis quolibet [posito] praecepto charitatis, in fine-
[aliquo] plus in aliis jubet, quam duntaxat actus charitatis formale elicere...
Inst. 1. facile illi praecepto satisfacit, qui praeter actus charitatis forme elicitos
[aliquo] habitu comparatus et [ne] habeat [hujus] facere ex dono...
R. nego. neque enim [satisfacit] ut [docet] D. Augustinus l. 1 de doct. christ. c. 22. egregie observat, Deum
diligere toto corde, si aliquid cordi tui, seu aliqua affectione ad Deum non referas, unde
praeceptum charitatis se extendit ad quascunque vitae nostrae actiones deliberatas...
Inst. 2. praeceptum charitatis est praeceptum affirmativum, quod non obligat pro semper, ut aiunt...
[Ad] praeceptum affirmativum et simul quid in negativum C. est praeceptum mere affirmativum N.
[Deum] enim jubet, ut Deum toto corde diligas, hoc ipso vetat, ne unquam in re creata sistas...
Inst. 3. Dicit equidem Christus, quod de verbo otioso in die judicii ratio sit reddenda, de quo tunc omnia
sunt discutienda, ac verbum otiosum sed non indicit, quod tale verbum sit damnationem habiturum...
R. nego temeraria interpretatione 1o. enim contradicit scriptura sensui obvio, quisquis enim
[sola] lege non [stat] intelligit, juxta mentem Christi in die judicii de verbo otioso rationem reddendam
esse tanquam de re mala. propterea si attendat ad haec verba immediate sequentia ex verbis enim
tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis...
2o. contradicit concordi Patrum interpretationi qui omnes docent, verbum otiosum ibi a Christo
designari tanquam peccaminosum. audi Tertullianum l. de patientia c. 4. tradentem in
doctrina Christi manere nos omnes verbi otiosi esse vocandi dicti rationem...
Inst. 4. Theophilactus et Euthimius verbum otiosum [verbum] calumniatorium interpretantur
[quod] aliquos in orthodoxos authores dixisse Chrysostomus observat. et sane ipsum
[illud] Christus protulit occasione judaeorum, qui eum in Beelzebub ejicere daemonia
aiebant, quod non erat otiose modo, sed calumniatorie de Christo loqui...
R. re videris Theophilactum et Euthymium leviori profecto authoritate scriptores sacros [quidem]
hisque omnes alios Patres qui omnes verbum otiosum illud appellant, quod nulla auditoribus aut audientibus
utilitate affert, seu, ut illud D. Bernardus l. de triplici custodia definit, quod nulla rationabili
[necessitate] habet putantibus, locum de quo agitur, esse argumento a minori ad majus, ac si dixisset Christus
Pharisaeis: de minimo verbo otioso, quanto magis de blasphemo quale vestrum [erat] ratio in die ju-
dicii reddenda erit. et pene videtur Christus aliquid novi atque admirandum ibi dicere voluisse, nobis
autem calumniatoris in die judicii reddenda esse ratio neque novum neque admirabile videri
poterat...
Obj. II. directe ex scriptura conciliis et Patribus. Christus Matth. c. 15. sic dicit: non lotis
manibus manducare non coinquinat hominem ergo Christo ipso judice actio aliqua indifferens...
R. indifferens in specie C. indifferens in individuo N. increpabant nimirum Phari-
saei Christi discipulos, quod illotis manibus manducarent, defendit eos Christus inquiens: ejusmodi
non habet rationem mali, quia prius lavare manus, quam manduces, nulla lege praeceptum est, nec
naturali, nec positiva. unde quid sequitur? quod illotis manibus manducare est de se et ratione
objecti aliquid indifferens, ac proinde dari actus indifferens in specie. et vero Christum sibi so-
lummodo loqui de actionibus ratione objecti consideratis patet ex his aliis ejus verbis ... non
quod intrat in os, coinquinat hominem. cujus certe effati sensus non est, nullo in casu coinquinari
hominem quod intratur in os cum aliquin ebrietas non coinquinaret hominem, sed sensus tantum est: quod in-
tratur in os non coinquinat hominem natura sua...
Inst. 1. in concilio constantiensi proscripta est ista propositio Joannis Huss: divisio im-

divisio humanorum operum, quod sint vel virtuosa vel vitiosa, ai ista propositio insimet vera sententia...
R. Sensus D. Thomae intellecta est nostra sententia C. sensus Joannis Huss intellecta N. nam propositio, de qua agitur, Constantiensis Synodus non damnavit absolute, sed relate ad sensum Joannis Huss, qui contendebat omnia, quae fiunt in statu peccati, esse totidem peccata, et omnia, quae fiunt in statu gratiae, esse totidem opera sancta, ut patet ex ipsa integra propositione his verbis expressa: divisio immediata humanorum operum est, quod sint vel virtuosa vel vitiosa, quia si homo est vitiosus et agat quicquam, tunc agit vitiose, et si est virtuosus et agat quicquam, tunc agit virtuose, quia sicut vitium inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi...
Inst. 2. D. Hieronymus epist. 89 ait bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare. Loquitur autem S. Doctor de actu in individuo, nam sic pergit... sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis nec injustitiam; ubi profecto vox feceris exercitium denotat, quod actum in individuo...
R. ad argumentum N. sed ex hoc dicto Hieronymus vult tantum dari actus indifferentes specie, nam non admisisse ipsum actus indifferentes in individuo probat textus in thesi probatione (?) citatus...
ad probationem respondeo N. C. quia actus in individuo non est praecise actus particularis, sed actus particularis spectatus tum comparate ad objectum tum comparate ad finem omnesque circumstantias...
Nota eodem modo intelligi debent alii Patres, qui actum otiosi ponunt, nam intendunt dumtaxat dari actus indifferentes ex objecto...
Obj. III. ex ratione nulla est lex quae jubet ut agendo deliberate semper agamus propter finem positive honestum...
R. Considerantur (?) sequentia: prima est, cum homo totus sit a Deo, totum in se debet Deo, ac proinde omnes suas cogitationes, omnes suas affectiones. Secunda est: omne agens agere debet juxta suam naturam, igitur agens rationale juxta rationem suam rationale, adeoque propter finem honestum, quia hic solus proprius est naturae rationalis...
Inst. 1. ut agens rationale non peccet, satis est, quod agat juxta suam naturam rationalem negative, id est, nihil agat contra illam...
R. supponis falsum, quod nempe possit agens rationale non agere juxta suam naturam rationalem, sed tantum agere contra illam, eo enim ipso tenetur (?) sic agere juxta illam, eo ipso quod non agit juxta illam agit contra illam...
Inquies nonne datur medium inter duo contraria, ut sunt agere juxta rationem et agere contra rationem?..
R. datur medium inter duo contraria, nisi illa sint aequivalenter contradictoria, uti v. g. vivere et mori. posita autem lege, quae obligat hominem, ut semper juxta rationem agat, agere juxta rationem et agere contra rationem sunt aequivalenter contradictoria, quia lege illa posita non agere juxta rationem est agere contra rationem...
Inst. 2. homo non est rationalis tantum, sed sensitivus etiam, quod licet sibi agere ut sensitivus est, seu voluptatis causa operari...
R. N. C. quia licet homo sit etiam sensitivus, appetitus sensitivus tamen non est ei datus ut regula morum, sed sola ratio, hacque tantum de causa voluit Deus, quandam sensuum delectationem actibus quibusdam jungi, ut actum illorum exercicio debitis in circumstantiis inserviat, ac proinde ut D. Thomas observat, delectatio est propter operationem, non quod operatio propter delectationem, unde delectationis causa operari, ita ut in voluptate sistat animus, est ordinem pervertere. coherenter ad hanc doctrinam proscripta fuit ab Innocentio XI haec propositio: comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui. cui quidem propositioni clerus gallicanus in comitiis anni 1070 hanc specialem censuram inussit... propositio ad Epicuri scholam ablegandam...
Inst. 3. cur non liceat, ambulare v. g. propter relaxationem moderatam, atque ita de caeteris?..

R. nemo sibi dicit quod ista non liceant, sed dicit sibi, quod non liceat ultimo agere propter ista, ita ut in rebus ejusmodi sistas tanquam in fine. utendum est rebus creatis, inquit Augustinus, at non fruendum. frui scilicet juxta phrasim augustini est inhaerere alicui objecto propter ipsum...

Inst. 4. datur lex permittens, atqui lex permittens est aliquid faciendi aut omittendi ratio et motivum indifferens...

R. n. m. tanquam de falso supponente, nam lex permittens est quaedam conditio requisita, ut ex motivo conveniente licite aliquid facias aut omittas, ipsa tamen non est motivum illius tuae actionis vel omissionis. motivum enim est id, quo quis excitatur ad faciendum vel omittendum aliquid, atqui id, quo quis excitatur ad faciendum vel omittendum aliquid, est ratio boni aut mali in objecto relucens, non autem ratio permissi, seu liciti...

Inst. 5. sic qui invitatus ad audiendum sacrum die non festo respondeat: non faciam, quia non teneor. haec omissio est absque dubio omissio indifferens. Lo non est mala quia licet die non festo a sacro abesse. 2o non est nec bona, neque enim ullum puto aliquem ad modum laude dignum dices, quia sacrum die non festo audire intermisit, praecise quia licet intermittere...

R. ut modo n. a. tanquam de falso supponente, supponit ipse hac voce. non teneor, exprimi motivum tuae omissionis, quod, ut modo ostendi, sic non est. unde illa sacri omissio de se indifferens, quia praeceptum non est, erit vel bona vel mala, prout a te vel recto fine cohonestatur, vel inficitur fine pravo. si ipse sacrum omittas die non festo praecise ex desidia aut alia similis quis turpi causa, mala est illa tua omissio propter ipsum finem malum. si autem omittis, ut tuo addictum fine vaces operibus quibus tibi vacandum est, bona est illa tua omissio propter ipsum finem bonum..

Inst. 6. dantur actus in individuo indifferentes theologice, ergo et indifferentes moraliter

R. n. c. actus indifferens theologice ille dicitur, qui vitae aeternae nec meritorius est nec demeritorius, ut sunt ii qui fiunt a peccatore in eum gratia actuali sed absque gratia habituali. actus indifferens moraliter ille est, qui nec est bonus nec malus. nulla lex obligat, ut sic agas modo, qui sit vitae aeternae meritorius, atque ita dantur actus in individuo indifferentes theologice, at non est lex naturae, quae obligat ut agens deliberate agas propter deum, hinc nulli dantur actus in individuo indifferentes moraliter...

Inst. 7. si est lex, ut omnes actus nostros deliberatos ad deum referamus, illa lex est affirmativa quae non obligat semper.

R. 1o. concedo totum neque enim obligat, nisi ubi agis deliberate, non autem semper agis deliberate...

R. 2. lex illa est affirmativa simul et negativa, dum enim praecipit, ut omnes tuos actus deliberatos ad deum referas, simul vetat ne unquam agas deliberate nisi propter deum...

Obj. IV. ex incommodis sententiae nostrae. si valet illa, sequitur nos fere semper peccare. quia naturae nostrae fragili et a peccato corruptae non est possibilis ita attentio, ut, quidquid agimus in deum referamus...

R. neg. 1o sententia nostra non est nisi de actionibus deliberatis. multae autem sunt profecto actiones minutae, quae fiunt sine deliberatione, et ex mera dirigatione imaginationis. 2o. multae non fiunt, quae necesse non est peculiari intentione ad deum referre, quia cum non sint nisi circumstantiae alterius cujusdam actionis principalis, vel media ad illa sicut cum ipsa unam quasi actionem constituunt eundemque cum ea finem habent, unde hoc ipso

ad deu referunt, qod actio precipua ad deu referatr. utem D. Thomas q. de charit. art. 11. ait, intentio finis principalis manet in oibg finibus secundariis..
3o. ad deu refert, quidquid a nobis fit ppter finem honestu, et ut satisfiat illi regulae aequitatis, quae nobis e insita v. g. si das eleemosinam, qod deceat hoc sui similibg quaerere cu enim Deus sit fons ois honestatis, et ipse regulam illam aequitatis nobis impresserit, efficitur, ut, quidquid fit ppter honestate et impressa nobis aequitatis regula, illud hoc ipso fiat ppter deu..
4o. denique cu n sit possibile, ut aliquis semper de deo actu cogitet, et n tamen teneamur, quaecumque deliberata opa actu ad deu referre, sufficit satis e, si referantur per intentione virtuale, quae procedat ex actuali praecedente et perseverante moraliter. cu vero deficiat tandem virtualiter illa praecedens actualis directio, oportune monet Bellarminus l. 5. de justificatione c. 15. ea saepius renovari dbre..
Inst. 1. saltem si valet nra sententia, vana erit illa Baii propositio: oia opa infidelium sunt peccata. Et sane absque fide impossibile e opus aliquod ad deu referre.
R. nego argumentu et ejus probationem. 1o. quia fides e prima gratia, sed n infideles accipiunt gratias, ex quibus recte operari possunt et n nisi male operatr. n. 2o. quia gratia n e necessaria, ut opus aliquod ad deu referas, illudque sit bonum bonitate saltem morali, qod ad hoc satis e, ut fiat opus aliquod ppter fine honestu. illud tamen cu Augustino sponte fateor, pauca e apud infideles ejusmodi opa moraliter bona, quia vix non semper pravo fine v. g. vana gloria corrumpunt, quae inter du faciunt de se et ratione objecti n vitiosa..
Inst. 2. illud n incommodum habet nra sententia, qod ea admissa oia forent de praecepto, nil amplius de consilio..
R. nego. utenim illud supra ostendimus, enim haec e nra sententia consequens, qod omissio consilii, ne sit mala, fieri dbeat ppter motivu legitimum, seu positive honestu.. Deinde nemo sapiens, ut arbitror, ad ea satis dicunt, ea qae consilia dicuntur, sic nra libertati e permissa, ut nobis in casu absque peccato saltem veniali omitti possint. si v. g. quem deus gratiae suae impulsu ad consiliu aliquod excitat, an tu putas, qod is hoc licite et sine ulla culpa deo, gratiae laboranti assensu denegare, et sanguine Christi, cujus fructus e illa gratia, inutile reddere? n sic itaque casu isto tenetur ille, quae a consiliu nomine appellantur, quae n oibg proponuntur, a vero qod n sint praecepta illi, cui a deo inspirante proponuntur..

Quaestio III.

An actus moralis ne sit malus, qd requiratur ex parte motivi..

Quaeritur, an opa nra deliberata sic teneamur ad deu referre, ut debeamus ni illa referre ad ipsum ppter dilectione seu illa ad ipsu referre ex motivo charitatis. quae quaestione utrecte tractemus, oportet scire, intra ea, quae circa praesente controversia Baius Jansenius et Quesnellus docent, atque ab ecclesia sunt variis censuris notata, et ea, quae docent quidem alii theologi, quorum doctrina ecclesia nulla nota inussit..
Baii, Quesnelli aliorumque qui ipsis adhaerent, haec e doctrina, inter charitate justificante sive habituali, illa sit sive actuali, et vitiosa cupiditate n dari amore aliquem medium,

adeoq. opus oē quod n. ē ex charitate justificante eē ex vitiosa cupiditate, ac proinde in-
trinsece malum. quod quidem principium totius doctrinæ seu caput Baius expressit ista propositione
quæ inter damnatas 38va. oīs amor creaturæ rationalis aut vitiosa ē cupiditas, qua mun-
dus diligitur quæ à Joanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas, quæ per Spiritum Sanctum
in corde diffusa Deus amatur. ex qua deinde propositione istos deducit tanquam corollaria 16ta
nē vā legis obedientia, quæ fit sine charitate, 15ta oīa opera infidelium sunt peccata,
et philosophorum virtutes vitia, 34ta distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus a-
matur ut author naturæ, et gratuiti, quo Deus amatur, ut beatificator, est supernaturalis
vana ē. 35ta. oē quod agit peccator vel servus peccati, peccatum ē. omitto plures alias pro-
positiones, quarum aliquæ insuper ab Alexandro VIII. damnatæ, vel a Clemente XI. inter Quesneli-
anas.
qui inter theologos, quos eōe[?] Jansenistas relinquit, pendere[?] contendunt, oē actum moralem, ne malus
sit, ad Deum saltem sic dilectum referri debere, illi sic docent: 1°. prorsus concedunt praeter
charitatem justificantem adhuc alios eē amores non modo non vitiosos, sed honestos tum et
laudabiles, ut sunt motiva aliorum virtutum, ut amor iste honestatis a Deo infor-
mis impressus... 2° non concedunt cum memorati amores boni sint, bonum pariter eē
opus inde profectum, si intrinseca ipsius[?] bonitas spectetur, etenim aiunt 3°. tale opus
quamvis in se bonum, nisi tamen ex imperfecta saltem charitate sive actualiter sive virtu-
aliter ad Deum referatur, non eē undequaque bonum, hoc est deliberate agentem nec opus
suum ex charitate aliqua ad Deum referentem veniali saltem culpa delinquere, quæ cul-
pa deficiente debita ejus ad Deum relatione operantem quidem afficiat, sed opus intrinsece non
vitiat, utpote cum extrinseca ē ipsi. v.g. vigil[?] Quesnius[?] ex. gr. is ipsos[?] Parisiis
Roma proficiscitur Lugduni sistat hoc idem iter Parisiis Lugdunum non habet culpam,
quia iter ē, quod Parisiis Roma ducit, ipse vero non ē absque culpa, quod Lugduni haereat,
cum ulterius progredi deberet.

Assertio I.

Hæresis ē, oīa deliberata opera debere ex motivo
charitatis ad Deum referri sensu Baii et Quesneli.

Hic ē sensus Baii et Quesneli amorem oēm creaturæ rationalis eē vel charitatem justifi-
cantem vel vitiosam cupiditatem, ita ut actus oīs liberi arbitrii sint a vitiosa cupidi-
tate nisi a justificante charitate procedat, at hoc hæresis ē 1°. quia isto sensu ad-
misso oēs virtutes simul perirent cum charitate, et ab illa sejunctæ in vitia degenerarent
sed manifesta ē hæresis, docet enim fides sublata charitate manere adhuc habitus fidei
et spei. 2°. quia isto sensu admisso peccator poenitens per timorem gehennæ seu veniam peccati
detestatione et attritione ad justificationem in sacramento obtinendam se disponens per totidem pe-
ccata ad illam se disponeret, cum in dato casu hoc oīa essent vitiosæ cupiditatis effectus
ejusque influxu corrupta, quod rursus aperta ē hæresis, imo blasphemia in Spiritum Sanctum
quando ōs actus, et inspirante licet et dirigente[?] habitante[?] spiritu s. eē scriptura praedicat.
3°. denique quia isto sensu admisso in homine extra statum gratiæ sanctificantis oīa officia
moralium virtutum ut si quis parentibus debitam obedientiam praestet, si quis pauperibus eleemosynas[?]
liberaliter impendat, atque ita de ceteris ex vitiosa cupiditate derivarentur, atque
flagitiosa et damnabilia forent, quod iterum indubitata ē hæresis, numquam

vitiosa cupiditas dicenda ē lex naē a Deo ipsis cordibus nris inscripta? numquid Deus remunerat peccata, qi tu ipsi ejusmodi morales virtutes in fidelibus et haereticos praemiis ĩporalibus remunerati, sic teste Augustino veteres Romani orbis imperiu à Deo obtinuerunt..

Nota. Cum vl fermè sit, qod Baii et Quesneli sectatores pro sua haeresi objicient, qod n̄ ui illi thlgi, de qibus modo egimus pro sua opinione laudant, hac utrorumq objecta post stabilitas sua assertione diluemus; nunc illud examinabimus an damnaōproposiōn Baianorum et Quesnelianorum n̄ ui ad memoratorum thlgorum opinionem ptineat, ut multi contendunt, sive, qibus argumtis illud negant isti thlgi...

Dicunt I. in Baianis et Quesnelianis propositiōibus charitatis noē intelligi charitas habitualis, et probant de Baio qd ex his vbis proposiōis 38vae. oīs amor creaturae rāalis aut vitiosa ē cupiditas aut laudabilis illa charitas, qa p Spiritum Stum in corde diffusa Deus amatur. ita nemo ē, qi cum aplo noē charitatis p Spiritum Stum in corde diffusae charitatē habitualem n̄ intelligat...

de Quesnelo autem illud probant ex hac ipsius proposiōe iam damnatas 44ta. qa sic sonat n̄ sunt nisi duo amores unde volitiōes et actiōes oēs nrae nascuntur, amor Dei qi omnia agit ppter Deum qamqs Deus remunerat, et amor ex qo nos ipsos et mundum diligimus, sola ē sc. habitualis charitas, qa Deus remunerat, extraq nulla ee possunt extra illius statum merita...

Dicunt 2o. ut in de charitate actuali alqs Baium et Quesnelum debet intelligere, certe de justificante actuali charitate ipsos intelligat necesse ē. hoc enim adminimum suscant citato modo proposiōes. nec refert Quesnelium de hac imputaoē conqestum ee tanqam de calumnia, mera cum fuit haēis fraudulentia, ut illud demonstrat Dana in ope qod inscripsit: constitutio unigenitus thlgice propugnata...

his autem ita dictis sic argumtantur laudati thlgi: tres sunt errores in Baio et Quesnelo damnati, quorum si nullum recipimus, Baiana et Quesneliana doctrina damnaō ad nos ptinet, ai sic se res habet, qod probant in hunc modum...

Tres ... tres ee errores in Baio et Quesnelo damnatos. primus ē, qod oīs amor n̄ sit v charitas habitualis v habitualis concupiscentia. secundus error ē, qod ubi n̄ ē charitas justificans saltem actualis, ibi sit actualis concupiscentia, adeo ut, qidqid n̄ fit ex charitate, a cupiditate oriatur. tertius error ē, qod statuta duplicis istius amoris, charitatis nimirum et cupiditatis distiōe, consequens sit absq charitate justificante nullos dari actus alicujus virtutis, aut saltem n̄ ee sup naēles et bonos sed motus vitiosae cupiditatis: peccatorem in oībus suis operibus peccare ...

2o. aiunt, nullum ex his erroribus à se recipi, qia licet in oī actione deliberata exigant charitatem, n̄ tn exigunt charitatem justificantem, nec asserunt actiōnem qa ex charitate ad Deum n̄ refertur, ee ex concupiscentia, ac proinde vitiosa, sed tantummodo ee destitutam rectitudinē finis...

si qaeras qomodo possit alqa actio referri ad Deum ex charitate, nec tn ex charitate justificante, respondent, charitatem aliam ee intensam, et hanc sola justificare ante sacramentum, aliam remissam qa n̄ nisi cum sacramento justificat..

hoc autem cum sic dicant memorati thlgi, atq sua opinione propugnent sciente nec contradicente eccla, imo Roma sub ipsius summi Pontificis aspectu, n̄ ē profecto privati alicujus thlgi eos ut Baianos et Quesnelianos infamare. unde missis conviciis hoc sit nra ctra eos

148

26.

Assertio II.

Nulla ē lex ut actus omnes nostros deliberatos ad Deum referamus ex motivo charit:

Prob. 1º. hujus legis existe asserit absq. ullo legitimo fundamento, ut solvuo objectionu patebit. 2º. opinio hanc legē astruens ñ videtr satis recedere ab ista propositioe Baii: ñ ē vera legis obedientia, q. fit sine charitate. nā q. dicunt adversarii, dicta propositioē aliasq. sfes sive Baii sive quesnelli ñ eē proscriptas, nisi intellectas de charitate habli aut saltē actuali justificante, reliqte nimirū ad sui aliorū gariendū propositioē Baii et quesnelli, hac ē ita certū. 3º. q. in hac sentia videtr eē verū illud Baii et quesnelli, oē opus, q. ñ fit ex charitate, intrinsecus malū eē, cū enim honestas v inhonestas actionis ñ ex solo objecto, sed in ex fine oriretr, actio ex charitate ad Deum ñ relata foret intrinse mala, q. debito fine careret, q. in se mala ē actio, q. debito objecto caret. 4º. cū peccatorē in sua conversioē per suis sitmetu gehena concutiq. amare Deum, si hoc deliberate agens nec opus suū ex charitate ad Deum referens peccato saltē veniali delinquit, igr peccator ille peccato saltē veniali delinquit atq. ita ad justificaoē peccato veniali se disponit. 5º. cū dogma sit fidei, ñ oē opus in ex grā factū eē vitæ æternæ meritoriū, adversariis in sua opinione necesse ē eā tenere sentiā, juxta q. sola charitas intensa ante sacramentum justificat, q. a tu sentia maxima pars thlgorū hbt pro improbbli, atq. ita opinio adversariorū hbt pro fundamento sentiā q. maxima pars thlgorū hbt pro improbbli. 6º deniq. hac adversariorū opinio aliena ē a mente D. Augustini, et aperte contradicit D. Thomæ. aliena ē a mente D. Augustini, q. sæpius asserens, pauca eē infidelium opera undeq.aq. bona, nullibi cujus eei raoē hanc assignat, q. desint hoīs prosa [illegible] deliberatos ad Deum ñ referant ex charitate, sed q. passim ñ agant nisi ex motivo pravo, ut ē vana gloā &. aperte in hac adversariorū opinio contradicit D. Thomæ. nā 1º. sanctus doctor secunda secundæ q. 44. art. 1. disserte negat cetera præcepta ex motivo charitatis servanda esse, sic enī ait: motivū dilectionis ñ cadit sb aliis præceptis, q. dantr de aliis actibus virtutum, puta, sb hoc præcepto: honora Patrē tuum: ñ cadit, q. q. ex charitate fiat. 2º. in quartum sententiarū distinctioē 17. q. 2. art. 5. clare statuit, charitatē in ingradu remisso justificare...

Solvuntr objectiones.

Obj. I. ex scriptura præcipit lex charitatis ut Deum diligamus ex toto corde, q. actus deliberatos ad ipsum referamus...

R. concedo totum sed q. nihil ad præsentē controversiā: q. passim differant hæc duo præcepta charitatis tenemur oēs actus deliberatos ad Deum referre, præcepto charitatis tenemur oēs actus deliberatos ñ ex motivo charitatis ad Deum referre...

Inquies: si praecepto charitatis tenemur oēs actus deliberatos ad Deū referre, cur n̄ in referre ex motivo charitatis...

Videō n̄; q̄ia adhuc tunc possumus Deū diligere ex toto corde. Sic diligit Deū ex toto corde: q̄i saepe elicit actus charitatis, et caeteroq. in āl cordi suis id est, nullu cordis sui affectu Deo subtrahit, ut autem nullū ung. cordis tui affectū Deo subtrahas satis ē; ut praeter actus charitatis quos saepius elicere necesse ē, caeteros actus deliberatos ad Deū referas ex quocung. demū motivo honesto, sicut illud in quaestione praecedente ostendimus...

Inst. 1. Aplus 1. ad Corin. c. 10. sic scribit: sive manducatis, sive bibitis, sive aliud q̄d facitis: oīa in gloriā Dei facite. quē locū exponens D. Thomas ait... quidā dicunt, quod hoc ē consiliū sed hoc n̄ ē vēr...

R. oīa in Dei gloriā facis, si oīa in Deū refers ex quocung. demū legitimo motivo, unde citatus locus hoc unū probat, oīa ad Deū referenda ēē, ac proinde n̄ dari actus indifferentes in individuo, quod unū n̄ vult D. Thomas ubi ergo sibi objicit...

Inst. 2. in ead. epistola c. 16. hoc legere ē: oīa vr̄a in charitate fiant, q̄ibus verbis ūm̄ charitatis praeceptū docet Augustinus l. de correctione et grā c. 2. ita inquiens... praecipit aplus dicens: oīa vr̄a in charitate fiant...

R. n̄ de charitate Dei sed proximi hoc oba accipienda sūt, ut ea Augustinus in laudato loco accipit, sensusq. ē: oīa vr̄a in charitate fiant, id est, sine cujusq. offensa...

Inquies: si oīa nr̄a fieri dēbent in charitate proximi, ergo a fortiori in charitate Dei...

R. utiq. sed eod. sensu, id ē oīa vr̄a fieri dēbent citra Dei offensa, et citra offensa proximi...

Inst. 3. id aplus ad coloss. c. 3. sic profatur; oē quodcung. facitis in verbo aut in opere oīa in noīe Dm̄ nr̄i Jesu Xti, gratias agentes Deo et Patri per ipsū...

R. hic textus juxta interpretes merū consiliū continet, certe propositio universalis totus ē et nonnisi ad solos autē fideles pertinet, cū utiq. n̄ possit facere aliquid in noīe Xti, nisi habeas fidē Xti; ergo ex illo probari n̄ p̄t praeceptum oīa ad Deū referendi ex charitate, quod si existit, n̄ positivū ē praeceptum impositū solis fidelibus, sed lex naturae ad oēs homines pertinens...

Obj. II ex Patribus. Augustinus oēs motus, q̄ibus voluntas nr̄a agitur, n̄ nisi ad duos amores revocat, charitate et cupiditate: sic ait l. 9. de Trinit. c. 7. nemo volens aliquid facit, quod n̄ in corde suo prius dixerit, quod verbum amore concipitur, sive creaturae, sive creatura, q̄a aut cupiditate aut charitate...

R. et S. Doctor vocabulo charitatis intelligit universe quemcung. amorem honesti. C. N. intelligit praecise charitatem theologicam N. haec clavis, quae tibi aditum aperias ad intelligenda vera oīa illa testimonia quae tot numero Baiani et Quesnelliani ex Augustino laudant pro suo haeretico dogmate. Sic S. Doctor n̄, quemadmodum ipsi, charitatis noīe intelligit dumtaxat charitatem theologicam, sed universe quemlibet affectum honestum; audi idem sui ipsius interpretem l. 8. de Trinit. c. 10. quid ē charitas, quam tantopere scriptura laudat nisi amor boni? l. 2.

ctra dua, epistolas Pelagianorum c. 9. quid e boni cupiditas nisi charitas? serm. 349. charitas alia e diva, alia hu̅ana, alia hu̅ana licita, alia illicita licita quo charitate habete, hu̅ana e (?) dixi, licita. curante s. Doctor quemlibet affectu ordinatu seu amore honesti amore Dei amore creatoris, charitate appellet, roo e, quia, cum Deus sit fons ois honestatis, ois amor honestatis e quida amor Dei. sic iterum semetipsum explicat l. 9. de trin. c. 7. ubi posita in objectione relata removens ait ita sit .. n; quando sit amanda creatura, seu, si ad creatorem referatur ille amor, n̄ ja cupiditas, sed charitas erit, tunc enim e cupiditas cum ptr se amatur creatura...

Inst. 1. Enchiridii c. 117. sic ait Augustinus regnat carnalis cupiditas ubi n̄ est Dei charitas. ergo quid ubi non est ipsa charitate habituali quo juxta Augustinum inter charitatem proprie dictam imo habitualem et vitiosam cupiditatem n̄ datur amor medius...

R. n. c. ex antecedente tantum sequitur quod juxta Augustinum, inter regnantem charitatem seu statum gratiae sanctificantis, et regnantem cupiditatem, seu statum peccati n̄ datur status medius. qualem volebant Pelagiani peccati originalis negatores, n̄ Amicis alqd in statu peccati esse, quod n̄ sit in statu gratiae sanctificantis. ctra pronunciat Augustinus: regnat carnalis concupiscentia, ubi n̄ e Dei charitas. seu e in statu peccati quisquis n̄ e in statu justificantis gratiae. sed dicta dogma Catholicum adstruit ctra Pelagianos, n̄ vero ideirco doret, quo Baii (?) A Quesnelli heresis e, cum, in quo regnat habitualis charitas, sic in ex illa agere, ita ut justus in nullo suo ope ne venialiter quidem peccet, et cum, in quo regnat habitualis cupiditas, semper ipse ex illa agere, ita ut peccator in oi suo ope peccet...

Inst. 2. l. 1. retract. c. 15. ait Augustinus sine charitate voluntate tota est vitiosa cupiditate, quo censeat eum, in quo regnat cupiditas semper ex cupiditate agere...

R. n. c. Augustino scilicet voluntate sine habituali charitate tota e vitiosa cupiditate, si sic tu illa sic scripsit: sed aliud e, quod in statu dominantis concupiscentiae plerumque ex illa agere, quod in n̄ semper ex illa agat, in hoc ipso loco differente doret. tum ait, tale hoc aliquid pie orare. ex oba sancti Doctoris patet e, quod valet voluntas sub dominante concupiscentia, nisi forte, si quia e ttoret auxilium? in tantum libera e, in quantum liberata e, et in tantum appellatur voluntas, aliogni tota cupiditas quo voluntas, proprie nuncupanda e. dixi: si tu ita scripsit Augustinus: nam pro his vocibus: tota cupiditas: quas exhibet editio Benedictinorum, illa Erasmi nec n̄ illa theologorum Lovanensium sic habent.. alioqui potius cupiditas quam voluntas nuncupanda e; juxta qua lectione ne umbra quidem alqa difficultatis...

Nota quod ex Augustino hactenus solvimus Baianorum et Quesnellianorum sit objecta valentiora magis, nostra responsiones quod ibi ipsi theologi quibuscum hic jam diu disputamus iis nobiscum respondeant, nunc ipsorum difficultates expediamus.

Inst. 3. l. i de moribus eccla Cathlca c. 15. sic scribit Augustinus: quod si virtus

ad beatam vitam nos ducit nil omnino esse virtutem affirmaverit, nisi summum amorem Dei: quae
doctrina Augustini est, licet utique alia adhuc sint virtutes praeter charitatem,
opus tamen ex iis profectum non usquequaque esse bonum, nisi ex motivo charitatis ad Deum re-
feratur ...

R. n. c. certe eo dicunt adversarii omne opus deliberatum debere ex charitate ad Deum
referri, non tamen dicunt de charitate habituali et justificante, ac hic in citato
loco loquitur Augustinus de habituali et justificante charitate, id demonstrat
haec verba quod sit virtus ad beatam vitam nos ducit. quoniam in citato loco adversariorum
opinionem Augustinus non stabilit, sed prorsus aliud quid agit. sc. contenderent
Pelagiani, et maxime Julianus, spurantem pugnantes, in infidelibus esse veras
virtutes, respondet Augustinus virtutes infidelium ut pote coelestis beatitudinis
non meretrices, merito veras virtutes dici, quia, ut l. 4. adversus eundem Julianum
c. 3. ratiocinatur, non est vera virtus, quae non ducit hominem ad finem suum, Deum videlicet
intuitive videndum, ergo cum nulla virtus a charitate habituali sejuncta possit hominem
ad hunc finem ducere, nulla est vera virtus sine charitate habituali ...

Habes hic rursus aliquam clavem ad explicanda innumera Augustini testimonia,
quae adversarii objiciunt, ut e. g. epistola 186. ad Paulinum hanc sibi voluntatem
habeant, quam impetrent charitatem, quae sola vere bene operatur. l. 4. contra Julianum
c. 3. § hunc amorem creatoris bene quisque utitur in creaturis, sine hoc amore
creatoris nullus quisquam bene utitur creaturis ...

Inst. 4. constans doctrina Augustini, non officiis sed finibus virtutes discernendas esse
ut ipse loquitur, id est non ex objecto tantum sed ex motivo et fine potissimum de veritate
alicujus virtutis, operisque boni judicandum esse: atqui juxta ipsum hic finis et hoc mo-
tivum non est aliud quam motivum charitatis, ut probant ii textus ... tract. 7. in
epistolam Joannis non discernuntur facta hominum, nisi de radice charitatis,
semel ergo breve praeceptum tibi praecipitur: dilige et quod vis, fac. sive taceas,
dilectione taceas, sive clames, dilectione clames &c. in psl. 89. omnia bona opera
nostra unum opus est charitas, tunc enim recte fiunt, cum ad hunc unum finem
diriguntur. l. de spiritu et litt. c. 14. non enim fructus est boni operis qui de charitatis
radice non surgit ...

R. n. m. Dico ad textum primum, illum nil omnino facit ad praesentem controversiam, quia
in eo non fit sermo de charitate divina sed fraterna, de cujus radice surgunt, quae hominibus impenduntur
responsio patet ex textu et scopo Augustini in illo tractatu, qui totus est de charitate
fraterna, explicanda enim sibi sumit haec verba Joannis epistola 1. c. 4. si sic Deus
dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere ...

Dico ad textum secundum unum idem ex eo probatur, sine charitate habituali et sanctificante
caeteras virtutes et pietatis opera ad salutem sterilia esse ...

Dico ad textum tertium charitatis nomine ibi Augustinus non intelligit charitatem theologicam, sed
universe quemcunque affectum bonum quo liberum bonum operari velit. sc. opponit ibi spiritum
terroris qui erat prius legis veteris spiritum dilectionis, qui est prius legis novae, tum monet
non recte impleri mandatum, quod velut coacte impletur et mero metu, ac tristi animo
timetur, quod faciendum est ...

Inst. 5. D. Thomas q. de charitate art. 10 ad tertium ait: virtualiter omnia referre in Deum cadit sub praecepto charitatis. idem habet etiam ad secundum ita ingens: quod virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem charitatis, ad quam omnes tenentur.
R. manifestum e utroque hunc locum al. cone [illegible] ad praesentem controversiam, aliud enim est nos praecepto charitatis teneri ad omnia in Deum referenda, et aliud, praecepto charitatis teneri nos ad omnia in Deum referenda cum ex motivo charitatis, quod posteremum minime dicit D. Thomas...
Inspecie ait S. Doctor in tertio posteriore, nos teneri ad perfectionem charitatis, atque ad perfectionem charitatis pertinet ut ex proprio suo motivo omnia in Deum referamus.
R. 1. ad perfectionem charitatis non pertinet, ut ex habituali justificante charitate omnia in Deum referamus, et ut ipsum sic diligamus, actu, quod tamen possumus, maxime interesse, cum tamen contra hoc nobis praeceptum faciunt adversarii, unde quid jam respondeant... D. Thomas.
R. 2. Mala fide cavillantur adversarii in hoc obiectione charitatis ad quam omnes tenentur, sed mentem S. Doctoris esse quod teneamur ad omnem perfectionem charitatis, quae adeo tenet, de qua est lex, ergo in eo esse ut virtualiter omnia in Deum referamus...
Inst. 6. Secunda secundae q. 23 art. 7. D. Thomas ex professo docet sententiam quam nos impugnamus, haec enim sunt ejus verba: ... cum charitatem hoc in ultimum finem... sine charitate est quod realiter navigatur, nulla est absque illa simpliciter vera virtus... sine charitate potest quidem esse actus bonus ex suo genere, non tamen perfecte bonus, quia deest debita ordinatio ad ultimum finem...
R. manifestum in toto isto articulo D. Thomam agere de charitate habituali, quod constat ex testimonio, 1o. illorum qui faciunt pro illis illa, quibus nunc hic potissimum disputatur, qui statuunt ad actum deliberatum addere ex charitate referri debere, etiam statuunt de charitate habituali; 2o. illorum qui faciunt pro Baianis, qui idem significanter sine charitate non posse pervenire ad finem verum ultimum, quia [illegible] sine charitate ad salutem steriles, deusque inductive videmus, ceteras virtutes sine charitate ad salutem steriles esse, quia [illegible] [illegible] contra statum charitatis habitualis non esse perfecte bonos.
Inst. 7. idem D. Thomas prima secundae art. 10. ad secundum sic ait: qui honorat parentes tenetur ex charitate honorare...
R. optime sciunt adversarii, quod in citatis verbis non hoc sit mens D. Thomae, eum qui honorat parentes teneri ex motivo charitatis illos honorare, sed docet eum, qui honorat parentes, teneri ex praecepto charitatis hanc parentum honorationem ad Deum referre, quia vi istius praecepti tenemur omnia ad Deum referre. in [illegible] argumenti sufficiet charitas habitualis, quae sic habet... dicendum quod sub praecepto charitatis continetur, ut Deus diligatur ex toto corde, ad quod pertinet ut omnia in Deum referantur, et ideo praeceptum charitatis implere homo non potest, nisi omnia referantur ad Deum. sic ergo qui honorat parentes tenetur ex charitate honorare...
Obj. III ex ratione: actus omnis qui non refertur ad Deum, propter se diligit [illegible] in creatura...
R. 1. si ita actus qui non refertur ad Deum propter se dilectum non modo effective hujus relationis non erit, inde quod bonum [illegible] ad reasum, sed quod sit ipsi volunti in se [illegible] vitiosus, cum sistere in creatura sit in se [illegible]

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

intrinsece malo.

R. 3. Ar. quia ille solus actus sit in creatura qui inordinatus est, vel qui ordinatus est non ipso ad Deum refertur, utpote authorem ordinis; ordinatus est autem actus omnis qui fit ex motivo honesto, seu quod ratio approbat, cum omnis sit ut ratio sequamur.

Q. 4. solo charitas nos ordinat ad finem nostrum ultimum qui est Deus intuitive videndus, ergo ut tali actus nos ad Deum ordinet, debet ex charitate fieri.

R. n. c. ex antecedente sufficienter solum sequitur, quod ut saltem aliquis nos ordinet ad visionem Dei intuitivam seu ut sit vitae aeternae meritorius debet in statu habitualis ~~gratiae fieri~~ charitatis fieri, at non in [illegible] debet ex charitate fieri, quod ijs tamen fidelibus quam maxime sedulo monemus, ut saltem quam plurimum sua faciant quo eum gradum magis [illegible] purius [illegible] amor noster est summa perfectio nostri et summa felicitas.

Finis

absolutus die 3 augusti hora postmeridiem tertia anno 176[illegible]. in alma catholica et episcopali universitate argentinensi dictante admodum R. Patre Francisco Sermonet S.J. Sacrae Theologiae Doctore et Professore nec non sacrae Facultatis Syndico.

Liber Genesis.

C. 1. v. 26. faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. ex hoc textu probatur contra Judaeos et Sabellianos pluralitas personarum in Deo. Simon. T. 2. 12.

Ps. 2. 7. Dixit Dominus ad me: filius meus es tu; ego hodie genui te. ex hoc probatur quod superius sic C. 1. 26 gen.

BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

160

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

gefördert durch Baden-Württemberg

G. B. HOFBIBLIOTHEK KARLSRUHE

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

D

II Ll+ 1629. 22×17,5 cm.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

D

II Ld + 162… 5 m

BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

gefördert durch Baden-Württemberg